

د پښتو ژبې

د تدريس اصول

Ketabton.com

پوهنوال محمد رفيق رفيق

۱۳۹۴ لمریز کال

کابل پوهنتون

د ژبو او ادبیاتو پوهنځی

پښتو خانګه

د پوهاندۍ لپاره علمي اثر

د پښتو ژبې د تدریس اصول

لیکوال:

پوهنوال محمد رفیق رفیق

۱۳۹۴ ل کال

کتاب پېژندنه:

-
- د کتاب نوم: د پښتو ژبې د تدریس اصول
لیکوال: پوهنوال محمد رفیق رفیق
خپروندی: د افغانستان ملي تحریک، فرهنگي خانګه
وېبپاڼه: www.melitahrik.com
ډیزاینګر: ضیاء ساپی
پښتۍ ډیزاین: فیاض حمید
چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه
چاپکال: ۱۳۹۴ ل کال / ۲۰۱۵ م
د تحریک د خپرونو لړ: (۸۴)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسولیت لیکوال پورې اړه لري.

د تحريك يادښت

د افغانستان ملي تحريك د (۱۳۹۳ ل) كال په پيل كې له خپلو گرانو هېوادوالو سره ژمنه كړې وه چې د دې كال په بهير كې به (شل عنوانونه) بېلا بېل ديني، علمي، ادبي او ټولنيز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې كوي. ملي تحريك دا ژمنه د ياد كابل د كب پر (۲۸) مه نېټه پوره او د يوې پرتمينې غونډې په ترڅ كې يې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې كړل. ملي تحريك په ياده غونډه كې ژمنه وكړه چې د (۱۳۹۴ ل) كال په بهير كې به انشاء الله د خداى (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې كوي. طبيعي خبره ده چې دا اسانه كار نه دى، ډېر زيات زيار او زحمت ته اړتيا لري، خو ملي تحريك ټينگ هوډ كړى چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملى كوي. دا اثر چې ستاسو په لاس كې دى د همدې (سل عنوانونو) ژمنه كړو اثارو له جملې څخه دى، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحريك هيله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې گټه پورته كړي. ملي تحريك له ټولو هغو ليكوالو، ژباړونكو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندويانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهير كې يې يو بل سره مرسته او ملگرتيا كړې او دا فرهنگي بهير يې بريالى كړى، د زړه له كومې مننه كوي او كور وداني ورته وايي.

د هېواد د فرهنگ د ښېرازۍ په هيله

د افغانستان ملي تحريك فرهنگي خانگه

نیولیک

مخکنه

سرلیکونه

- تقریظ.....الف
- تقریظ.....ج
- تقریظ.....د
- مخکنی خبری.....ج
- سریزه.....۱
- لومری خپرکی
- د تدریس اصول او میتود (The Teaching Method)
- پیلیزه (مدخل).....۳
- میتودولوژی یا د تدریس پوهه.....۸
- میتودونه او د هغو مختلف ډولونه.....۱۰
- ۱- په ښوونکو باندې متمرکز یا: (Teacher Centered Method).....۱۰
- ۲- په زده کوونکو باندې متمرکز (شاگرد محوري) یا نوی میتود:.....۱۱
- د وینا یا لکچر میتود (Lecture method).....۱۴
- د سوال او ځواب میتود (Question and Answer Method).....۱۷
- د مباحثې یا مناقشې میتود (Discussion Method).....۲۰
- انکشافی میتود (Discovery method).....۲۲
- عملي یا نمایشي میتود (Demonstration Method).....۲۳
- د تمرین او تکرار میتود (Repeation and Practicing Method).....۲۸
- د لوست پلان.....۳۱
- په فعاله یا ښکارنده زده کړه کې.....۳۳
- ۱- د زده کړې یا د یادولو تجربوته پراختیا ورکول:.....۳۵

- ۲- له گډ ځواک څخه گټه اخیستنې: (Power of interaction) ۳۵
- ۳- استدلال (Dialectic): ۳۶
- د شاگرد محوری د زده کړې ځانگړنې: ۳۶
- په شاگرد محوری سیستم کې د ښوونکي رول په ټولگي یا صنف کې: ۳۷
- ښکارنده (فعال) روش: (Active method) ۳۷
- د تدریس د روش ارزښت ۴۱
- د ژبې د تدریس د ځانگړي میتود موخه ۴۳
- په ښوونځیو کې د پښتو ژبې تدریس ۴۴
- د پښتو ژبې په تدریس کې موخې (هدفونه): ۴۷
- د لومړي څپرکی لندیز 48
- د لومړي څپرکي پوښتنې ۵۱

دویم څپرکی

د ژبې د زده کړې څلور مهارتونه

- ۵۲ پیلیزه (مدخل)
- ۵۳ لومړی د اوریدلو مهارت:
- ۵۴ د یوه ښه اوریدونکي خواص:
- ۵۵ د اوریدلو د مهارت دودې لپاره لاندې ټکي او فعالیتونه اړین دي:
- ۵۶ د غور د نه نیولو لاملونه (علتونه)
- ۵۸ د ژبې دویم مهارت خبرې کول یا غږیدل
- ۵۹ د خبرو کولو د مهارت موخې (هدفونه):
- ۶۰ د یو ښه ویونکي یا خبرې کوونکي صفتونه:
- ۶۱ د خبرو کولو د مهارت دودې لپاره باید لاندې فعالیتونه ترسره شي:
- ۶۲ د خبرو کولو لپاره څو لارې:

- د دویم څپرکی لنډیز ۶۹
- د دویم څپرکي پوښتنې ۷۱

درېم څپرکي

درېم: د ژبې د لوستلو مهارت

- ۷۲ پیلیزه
- ۷۳ د لوستلو مهارت
- ۷۴ یو ښه لوستونکی کوم دی؟
- ۷۵ په لومړنیو زده کړو کې د لوستلو پړاوونه:
- ۷۶ لومړی: د پاملرنې (توجه) او ذوق را بلل:
- ۷۶ دویم: د پټې خولې لوستل:
- ۷۷ درېم: په لوړ اواز لوستل:
- ۷۹ د لوستلو دودې لپاره لارښوونې، د لوستلو لپاره تیاری:
- ۸۰ د لوستلو لپاره څنگه پلان طرح شي
- ۸۳ لومړنۍ مرحله یا طریقه:
- ۸۳ دویمه مرحله:
- ۸۴ دریمه مرحله:
- ۸۴ څلورمه مرحله:
- ۸۴ پنځمه مرحله:
- ۸۵ څنگه یو ښوونکی د زده کوونکو د لوستلو چټکتیا ته وده ورکولای شي؟
- ۸۶ د درېم څپرکي لنډیز
- ۸۸ د درېم څپرکي پوښتنې

څلورم څپرکي

د ژبې د زده کړې څلورم مهارت لیکل

- ۸۹ پیلیزه
- ۹۱ د لیکلو مهارت:
- ۹۵ د لیکلو لپاره ځنې مهارتونه:
- ۹۷ د لیک او لیکدود د لیکلو په خاطر څو وړاندیزونه:
- ۹۸ د ژبې د زده کړې طریقې:
- ۱۰۰ ژبه د لاندې اصولو په پام کې نیولو سره ښه زده کېږي:
- ۱۰۳ په ټولیزه توګه د لیکلو د مهارت لپاره لاندې فعالیتونه اړین دي:
- ۱۰۵ د املاء اصول او هدف یې
- ۱۰۷ د املاء د تدریس اصول
- ۱۰۸ د املاء د زده کړې د روش پړاوونه:
- ۱۱۱ د کلمې جوړونې زده کړه:
- ۱۱۲ د جملو جوړونې زده کړه:
- ۱۱۴ د جملې جوړونې د تمرینونو ډولونه:
- ۱۲۰ د لیک په زده کړه کې د املاء اهمیت:
- ۱۲۰ لاندې کمزور تیاوې د املاء په لیکنه کې نیمګړ تیاوې رامنځته کوي:
- ۱۲۶ د انشاء او د هغې د زده کړې طریقې
- ۱۲۷ د یو متن د لیکنې لپاره لازمي لارښوونې:
- ۱۲۸ د انشاء روشونه:
- ۱۳۱ د یوې انشاء لیکلو لپاره باید لاندې ټکي په پام کې ونیول شي:
- ۱۳۳ ښه انشاء:
- ۱۳۶ په انشاء کې له ګرامر څخه پیروي کول:
- ۱۴۰ د انشاء نظم او اوډنه:
- ۱۴۴ په انشاء کې د لیکوال شخصیت:
- ۱۴۵ د انشاء لیکنې ستونزې:

د څلورم څپرکی لنډيز ۱۴۷

د څلورم څپرکي پوښتنې ۱۴۹

پنځم څپرکی

په زده کړه کې د سمعي او بصري توکو اهميت

پيليزه ۱۵۱

په زده کړه کې د سمعي او بصري توکو اغيزې: ۱۵۲

د سمعي او بصري وسيلو په واسطه زده کړه ۱۵۵

په زده کړه کې د سمعي او بصري وسيلو مرستې ۱۵۶

د حواسو رول په زده کړه او يادونه کې: ۱۵۷

د زده کړې د اغيزمنتيا له پلوه د درسي موادو او وسايلو ډلبندي: ۱۵۸

د يو ادبي اثر د تدريس په اړوند د پام وړ ټکي ۱۶۰

د ادبياتو منځپانگه (ماهيت)، ډولونه او د هغو تدريس ۱۶۰

د ادبياتو ډولونه: ۱۶۳

د نثر د تدريس په برخه کې يوه کوچنۍ بيلگه: ۱۷۱

د ښوونکي درسي پلانونه ۱۷۴

درسي پلان: ۱۷۴

ورځنۍ درسي پلان ۱۷۸

د ورځني درس د برابرولو پړاوونه: ۱۷۹

د مهال له مخې درسي پلانونه: ۱۸۵

درسي فعاليتونه: ۱۸۷

درسي توکي (مواد) وسايل او لوازم: ۱۸۸

د ارزيايي کولو لارې چارې: ۱۸۹

د موخو (هدفونو) ټاکل: ۱۸۹

- ۱۹۱..... په ټولگي کې د فعاليتونو د اجراء کولو اساسي لارې:
- ۱۹۲..... د ارزيايي کولو لارې چارې:
- ۱۹۴..... د منځنۍ مودې د درسي پلان بېلگه:
- ۱۹۵..... هدفونه:
- ۱۹۶..... درسي فعاليتونه:
- ۱۹۷..... درسي توکي (مواد):
- ۱۹۸..... ارزيايي:
- ۱۹۹..... د کلني درس طرح.....
- ۲۰۰..... د لنډې مودې د درسي پلان بېلگه د جدول په بڼه:
- ۲۰۳..... د پنځم څپرکي لنډيز.....
- ۲۰۵..... د پنځم څپرکي پوښتنې.....
- ۲۰۷..... اخځليکونه.....

تقریظ

کتاب ((د پښتو د تدریس اصول)) عنوان اثری است که محترم پوهنوال محمد رفیق «رفیق» جهت ترفیح به رتبه علمی پوهاند تألیف کرده است، این اثر که حدود (۱۷۵) صفحه را احتوا نموده و دارای پنج فصل میباشد مطابق به پلان درسی مضمون (اصول تدریس زبان پشتو) دپارتمت که تدریس آن در یک سمستر یک کریدت صورت میگیرد تهیه و تدوین شده است. از آنجایی که موجودیت کتاب درسی از مبرم ترین مواد تحصیلی بوده و از جمله مواد درسی در اولویت قرار دارد، کار تحقیق و تألیف کتاب در زمینه همچو این اثر خیلی ها شایسته و ارزشمند است. محترم پوهنوال رفیق که در تطابق با پلان درسی، کتاب «اصول تدریس زبان پښتو» را تألیف کرده است طوری که ملاحظه میشود در تألیف کتاب همه موازین و معیار های کتاب نویسی را رعایت کرده، اثر تألیفی موصوف، حاوی مواصفات ذیل است:

۱- کتاب از آنکه برای یک سمستر و یک کریدت میباشد دارای حجم و محتوای مناسب است.

۲- در تهیه مواد آن از منابع و مأخذ معتبر استفاده شده است.

۳- موضوعات کتاب در همه قسمتها با در نظر گیری یک تسلسل منطقی ارایه شده است.

۴- در هر فصل کتاب مهارتهای اموختن زبان از جمله چهار مهارت (اوریدل، غریدل، لیکل، لوستل) با در نظر داشت جزئیات دیگری به انشاء خوب تشریح شده است.

۵- کتاب در آخر هر فصل برای درک کامل مطالب، تلخیص و نتیجهء فصل را دارا است.

۶- همه بخشهای کتاب برای فهم بهتر موضوعات، حاوی سوالنامه ها، پلان های درسی روزانه، هفته وار، ماهانه، سالانه، طویل مدت و کوتاه مدت است؛ که این خود از مواصفات یک کتاب درسی میباشد.

از اینکه محترم پوهنوال رفیق کتاب را با همه مزایایی که به آن اشاره شده با شیو بیان رسا و انشای خوب تهیه و تألیف کرده، و از اینکه این کار علمی اش بخشی از ضرورت دیپارتمنت را برآورده ساخته است، موصوف سزاوار ترفیع به رتبه علمی پوهاند میباشد.

و همچنان قابل ذکر است، که این کتاب درسی از نگاه شکل و محتوا به معیار های تألیفی و نورم اکادمیک تهیه و تحریر شده است بناً چاپ و نشر آن لازم پنداشته شده، امید است پوهنتون کابل با چاپ این اثر مفید استفاده آن را عام سازد.

به امید موفقیت‌های بیشتر شان
پوهاند دکتور محمد حسین "یمین"

تقریظ

محترم پوهنوال محمد رفیق «رفیق» برای ترفیع علمی به رتبه پوهاند کتاب درسی «د پښتو ژبی د تدریس اصول» تألیف نموده است. این کتاب در پنج فصل مطالب متنوع را تشریح و توضیح نموده است. در ضمن فصول استاد رفیق در رابطه به چگونه گی اصول تدریس چهار مهارت تدریس زبان، (اوریدل، غریدل، لوستل، لیکل) به جزئیات آنها توضیحات دقیق داده است. موصوف کوشیده تا زمینهء فراگیری سیستماتیک را بر مبنای تحلیل و توضیح موضوعات با هم مرتبط، محقق سازد. در پهلوی چنین مسایل، کتاب دارای تمرین ها، خلاصه های مباحث و سایر مواصفات می باشد، و ماهیت کتاب درسی را تکمیل نموده است، نثر کتاب روان و به آسانی قابل فهم میباشد. استاد رفیق کوشیده است همه مطالب را به طرز منظم ترتیب و تألیف نماید، یقین است که این کتاب دارای مزایای در خور تحسین می باشد، بدین سبب اثر مذکور برای ترفیع علمی به رتبه پوهاند کاملاً مناسب می دانم. کتاب "د پښتو ژبی د تدریس اصول" تألیفی است مطابق پلان درسی مضمون که از نگاه شکلیات مکمل و محتوا آن برای یک کریدت کافی است. ازین رو بنده تاکید و سفارش نشر آنرا می نمایم، اگر کتاب به زیور چاپ آراسته شود، سومندی آن بیشتر می شود. و از آن استفادهء بهتر صورت می گیرد.

با احترام

پوهاند دکتور عبدالقیوم "قیوم"

تقریظ

د درسي کتابونو ليکل د پښتو څانگې د ستونزو د حل لپاره يو اړين کار دی، له نېکه مرغه زموږ درنو استادانو د دغې تشې د له منځه وړلو په خاطر گټور گامونه اخیستي دي. دا دی په دې لړ کې ښاغلی پوهنوال محمد رفیق د څانگې يو تکړه او با تجربه پخواني استاد هم د يوه اړين درسي کتاب په ليکلو او تالیف لاس بری شوی، نوموړي (د پښتو ژبې تدریس اصول) تر سرليک لاندې کتاب بشپړ کړی دی.

د کلونو راهيسې دا مضمون په برياليتوب سره تدریس کړی هم دی. دا ويلای شم چې دا کتاب د څو کلونو د تدریس په رڼا کې ليکل شوی دی چې د پښتو څانگې د درسي مفرداتو سره سم غني منځپانگه لري. د درسي کتابونو د اصولو له مخې ليکل شوی چې مخکنی خبرې يوه جامع سریزه، پنځه څپرکي، د هر څپرکي پيليزه، د څپرکي لنډيز او پوښتنې لري.

همدا ډول د معتبرو اخځونو لست هم په پای کې راوړل شوی دی. ټول کتاب د (۲۳۵) مخونو په شاوخوا کې پای ته رسېدلی. ښاغلی محمد رفیق رفیق په کتاب کې سرليکونه او راغلي مطالب په خپل خپل ځای کې د اړتيا په اندازه په مناسب ډول تشریح او توضیح کړي دي. د شاگردانو لپاره په زړه پورې گټور مواد لري. د يوه ښه تالیفي کتاب ټول معيارونه يې پوره کړي دي. د شاگردانو د سوبې سره سم يې په ساده انشا ليکلی دی. په دې کتاب سره به زموږ د اړوند مضمون د تدریس ستونزه حل شي.

زه د نوموړي دغه زيار او پرځای هڅې ستایم. زما له نظره دغه اثر چې د پوهاندی علمي رتبې لپاره کانديد دی، مثبت ارزوم. هيله لرم چې ددغه کتاب چاپي بڼه ژر تر ژره د علاقمندانو تر لاسونو ور ورسېږي. ليکوال ته يې نورې برياوې هم غواړم او ددې علمي اثر مبارکي ورته وایم.

په درنښت

پوهاند محمد صابر خوشيکی

د پښتو څانگې استاد

مخکنی خبرې

هر علم او پوه ځانته د تدریس کولو لارې چارې لري. پرته له ښوونې او لارښود څخه د هر مضمون د تریس کولو چارې تل ستونزمنې وي. په تیر کلونو کې د ادیبانو او بشري علمومو پوهنځي کې دغه مضمون په ټولو څانگو کې د (تدریس آموزي) تر سرلیک لاندې په عملی توګه ټاکلي استات په لارښونه په حضوري توګه د مشخص دندې په ورکړې سره تدریس کیده همد محصل مکلف و چې د مضمون د نوعیت له مخې په عملی او نظري درسونو کې ازموینه ترسره کړي. مانا دا چې نمونوي درس به یې په یو ټولګي کې د موظف ښوونکي تر نظر لاندې وړاندې کاوه، دغه درس بیا د استاد له خوا د نمره په ورکړې سره ارزیابي کیده. خو متاسفانه چې اوس په ژبوو کې هغه عملی پروسه په مکتبونو او لیسو کې له پامه غورځول شوی ده. یوازې د یو کریدت تریس په عملی کولو سره بسنه کیږي. زما له نظره دغه تیوریکي برخه په عملی تدریس کې ډیره اغیزمنه نه شي کیدلای. د تدریس کولو یا د تدریس میتود لپاره د کریدتونو یا د درسي ساعتونو شمیر او مهال ډیر کم په پام کې نیول شوی دی.

له پخوا څخه د پښتو ژبې د تدریس میتود د یو مسلکي او ځانګړي مضمون په توګه، د استادانو له خوا په شخصي او خپل ذوقی ځانګړو میتودونو او تجربو له مخې تدریس کیده، د یو واحد نصاب اومفرداتو شتون نه برسترګو کیده. د

همدې اړتيا له مخې پښتو څانگي پريکړه وکړه چې د دې مضمون (د پښتو ژبې تدریس میتود) تر سرلیک لاندې زه د خپلو څو کلونو تجربو په رڼا کې یو نسبتاً منظم درسي کتاب چې د پښتو څانگې له خوا یې مفردات منل شوي او بیا د پوهنځي د شورا له غور څخه وروسته تاءید کړي او همدا ډول د لوړو تحصیلاتو د وزارت د اکاډمیکو چارو د انسجام زیاست له خوا تائید او د لیکلو یا تالیف اجازه زا کړه شوه، چې دادي بینده د خپل وس په کچه ستاسې مخ به پروت دسي کتاب تالیف کړ. هیله لرم چې گران لوستونکي او استادان د دې کتاب څخه گټه واخلي، او په راتلونکي کې ددې کتاب نیمگړ تیاوې په گوته او سره بشپړې کړي.

په درنښت

پوهنوال محمد رفیق "رفیق"

سریزه

په لرغوني افغانستان کې هم د زده کړې لړۍ (سلسله) له ديني او مذهبي علومو را پيل شوې، زړه برخه يې لرغونې (ويدي) سرودونه دي چې د لرغونې عقيدې، د طبيعت رازونه راسپړي. پندونه او لارښوونې لري او خلک پوهې او زده کړې ته را بولي. ۱۱: ۱۹۷-۱۹۸

دغه ويدي سرودونه له نن څخه څلور زره کاله وړاندې د هندوکش په شمال د بلخ په تاريخي سيمه کې پيل شوي چې له هغه وخته را په دې خوا د تعليم او تربیې لړۍ را پيل شوې ده.

وروسته د بلخ په تاريخي سيمه کې درېيم زره کاله وړاندې د (اوستايې) مدنيت بنسټ کيښودل شوی چې مشر يې زردشت وه.

په اويستا پسې بيا د بودايي دين دوره راځي چې تر ميلاد شپږ پيړۍ وړاندې يې په هند کې رواج موندلی وو چې لرغونې اريانا په سيمه کې د اشوکا پاچا په واسطه دلته د درېيمې پيړۍ (ق م) کې دغه دين خپور شوی و چې د بلخ د نوبهار معبد يې ستر تاريخي شهرت لري. ۳: ۵۰

له دې څخه بيا وروسته په جزيره العرب کې د حضرت محمد (ص) په زير پدنه او د اسلام د سپيڅلي دين په راتللو سره نړۍ روښانه او يو نوی انساني تمدن پيل شوی چې په چټکۍ سره يې خپلې د حق نوراني پلوشې وغورولې.

د نړۍ د هيوادونو په لړ کې گران هيواد افغانستان هم له دې انوارو څخه فيض وموند. په لنډه توگه ویلی شو چې د زده کړو اساسي بنسټ له همدې ځايه څخه را پيل شوی دی.

د پورتنیو زده کړو او تعليمونو اساسي وسيله ژبه گنل شوې. د بشري ټولنو تجربې د همدې وسيلې په واسطه انتقال مومي د فکري او ذهني ودې لامل همدا ژبه گنل کيږي.

لکه څنگه چې په هر تعلیمي او تربیتي پروگرام کې موضوع ، موخه ، پیام ، کرکټرونه ، د موضوع پرمختیا، سناپسس (لنډیز) طرحه ، ښودنه (تمثیل) او خپرېدنه سره لازمي او اړین توکي دي. همدا ډول د ژبې تدریس لپاره هم له مختلفو میتودونو ، روشونو او طرزونو څخه کار اخیستل کېږي.

ژبه د تیرو تمدونونو د انتقال او سپړنې یوازنی وسیله ده . د همدې وسیلې له برکته انساني ټولنې خپلې تجربې سره تبادله کوي او له یوې ورځې نه بلې ته انساني ټولنې خپلې ستونزې له منځه وړي او د برياوو په لور گامونه اوجتوي.

په همدې بنسټ د پښتو ژبې د زده کړې او تدریس لپاره هم د یو منظم فهرست له مخې د تدریس په اوصولو او میتودونو بحث شوی ، او په پنځه فصلونو کې د لنډیز او پښتنو په راوړلو سره ستاسې گرانو شاگردانو او مینه والو حضور ته وړاندې کېږي.

لومړی څپرکی

د تدریس اصول او میتود (The Teaching Method)

پیلیزه:

- په دې څپرکي کې د میتود ځینې ډولونه تشریح کېږي. په میتودولوژي باندې یو څه بحث ترسره شوی دی، چې د تدریس لارې چارې نښي.
- د هر درسي میتود په اړه د اړتیا سره سم معلومات وړاندې شوي دي. ددې میتودونو پر بنسټ یو ښوونکی کولای شي خپل تدریس اغیزمن او چمتو کړي.
- د دې اصولو په اجراء کولو سره ښوونکي ښه تدریس کولای شي او زده کوونکي به ترې ښه استفاده وکړای شي. میتود ښوونکي خپلو اهدافو ته ژر رسوي.
- د پوښتنو یا سوال ځواب کولو طریقې لارې چارې او اصول په روښانه توګه ښودل شوي دي.
- د مباحثې او مناقشې د میتود ځانګړنې، او ګټې په روښانه توګه تشریح شوي دي، په دې میتود کې د نظریاتو تبادله ډیره ترسره کېږي. ټول ګډونوال پکې فعال وي. پوهه پکې ښه ارزول کېدای شي.
- د انکشافی میتود په اړه لازم معلومات او څرګندونې شوي دي، چې لار موندنې کشفولو، خپلې پوهې ته د پراختیا ورکولو مسایل رانغاړي. د واقعیتونو درک کول او ښه نتیجه اخیستل له درس څخه د

همدې میتود په لړ کې کیدای شي. په دی میتود سره د مسئلو د حل لارې هم موندل کیږي.

- د نمایشي میتود پراوونه توضیح شوي دي، چې ښوونکی پرې درس په اغیزمنه توګه تدریس کولای شي. وروستی میتود بیا د تمرین تشریح ده چې ښوونکي به ترې بشپړه ګټه ترلاسه کړي.
- په فعاله زده کړه کې به د ښوونکي او زده کوونکي ونډه وپيژندل شي. همدارنګه د تدریس د روش ارزښت هم بیانېږي.
- هر مضمون د ټاکلو میتودونو په مرسته تدریس کیږي او ځانګړو موخو ته پرې زده کوونکي لاره مومي او زده کړه ترسره کیدای شي.
- د پښتو ژبې د تدریس موخې په شپږو مهمو جملو کې خلاصه شوي دي.

میتود څه شي ته وايي؟

میتود یوه یوناني ګرڼه (اصطلاح) ده، چې له دوو کلمو میتا (Meta)، هودوس (Hodes) څخه یې جوړښت رامنځ ته شوی دی.

میتا (Meta) په لغت کې (دښه، منځ کې، وسط) او (Hodes) د (لارې، روش، طریقې) ماناوې بڼندي. په دودیزه (عنعنوي) توګه دغه اصطلاح داسې پیژنو:

میتود یعنې د مفکورو او الواکونو تنظیم او ترتیبول. میتود د یوې لارې، روش په واسطه د یو کار، ترسره کول او له هغې طریقې څخه پیروي کولو ته وايي:

کله چې د تدریس میتود وایو، هماغه ټاکلې لاره چاره ده، چې د هغې پواسطه د تدریس چار (عملیه) په منظم ډول ترسره کیدای شي. یا د کار کولو منظمه عملیه چې د نظر او عمل یووالی او ترتیب پرې ترسره کیږي د تدریس میتود بلل شوی دی.

دې لارو چارو، ښوونو، فعاليتونو ته چې ښوونکي او زده کوونکي يې کاروي او په لږ وخت کې خپل ټاکلی هدف ته پرې ورسېږي د (تدریس اصول) هم وايي. همدا ډول میتودولوژي د (میتود پوهې) ته وايي، چې د ښوونې، روزنې علم او پوهې د ليرد چار له ښوونکي څخه زده کوونکو ته ليردوي.

نو په روښانه توگه ویلی شو، چې علم، پوهه او معلومات په مختلفو ډولونو، میتودونو، او لارو چارو سره انتقال موندلی شي، چې ورته میتودونه یا د تدریس اصول وايي. هر څوک د یو ټاکلی هدف او کار د ترسره کولو لپاره، اغیزمنې، آسانه گتوري لارې چارې غوره کوي. د ښه ترسره کولو په خاطر يې هغو لارو چارو او میتود ته اړتياوي چې پایلې يې تر نورو گتورې، اسانه، ارزانه او لږ مهال ونيسي.

په زده کړه کې هغه میتودونه وکاروي، هغه درسي اغیزمن فعاليتونه په درسي بهير کې ترسره کړي چې زده کوونکي په خاصه توگه او ښوونکي د ورځني ژوند په بېلابېلو اړخونو کې ترې سالمه گټه واخلي.

په لنډه توگه میتود داسې تعریف شوی دی:

میتود اصلاً یوه یونانی کلمه ده (Methods) چې مانا یې د یوې لارې، طریقي او روش په وسیله موخې (هدف) ته رسیدل، یا د یوې مسئلې د حل لارې، ته میتود وايي.

یو وتلی چکوسلواکيايي پوه (کومنسکي) په (۱۵۹۲م) کال د میتود بنسټ په جدی ډول په ښوونه او روزنه کې رامنځته کړ. هغه میتود په لاندې ډول تعریف کړ:

میتود د شاگرد او ښوونکي هغو تنظیم شوو فعالیتونو او لارې ته چې هغوی یو ټاکلي هدف ته رسوي، روزنیز (تربیتي)، زده کړیز (آموزشي) بهیر ته وده او پراختیا ورکوي، میتود بولي.

میتودونه د زده کړو او روزنیزو موخو له بنسټیزو توکو څخه گڼل کېږي، پرته له میتود او لارو چارو څخه موږ نه شو کولای چې خپلو دندو او زده کړو ته په ښه توگه دوام ورکړو، د ژوند په ټولو برخو کې میتود ته اړتیا وي. مگر په تدریس کې چې یوه فوق العاده منظمه انساني هڅه او فعالیت دی، دغه میتودونه په جدی ډول د تطبیق او پاملرنې وړ دي، چې د ښوونکي او زده کوونکي لپاره تدریس او فعالیتونه د همدې (میتود) له مخې پلان او ځانگړي کېږي. هر څومره، چې د یو فعالیت او کار لپاره میتودونه د اړتیا، شرایطو سره سم د یو ښوونکي سره په متنوع ډول شتون ولري او پر ځای له هغه څخه کار واخلی په هماغه اندازه کامیاب او بریالی ښوونکي کیدای شي. یو میتودیسټ او مسلکي ښوونکی کولای شي، چې په ټولگي کې د هر یو زده کوونکي درسي زده کړیز فعالیتونه په سمه توگه طرح او وټاکي او همدا ډول کولای شي هر تن وڅاري او زده کوونکي په خپل فعالیت کې یو نوښت ته وهڅوي. د میتود له مخې ښوونکي هر اړخیزه څارنه ترسره کړي. خپل درسي فعالیت داسې سره

تنظیم کړي، چې د شاگرد جسمي او رواني حالت له پامه ونه غورځول شي. د میتود تر څنګ د طرز کلمه هم کارول کیږي. ۲۸: ۴
طرز: د یوه میتود تطبیق لپاره له مختلفو ساده روشونو او لارو څخه ګټه اخیستنې ته طرز ویلی شو. د طرز ګرڼه له میتود څخه محدوده وي. د یوه میتود عمده اجزای جوړوي.

په یوه میتود کې کیدای شي مختلف طرزونه شتون ولري. د ساري په توګه: په یوه لکچر کې واړه طرزونه د موضوع د په زړه پورې والي په خاطر کارول لکه:

په څرګندونو کې؛ پوښتنې، ځوابونه، د عکس، چارت، فلش کارت، د کیسې ویل، مثالونه وړاندې کول، هڅونکي سوالونه، خبرې کول او د هغو د ویلو طرز حرکات، نغوټې (اشارات) ټوکې، متلونه ویل، خاطرې او داسې نور، ورته فعالیتونه چې د وخت د غوښتنو او حالاتو سره سم د تدریس په بهیر کې ښوونکي ترسره کوي ورته طرز ویلی شو.

طرز د تدریس په لړ کې ضمني فعالیتونه وي. که چېرې زیات وخت هر طرز ونیسي، کیدای شي د میتود په توګه وکارول شي. طرز د تدریس په وخت کې دسترېا او یا هم د زده کړې د اغیزمنتیا لپاره کارول کیږي. طرزونه د زده کړې بهیر دلچسپ او ګړندی کوي.

کامیاب ښوونکي کولای شي له شرایطو سره سم خپل میتودونه او د

تدریس لارې سمبال کړي. ۲۰: ۱۲

د چاپیریال د حالاتو او د وخت له غوښتنو سره سم خپل تدریس په زړه پورې کوي.

میتودولوژی یا د تدریس پوهه

د ښوونې او روزنې ماهرین میتود د ښوونکي لپاره د هغې ډیوې یا چراغ سره پرتله کوي، چې د هغې په واسطه ښوونکي، روزونکي خپله لاره مومي. له تیارو او نامعلومو موخو څخه یې ژغوري. که چیرې د ښوونکي سره دغه میتودولوژی نه وي، نو هغه، مسافر ته به ورته وي چې د شپې په تیاره کې سفر کوي. میتودولوژی د پیداگوژی د علم یوه مهمه برخه جوړوي. د زده کوونکو د هڅولو او ښکارنده ساتلو په برخه کې بنسټیز رول لري.

څرنگه چې په تدریس کې د پوهې د لیردولو مسأله وي، نو باید ښوونکي دا پیدا کړي چې څه ډول هغو ته ښه زده کړه او پوهه ورولیږدوي. ښوونکي دنده لري، چې کوم ډول میتود د ټاکلې موضوع لپاره وکاروي، چې په حقیقت کې دغه کار د ښوونکي په وړتیا او مهارت پورې اړه لري. د میتودونو په کارونې کې یو ښوونکی باید د خپلو وړتیاوو (قابلیتونو) په ټاکنو کې لاندې ټکو ته پاملرنه وکړي.

- ښوونکی باید په ټولګي کې د شاگرد محوري او د فعال تدریس کولو ځواکمني ولري.
- ښوونکی باید د موضوع ښوونیزې او روزنیزې موخې په خپل درسي پلان کې ځای کړي.
- ښوونکي د خپل درس لپاره یوه مناسبه منځپانګه د تعلیمي نصاب سره سمه برابره وي.
- ښوونکي به د زده کولو لپاره د یو هڅوونکي او تشویق کوونکي ذهنیت د رامنځته کولو ځواک ولري، چې د هغوی مینه او علاقه مندي ټاکلې لور ته ورجذب کړي.

- یو ښوونکی خپله ارزونه په پرله پسې ډول په مختلفو طریقو سره ترسره کوي.
- ښوونکي له نورو څخه په درسي برخه کې مرسته غواړي. خپله د نورو لپاره د ښو اخلاقو نمونه وي، همدا ډول باید د متقابلو تجربو تعادل ولري.
- ښوونکي باید د شاگردانو د فردي اختلافاتو پیژندنه او دهغوی درک په پام کې ولري.
- ښوونکي باید د مضمون د نوعیت د درک ځواکمني ولري. د ساري په توګه: د ریاضی، ساینس، ژبو او ادبیاتو او نورو لپاره لابراتوار ولري. یا د غوره کړ شوی مضمون وړتیا او ځواک ولري.
- ښوونکي باید د سمعي او بصري وسایلو د کارونې او پوهیدنې ځواک ولري.
- د ټولنې د اړوند فرهنگ او ثقافت په پام کې نیولو سره د درسي موضوعاتو منطقي لړۍ او همدارنګه د موضوع منطقي تسلسل ښوونکي باید په پام کې ولري.
- په ټولګي کې د منظم درسي پلان درلودل چې په هغه کې میتودونه پلي شي، نه یوازې د هغو ترتیب او چمتو کول بلکې داسې برابر شي چې بدلیدونکي او انعطاف منونکي وي، چې په ټولګي (صنف) کې د تطبیق وړ وي.

میتودونه او د هغو مختلف ډولونه

میتودونه په عمومي ډول په دوو برخو ویشل کیږي:

۱. په ښوونکو باندې متمرکز یا عنعنوي میتود: (Teacher Centered Method)

په ټولګي کې په دودیزه توګه د ښوونکي لکچر ورکول، درسي کتاب له مخې نه لوستل قرائت کول، میخانیکي حفظ کول، د موضوعاتو تکرارول او ځینې نور فعالیتونه په ټولګي کې د ښوونکي له خوا ترسره کول، چې یوازې په هغه پورې اړه ولري، د معلم محوری میتود په نامه سره یادېږي. ښوونکي هدایت ورکوونکي، د پوهې لېږدونکي او عمل کوونکي وي، د تدریس په بهیر کې زده کوونکي یوازې د پوهې اخیستونکي او غوږ نیونکي وي او بس. په دې ډول میتود کې ټولې خبرې یوازې په ښوونکي پورې اړوندې راڅرخېږي. په ډیرو هېوادونو کې اوس دغه میتود له پامه غورځیدلی، ددې پرځای اوس د شاگرد محوری میتود تبلیغ کیږي او پام ور اړول شوی دی، چې پرمختیایي هم کړې ده.

دغه میتود له ډیرو تخنیکونو څخه برخمن دی، چې په دې کې د شاگردانو د تجربو، یادونو او د اهدافو د فعالیتونو څخه کار اخیستل کیږي. په ټولګي کې یوازې ښوونکي د ټولو عاجلو ستونزو او مشکلاتو حل کوونکي نه ګڼل کیږي. شاگردان په خپله د درس په بهیر کې فعال نه وي، له کنجاوي، پلټنې څخه کار نه اخلي، کوچني دوه نفري یا ډیر نفري گروپونه، ډلې نه جوړوي. له تمثیل، رول پلې (Rule play)، خبرې اترې، نورې زده کړيزې لوبې یا انفرادي هڅونې نه ترسره کوي. درس د شاگرد په وسیله هم ټولګیوالو ته نه وړاندې کیږي.

په معلم محوری کې یوازې لاندې ټکي په پام کې نیول شوي وي: میخانیکي یادونه (حفظ) - تکرار او تمرین - لکچر - لوستل (قرائت) - د ښوونکي له خوا پوښتنې - څرګندونې او شرحې - د ښوونکي له خوا شننه (تحلیل او تجزیه).

د پورته ټکو په یادولو سره چې د ښوونکي له خوا اجرا کېږي د تدریس کولو عنعنوی یا دودیزه میتود گڼل کېږي، چې په اوسنی مهال کې اغیزمن میتود نه بلل کېږي.

شاگرد ته د فعالیت چانس نه ورکول کېږي، چپه خوله د ټولگی په کونج کې ناست وي. د هغه د استعداد روزنه او غوښتنې له پامه لویږي. یوازې لیدونکي، اوریدونکي پاتي کېږي. له ډیرو مسایلو څخه چې د تدریس په بهیر کې شاگرد باید پرې وپوهیږي خالي ذهنه او بي تفاوته پاتې کېږي. زده کړه په بشپړه توگه نه ترسره کېږي، یو اړخیزه بڼه خپلوي، یوازې ذهن او لایق زده کوونکي یو څه حافظې ته د عادت له مخې سپاري. د ښوونکي څخه لږ شاگردان زده کړه کولای شي.

۲. په زده کوونکو باندې متمرکز (شاگرد محوري) یا نوی میتود:

په ښوونه او روزنه کې د نویو څیړنو له مخې نوي میتودونه او اصول کارول کېږي، چې په دې میتودونو کې د نویو نظریو له مخې د تدریس په بهیر کې د ډیرو درسي فعالیتونو اصلی محور شاگرد گڼل کېږي. زده کوونکي له ښوونکو سره په اړیکه کې د ښوونکي له خوا جوړ شوی درسي پلان په منظمه توگه پلی کوي، ښوونکی یوازې د اړتیا په وخت کې د هغو لارښوونه کوي. د ښوونکي پر ځای شاگردان درسي چارې پر مخ بیايي او په ټولگی کې ټول زده کوونکي فعال د ښوونکي تر څارنې لاندې په درس کې ونډه اخلي.

په شاگرد محوری کې په عمده توگه دغه لاندې ټکي په پام کې نیول کېږي:

ډله ایزه یا گروپي زده کړه - یو له بل سره خبرې اترې کول - زده کړیزې لوبې - د ښوونکي پر ځای فعالیت (رول پلې) یا د ښوونکي پېښې - د افکارو تکاثر - انفرادیت - سلا مشوره - عملي هڅې... او داسې نور فعالیتونه، چې د درس په بهیر کې رامنځته کېږي او د تدریس په اغیزمنتیا کې ونډه لرلی شي، د ښوونکي په لارښوونه ترسره کېږي.

همدا راز ددې میتودونو په کارولو سره زده کوونکو ته د گډې زده کړې - (Participatory learning) شرایط برابرېږي، چې زده کوونکي ځاني زده کړو ته چمتو او هڅول کېږي. په زده کوونکو باندې راخرخیدونکی میتودونه د ابتدایي یا

لومړنیو زده کړو د درسي ټولګيو په ماشومانو کې ډیر اغیزمن وي، ښوونکي باید د همدې میتودونو په کارولو سره شاگردان ګډې (اشتراکي) زده کړې ته وهڅوي.

هغوی ته د هدفمندي زده کړې ښه شرایط برابر کړي، چې شاگردان وکولای شي ژر وپوهیږي او ژر فکر وکړي، اخیستل شوې پوهې او تجربې یو له بل سره شریکې کړي، چې له ټاکلي درس څخه ښې ګټورې پایلې ترلاسه کړي. په ګډه زده کړه کې د ټولګي ټولو شاگردانو ته په یوه موضوع یا مطلب باندې د قضاوت کولو، فکر کولو او نورو ګډو فعالیتونو زمینه برابرېږي، دوی کولای شي چې نه یوازې خپلې پوهې او تجربې نورو ته ولېږدوي، بلکې د نورو د پوهې او تجربو څخه هم ګټه اخلي.

ګډه یا اشتراکي زده کړه د کوچنیو ماشومانو لپاره ګټوره او اړینه وي. د لوبو او نورو درسي فعالیتونو له مخې زده کړه ډیره اسانه کیږي، په ګروپي زده کړه کې ماشومان د روزنیزو ډله ایزو لوبو او درسي فعالیتونو په لړ کې نورو ته ځان ورپېژني، د خبرو کولو، دلیل ویلو او قضاوت کولو ځواک یې پیاوړی کیږي. دغه ډول فعالیتونه شاگرد ته ډیره ګټه رسوي.

لنډه دا چې په زده کوونکو باندې متمرکز یا نوي درسي میتودونه لاندې ښیګڼې او ځانګړتیاوې لري:

۱. د دې میتودونو د کارولو په لړ کې ښوونکی (معلم) د لارښود دنده پر غاړه لري. زده کوونکي د درس په بهیر کې معلومات لېږدوي، خپل نظر یې او فکرونه څرګندوي.

۲. د تدریس بهیر ځانګړې عملي بڼه خپلوي، د زده کوونکو په پوهاوي او د موضوع په درک کولو ټینګار کیږي، د درسي موضوعاتو په یوازې حفظ کولو زور نه اچول کیږي، حفظ کول دویم پړاو ته پرېښودل کیږي.

۳. ټول زده کوونکي د درس په پروسه کې ونډه اخلي، درسي عملي فعالیتونه ترسره کوي، انځورونه او نور ډله ایز او انفرادي هڅې او فعالیتونه شاگردان فعاله ساتي.

۴. ښوونکي له پلان سره سم خپل درس تنظیموي، له ډول ډول هغو موادو څخه د تدریس په بهیر کې کار اخلي چې درسي بهیر اسانه او په زړه پورې کوي.

۵. د دوی تر منځ د تدریس په بهیر کې د موضوعاتو په اړه یو او بل ته د تجربو د لیرد په زړه پورې معلومات او چاپیریال رامنځته کیدای شي.

۶. زده کړه مانا داره، موخه لرونکې، گډه یا اشتراکي گرځي.

۷. ټولو زده کوونکو ته د تدریس په بهیر کې د نظریو، وړاندیزونو او د خبرو د کولو ونډه ورکول کیږي. کمزوره او گوښه گیرو شاگردانو ته هم په خپله ډله کې د نظر د بیان او ځان پیژندنې شرایط برابرېږي.

۸. زده کوونکي په تدریس کې فعال او په مینې سره په درسي بهیر کې گډون کوي او په خپله خوښه فعالیت کې برخه اخلي.

د تدریس میتودونه خورا زیات ډولونه لري. هغه میتودونه چې ښوونکي د تدریس په جلا جلا پړاوونو کې د ښې، اغیزمنې او هدفمنې زده کړې کې ترې کار اخلي، په لاندې ډول پیژنو:

۱. د وینا یا لکچر میتود (Lecture Method)

۲. د سوال او ځواب میتود: (Question and Answer Method)

۳. د مباحثې یا مناقشې میتود (Discussion Method)

۴. انکشافی میتود (Discovery method)

۵. عملي یا د نندارې (نمایشي) میتود (Demonstration Method)

۶. د تکرار او تمرین میتود (Repetition and Producing Method)

د وينا يا لکچر میتود: (Lecture Method)

دا میتود په لوړو زده کړو کې اغیزمن وي، وخت پکې ډیر سپما کیږي. په دی میتود سره په شفاهي توګه زده کړه انتقال مومي.

هر ښوونکی چې یو مضمون یا موضوع د خپل مسلک سره سم تشریح کوي، حتماً به په هغه مضمون یا موضوع کې بشپړ معلومات لري. کله چې یوه موضوع په لنډه توګه زده کوونکو ته تشریح کوي او په موضوع باندې له هغو سره بحث کوي، د ښوونکي یو له مهمو مهارتونو او پوهې څخه ګڼل کیږي. کله چې ښوونکی پرته له کوم یاداشت څخه په یوې ټاکلې موضوع باندې رڼا اچوي او شاگردان غوړ نیسي او یا په ګډه له زده کوونکو سره بحث کوي. د پوهې دې ډول لېږدولو ته د لکچر میتود وایي.

ښوونکي د شاگردانو په وړاندې د موضوع بنسټیزې مسئلې څرګندې او بیانوي.

دا میتود هغه وخت اغیزمن کیدای شي، چې زده کوونکو ته پکې فعاله ونډه ورکړل شي.

ځینې درسي فعالیتونه هغو ته پرېږدي، چې د هغوی فکري وده او د هغو د یو او بل پوهه سره یوډل ته ولېږدول شي. په دې درسي میتود یا درسي بهیر کې د هر درس لپاره درې پړاونه په پام کې نیول کیږي:

لومړی: د درس لپاره د تیاري یا چمتوالي پړاو (مرحله).

دویم: په اصلي درسي موضوع باندې خبرې او درسي فعالیت ترسره کولو پړاو.

درېم: د درس لنډیز، پایله او د ارزونې پړاو.

یو ښوونکی په دې میتود (لکچر) کې لاندې ټکو ته ګډې پاملرنه کوي:

- د لکچر په میتود کې ښوونکي باید وخت په پام کې ونیسي، په هغه څه تمرکز وکړي چې د بحث موضوع وي، حاشیه روي او له موضوع څخه لیريوالی د درسي موضوع ماهیت ته زیان رسوي، باید ښوونکي ورڅخه ډډه وکړي. د زده کوونکو توجه اصلي درسي موخې ته راوگرځول شي نه نورو څیرمه مسائلو ته!
 - ښوونکي خپلې درسي بنسټیزې دندې وپېژني او ټاکلې موخې له پامه ونه غورځوي.
 - د درس په موضوع باندې ترهغه زیات وپوهیږي چې په درسي متن کې راغلي وي.
 - د لکچر پر مهال زده کوونکو ته هم د خبرو کولو برخه او د هغو د نظریاتو خیال وساتل شي.
 - ځینی فعالیتونه دې زده کوونکو ته پرېښودل شي او هم دې د هغوی نظریات او فعالیتونه په خپل لکچر کې له پامه ونه غورځوي.
 - د درس هغه برخه چې ډیر ارزښت لري او موخې پکې نغښتي وي په هماغه برخه دې ډیرې خبرې او تشریحات ورکړل شي.
 - زده کوونکو ته دې ډیرې خبرې پرېښودل شي، چې د ټولو نظریات څرگند او یو د بل له پوهې څخه برخمن شي، ښوونکي په لنډو خبرو کې خپل درس تشریح کوي، نور شاگردان هڅوي چې د موضوع سره تر پایه ملگري او فعال گډون کوونکي واوسي.
 - ښوونکي باید متحرک وي یعنې په ټولگي کې پر یوه ځای ولاړ پاتې نه شي.
- خپل حرکات دې له وینا سره سم داسې تنظیم کړي چې د ټولو شاگردانو سره دې خپلې اړیکې د سترگو او حرکتونو پواسطه یو ډول وساتي. خپل توان او غږ

دې په داسې ډول، نرم، جگ او کښته کړي چې د ټول صنف لپاره يو ډول په زړه پورې واوريدل شي او اغيزمن وي.

- زده کوونکو ته دې د بحث مناقشې، فکر کولو او نورو درسي هڅو چاپيريال په وار وار سره برابر شي.
- په دې میتود کې د شاگرد لپاره وخت کم وي.
- په لکچر کې باید د موضوع اساسي ټکي څرگند کړل شي.
- زده کوونکي د حقایقو په کشفولو کې فعال نه وي.
- زده کوونکو ته کورنۍ دنده (شفاهي، تحریري) ورکړشي، زده کوونکي د نمر و په ورکړې سره تشویق او و ارزول شي.

د سوال او ځواب میتود

(Question and Answer Method)

سوال او ځواب د ښوونکي لپاره په تدریس کې یو ښه میتود گڼل شوی دی. ددې میتود په کارولو سره زده کوونکي هڅول کېږي، ښوونکي د ټولو درسي پړاونو په ترسره کولو کې ترې گټه اخیستلای شي. خپل شاگردان ارزښاتي کولای شي او هم یې د پوهې کچه په موضوعاتو کې ورته معلومیږي، چې څومره یو له بله سره توپیر لري.

په دې میتود کې باید ښوونکي سوالونه او ځوابونه په ساده کلماتو او الفاظو داسې مطرح کړي، چې زده کوونکي ژر پرې وپوهیږي او ځوابونه یې هم لند او مختصر وي. د سوال او ځواب پر مهال باید درسي ټاکلی وخت په پام کې ونیول شي، نه داسې چې په محدودو پوښتنو او ځوابونو ټاکلی وخت تیر او تمام شي، چې گڼو زده کوونکو ته د سوال ځواب هیڅ وخت پاتې نه شي.

په دې طریقې سره ښوونکی خپل درس په زړه پورې او د لچسپ کوي. د شاگرد درک او فهم پیاوړی کوي. یوناني وتلی عالم (سقراط) زده کوونکو ته د تفکر یوازینی لاره په سوال او ځواب کې وینې. دغه میتود د شاگرد په درک، تفکر او ارزښاتي کې مهم رول لوبوي. سوال او ځواب په تدریس کې یوه پیاوړې وسیله پیژندل شوې ده. ښوونکي باید د مختلفو سوالونو خزانه وي.

د دې میتود ښیگڼې:

لومړی: زده کوونکي ته د سوال او ځواب د ورکولو لارې چارې او د سوالونو د ذکر کولو وخت او زمان ښيي.

دویم: زده کوونکي ته جرّت ورکوي او هم یې د افادې د ځواک پیاوړتیا رامنځته کوي.

درېم: ښوونکي خپل درس اسانه کوي، کمزورو او ضعیفو شاگردانو ته پاملرنه کوي، د هغوی ستونزې ښوونکی درک کوي او د هغو لپاره د حل لارې لټوي. څلورم: د پوښتنو په لړ کې ښوونکي د خپل درسي فعالیت اغیزمنتیا له یوې ورځې څخه بلې ورځې ته ارزولی شي.

پنځم: هر زده کوونکي ته له توپیر څخه پرته په سوال او ځواب کې ونډه ورکول کېږي، زده کوونکي له بې تفاوتۍ، بې پروايي او بې علاقگی څخه ژغورل کېږي.

شپږم: د هر زده کوونکي او ښوونکي د سوال او ځواب ورکولو په لړ کې شاگردان نوي معلومات ترلاسه کوي او د خپلې پوهې کچه لوړوي.

اووم: نیمگړي معلومات بشپړېږي، اصلی موخې په سمه توگه پرته له شک څخه پیژندل کېږي.

اتم: کومې گړنې او مفاهیم چې زده کوونکو ته په سمه توگه مفهوم شوي نه وي، د گډو نظریاتو او ځوابونو په لړ کې د هغو اصلی ماناوو او موخوته زده کوونکي رسیږي.

نهم: د دې میتود په کارولو سره ښوونکي او زده کوونکي ته دوه اړخیزه معلومات او ډاډمنتیا حاصلیږي.

د پوښتنو کولو لارې او طریقې:

د سوال کولو یا د سوالونو د جوړولو ډولونه د تعلیم او تربیې ماهرینو په مختلفو ډولونو او لارو چارو سره په گوته کړي دي. دلته په هغو ډولونو باندې بحث نه کوو، فقط په ټولیزه توگه د پوښتنو یا سوال کولو په مهال کې باید لاندې ټکي په پام کې ونیول شي:

- د زده کوونکو څخه باید سوال داسې مطرح شي، چې هغه فکر کولو ته وهڅوي، نه داسې چې د (هو) یا (نه) په ویلو سره هغه ځواب وښيي.

- په سوال کې باید یو ټاکلې موخه نغښتې وي یعنی هدفمند سوال وي.
- سوالونه باید د زده کوونکو له سويي او عمر سره سمون ولري.
- سوال باید میخانیکي یا حفظي بڼه تر ډیره خپله نه کړي.
- سوال باید یوه پوښتنه ولري، نه داسې، چې د یو سوال په دننه کې نورې اړوندې پوښتنې مطرح شي.
- ښوونکي د زده کوونکو پوښتنو او ځوابونو ته ارزښت ورکړي او د هغوی پوښتنې پرځای وبولي.
- ښوونکي د شاگردانو د ډیرو سوالو نو په کولو سره له زغم څخه کار واخلي، او ستړي نه شي. هغه زده کوونکي چې ډیرې پوښتنې کوي لا زیات وهڅول شي.
- د شاگردانو د ځوابو په وړاندې ښوونکي باید بې تفاوته پاتې نه شي، د سم او نا سم ځواب په برخه کې باید خپله رایه څرگنده کړي.
- که چیرې سوالونه پېچلی مطرح شي، باید د مثالونو په ورکولو سره هغه ساده کړای شي. که سوالونه ډیر جامع او هر اړخیز ځوابونه غواړي، نو په جزونو او برخو دې ورته وویشل شي، چې د زده کوونکو لپاره پوښتنې په اسانه توګه مفهوم او درک کړل شي.
- زده کوونکو ته د ځواب ویلو یا پیدا کولو په خاطر د وخت او مهال ورکول لازمي خبره ده، چې په اړوند ځواب ورکولو فکر وکړي.
- په سوال کې باید ځواب نغښتې نه وي او یا په خپله پوښتنه د سوال ځواب نه وي.

د مباحثي يا مناقشي ميتود: (Discussion Method)

دا ميتود نسبت د سوال او ځواب ميتود ته يو څه پراخ او ازاد بحث وي. د نظرياتو د تبادلې امکان پکې زيات وي، مگر د سوال او ځواب ميتود ته ډير ورته او نژدې ميتود پيژندل شوی دی. په دې ميتود کې ټولو زده کوونکو ته د نظر د څرگندولو او خپلو دلایلو د ويلو چانس زيات وي. په داسې بهير کې ټول زده کوونکي د خبرو کولو حق مومي، د موضوع په اړه فکر کوي او فعال وي. د موضوع په اړه غني معلومات ترلاسه کېږي. يو د بل له پوهې او تجربې او تفکر څخه اغيزمن او وړ معلومات هر يو خپلولي شي.

په دې ميتود کې بايد ښوونکي شاگردان داسې وڅاري او لارښوونه يې وکړي، چې له موضوع څخه ونه وځي، هسې په نورو تشو خبرو وخت ضايع نه شي. په مناقشه کې خبرې اترې له يوه سوال يا پوښتنې څخه راپيلېږي، ځواب مومي او يوې پایلې ته رسيږي. کله بيا بحث له موضوع څخه بل لور ته ځي. ښوونکي بايد کوبښن وکړي چې مناقشه خپل اصلي لور ته بيرته راوگرځوي، چې له اصلي موخې څخه لرې نه شي. دا ميتود تل ډير وخت ته اړتيا لري، ښوونکي بايد په درسي پلان کې پيدا کيدونکو ستونزو او خنډونو ته له مخکې نه پاملرنه کړي وي.

ددې ميتود په کارولو سره چې يو پياوړی ميتود پيژندل شوی دی لاندې گټې لري:

لومړۍ: په ټولگي کې د گڼو شاگردانو او ښوونکي تجربې او افکار درس غني کوي.

دويمه: ټولو زده کوونکو ته د گډې زده کړې او هڅونې چاپيريال رامنځته کېږي. درېيمه: د ښوونکو او زده کوونکو دوه اړخيزه پوهه او معلومات زياتېږي. څلورمه: د زده کوونکو پوهه او زده کړه په ښه توگه ارزول کيدای شي.

پنځم: د مباحثې په لړ کې د درس د ټاکلې موضوع څخه نور اضافي معلومات زیاتېږي، تجربی او نظری سره څرگندېږي.

شپږم: د زده کوونکو تر منځ د علمي بحثونو تجربې، اړیکې او پیژندگلوې لا بشپړېږي.

اووم: هغه زده کوونکي چې په درس کې گډون نه کوي یا فعاله برخه نه اخلي، هغو ته د خبرو او معلوماتو د وړاندې کولو زمینه او شرایط برابرېږي.

اتم: یو بل سره یې مینه او پیژندنه، د خبرو او خطابې فن او جرأت لا پیاوړی کېږي او هم یې په ځان او نورو د باور حس رامنځته کېږي. په رواني لحاظ داډمنتیا ترلاسه کوي.

په لنډه توگه ویلي شو، چې په دې میتود سره ډله ایز بحثونه، گروپي مناقشې په مختلفو طرزونو سره ترسره کېږي. ددې میتود گټې او اغیزې د ټولو شاگردانو په فعال گډون سره د ښوونکي په ښې لارښوونې، څارنې او ارزښت پورې اړه مومي، چې د ټول ټولگي لپاره یو ډول د زده کړې شرایط او چاپیریال چمتو کړای شي.

انكشافی میتود: (Discovery method)

دا میتود (د پیدا کولو، کشفولو او لار موندلو) ماناوې نښدي. ددې په مرسته ښوونکي کولای شي، چې زده کوونکو ته هغه لارې په گوته کړي چې شاگردان خپلې پوهې ته پراختیا ورکړي، واقعیتونه درک کړای شي، پخپله د درس او موضوع څخه نتیجه اخیستنه هم وکړي. زده کوونکي فعال وي، فکر کولو ته هڅول کېږي، درسي پرابلمونه پخپله حل کوي.

د ښوونکي پرځای خپله شاگردان په درسي بهیر کې ښکارنده ونډه لري. ښوونکي لارښونه کوي. زده کوونکو ته ددې میتود په کارولو سره د فکر کولو او نظریو د څرگندولو شرایط برابر وي. ددې میتود په کارولو سره ښوونکي داسې درسي چاپیریال رامنځته کوي، چې زده کوونکي لومړی د یوې پوښتنې یا پرابلم سره مخامخ کوي، چې بیا د هغې په ځواب موندلو سره زده کوونکي ژور فکر کولو او د موضوع د ژور درک او لاپوهیدو په موخه په پر له پسې توګه نویو هڅو او نظریو څرگندولو ته مخه کوي او معلومات یو په بل پسې زیاتېږي، تر هغه پورې درسي موضوع انکشاف او پراختیا مومي چې اصلي موخه او پریکړه د اړوند درس ترلاسه شي. په دې میتود کې باید پوښتنې یا سوال داسې مطرح شي، چې د زده کوونکو له سویې سره سمون ولري. په داسې بهیر کې د اکثریت لپاره د پوهې د پراختیا وړ شرایط او زده کړه رامنځته کړای شي، ښوونکي ددې میتود په کارولو سره د لارښود او ښه مشاور یا سلاکار په توګه مرسته کوي. هغه لارې چارې پوښتي او وړاندیزونه ورته، ترسره کوي، چې د هغوی د ذهن او پوهې د پراختیا او پیاوړتیا سره مرسته وکولای شي. شاگردان پخپله بیا د حل لارې پیدا کوي، د موضوع شننه ترسره کوي او یوې ټاکلې پایلې ته رسیږي. په دې میتود کې د پرتلیزویا مقایسوي حالتونو او څرنگوالي څخه اغیزمنه ګټه اخیستل کېږي.

هغوی د یو لړ سوالونو او پرابلمونو سره مخامخوي. دې ته زده کوونکي هڅوي، چې یو د بل په ځوابونو کې په تدریجی توګه زده کوونکي د ښوونکي په لارښونه اصلي درسي موخه پیدا او منطقي نتیجه اخیستنه وکولای شي. په دی لړ کې د پوهې لمن پراختیا او ژورتیا مومي. دې میتود ته د پیدا کولو، موندلو او د مسئلو د حل کولو د لارو چارو میتود هم ویل شوی دی.

عملي يا نمايشي میتود: (Demonstration Method)

دغه میتود نندار یزه، نمایشي او د کتنې (مشاهدې) په دود ترسره کېږي. د دې میتود په کارولو سره زده کوونکي په ځانګړې توګه کوچنیان د لیدنې او کتنې په بهیر کې نسبتاً اوریدلو او ویلو ته ډیر څه په اغیزمنه توګه او ژر زده کوي، موخې ته ژر رسیږي. په دې میتود کې ښوونکی یو کار، یو فعالیت په عملي توګه زده کوونکو ته ور زده کوي. د عملي کردار او کړنې په نتیجه کې زده کوونکي هغه ژر زده کوي.

په لنډه موده کې ډیر معلومات او تجربې ترلاسه کولای شي. د عملي زده کړې په لړ کې شاگردان ډیر مهارتونه زده کوي. یا دوي یې په ژوره توګه په ذهن کې ساتي.

د ښوونې او روزنې ماهرین وايي، چې: یوازې اوریدل هیریدل وي. کتنه او مشاهده زده کړه وي. عمل او پلي کول د تجربو په یو فعالیت پوهیدل وي.

د دې ځانګړنو په درلودلو سره نوموړی میتود د تدریس او عملي ښوونې او کتنې په بهیر کې د زده کوونکو لپاره یو غوره او اغیزمن میتود پیژندل شوی دی. ددې میتود له لاري څخه پوهه، زده کړه او تجربه په ذهن کې تل پاتې کېږي او هم په اسانه توګه له ذهن څخه نه وزي.

د همدې میتود په کارولو سره زده کوونکي فعاله او اغیزمنه پوهه او زده کړه ترلاسه کولی شي.

هغه زده کړه او پوهه چې په خپله يې د عمل په ډگر کې لاسته راغلې. هغه پوهه په عملي توگه د ژوند په مختلفو اړخونو کې کارولی شي او اصلی موخې ته پری ځان رسوي او په عملي ژوند کې تر گټه اخلي.

۳۸:۲۳

دغه میتود چې کله ښوونکي کاروي، نو دغه لاندې څلور پړاوونه (مرحلې) باید په پام کې ولري:

الف: د چمتووالي یا تیاری پړاو:

ب: د تشریح او توضیح کولو پړاو:

ج: د ښودنې یا کتنې پړاو:

د: د ارزښتي یا ازموینو پړاو:

اوس به په ترتیب سره په دغو مرحلو لاندې خبرې ولرو:

الف: د چمتووالي یا تیاری پړاو:

په دې میتود کې د مضمون د تدریس په بهیر کې له وړاندې څخه باید د عملي تجربو او وسایلو د برابرولو او چمتو کولو غم خوړل شوی وي، یعنی لازم او د اړتیا وړ څیزونه په ټولگي کې د زده کوونکو لپاره د میز پر سر موجود او یا په داسې ځایونو کې ایښودل شوي وي چې د ټولو زده کوونکو لپاره د لیدلو وړ وي. دغه میتود او پړاو په ساینسي علومو کې تر نورو ډیر د اړتیا وړ او لازمي بریښي. ښوونکي باید د تدریس له پیل څخه د مخه ټول هغه اسباب او وسایل چې عملي کار پرې کیږي، په دې پړاو کې آماده کړي وي. حتی داسې یې کتلی او ازمايلی وي، چې په درسي پروسه کې خنډ رامنځته نه شي. د همدې پړاو په ترسره کولو سره ټول هغه څیزونه ښوونکي برابر وي، چې د وخت د ضایع کولو څخه مخنیوی وشي او په تدریس کې بیا ځنډ او ستونزه پېښه نه شي. په دې پړاو کې ښوونکي په هر اړخیزه توگه پاملرنه کوي، ټولگي، شاگرد او د درس چاپیریال او فضا رامنځته کوي. له روحي پلوه زده کوونکي د درس لپاره چمتو کوي. د صنف فضا اوریدلو، ویلو او لیدلو ته برابروي.

ب: د تشریح او توضیح پړاو:

په دې مرحله کې ښوونکي د ماډلونو، انځورونو، چارټونو او ضمني کيسو او له موضوع سره د تړلو څيزونو، تجربو په ښودلو، ويلو او وړاندې کولو سره درسي موضوع په اغيزمنه توگه تشریح او توضیح کوي. د اړتيا سره سم د برابر شوو موادو څخه کار اخلي، په ځای او په خپل وخت سره مرستندويه توکي کاروي. کارول شوي توکي بايد په ساده ژبه او ساده الفاظو او جملو سره تشریح کړل شي. د تشریح ژبه په عمومي توگه بايد ساده او د ژر پوهيدو وړ وي.

د تشریح په لړ کې د لنډې پوښتنې، سوال، ځواب لپاره وخت ورکړ شي، چې درس يا تشریح گټوره، اغيزمنه او د ټولو لپاره د پوهيدلو وړ وگرځي. په عملي يا نمايشي ميتود کې د شاگردانو لپاره د عملي زده کړې شرايط برابر او د توکو په اړه معلومات ورکړ شي. ټول څيزونه او مفاهيم په ساده او اسانه توگه توضیح کړل شي. کومه توضیح او تشریح چې ورکړ شوي وي په هر شاگرد په عملي توگه ترسره کړي.

د وخت په پام کې نيولو سره د زده کوونکو ونډه چې هغوی فعال ساتي له ياده ونه ايستلی شي.

ج: د نمایش یا ښودلو پړاو:

په دې پړاو کې ښوونکي له تشریح سره سم ځنې سمعي او بصري آلات په ننداريز ډول زده کوونکو ته وربښي او په عملي ډگر کې هغه کاروي. د دغو نمایشي وسیلو په توگه دوه اړخیزه زده کړه ترسره کیدای شي. په دې خاطر چې درسي فعالیت یوازې په ښوونکي پورې محدود پاتې نه شي. د نمایشي پړاو په ترسره کولو سره زده کړه دوامداره او اغیزمنه کیدلی شي. ښوونکي د ښوونې په لړ کې داسې شرایط برابر کړي چې ټول زده کوونکي په ټولگي کې په سوالونو او ځوابونو کې په فعاله توگه ونډه واخلي، ټول په درسي پروسه کې برخمن واوسي. د ښوونې یا نمایش په اړه د زده کوونکو پوښتنو ته قانع کوونکي ځوابونه ورکړل شي.

د: د آزماینېت یا ازمويلو پړاو:

دا هغه پړاو دی، چې له تدریس څخه وروسته ټول هغه مسائل چې ښوونکي د مختلفو فعالیتونو په لړ کې شاگردانو ته ور زده کړي او وربښودلي وي، په زده کوونکو تکرار او نیمگرتیاوې یې بشپړې کړي. له هغو څخه تشریح او توضیحات وغواړي. په همدې ډول خپل ورکړی درس وازمائي. که چیرې په کومه برخه کې ستونزه وي، په یو بل ټولگیوال دې هغه تکرار کړي. که اړتیاوي په څو تنو دې هغه موضوع بیا بیا د زده کوونکو په خوله تکرار کړي، تر هغه چې اصلي مطلب او موخې ترلاسه شي. په دې میتود کې تر ټولو غوره لاره او طریقه دا ده، چې زده کوونکو ته زمینه برابره کړای شي، چې هغوی یو د بل له معلوماتو او توضیحاتو څخه په عملي ډول اغیزمن شي، ټول هڅه وکړي چې تر دغه ازمینېت بریالي راووزي.

هغوی هر تن ته د ښوونکي په نقش او کردار کې ځای ورکړ شي، چې دغه عملیې ته په ښوونه او روزنه کې د (Role-play) گڼه (اصطلاح) کارول کیږي. په دې رول کې زده کوونکي د مسؤلیت او ډاډمنتیا احساس کوي او باوري کیږي، د موضوع ټول تیاره گوتونه روښانه کیږي.

شاگرد ذهناً او جسماً موضوع اخیستنی ته پاملرنه کوي. خپل حواس په ټاکلې موضوع باندې متمرکز کوي. د زده کړې ځواک یې پیاوړی کوي. موضوع په واقعي او عیني توګه درک کوي.

ښوونکي کولای شي د موضوع او مضمون سره په تړاو کې خپل نظري او عملي هڅې او فعالیتونه داسې تنظیم کړي، چې د هماغه مضمون سره سمون ولري. د ساري په توګه ښوونکی کولای شي د ریاضي په مضمون کې په شاگردانو باندې د یو دکاندار په رول کې یوه تمثیلي لوبه ترسره کړي. په دې لړ کې د جمعې، منفي، ضرب او تقسیم عمليې په نندارېزه توګه زده کوونکو ته وروښيي. هغوی په اړوندو اصطلاحاتو وپوهوي. د رول پلې په نمایشي هڅو او فعالیت کې باید دغه لاندې ټکو ته پاملرنه وشي.

لومړۍ: د نندارې (نمایش) لپاره ټول درسي لوازم او شرایط برابرول.
دویم: هغه موضوع چې ښودل کېږي او یا تمثیلېږي په نمایشي ډول باید ولیکل شي.

درېم: په ننداره یا نمایش کې د هر تن زده کوونکي دنده او نقش په ګوته کول او ورباندې تمرین کول.

څلورم: هر شاگرد ته د هغه له ذوق او سويي سره سم د لوبولو دنده سپارل.
پنځم: ټولو هغو زده کوونکو ته چې په دې درسي پروسه کې شامل وي د تمثیل اهداف او موخې له وړاندې څرګندې شي، په ځانګړي ډول اجرا کوونکي له مخکې څخه له ټاکلي برنامې څخه خبر او معلومات ولري.

شپږم: د ښودنې (نمایش) څخه وروسته په موخو، (اهدافو) او موضوع باندې داسې بحث وشي چې ګډونوال یوه ټاکلې پایله ترلاسه کړي او هم هغه ارزبایي کړل شي.

اووم: په ګډه یې اغیزمنتیا او د هر تن څرګندونې په دقت سره واوریدل شي، چې په نورو درسونو کې ترې ګټه واخیستل شي.

د تمرین او تکرار میتود

(Repetition and Practicing Method)

د ښوونې او روزنې د دودیزو میتودونو په لړ کې د (تمرین یا تکرار) میتود له پخوا څخه ډیر کارېږي. دغه میتود ډیر اغیزمن او د ښو پیلو لرونکی وي. ښوونکي د تکرارولو او تمرین په مرسته کولای شي، ټاکلي درسي مفاهیم او مطالب په آسانه توګه د شاگردانو په ذهن کې ځای په ځای کړي. په دې ډول زده شوي مفاهیم تل د زده کوونکو په حافظه کې ځای نیسي، بیا په آسانه توګه له حافظې څخه نه وزي. تل کولای شي هغه زده شوي مفاهیم په عملي ډول وکاروي او ګټه ترې واخلي.

تمرین مختلف او جلا جلا ډولونه لري. له هغو څخه د ځینو یادونه په لاندې توګه کولای شو:

حفظي تمرین - استنباطي تمرین - له نظره تیرونه (مرور) د عملي کولو تمرین.

الف: حفظي یا د حفظولو تمرین:

دغه ډول میخانیکي زده کړه او تمرین چې یوازې حافظې ته جملې سپارل کېږي، د تفکر او تعقل برخه پکې ډیره لږه وي چې ورته د حفظولو تمرین وايه شي. لکه د ضرب زباني جدول په یو ډول تکراري یا حفظي تمرین بللی شو. په دې ډول تمرین کې زده کوونکي یو مطلب په ډیرې محدودې مانا سره په تکرارولو او زور سره خپل ذهن ته سپاري. د موضوع اصلي مقصد ته چندان پام نه کوي.

د ساري په ډول یو زده کوونکی کیدای شي د افغانستان مساحت په تکراري توګه خپل ذهن ته وسپاري. په دې نه پوهیږي، چې طول البلد او عرض البلد یې څومره دی؟ یوازې ارقام حافظې ته سپاري او په دې هم نه پوهیږي چې کوم مشهور سیندونه لري، او پیداوار ددې خاورې څه دي؟

یا دې ته ورته نورې بیلگې!...

ب: استنباطی تمرین:

په دې تمرین کې د مختلفو تیور یو، نظریو څخه پایله ترلاسه کیدای شي. نوموړی تمرین عقلی استدلال، خبرو اترو، د نویو مفهومونو او موقعیتونو له کارولو سره اړه مومي، سره له دې چې د تکرار ونډه په استنباطي میتود کې هم شته، مگر دغه تکرار یوه بڼه نه لري. دغه تمرینونه یو له بل سره په توپیر کې د یوې موضوع یا مفهوم په شاوخوا را څرخي.

کوم تمرینونه چې د هندسي قضیو په اړه ترسره کیږي او همدا ډول هغه مسایل چې زده کوونکي یې پر قضیو او دلایلو باندې له پوهې څخه وروسته حلوي، ورته استنباطي تمرین وايي.

ج: له نظره تیرونه (مرور) یا ځغلنده کتنه:

دا تمرین هغه وخت کارول کیږي، چې د یادو شوو مسایلو او مطالبو په اړه پوهه لاپخه کړای شي.

په ځغلند نظر پخوانی پوهه یا تجربه لاپیاوړې کول، یعنی هغه څه چې پخوا زده شوي وي یو ځل بیا په هغو مرور وشي. دغه مرور د موضوع د لنډیز، کره کولو، بشپړولو او طرح کولو په موخه چې په تجربو کې لاسمه مهارت او پوهه زیاته شي له دغه میتود څخه کار اخیستل کیږي.

مرور په یوه درسي مطلب او موضوع باندې بیا راگرځیدل او په هغې باندې ښه ځان پوهول چې په عمل او نظر کې ترې بیا گټه واخلي، په ذهن کې بیا د اړوندې موخې ژوندی کول او تازه کولو ته ځغلنده کتنه او مرور ویلی شوي دي. په دې کتنې یا مرور سره هغه برخې چې موضوع له ذهن څخه وتلې یا هیږي شوي وي بیرته را تازه کیدای شي او یا هم نیمگړې پوهه بډایه کیدلی شي. کیدای شي هغه پوهه یا تجربه په عمل او نظر کې د تل لپاره په ذهن کې ژوندی پاتې شي.

د: د کړنې یا (عمل) تمرین:

دغه تمرین د خوځنده (حرکتی) او تخنیکي مهارتونو او تجربو د ترلاسه کولو او پیاوړي کولو په خاطر کارول کیږي. ورزشي تمرینونه او د کسبي او حرفوي مهارتونو د زده کړې لپاره عملي تمرینونه دي، چې ددې ځانگړنې د مخه یادي شوې.

ددې تمرین لپاره ښوونکي باید لاندې څو سپارښتنې په پام کې ولري. لومړی: زده کوونکي باید تر ټولو د مخه په دې وپوهیږي، چې دغه تمرین د کومې موخې لپاره ترسره کوي. دویم: د تمرین مهال باید ټاکلی وخت ونیسي، نه داسې چې یو ساعته تمرین په دوه ساعتونو کې ترسره شي.

درېم: زده کوونکو ته هغه ټاکلي تمرینونه ورکړل شي، چې په درسي پروسه کې ارزښت ولري، هغه چې له ښوونیزو مفهومونو او موخو سره مرسته کوي او گټور تمامیږي. د درس د ارزښت د ښودنې لپاره زده کوونکو ته له ټاکلي اندازې زیات تمرین ورکول بې گټې او مناسب نه بریښي.

د تمرینونو حجم باید د زده کوونکو له اړتیاوو او سوبې سره سمون ولري. د تش مطلب له حفظ کولو څخه باید ډډه وشي.

یوازې حفظ کول باید موخه نه وي، ځکه چې د یو مطلب یوازې حفظ کول د هغه د پوهیدلو په مانا وي.

په هغه صورت کې د یو مطلب یا مفهوم حفظ کول جایز گڼل کیږي چې د بنسټیزو اهدافو سره مرسته وکړي او یا ورسره تړاو ولري یا د هغه درس د هدفونو په ترلاسه کولو کې مرسته او اسانتیا وي رامنځته کړي.

ددې ټولو پړاوونو څخه وروسته دې ښوونکي درسي پلان چې د هغه له مخې خپل درس په ټولگي کې مخ ته بیایي د کاغذ پر مخ په لاندې توگه ترتیب او تنظیم کړي.

پاملرنه وکړئ د هغه یو فورم یا د جدول بڼې ته چې د بیلگې په توګه ښودل شوي دي:

د لوست پلان

موضوع: ښوونځی:.....

.....

تولگی:.....

ساعت:.....

د زده ښوونکی:

کونکو شمېر:.....

وخت او مضمون:

نیټه:.....

د پلان بدلون (تغییر) او وړاندیزونه	پایله (نتیجه) ارزښتې او کورنۍ دنده	د لوست د تطبیق مرحلې او فعالیتونه	درسي مواد او میتودونه	موخي (هدفونه)
الف: د پلان بدلون (تغییر) ب: ستونزې او مشکلات ج: د زده کونکو هیلې او غوښتنې وړاندیزونه، د نوي او راتلونکي درس په اړه د ګډونوالونظر!	الف: د نوي درس ارزښتې کول. قرآن کریم د چا کتاب دی؟ قرآن کریم د چا په واسطه سره په حضرت محمد (ص) نازل شوی دی؟ ب: دلوست پایله. ج: کورنۍ دنده نوموړی درس په کورکې مطالعه کړئ او دوه ځله یې په خپلو کتابچوکې په ښه خط سره چې د لوستلو وړ	الف: د لوست د پیل پړاو: د سلام په اچولو سره تولگي ته ننوتل، له زده کونکو سره پوښتنه کول، د تولگي ترتیب تنظیم، د کورنۍ دندې، کتنه، او حاضري اخیستل. د شاگردانو رواني حالت له نظر تیرول چې آیا درسي فضا برابره ده او کنه! د تیر درس په اړه یوه لنډه ارزښتې: د نوي او زور درس ترمنځ اړیکه پیدا کول. او هم د نوي درس لپاره انگیزه ایجادول چې درس په زړه پورې واقع شي. ب: د نوي درس لپاره د ښوونکي او زده کونکو هڅې او ګټور فعالیتونه. د نوي درس پیل د (بسم الله الرحمن الرحيم) په ویلو سره، د نوي درس سرلیک (عنوان) په تخته او یا چارت کې لیکل، د درس نوری اړوندې برخې د تخته یا چارت له مخې د ښوونکي له خوا لوستل او تکرارول او همدا ډول په زده کونکو اړونده موضوع په وار سره تکرارول او زده کول.	الف: توره تخته یا سپینه تخته، چار تونه، فلش، رنگه مارکر، کار تونه، ډاړتیا نور وړ توکي. ب: درسي اصول او میتودونه: ننداريز میتود سمعی او بصری میتودونه. سوال ځواب میتود گروپي یا ډله ايز میتود او درسي نور میتودونه	الف: بنسټيز يا اصلي هدف: د خدای ج رضا حاصلول ب: عمومي هدفونه: د ژبې د څلورو مهارتونو ته وده او انکشاف ورکول اوریدل - خبرې کول لوستل او لیکل. ج: خصوصي موخي: د زده کونکو پوهیدل د قرآن کریم په مفهوم باندې، چی نوموړی درس شاگردان

	وي وليکي.	<p>او يا د بحث موضوع د کتاب له مخې په زده کوونکو لوستل. په داسې حال کې چې ښوونکي يې نيمگړتياوې په هماغه شيبه کې ور پوره کړي.</p> <p>په وار سره د کتاب له مخې تکرار او لوستل - د کار تونو کارول، دفلش کار تونو استعمال په وار سره- په گروپي او ډله ايزه توگه فعاليتونه تر سره کول، په توره او سپينه تخته د مارکر قلم پواسطه ليکل او په زده کوونکو باندې هغه لوستل.</p>		<p>ولیکلی شي او هم يې ولولی او په مانا يې پوه شي.</p>
--	-----------	---	--	---

۲۴:۲۳-۲۲

د پلان بدلون (تغییر) او وړاندیزونه	پايله (نتیجه) ارزايابي او کورنی دنده	د لوست د پلي کولو (تطبيق) پړاوونه. د نن ورځې يا درسي ساعت د چمتوالي د هڅو او فعاليتونو په اړه فکر کول چې څه بايد تر سره شي.	درسي مواد او ميتودونه	موخي (هدفونه)
۱- ستونزې	۱- ارزايابي _____ _____ _____ _____	الف: د نوی درس د پيل څخه د مخه: سلام چول- له شاگردانو څخه د جوړ ناچور پوښتنه، د تولگي د فضا پرايول او له نظره تيږول، د تولگي نظم او رواني حالت په پام کې نيول او کتنه!	۱- درسي توکي (مواد) او د اړتيا وړ څيزونه.	۱- اصلی اوبنسټيزه موخه:
۲- وړاندیزونه	۲- پايله	حاضرې اخيستل- کورنی دنده کتل- د تير لوست پوښتنه او له نوی درس سره د بوی انگيزې د پيدا کولو په وسيله اړيکه ټينگول- د کيسې يا سوال په مطرح کولو سره!	● - ● - ● - ● - ● -	۲- مضمون عمومي موخه
- - - -	۳- کورنی دنده	ب: د تدریس عملي بهیر(د نوي درس هڅې او وړفعاليتونه) د ښوونکي فعاليتونه ۱- ۲- ۳- د زده کوونکو فعاليتونه ۱- ۲- ۳-	۳- د تدریس میتودونه او لارې چارې او روشونه ● - ● - ● - ● -	۳- د لوست خصوصي موخه:

۲۳:۱۷

په فعاله يا ښکارنده زده کړه کې د ښوونکي او زده کوونکي دنده

د ژبې او ادبیاتو د تدریس په عملي میتودونو کې هم د نورو څانگو د تدریس د میتودونو په څېر یو ښوونکی ژبه هم داسې تدریسوي او خپل فعالیت د شاگرد محوری او فعالې زده کړې اصولو پر بنسټ برابروي.

په دې لړ کې د مختلفو سرچینو او منابعو څخه کار اخیستل کیږي. گروپونه او ډله د زده کوونکو په داسې ډول ویشل کیږي، چې یوه د بلې سره مثبتې سیالۍ او سالم رقابت ته چې د هغوی د سويې او زده کړې او پراختیا او پیاوړتیا لامل کیدای شي هڅول کیږي. ښوونکي ورته داسې شرایط برابر وي، چې د زده کوونکو لپاره اسانتیاوې او ژر زده کړه رامنځته کړای شي.

زده کوونکي په خپل درسي فعالیت کې برخمن کوي. د زده کړې وسایل لکه، فلم، عکسونه، انځورونه د کمپیوټر او انټرنیټ څخه گټه اخیستل او داسې نور وسایل او شرایط برابرول، چې د زده کړې له بهیر سره مرسته وکړای شي. د کلمو، جملو او عبارتونو د تلفظ، اوریدلو او غوړنیدلو له لارې به زده کړه په دوه اړخیزه توگه ترسره شي. د تیر درس او نوي درس تکرار او د پیل لپاره زده کوونکو ته انگیزه ورکول، چې درس د ټولو لپاره په زړه پورې شي. د کیسو، شعرونو، لطیفو په ویلو، غوړ نیولو سره د زده کوونکو د مهارتونو او وړتیاوو (قابلیتونو) لوړول، د گډو هڅو په پایله کې ممکن کیدای شي.

د ښوونکو په لارښوونه او مرستې سره د شاگردانو ترمنځ مشکل لغتونه، گړنې (اصطلاح)، جملې املايي بڼې، د کلمو مختلفې ماناوې او مترادفو لغتونو کارونه ښودل کیدای او ستونزې حل کیدلی شي.

د زده کوونکو ترمنځ د سوال ځواب په لړ کې مبهمې گړنې، چې یو ډول تلفظ کیږي او داسې نورې کلمې او لغتونه چې یو ډول لیکل کیږي او مختلفې

ماناوې لري په شاگردانو پيدا او په گوته شي، چې ټول گروپونه او زده کوونکي پرې پوه شي. هغه په توره تخته وليکي او نورو ټولوته يې واوروي، سوالونه په خپل منځ کې اوهم د ښوونکي په مرسته حل کړل شي. په ټولگي کې درسي فعاليتونه ويشل کيږي. هر يو تن ته د خبرو، شعر ويلو وخت ورکول کيږي، دگروپو ترمنځ سوالونه او ځوابونه ترسره کيږي.

هر يو په وار سره د خپلو ټولگيوالو په مخ کې دريږي. سوالونه مطرح کوي، ډول ډول مطالب او هغه مضامين لولي چې له شاگردانو سره د املاء انشاء په برخه کې مرسته کوي. د سوالونو په وړاندې ځوابونه ورکوي، ښوونکي يې تفاوته نه وي، ټوله درسي پروسه څاري او په تشریح کې برخه اخلي.

د ژبې او ادب په اړه عمومي معلومات هم ورکوي، هنري او ادبي هڅې، آثار او کتابونه په ملي او بين المللي کچه ورپيژني، زده کوونکي د ډالۍ او د هغو د عکسونو او لنډې پيژندنې يا بيوگرافي د نشرولو په واسطه لاهڅوي، چې په اخبار، مجلو او نورو د يوالي جريدو کې خپل مضامين او نوشتې چې د دوي د هڅونې او تشويق سبب کيږي خپرولوته وسپارل شي. د صنفی ازموينو، کورني کار او نهايي ازموينو له لارې زده کوونکي په کار واچول شي، د پلان سره سمې دغه هڅې د شاگرد محوري ځانگړنې گڼل کيږي، چې ښوونکي ورته د اصولو پر بنسټ شرايط برابروي. شاگرد ته که چيرې د فعالې زده کړې شرايط برابر نه کړل شي، يوازې په ټولگي کې د هغه فزيکي شتون او نه برخمن کول، د زده کړې په بهير منفي اغيزې بندي او فعاله زده کړه چې د گډ فعاليت په بهير (ښوونکي، زده کوونکي) کې را منځته کيږي صورت نه نيسي. شاگرد په دې ډول يوازې جسمي يا فزيکي ليدونکي پاتې کيږي. ټول درسي فعاليت د ښوونکي په محور راڅرخي چې په دې ډول زده کړه په سمه توگه نه ترسره کيږي، نو لازمه ده، چې آموزگار يا ښوونکي د تعليم او تربيه د اصولو سره سم په تدريس کې له درسي نويو روشونو څخه کار واخلي چې د

اوسني (معاصرې) ښوونې او روزنې غوښتنو ته د اړتيا سره سم د شاگرد محوري او فعالې زده کړې پر بنسټ ځواب وويلى شي. د فعالې زده کړې لپاره بايد دغه لاندې درې ټکي ښوونکي په پام کې ولري او هغه بايد پلي کړي:

۱. د زده کړې يا د يادولو تجربو ته پراختيا ورکول:

په دوديزه او سنتي زده کړه کې، زده کوونکي بايد متن مطالعه او د ښوونکي خبرو ته غوږونيسي. په دې ډول زده کړه کې د زده کوونکو تر منځ خبرې کول او اړیکې محدودې وي. د دې په خاطر چې زده کوونکې فعال شي او د زده کړې لپاره ښه فضا رامنځته شي، نو زده کوونکي بايد په وړو يا کوچنيو ډلو وويشل شي او په مختلفو برخوکې دې فعاليت ترسره کړي. وروسته له درسي فعاليت څخه د خپل کار او فعاليت د پايلو په اړه دې د خپل ښوونکي سره خبرې اترې وکړي، هغه پوښتنې چې ښوونکي يې ورڅخه مطرح کوي، ورته ځوابونه ووايي. زده کوونکي دې داسې لارې چارې ولټوي او خپلو خبرو اترو ته دې پراختيا ورکړي، چې ټولگيوالو او له ټولگي څخه بهر مسلکي او تجربه لرونکو کسانو سره اړیکې وساتي. ۲۸:۱۲

د مستقيمي او غيرې مستقيمي ليدنې کتنې امکانات دې زده کوونکو ته برابر کړای شي. داسې تدابير دې ورته خپل کړای شي چې زده کوونکي په عملي ډگر کې فعاليت ترسره کړي.

۲. له گډ ځواک څخه گټه اخيستنه (Power of interaction)

لکه څرنگه چې هر يو له څلورو فعاليتونو څخه (له ځان سره خبرې، او له نورو سره خبرې، ليدنه، کتنه، او ترسره کول يا انجامول) په يوازې ډول هغه مهال ارزښت لري، چې يو له بل سره د يادولو په کار او فعاليت کې ورڅخه کار واخيستل شي. له گډو هڅو او کار څخه د يادونو پلويان د مسئلود حل لپاره

وړاندیز کوي، چې ښوونکی باید په عمل کې د مسئلې په طرح کولو په واقعي ډول پیل وکړي.

وروسته بیا له زده کوونکو څخه د گډې مشورې او د مسئلې د حل غوښتنه وشي یعنی (یو له بل سره خبرې) کول. زده کوونکي په دغو فعالیتونو کې خپلې او د نورو تجربې اوري عملي، کوي یې او وینې یې.

۳. استدلال (Dialectic):

د تجربې او خبرو کولو په منځ کې یو بل روش چې د پیاوړتیا او بشپړتیا د اصل سره یوځای (Principle Interaction) مرسته کوي، هغه د تجربو او خبرو په منځ کې د استدلال ویل او ارایه کول دي، چې نوي تجربې او په عملي توګه نوي کتنې او مشاهدې، نوي نظرونه، تازه زده کړه، زده کوونکو ته حاصلوي. د یو سړي استدلال د ځان او له نورو سره کیدای شي د زده کوونکو د ژورې او پراخې زده کړې لامل وګرځي. کیدای شي په دې لړ کې ډیر نوي مطالب زده کړای شي.

د شاگرد محوری د زده کړې ځانګړنې:

- تدریس او متمرکز زده کړه نسبت د ښوونکي یا معلم فعالیت ته د زده کوونکي فعالیت او ذهني برخه اخیستنې زیاته وي.
- زده کوونکي په ټولګي کې علاقمند او په فعال ډول د زده کړې په بهیر کې بوخت وي.
- د فعالیت تمرکز ډیر د زده کوونکو په اړتیاوو او د هغو په علایقو پورې اړوند وي.
- زده کوونکي یا شاگردان د زده کړې په عملیه کې یو له بل سره مرسته کوي.

- شاگردان په خپله خپل پرابلمونه حلوي، په داسې شرايطو کې واقع کيږي، چې د مسايلو د حل لپاره مباحثې او استدلال لورته مخه کوي، په هغو موضوعاتو چې په پام کې يې وي خبرې او بحث کوي.
- زده کوونکي ډير له اوريدلو څخه فکرمن کيږي، په دې پوهيږي، چې څه ډول زده کړيز مواد په داخل د ټولگي کې وکاروي.
- زده کړه جوړونکې او ځواک خيزه ترسره کيږي.

په شاگرد محوري سيستم کې د ښوونکي رول په ټولگي يا

صنف کې:

- ښوونکي د شرايطو برابرې او لارښود وي.
- معلم د شاگردانو يا زده کوونکو د گډې يا مشترکې علاقې په لټه کې وي.
- زده کوونکو ته لارښوونه کوي، چې هغوی په آينده کې نوښت گرو اوسي او د هغوی استعدادونه پياوړتيا ومومي.
- زده کړيزې تجربې ورته برابرې، تعليمي او تربيتي موخې ورته په پام کې لري.
- زده کوونکي داسې چمتو کوي، چې د زده کړې په مهال ښکارنده رول ولوبوي.
- هر زده کوونکي ته يا گروپ ته د هغوی د استعداد او فهم سره سم وخت په پام کې نيسي.

ښکارنده (فعال) روش: (Active method)

په دې ډول روش کې موخه داده، چې زده کوونکي د زده کړې په مهال کې فعال او خوځند (متحرک) وي.

البته هیڅ ډول روش په هیڅ ډول غیرې فعال نه وي، د ساري په توگه د خبرو یا لکچر په مهال معلم فعال او زده کوونکي غوړ نیونکي او په ظاهري ډول غیرې فعال وي، اما هغوی په ذهني ډول فعال وي. ځکه چې د آموزگار خبرو ته غوړ نیسي، او د هغو مطالبو په اړه فکر کوي او هغه یاداشت کوي.

سره د دې نن ورځ ډیر ښوونکي د غیرې فعالې زده کړې څخه فعالې زده کړې ته مخه کوي، چې د زده کوونکو د زده کړې لپاره نوي روشونه او د هغوی فعال کولو ته چې زده کړه وکړي لارې چارې پیدا کوي.

دغه لاندې بیلگه د یوې فعالې زده کړې لارښونه کولای شي.

خبرې له	تجربه
ځان سره	کتنه (مشاهده)
نورو سره	ترسره کول یا انجامول

پورتني بیلگه رانښيي، چې د یادولو فعالیتونه د خبرو اترو او تجربې سره مل وي.

دغه (خبرې) په دوه ډوله وي. ((له ځان سره خبرې)) او ((له نورو سره خبرې))!

همدارنگه دوه ډوله تجربې: ((لیدنه، کتنه یا مشاهده کول)) او ((ترسره کول)) دي.

۱. له ځان سره خبرې: دغه ډول خبرې هغه مهال تر سره کیږي، چې زده کوونکي د اړوندې موضوع په اړه فکر کوي. مثلاً: له ځانه څخه پوښتي، چې د څه شي په هکله فکر کوي، یا باید فکر وکړي، څه احساس د موضوع په اړه لري. په حقیقت کې له ځان سره خبرې کول د خپل ځان په اړه د ټاکلې موضوع په اړه تفکر وي.

۲. له نورو سره خبرې کول: دغه خبرې کول په مختلفو ښو سره ترسره کیږي، په دودیزه یا سنتي تدریس کې زده کوونکي خبرو ته یا لکچر ته غوړ نیسي، په

حقیقت کې (معلم یا مؤلف د کتاب) ته زده کوونکي غوږ نیسي، چې دغه یوه اړخیزه اړیکه کیدای شي. چې د نظرياتو تبادل صورت نه نیسي. د خبر ښه او ښکارنده ونډه هغه مهال رامنځته کیدلی شي، چې له نورو سره د خبرو کولو امکان شتون ولري.

مثلاً: په دې برخه کې ښوونکی د گډې مباحثې او یادولو له روش څخه گټه اخلي او په وړو گروپونو کې زده کوونکي تنظیموي، اړیکې سره ټینګوي او هم بهر له مدرسې څخه د نظر خاوندانو او بافهمه افرادو سره په تماس کې وي. یا د انټرنټ له لارې معلومات او اړیکې ساتي، چې د دوي ترمنځ معلومات ډیر او پوهه زیاته او زده کړه غني شي.

د (Rule Play) او نورو اړیکو په درلودلو سره زده کړه په ژوره توګه وده مومي او دغه خبرې کول پر پوهې او تجربې مثبتې اغیزې ښندي.

د تجربې کتنه (مشاهده):

دغه کتنه یا مشاهده هغه مهال ترسره کېږي، چې یو زده کوونکی د بل زده کوونکی د یادولو او فعالیت بهیر وويني. لکه د هغه د کار روش او د آزمایشو یا آزمایش نوري وسيلې او یا لابراتوار چې په عيني بڼه یې گوري.

یا د یوه داستان د لوستلو او نقد کولو لارې چارې او یا د نورو ټولنیزو، طبیعي او فرهنگي پدیدو په مستقیم او غیرې مستقیم (Vicarious) یعنی غیرې واقعی پدیدو لیدنه کول چې په عيني توګه یې نه شو مشاهده کولی.

مستقیمه مشاهده په عملي توګه لیدل کېږي او غیرې مستقیمه لیدنه یا کتنه لکه د یوې فلمي سناریو کتل او یا اوریدل چې غیرې مستقیمه بڼه لري. د ساري په توګه: د فقر لیدنه په یو کلي او بانډه کې په خپلو سترگو یوه عيني تجربه او مشاهده گڼل کېږي، اما د یوه داستان او کیسې په انځور کې هغه څه نه شو مشاهده کولای، چې د سترگو لیدلی یا کتلی حال وي، نو ځکه ورته غیر

مستقیمه مشاهده ویلی شو لکه د بینوایان په کتاب کې د هغه داستان، یا د الفت له نثرونو څخه (دوی جنازې) یا دولی شوچې غیر مستقیمه مشاهده څرگندوي.

د سرته رسولو یا انجامولو تجربه:

دغه سرته رسونه په هر ډول فعالیت سره ترسره کېږي، چې زده کوونکي د یادولو په خاطر هغه کاروي.

مثلاً: د یوې جغرافیایي نقشې انځورول، د یوې آزمونې د اخیستلو طرح جوړول په یوه ازمایشگاه کې د یوه ادبي مطلب نقد کول یا کره کول او د یوې تاریخي موضوع ارزونه کول. د(تعامل د اصل) په خاطر یو بل روش هغه د ښه والي او و دې لپاره چې د تجربې او خبرو ترمنځ واقع شي، هغه استدلال کول دي، چې باید تر سره شي. نوی تجربې چې ممکن وي د عمل یا مشاهدې له لارې حاصل کړل شي.

نوی نظر د زده کوونکو سره ایجادېږي. د فرد استدلال د ځان او نورو سره ددې سبب کېږي، چې پوهه لاژوره او پیاوړې شي. له مطالبو څخه پراخه پوهه ترلاسه کیدلی شي.

د تعلیم او تربیې پوهانو تجربه کړې ده چې زده کړه هغه مهال ښه ترسره کېږي، چې زده کوونکي علاقه ولري او هم یوډبل په څنگ کې په فعاله توګه په مینې سره په درس کې ډیره برخه واخلي او تمرین په عملي توګه اجرا کړي.

زده کوونکو ته زیاته ونډه ورکړی شي. په فعاله زده کړه کې پوهه او علم حاصلېږي. په دې عملیه کې د اوریدلو، لیدلو، فکرکولو، خبروګولو حواس برخمن وي او عمل تر سره کېږي چې هره تجربه د زده کړې په بهیر اغیزه کوي. ۴۸:۱۶

د تدریس د روش ارزښت

د تدریس د روش ارزښت او اهمیت په دې کې دی، چې شاگردان په څیرتیا (دقت) سره په ژوره توګه دايمي او بنسټیزه زده کړه حاصلوي. هغه ښوونکي چې روش پیژني او په مناسبه موقع کې ترې ګټه اخلي، ټول کسان او په ځانګړې توګه شاگردان هغه د یو پوه او با فهمه ښوونکي په صفت پیژني.

که چیرې ګران ښوونکي وکولای شي (او باید وکولای شي) نوي روشونه چې د فعال تدریس یا ښه په نامه سره یادېږي، په منظم او سیستماتیک ډول په کار واچوي. په دې لړ کې شاگردان لاندې ځانګړنې او مهارتونه خپلوي او پیاوړتیا مومي.

۱. په لومړي سر کې شاگردان ژمن کوي، چې د ټولنیزو او فرهنگي مسایلو په نسبت په ځان کې بدلون رامنځ ته کړي.

۲. د شاگردانو په وجود کې خلاقیت او نویوالی پیاوړی او تقویه کوي.

۳. په ورځینو چارو کې شاگردان د مستقلې لارښوونې په ترسره کولو باندې لاس برې کيږي.

۴. په زده کوونکو کې د همدردۍ، عاطفې، یوالي، ځواک او صبر کچې لوړ وي.

۵. ځان او نور په ښه توګه پیژندلی شي.

۶. د زده کوونکو ذهني پیاوړتیا پراختیا مومي.

۷. شاگردان په ټولنیزو کارونو کې فعال ګډون او د هغو مسایلو حل ته هڅوي.

۸. د پوهیدني مهارتونه زده کوونکي پیاوړتیا ته وربولي.

۹. څه ډول د پوهیدني مهارتونه پیاوړتیا مومي.

۱۰. په ځان کنترول او د خپل چاپیریال کنترول، مهارت او پوهه، پیدا کوي.

۱۱. په خپل نفس باور (اعتماد) او ټولونه درناوی رامنځته کيږي.

۱۲. د اختلافاتو زغم، تیرۍ، د ژوند توپيرونه او داسې نور په ژوند پورې اړونده پدیدې په ښه او اگاهانه توگه درک کولی شي.

۱۳. د پوهانو الواکونه (نظريات) منل.

۱۴. د استدلال او منطق وده او همدا ډول په لس گونو نورې ځانگړنې او نور مهارتونه.

د ژبې د تدریس د ځانگړي میتود موخه

پخوا داسې دود و، چې هر چا به چې په یوه مسلک او پوهه (علم) کې لاس درلود.

هغه به کولای شو، چې د هماغه اړوند مسلک په ور زده کولو کې برخه واخلي او هغه ته ژمن ووسي چې نورو ته یې ور زده کړي. په دې کې هیڅ شک نشته، چې حاصل کړې پوهه او مهارت به نورو ته ولیږدوي، مگر پوهیدل او د نورو پوهول بیا دوی جلا لارې دي چې په هغو بلدتیا او ځانگړنې سره توپیر لري. هره پوهه د تدریس ښوونکي ته اړتیا لري او هر ښوونکی باید د اړوندې ځانگړې په ځانگړو میتودونو سمبال وي. سره ددې، چې د تدریس عام میتودونه په ورزده کولو کې کارول کېږي.

مگر ددې په خوا کې د تدریس ځانگړي میتودونه شتون لري، چې د هر مضمون د ځانگړنو سره سم په درسي یا تدریسي بهیر کې کارول کېږي. هر ښوونکی باید د تدریس د عامو میتودونو په څنګ کې په ځانگړو (اختصاصي) میتودونو هم وپوهیږي. په دې خاطر چې د اړوند مضمون د زده کړې بهیر او چاپیریال زده کوونکو ته اغیزمن او ډاډمن شي. لنډه دا چې معلم باید د ځانگړې ځانگړې د تدریس کولو او ټاکلو مضامینو په ځانگړو میتودونو وپوهیږي. په دې لړ کې به د ژبې د زده کړې او د هغې د تدریس په اړه لنډې څرگندونې ولرو:

ولې ژبه زده کوو یا لولو؟

انسان د یوه ټولنیز مخلوق په توګه چې د لوړ شعور څښتن دی، د څیزونو په تولید او د هغو د ځانګړنو، تولید او کارونې په هکله تر نورو ټولو موجوداتو زیات پوهیږي، اشرف د مخلوقاتو ګڼل شوی دی.

انسان د ژوند کولو په بهیر کې، په دې خاطر چې خپل ژواک ته دوام ورکړي حرکت کوي.

نوې پدیدې او څیزونه پیژني او د ځان په ګټه یې کاروي. د څیزونو اړتیا پیژني، ځان پرې پوهوي، نورو ته خپل پوهه او تجربه لېږدوي. ددې تجربو اړتیاوو، پیژندنې او پوهې د انتقال بڼه وسیله نورو همځیلو (انسانانو) ته همدا ژبه ده.

خومره چې انسان په دې اړت او پراخه طبیعت کې لاس او پښې ووهلې، طبیعي پېښو سره مخ شو، د هغو سره یې مقابله او مجادله وکړه، د ځان لپاره یې په هر زمان کې بېلابېل لارې چارې وموندلې. د وخت او مهال په تیریدو سره یې د ژبې له لارې دغه تجربې راتلونکو نسلونو ته پریښودې. همدغه ژبه د بدلون او پرمختیا وسیله وګرځیده! ژبه د انسانانو تر منځ د ګډکار، تفکر او اړیکو د پیدا کیدو لامل شوله. د تیرو زمانو د تجربو، بدلون او پوهاوي لړۍ د انځوریزې ژبې (خط) په واسطه تر پخوا او ورځ تر بلې د انسانانو د مادي او معنوي ژوند ارزښتونه په څرګنده توګه د همدې وسیلې پواسطه پاتې او لا راڅرګندېږي. ۸: ۲۵۰

نو له همدې کبله ژبه زده کوو، چې لاندې ټولنیزې موخې پرې حاصلېږي.

۱. د دې لپاره چې انسانان خپلې تجربې او فکر سره شریک کړي.
۲. د انسان د تصور، خیال، پوهې، عقل، کچه پرې معلومېږي.
۳. د انسانانو تر منځ اړیکې، فکرونه او تجربې د همدې په واسطه خوندي کېږي.

۴. دیني، مذهبي لارښوونې او نورې مادي، معنوي فرهنگي چارې پرې ترلاسه کيدای شي.
۵. په ټولنيزه توگه ويلی شو، چې ژبه د فکر (استر) ده، په ښوونه او روزنه کې بنسټيز رول لوبوي.
۶. د ژبې د زده کړې په صورت کې د انسانانو تر منځ د ژوند کولو او گډ تفکر لارې چارې اسانېږي.
۷. په ټولنه کې يوازینۍ لومړۍ ارتباطی وسیله د انسانانو تر منځ همدا ژبه ده، اشارې او علامه يي يا سمبولیکې بڼې لري.
۸. د بشر لومړنۍ اختراع همدا ژبه ده، چې د نورو اختراعاتو او پرمختيا وو لپاره سریزه گڼل کيدای شي.
۹. يوه ټولنيزه اکتسابي پدیده ده، چې د انسانانو او ټولنو تر منځ په قراردادي توگه د پوهولو او راپوهولو لپاره کارول کېږي.

په ښوونځيو کې د پښتو ژبې تدریس

ژبه په ټولنه کې د پوهولو او راپوهولو يا افهام او تفهيم وسیله ده، چې په قراردادي بڼه د خط، علامو، سمبولونو، اشارو، غرونو او يو شمېر حرکتونو په بڼه په شفاهي او ليکني (تحريري) ډول رامنځته کېږي.

پردينان دوسوسور وايي: «ژبه يو مجرد ذهني بالقوه امر دی چې په دوه وسيلو عيني او محسوس صورت بالفعل عامل د تفهيم او تفاهم گرځي. دغه دوه وسيلی عبارت دی له: (صوت) او (خط) څخه خط او صوت دواړه د محسوسۍ، (اوريدونکی) او (ليدونکی) د ژبې د ذهني نظام منعکس کونکی دي. ۱۹: ۶۱

ژبه يو مهارت دی، چې د خبرو کولو په واسطه پياوړتيا مومي. د ژبې په تدریس کې تر ټولو مهمه داده، چې زده کوونکي د خبرو کولو، پوښتنو، بحث کولو او يو لړ درسي فعاليتونو او هڅو ته وهڅول شي، چې په هغو کې د خبرو

او اترو اړتيا ډيره وي. د ژبې په تدريس كې بايد لاندې وړتيا وو يا قابليتونو ته پاملرنه وشي.

الف: د لوستلو او ويلو موخه پوهيدل او مفهوم اخيستل دي. دوديز تدريس يعني ليكلي علامې او اشارې په آواز بدلولو متمرکز وي. د مفهوم اخيستلو ډول ډول تمرينونه او فعاليتونه دې ترسره شي.

د سارې په ډول: په پټه خوله لوستل به يو مناسب فعاليت نه وي. د ټاکلي متن په اړه پوښتنې کول، ځوابونه يو بل ته ويل، په بل عبارت سره مطلب افاده کول او يو لړ نور داسې فعاليتونه ترسره کول، چې ښوونکي ته اړين وېرېښي. په دوديز ډول له کتاب څخه تمرين ليکل او کاپي کول ښايي په لومړيو کې يو مناسب کار او اړتيا وي.

خو دغه کار بيا له ځان څخه د ليکنې مهارتونو ته وده نه شي ورکولاي. يو څيز تشریح کول، پېښې په نثر انځورول، خپلې خبرې ليکل، لارښوونې ليکل، نور توضيحات او نور ليکنې فعاليتونه بايد په تدريسي فعاليتونو کې ورشامل کړای شي.

له ځانه د ليکلو د مهارت په پياوړتيا کې لاندې فعاليتونه گټور د پاملرنې وړ دي.

- د ليکنې لپاره بايد تمرينونه ترسره شي، چې زده کوونکي د خپل فکر د ليردولو لپاره چمتو کړای شي.
- داسې ليکنې تمرينونه ترسره کړي، چې الفاظ او مفاهيم په منظم او منطقي توگه وليکلې شي او د جوړښت پوهه ترلاسه کړي.
- د لغاتو د ذخيرو زياتوالی په داسې تمرين سره چې: د کلمو اشتقاق اصلي ريښې، مترادف، مشابه يا ورته لغتونه او هم مانيز، ډير مانيزې، متضادې کلمې پکې څرگندې او وښودل شي.

- د لغتونو ډولونه زده کوونکو ته په ګوته شي، په هغو باندې د لغتونو تلفظ، جمع، مفرد، مترادف، مشابه، متضادې معنوي په عملي توګه د پروګرام د منځپانګې سره د هغوی د سويي سره سم وکارول شي، چې شاګردان نوي کلمې او لغتونه زده کړي.
- د ژبې د نظم او نثر هغه برخې چې اړتيا ورته موجوده وي، زده کوونکو ته وروپېژندل شي، چې زده کوونکي ساده نظم په نثر وليکلی شي. د نثر او نظم لوستلو، ليکلو اصول او قاعدې بايد د هغو د پوهې د سطحې سره سم وروښودل شي. د ساري په توګه يو متن لوستل څه ډول ځانګړنې بايد په لازم وخت، ځای او مهال کې له موضوعاتو سره سم خپلې کړي. د اواز لوړوالی، تیتوالی، تعجب، خبر په څرنگه ډول ادا کړای شي. ښوونه ورته وشي چې اوږده درسونه او متنونه خلاصه کړلی شي.
- ښوونکی د يو متن فني، هنري او ګرامري، اخلاقي، فرهنگي، مذهبي، ديني او نورې برخې د تدریس په بهير کې شاګردانو ته د هغوی د سويي او پوهې سره سم چې د اړوند مضمون په پروګرام کې شاملې وي څرګندوي، د ساري په توګه د بيت نيکه په اړه معلومات او د هغه د منظوم کلام په اړه معلومات او اړونده اړينې څرګندونې د زده کوونکو، ښوونکو او نورو پوهانو د يو بل په مرسته حاصلول.
- د املاء (ليک دود) په برخه کې زده کوونکي وکولای شي د کلمې، جملې سمه واحده دوديزه بڼه چې په ليک دود کې منل شوي وي ليکي.
- د مختلفو ګړنو (اصطلاحاتو) کلمو، لغتونو او يو شمېر مفاهيمو په ورکړې سره شاګردان د يوې انشاء يا ليک ښود لپاره، چې يو مضمون ترې جوړ کړای شي وهڅوي او په هغوی يې تمرین وکړي. هغوی ته په دې برخه کې وړ لارښوونې وکړي.

- مختلف موضوعات دې وړ ته په مجسم ډول تدریس شي، چې د هغوی ټول حواس په کار ولویږي.
 - کیسه، حکایتونه، تاریخي پیښې دې په ننداریزه توګه په زده کوونکو باندې په ټولګي کې اجراء کړل شي.
 - شاگردانو ته دې په ساده جملو او متن کې ګرامري لارښوونې، لیک نښې یا د تنقیط؟ نښې او علامات په عملي بڼه ور وښودل شي.
 - په لنډه توګه ویلی شو، چې د یوې ژبې د تدریس لپاره دغه برخې اړینې بریښي. ښوونکي باید دا برخې په پام کې ولري.
 - د ژبې بنسټیز مهارتونه - املايي برخه یا لیک دود - د انشاء وده یا لیک ښود - د ژبې ګرامر برخه - د لغتونو ذخیره کول - د نظم برخه او هم د نثر برخه او په هغه کې په عملي توګه د لیک نښو یا تنقیط علامې یا نښې کارول.
- د پښتو ژبې په تدریس کې موخې (هدفونه):**
۱. په عمومي توګه د ژبې په تدریس کې یو ښوونکی باید لاندې مهم ټکې یا موخې په پام کې ولري:
 ۱. په لومړي سر کې باید د ژبې د زده کړې څلور مهارتونه د زده کړې لپاره په عملي توګه په زده کوونکو یا ټولګي کې اجراء شي.
 ۲. دمتن، کیسو، ډول ډول لیکنو څخه د جاج (مفهوم) اخیستل او وړتیاوي زیاتول.
 ۳. په ملي او فرهنگي ارزښتونو پوهیدنه - او ټولنیز او انفرادي مسؤلیتونه درک کول.
 ۴. کورنۍ، ملي او په نړیواله کچه د مسؤلیت احساس.
 ۵. دسمې افادې خبرو اترو او دخپلو نظریاتو دڅرګندولو لارې چارې (طریقې) زده کول.
 ۶. د زده کوونکو ذهني ودې او نړۍ لید (جهان بینی) ته پراختیا ورکول.

د لمرې څپرکي لنډيز

میتود یوه یونانی ګرڼه ده، چې د یوې لارې، روش په واسطه دیوه کار تر سره کول، او له هغې طریقې څخه پیروي کولو ته وايي. دهمدي لارو چارو په واسطه علم، پوهه او معلومات په مختلفو ډولونو، میتودونو سره انتقال موندلی شی، چې ورته میتودونه یا تدریس اصول وایه شي.

یا میتود د تدریس هغه لارو او طریقو ته وایي چې سپری هدف ته رسوي. په تدریس کې له طرز څخه هم ګټه اخیستل کېږي. له ساده مختلفو روشونو او لارو څخه ګټې اخیستنې ته طرز وایي. طرز د تدریس په لړ کې ضمني فعالیتونه وی.

میتودولوژي یا د تدریس پوهه د ښونې او روزنې د ماهرینو له نظره یوې ډیوی یا څراغ ته ورته وي چې د هدف په لور لاره رڼا کوي. له نا معلومو موخو څخه سپری ژغوري.

میتودونه په عمومي توګه په دوو برخو ویشل کېږي. په ښوونکي باندي متمرکز میتود او بل هم په (شاگرد محوري) یا نوی میتود. په نوي میتود کې، شاگردانو فعالیت زیات او د ښوونکي فعالیت یوازې لارښونه کیدای شی.

د تدریس میتودونه خورا زیات دي. دوینا یا لکچر میتود په لوړو زدکړو کې اغزمن وي.

د سوال، ځواب په میتود کې هرزده کوونکي هڅول کېږي. سوال ځواب د تدریس کولو یو ښه وسیله پیژندل شوی ده. زده کوونکی د پوښتنو لاری چاری ښي زده کولای شي.

د مناقشې او مباحثې میتود هم زیاتې گټې لري، هغه زده کونکي چې برخه نه اخلی، هڅول کیږي.

ارزیابي پکې ښه ترسره کیږي. مناقشې په مختلفو طرزونو سره کیدای شي. انکشافی میتود، دا میتود (د پیدا کولو، کشفولو، لارموندلو) ماناوی ښندي. په دی میتود کې شاگردان د یولړ سوالونو او پرابلمونو سره مخامخوي، مقایسه او څرنګوالی پکې ښودل کیږي او معلوماتو ته پکې پراختیا ورکول کیږي. عملی یا نمایشی میتود، د کتنې (مشاهدې) په ښه ترسره کیږي. په دی میتود سره زده کونکي په عملی یا نمایشی ښه ویني او خصوصاً ماشومان چې په ویلو او اوریدلو سره ځان هدف ته رسوي.

ماهرین وایی چې اوریدل هیږول دي، مګر په عملی توګه یوڅه ترسره کول زده کول او پوهیدل دي.

دغه میتود د چمتوالي پړاو، د تشریح او توضیح پړاو، د نمایش یا ښودلو پړاو، د ازمايښت یا ازمویلو پړاو ترسره کوي. بل هم د تمرین او تکرار میتود دی، دغه هم ځانته گټې لري.

لمړی د حفظولو تمرین، استنباطی تمرین-مرور یا مخ کتنه-عملی د کړنې تمرین ښونکي ترسره کوي. د دې ښې په اړونده جدولونو کې کتلی شو. په فعاله یا ښکاره زده کړه کې د ښوونکي او زده کوونکي دندې باید په پام کې ونيول شي.

زده کوونکي په خپل درسي فعالیت کې برخمن کوي. دزده کړي یا د یادولو تجربونه پراختیا ورکوي.

له ګډ ځواک او فعالیت څخه پکې ګټه اخلی، له استدلال څخه کار اخلی. شاگرد محوری ګټورې ځانګړنې لري، په شاگرد محوری کې د ښونکي رول په ټولګی یا صنف کې ښوونکي د شرایطو برابرېونکي او لارښود وي.

په ښکارنده يا فعال روش کې شاگردان تل خوځند يا متحرک وي. له ځان سره خبرې، له نورو سره خبرې، تجربه، کتنه (مشاهده) او بالاخره دانجامولو يا تر سره کولو تجربه ترسره کوي. هر يوه تجربه د زده کړې په بهير اغيزه کوي او ښه زده کړه تر سره کېږي. د تدريس هر روش ځانته خپل ارزښت لري هغه بايد په پام کې وینول شي.

ولی ژبه زده کوو؟ ددی لپاره چې ژبه د ټولو انسانانو تر منځ تجربې شريکوي. همدا ژبه د انسانانو تر منځ اړیکې ټينگوي، د پوهې او علم انتقال ښه وسيله ژبه ده. ژبه د انسانانو ذهني وده او پياوړتيا رامنځ ته کوي. د ژبو په لړ کې پښتو ژبه هم د پوهولو او راپوهولو وسيله ده. اړتيا شته چې هغه په شفاهي او تحريري ډول زده کړای شي.

د لومړي څپرکي پوښتنې

۱. میتود د کومې ژبې اصطلاح ده تعریف یې کړئ.
۲. د تدریس په وخت کې باید یو ښوونکي کومې وړتیاوې ولري؟ فقط دري اصله یې بیان کړئ.
۳. د څو میتودونو یوازې نومونه واخلي.
۴. د شاگرد محوری او معلم محوری میتود سره څه توپيرونه لري؟ پر تله یې کړئ.
۵. د لکچر د میتود پراوونه په گوته کړئ.
۶. د سوال ځواب د میتود پنځه ښیگنې په گوته کړئ.
۷. د مناقشې یا مباحثې د میتود گټې په ترتیب سره وښیاست.
۸. د نمایشي یا ننداريز میتود د پراونو نومونه واخلي.
۹. تمرین میتود کوم ډولونه لري یوازې نومونه یې واخلي.
۱۰. د شاگرد محوری د زده کړې ځانگړنې کومې دي واضح یې کړئ.
۱۱. ښکارنده روش څه ته وايي په اړه یې معلومات ورکړئ.
۱۲. د تدریس د روش ځانگړنې بیان کړئ.
۱۳. د عامو میتودونو تر څنګ (... میتودونو ته هم اړتیا وي؟
۱۴. ژبه د څه لپاره زده کوو؟
۱۵. له ځانه د لیکلو د مهارت په وده کې کوم فعالیتونه د پاملرنې وړ یا گټور دي؟
۱۶. د ژبې د تدریس په مهال کې باید کوم مهم ټکي او د ژبې کومې برخې په پام کې نیول کیږي لکه: بنسټیز مهارتونه...
۱۷. په ژبه کې (لغتنه) (نثر...) - (...) ... ټولو برخو ته پاملرنه باید وشي؟
۱۸. د پښتو ژبې په تدریس کې (۳-۵) گڼه موخې تشریح کړئ؟
۱۹. د ژبې د تدریس په بهیر کې د څلورو مهارتونو نومونه واخلي او گډ بحث پری وکړئ.
۲۰. د ژبې په تدریس کې په (۴) گڼه هدف باندې خپل بحث ته یو څه انکشاف ورکړئ.

دویم څپرکی

د ژبې د زده کړې څلور مهارتونه

پیلیزه:

- په دې څپرکي کې د ژبې د زده کړې څلور مهارتونه ښودل شوي دي. لومړی د اوریدلو په مهارت بحث ترسره شوی، د یو ښه اوریدونکي ځانگړنې یا خواص تشریح شوي او بیا د اوریدلو د مهارت اړین فعالیتونه او ورپسې په ترتیب سره د غور د نه نیولو لاملونه تشریح کيږي، چې ښوونکي او زده کوونکي په دې وپوهيږي، چې د غور د نه نیولو علتونه څه شي دي. د پورتنیو موضوعاتو د تشریح او توضیح په لړ کې به موخې ترلاسه شي.
- هغه ټکي چې د اوریدلو یا غور نیولو په مهارت کې مرسته کوي واضح شوي دي، ښوونکي به وړ، یا لازمه گټه ترې واخلي.
- د ژبې د زده کړې دویم مهارت (خبرې کول یا غږیدل) په لازمه اندازه تشریح شوي، چې لوستونکي به ترې نه یو څه معلومات د تدریس په برخه کې خپل کړي. خبرې کول د اوریدلو یا غور نیولو نه شلیدونکي برخه ده.
- د خبرو کولو هدفونه په ترتیب سره بیانېږي. سمه لوستنه به زده کړې، سم تلفظ او مناسبې جملې به په خپل ځای وکارولی شي. زده کوونکو ته به د خبرو کولو جرّت ورکړل شي او شرایط ورته ښوونکي برابر وي.
- د یو ښه ښوونکي صفتونه به په تفصیل سره ولوستل شي. د خبرو کولو د مهارت دودې په اړه معلومات وړاندې کيږي.

- د خبرو کولو لپاره خو لارې په گوته شوي دي. ورځينۍ محاورې او د هغو گټې بيان شوي دي!

لومړی د اوریدلو مهارت:

اوریدل یا غوږ نیول د ژبې له څلورو مهارتونو څخه گڼل کیږي، د هر مهارت په حاصلولو کې باید لومړی یو داسې سمه فضا شتون ولري، چې د اړوند مهارت په ترسره کولو یا حاصلولو کې مرسته وکولای شي او د زده کوونکو مینه او علاقمندی خپله کړای شي. د ژبې په زده کولو یا حاصلولو کې دغه مهارتونه هغه وخت ښه پیاوړي کیږي، چې اوریدل، لیدل، لیکل او لوستل سره په خپل وار او ځای کې تمرین کړل شي. دغه مهارتونه یو پر بل باندې اغیزې لري. اوریدل، بیانول، لیکل او لوستل د فکري ودې لامل گرځي.

د ژبې په زده کړه او تدریس کې لومړی شرط اوریدل دي. ماشومان لومړی غوږ نیسي. د غږونو سره آشنا کیږي. د آوازونو په وړاندې عکس العمل ښيي. وروسته ماشوم هڅه کوي چې ورته آوازونه ترسره کړي. د اوریدو اصلی موخه تل پوهیدل وي. اوریدل د مقابل لوري د معلوماتو د درک لپاره په ځیرتیا سره پاملرنه او توجه کولو ته وایه شي. اوریدل یو د پوهولو او راپوهولو له مهارتونو څخه اړین خبر گڼل کیږي. که چیرې شاگردان په یوه سمه فضا کې دغه مهارت په دقت ترسره نه کړي، نو د افهام او تفهیم چارې په اغیزمنه توگه نه شي ترسره کیدلی. اوریدل د مفاهمي کولو یو بنسټیزه برخه جوړوي، چې ښه پوهیده رامنځته کوي. که دغه برخه نمیگړې وي نو اوریدل به بشپړ نه شي. په پوهولو او راپوهولو کې دغه لاندې درې اړین عامله شتون لري.

وسيله

ویونکي

اوریدونکي

ویونکي خپلې څرگندونې او معلومات د وسیلې (ژبې) په وسیله بل ته اوروي. اوریدونکي یې اوري او درک کوي یې، اوریدونکي مطالب هغه وخت بشپړ

اخيستلی شی او پری پوهیدلی شي چې د لاندې ښو ځانگړنو، او خواصو درلودونکي وي.

د يوه ښه اوریدونکي خواص:

لومړی: ښه اوریدونکی د اړوند مطلب له اوریدو سره مینه او علاقه ښيي.
دویم: یو ښه اوریدونکی (پوهیدونکی) فکرونه څاري.
درېم: یوښه اوریدونکی یا غوړ نیونکی دخپلې پوهې سره سم معقولې پوښتنې مطرح کوي.
څلورم: یو ښه اوریدونکی دغوړ نیولو په لړ کې مهم له ټکي ځان سره یاداشت کوي.
پنځم: یو ښه اوریدونکی د بیان کوونکي سره د سترگو اړیکي ساتي، چې دواړه لور یه اغیزمن کیدای شي.
شپږم: یو ښه اوریدونکی د ټاکلې موضوع په اړه ډیرې څرگندونې او شواهد غواړي.
اووم: یو ښه اوریدونکی یا غوړ نیونکی د ویونکي وینا، خبرې نه قطع کوي په پرله پسې توگه اوریدو ته لیاواله وي.
اتم: په غیرې لفظي چینل یا حرکاتو سره د ویونکي وینا (خبرې) منل او تائیدول.
نهم: ښه اوریدونکی د اوریدل شوو مطالبو په پایله کې خپله ارزونه کوي.
لسم: ښه اوریدونکی تل خپل وخت او د نورو وخت ته چې ضایع نه شي پاملرنه کوي.
همدارنگه لاندې ټکي زموږ سره د اوریدلو او غوړ نیولو په مهارت کې مرسته کولای شي.

- هغه مطالب مور باید ووايو چې د اوریدلو ارزښت ولري.
- اړونده یا ټاکلې موضوع د زده کوونکو لپاره په زړه پورې وي.
- اوریدونکی ته باید د غوږ نیولو موخه او هدف څرگند کړل شي لکه: د یوې کیسې له اوریدو څخه څه زده کوو؟
- داسې څیزونه او شیان باید مور اوریدونکو شاگردانو، ماشومانو ته ووايو چې د پوهیدلو لامل شي.
- اوریدونکو ته داسې کلمات او مفاهیم واورول شي، چې د هغوی د پوهې او سوېې څخه لوړ نه وي.
- دغوږ نیولو یا اوریدلو لپاره مناسبه فضاء او چاپېریال رامنځته کول.

د اوریدلو د مهارت دودې لپاره لاندې ټکي او فعالیتونه اړین دي:

- ښوونکی د یوې کیسې یو تاریخي مطلب، د کتاب یا مجلې څخه د یو متن په اورولو سره د زده کوونکو د اوریدو مهارت ته وده ورکوي.
- زده کوونکو ته د یو متن مفهوم په ساده توګه بیانوي، وروسته د ښوونکي څخه هماغه مطلب چې شاگردانو اوریدلی وي، په هغو بیا بیا تکراروي. ټول زده کوونکي د ښوونکي وینا ته په ځیر سره غوږ نیسي.
- د مهمو خبرونو یا نورو خبري پېښو اوریدل له تلويزون، راډیو څخه، هغه بیا په ټولګي کې نورو ټولګیوالو ته ویل.
- د ریکارډ شوی کیسې د کلمو او نورو ګرڼو اوریدل په ټولګي کې او بیا له هغې وروسته زده کوونکي چې البته په ځیرتیا سره یې اوریدلي وي، ښوونکی د هغو معني پوښتې او اساسي مفهوم یې په خپله ژبه بیانوي.
- ووايه څه دې اوریدلي دي؟

د یوې (لوبې) په ډول یو مطلب یو تن ته اوریدل کیږي. هغه یې وایي او درېم تن یې څو تنو نورو ته هغه مطلب کټ مټ وایي. همدا ډول تر پایه دوام مومي؛ کله چې وروستیو گډونکوونکو ته مطلب ویل کیږي، گورو چې څومره توپیر پکې رامنځته کیږي.

- دوه کسيزه ديالوگ (خبرې - بحث) ته غور نيول او بيا وروسته هر تن په خپله ژبه په ټولگي کې هغه بيانول. د سارې په توگه: یو زده کوونکی یو مطلب وایي، نور ورته په دقت سره غور نیسي، وروسته بیا ښوونکی د اوریدل شوي مطلب په اړه پوښتنې کوي. دلته د زده کوونکو د اخیستلو او غور نیولو کچه معلومیږي،
- ښوونکی دې په داسې ځای کې ودرېږي، چې ټول زده کوونکي یې غږ واوریدلی شي او د هغه حرکات او سکانات په خپلو سترگو وگوري.
- داسې تمرینونه په زده کوونکو ترسره شي، چې لومړی یې واورې او که ممکن وي په خپلو سترگو یې وويني، بیا دې هر زده کوونکی ځواب ورکولو ته اړ کړای شي، چې بې برخې او بې تفاوته یا ویده پاتې نه شي.

د غور د نه نیولو لاملونه (علتونه):

لومړی: شاگرد د ښوونکي په ژبه او یا هم په هغه گړدود چې ښوونکی پرې خبرې کوي سم نه پوهیږي.

دویم: د ټولگي د شرایطو او فضا د ناسموالي له کبله اوریدونکی غور نه نیسي، ځکه چې هغه سم غږ نه اورې.

درېم: د ښوونکي اواز په مناسب ډول (کښته، لوړ) نه وي او جملې یې ورته مفهوم نه لري.

څلورم: ښوونکی داسې ژبه او مفاهیم کاروي، چې اوریدونکي ته ساده او پوهیدونکي نه وي.

پنځم: خبرې ژر ژر او پرله پسې وي، زده کوونکي هغه په لږ زماني واټن کې نه شي اخیستلای او یا تحلیل کولای.

شپږم: له موضوع سره د اوریدونکي یا زده کوونکي مینه او علاقه نه درلودل د نه غوږ نیولو سبب کیدای شي.

اووم: کله بیا د زده کوونکو پاملرنه بشپړه نه وي راگرځول شوې، هغه په یوه بله موضوع باندې فکر کوي، چې د ښوونکي وینا ته یې غوږ نه وي نیولی.

اتم: د اوریدونکو یا زده کوونکو لپاره د موضوع تکرار چې هغه اوریدل شوی وي، د نه غوږ نیولو لامل کیدای شي.

نهم: کیدای شي د ځینو نظریاتو او عقایدو د اختلاف له کبله زده کوونکي، اوریدونکي د غوږ نیولو څخه ډډه وکړي.

لسم: کله بیا د ښوونکي د افادې طرز نیمګړی وي، شاگردانوته د ټاکلې موضوع موخه په ښه توګه نه شي څرګندولی، په دې لړ کې اوردونکی یا زده کوونکی د موضوع له اوریدو سره چندان علاقه او مینه نه ښيي، او د ښوونکي خبرو ته غوږ نه نیسي.

یولسم: د موضوع مبتذل والی، د وړ میتود نه کارونه او هم د شاګرد د روحی حالت نه درک کول او په خپله د ښوونکي سلوک، طرز او برخورد چې عیار شوی نه وي، د نه غوږ نیولو لامل کیدای شي.

د ژبې دویم مهارت خبرې کول یا غږیدل

خبرې کول د اوریدلو او غوږ نیولو سره نه شلیدونکې اړیکې لري. څرنگه چې ژبه یوه ټولنیزه کسبې پدیده ده، نو خبرې کول د ژبې له مهمو ځانگړنو څخه گڼل کیږي. همدا ډول له بله پلوه ژبه بیولوژیکي پدیده هم ده، چې نورې دندې هم ترسره کوي. هر څومره چې یو ماشوم وده کوي، ورسره یې په هماغه کچه د زده کړې ځواک او استعداد هم پراختیا او پیاوړتیا مومي.

په لومړي سر کې یو ماشوم څه ډول ژبه زده کوي؟

په دې کې هیڅ شک نشته، چې ماشوم لومړی د خپلې مور د حرکاتو، اوازونو په وړاندې عکس العملونه بسپي له هغې څخه په ډیره ابتدایي بڼه اوازونه تقلیدوي.

لومړی یو حرفیز یا یو هجایي کلمات او گډوډ اوازونه، له خولې څخه راوباسي. بیا وروسته دوه توریز او په همدې توگه د کلماتو نور اوږده جوړښتونه او کلمې د خولې د تلفظ او غږونو په ډول تکرار وي او هغه د مطلوبونو، شکلونو د افاده کولو لامل (سبب) گرځي.

یا په بله وینا په تدریجي ډول د آوازونو او څیزونو یا شیانو تر منځ اړیکې پیژني.

د تجربو له مخې لومړنۍ زده کړې تل ډیرې په ورو او بطني بڼه ترسره کیږي.

د عمر په مختلفو پړاوونو کې دغه زده کړې بیا فعاله بڼه خپلوي.

زده کوونکي لومړی د خبرو کولو هغه طبعي حالت ته چې په چاپیریال کې ورسره مخامخ وي له عادي او معمولي خبرو کولو څخه راپیل کوي. د مور، پلار، ملگرو او دوستانو سره خبرې کوي.

تر څلور پنځه کلونو پورې له خپل چاپیریال (مور، پلار، کورنی غړو) څخه ځینې کلمې او لغتونه او جملې په نسبتاً بشپړه بڼه زده کوي. کله چې بیا د ښوونځي او مکتب دورې ته ورشاملېږي، نو بیا ښوونکی ورته نیمگړي تلفظونه او د کلمو بڼې او توري وربښي، خبرې کولای شي، مگر نیمگړتیا او د ژبې بندیدل او ځینې نورې ستونزې لکه جرأت نه درلودل د محیط نابلدتیا په خپله په خبرو کولو باندې مستقیم اغیز درلودلی شي، په خبرو کولو او زده کړه کې د استعدادونو توپیر او د ښوونکو رول یو له بله سره توپیر لري.

د خبرو کولو د مهارت موخې (هدفونه):

۱. خبرې کوونکی د خبرو کولو په واسطه خپله اړتیا، نظر او هیلې څرگندوي.
 ۲. ماشومان د خبرو په وسیله خپل فکر او درک شوې پدیدې بیانوي.
 ۳. له خپلې پوهې سره سم په ټولنیزو بحثونو کې ونډه اخلي.
 ۴. کلمې سم تلفظ او مناسبې جملې او گړنې په خپل ځای وکارول شي او بیان یې کړلی شي.
 ۵. سمه لوستنه زده کړي.
 ۶. د نظم او نثر د لوستلو په ډول وپوهیږي، چې هر یو یې څرنگه ویل کیږي.
 ۷. ښوونکی باید تل په ټولگي کې داسې فعالیتونه او وړ میتودونه وکاروي، چې زده کوونکي خبرو کولو ته چمتو شي. زده کوونکي په وار سره خبرو کولو ته اړ کړي. چې یادو شوو هدفونو ته پراختیا ورکړای شي. کیدای شي ښوونکی د مختلفو عکسونو او منظرو په ښودلو سره د زده کوونکو سویه لوړه کړي او هغوی په خبرو راولي.
- یا داسې کیسې ورتله په ټولگي کې بیان کړي، چې هغوی پرې بحث وکړي او ښوونکی د کړې کیسې په اړه ورڅخه یو لړ پوښتنې وکړي، د خبرو لړۍ په وار سره جاري وساتي. ټولو ماشومانو ته پکې مساوي ونډه ورکړي. هغه زده

کوونکي چې په خبرو اترو کې ونډه نه اخلي هغوی تر نورو لا ډیر وهڅوي، چې په خپله خوبه خبرې وکړي. په ټولگي کې ځینې کيسې په خپله ژبه بیان کړي.

شاگردانو ته مختلف فعالیتونه، درسي تمرینونه ورکړي. کونښن دې وکړي چې شاگردان جرّت پیدا کړي او خپله مباحثه، سوال ځواب ته آماده شي. زده کوونکي د ویرې او ډار احساس و نه کړي. په ډیرې مینې او شفقت سره له هغوی سره چلند وکړي.

تر څو زده کوونکي خپلې ستونزې د یوه مهربانه دوست او ملگري په ډول له هغه سره مطرح کړي.

چې په پایله کې د خبرو کولو موخې څرگندې او د خبرو کولو طرز ښه او په زړه پورې افاده کول، زده کوونکي ته اسانه شي. هغه زده کوونکي چې د کمي او کهترې احساس کوي او ځان له نورو څخه کښته احساسوي او تل شرمیږي، ښوونکی باید هغه ته د خبرو کولو شرایط برابر او د هغه دغه ستونزې ور حل او جدي پاملرنه ورته وکړي، چې یو سالم انسان ټولنی ته تربیه کړای شي.

د یو ښه ویونکي یا خبرې کوونکي صفتونه:

۱. د یو ښه خبرې کوونکي لومړی صفت دادی، چې خبرې په حوصله مندی، نرمې او داسې طریقي سره وکړي، چې د اوریدونکو پاملرنه ځانته ور واړوي.
۲. په اړوندې موضوع خپلې خبرې متمرکزي کړي، له حاشیې او څرمه (فرعي) خبرو څخه چې اړتیا یې نه وي ډډه وکړای شي.
۳. د اوریدونکو د پوهې سطح په پام کې ونیول شي.
۴. د موضوع د ښې روښانتیا او توضیح لپاره کره مثالونه وړاندې کړي.
۵. د موضوع لړۍ (تسلسل) په منطقي ډول په نظر کې ونیسي.

۶. د تشریح او وینا په وخت کې پیچلي مفاهیم په ساده ژبه وویل شي، هغه چې باید زده کړل شي.
۷. داسې گړنې (اصطلاح) ونه کاروي، چې د مانا درک ستونزمن او د پوهیدنې وړ ونه گرځي.
۸. اوریدونکو ته د پوښتنې کولو وخت او اجازه ورکړل شي.
۹. خبرې کوونکي باید د اوریدونکو سره که چیرې ممکنه وي د سترگو تماس ولري.
۱۰. د اوریدونکي باور او علاقه جلب کړای شي.
۱۱. بل ښه صفت هغه دی، چې ښوونکی د خبرو په لړ کې د لاس، سترگو او ځینې نور حرکات چې په افاده کولو کې اغیزمن وي اجرا کړي.

د خبرو کولو د مهارت دودې لپاره باید لاندې فعالیتونه ترسره شي:

۱. د ساري په توگه زده کوونکو ته وایو، چې یوه دقیقه د خپلې خوښې موضوع په اړه خبرې وکړي.
 ۲. د نن ورځ هغه پېښې، چې تاسې د هغو په اړه اوریدلي، لیدلي وي یو څه ووايي!
 ۳. د ښوونځي په لاره مو د تگ او راتگ په اړه معلومات نورو ته څرگند کړي.
 ۴. د لاندې کلمو ژر، ژر تکرار، ویل چې د ژبې په رواني حالت او تیزوالي کې اغیزمن کیدای شي:
- د ساري په توگه:

- تور تیل په توره تیره ټول ټوی شول.
- څه چې ژر ژر ځو، چې هغه راځي.
- لس دهکیپکه، یو دهکیپک... او داسې نورې ورته کلمې او جملې تکرارول چې د ژبې په وده کې رول لري.

يا دا لاندي فعاليتونه:

- زده کوونکي د خپلې کورنۍ په اړه معلومات ورکوي او هغه نورو ته ورپېژني.
- د راتلونکي په اړه له زده کوونکي څخه معلومات غوښتل، چې غواړي په آینده کې په کومه څانگه کې تحصیل کوي؟ خبرې کول ترسره کړي.
- د ورځنيو پېښو او مسایلو په اړه معلومات ورکول او خبرې کول، چې نورو ته هم په زړه پورې او د هڅونې وړ وي.
- لومړۍ دې دغه خبرې کول له ساده پوښتنو څخه پیل کړل شي. په هغه څه باندې دې خبرې وکړي، چې د زده کوونکو ورسره لیولتیا وي مثلاً: د سپورتي لوبو په هکله خبرې کول، د پلار، مور، ملگرو، دوستانو د خپل چاپیریال په اړه، ځینې عکسونه او منظرې یو بل ته ورپېژندل، د سفر او خپلو ورځینو کارونو او کړنو په باب خبرې اترې کول، نه داسې چې محدود زده کوونکي تل په دې فعالیت کې ونډه ولري.

د درسونو لنډ مطلب بیانول، په مختلفو جملو او عبارتونو سره.

- د مختلفو نثري لنډو ټوټو لوستل او اورول، په وار سره، شعري مقابلي او فعالیت د ټولگیوالو تر منځ له گټې څخه خالي نه وي.

د خبرو کولو لپاره څو لارې:

۱. په ورځینو خبرو اترو یا محاورې کې تل برخه اخیستنه یا د تیلیفون کارونه او په هغه کې خبرې کول.
۲. اخبار ویل او د راپورونو جوړول او وړاندې کول.

۳. د اعلانونو ترتیبول، ویل، راډیویي خبر، تمثیلي پارچې بنودل او توضیح کول.

۴. داستان لیکنه، ویل او ځینې نورې ټولنیزې پېښې بیانول، او هم ښوونکی د زده کوونکو د علاقې وړ څیزونه، چې د هغوی د پوهې له کچې سره برابر وي زده کوونکو ته چمتو کوي او گډ فعالیت زمینه ورته برابر وي. د ساري په توگه د تیلیفون کارونه:

د ژر خبر رسولو یا پیغام رسولو لپاره تر ټولو ښه وسیله چې انسانان ترې د مثبتو کارونو لپاره گټه اخلي، هغه د تیلیفون کارونه ده. د تیلیفون غلط استعمال له انساني ارزښتونو څخه نه گنل کېږي. ښوونکی کولای شي زده کوونکي د تیلیفون په استعمال او د خبرو کولو په داسې طریقې پوه کړي، چې انساني ښه سلوک او ارزښتونه ولري.

ښوونکی په ټولگي کې دوه تنه سره یو څه لرې دروي او هغوی ته د تیلیفون د خبرو کولو مناسبې لارې په ژوندۍ او ننداریزه توگه ورنیښي:

ښوونکی: د هغوی عملي لارښوونه کوي: مثلاً: د گوشي یا غوږۍ په اخیستلو سره تر (بلۍ! سلام) ویلو وروسته سم دستي مقابل لوري ته ځان ورپیژني او هم مقابل لوری ځان معرفي کوي او بیا له هغه څخه د نوم او ځان پوښتنه کوي. ښې مناسبې جملې دې وکاروي، د خبرو کولو اداب دې له پامه نه غورځوي. د مقابل لوري خبرو ته دې په وار سره غوږ ونیسي. اخیستل شوی پیغام دې په غور سره واخلی او هغه که اړتیاوي نورو ته په هغه شان او پوره امانتداری سره ورسوي په تیلیفون کې د وخت په پام کې نیول او په وار سره خبرې ترسره کول مهم ټکی گنل کېږي. ښوونکی باید زده کوونکي ورته متوجه کړي، چې دغه ټکي په پام کې ونیسي. د تیلیفون کارول او د هغو اداب بنودل او د وخت مراعات کول د خبرو په مهال زده کوونکو ته اړین او د یادونې وړ بریښي. زده

کوونکي کولای شي، چې د پورته ټکو په مراعات کولو سره د خبرو کولو په وخت کې هغه ښه خوښونه او کرکټر خپل کړي.

راپورونه ترتیبول او د هغو وړاندې کول:

په راپور لیکنه او گذارش کې باید لاندې ټکي په پام کې ونیول شي، گذارش په ټولیزه توګه د یو ټولګي، جمعیت، یوکار، یوې پېښې او خبرتیا په مناسبت د یو کس یا څو تنو له خوا جوړېږي.

راپور ترتیبول او وړاندې کول به تل هغه موضوع وي، چې د ترتیبوونکو او اوریدونکو په ګټه وي. د هغو هدفونو لپاره راپور ترتیبېږي، چې له وړاندې هغه اړونده موضوع د اوریدونکو لیدونکو ترمنځ د بحث او څېړنې وړ ګرځیدلې وي. راپورونه کیدای شي د موضوع سره سم نومونې خپلې کړي مثلاً: اقتصادي راپور یا خبر، سیاسي او اطلاعاتي خبرتیاوې یا نور اړخونه یا جنبې هم لرلې شي. د زده کوونکو لپاره په ځانګړې توګه خبرې گذارشونه په زړه پورې وي، لکه، د فلمونو، سفر، رنگونو، مهارتونو او سپورتي لوبو، منظرو، عکسونو او داسې نورو څیزونو په هکله راپورونه، چې د زده کوونکو او ځوانانو له عمر سره یو منطقي تناسب ولري، ورته په زړه پورې وي.

د راپورونو په وړاندې، د زده کوونکو عکس العملونه یو له بله سره توپیر لري. هر یو د خپلې پوهې او عمر په اندازه د موضوع په رابطه فکر کولای شي او په هغه فکر او ځواکمنۍ سره گذارش جوړوي.

گذارش کیدلای شي په شفاهي بڼه هم وړاندې کړل شي، چې د خبرو په منظم والي او تیزوالي اغیزې لري.

د زده کوونکو د فکر په پراختیا، ښه ویلو او اداکولو په برخه کې مرسته کولای شي.

شفاهي گذارشونه زده کوونکي سمو او گتورو کارونو، د ښو الفاظو کارونې، د اصطلاحاتو پوهيدني او داسې نورو مثبتو کارونو ته هڅولي شي.

په شفاهي ډول د کيسو او داستانونو ويل:

د دې مهارت د پياوړتيا لپاره د داستان ويل او ليکل ډير گټور دي. ښوونکي د يو سوژې يا مضمون په ويلو سره زده کوونکي ورته عمل او داستان ويلو ته چې په کور کلي او بانډه کې يې دغه ډول پيښې ليدلې او يا تجربه کړې وي، په خپله ژبه يې نوروته وايي. اوريدونکي ورڅخه برداشت کوي او فکر کوي، چې زه هم بايد په دې ډول داستان يا کيسه ووايم. هغه کيسې او داستانونه چې زده کوونکي يې ليکي او نکل يې کوي. د هغوی په فکر، ذوق او شخصي تجربو پورې اړه لري. د ليکوونکي تحليل او تصور په هغه کې ښکارنده رول لوبوي. دغه ډول کيسې زده کوونکو ته نوي او په زړه پورې وي. دغه کيسې او داستان ويل بايد د ښوونکي له خوا داسې رهنمايي شي چې نور زده کوونکي په وار سره دغه ډول ليکنو او لوستنو ته وهڅوي. د ليکنو موضوعات بايد داسې پيښې او لوبې وي، چې زده کوونکي ترې په راتلونکي ژوند کې روزنيزی گټې او چټې کړي. يا ښوونکي ورته داسې کيسې او ناول ولولي، چې له اوريدو څخه يې زده کوونکو ته يو مفکوره پيدا او يا هغه داستان او کيسه تحليل کړي او په خپله يې پيغام او نتيجه نورو زده کوونکو ته ووايي. ښوونکی کولای شي د لنډو پارچو په ليکلو، ويلو او اورولو سره زده کوونکي داستان ليکلو ته ولمسوي.

د ساري په توگه: د زرې بودۍ او د پاچا د طوطي کيسه - د پسه او ليوه کيسه، د صلحي په اړه ځنې پارچې او مضامين ليکل چې هنري ارزښت ولري. ځکه

چې هنري ژبه او هنري ليکنې د زلمو ډيرې خوښې وي. داستان ډوله ليکنې زده کوونکي بالآخره حقيقي ناول او داستان ليکنې ته هڅوي.

د هنري ليکنو پيغام او پايله دې په حقيقي ژوند کې د ښوونکي په مرسته زده کوونکي وپلټي او هر تن دې خپله مفکوره په دې اړه په خپله خوله نورو ته بيان کړي.

ډير ابتدايي مضامين، نکلونه، ادبي ټوټې دې د زده کوونکو د خاطر او خيالاتو سره سم په هغوی (زده کوونکو) تجربه کړل شي.

د نکل، ناول، کيسې ادبي ژبه، تخيل او نور ادبي لفظي جوړښتونه او موخه د داستان له مهمو ځانگړنو څخه گڼل کيږي. د کيسې اتلانو، قهرمانانو ته دې پاملرنه وشي، چې هغوی بايد څه ډول ځانگړنې ولري. يو داستاني ليکنه هغه وخت ډيره جالبه او په زړه پورې کيدلی شي، چې د اوريدونکو، لوستونکو ذوق او مينه راوپاروي.

په هر داستان کې چې نوې پيښې، عقيدې او عاطفي مسائل له دودونو سره سم مطرح شوي وي، هغه اوريدونکي خوښوي او ورته جالب يا په زړه پورې وي. داستاني ژبه بايد ساده عام فهمه، پوهيدونکې خوږه، او صيقل شوی وي.

کرکجنې کلمې، لغات او گړنې بايد پکې ونه کارول شي. لفظي جوړښتونه يې ښکلي، خوندور، جملې يې ادبي او په زړه پورې وي. يو ليکونکی بايد د لغتونو ذخيره ډيره ولري، ځکه چې د رنگارنگ لغتونو کارونه د داستان ښکلا او رنگيني زياتوي. د داستان پيل او پای بايد اوريدونکي يا لوستونکي ته داسې نوي څه ورکړي چې هغه ورڅخه اغيزمن شي. د کيسې او داستان لپاره مناسبه نومونه، مهمه خبره ده، په غور او ځيرتيا سره بايد ورته سرليک وټاکل شي. ښوونکی کولای شي د خپلو تجربو په رڼا کې زده کوونکو ته د داستان ليکنې لارې چارې ور زده کړي.

به دې برخه کې غبرې رسمي خبرې اترې د زده کوونکو تر منځ کیدلی شي، چې شفاهي بڼه به ولري او له هغو خبرو څخه به یو هدف هم د گروپونو تر منځ ټاکل شوی وي. په هغه رابطه به موضوعات تشریح کوي او خپل نظریات به له نورو سره د ښوونکي په مرسته او لارښوونې سره شریکوي. دغه ډول خبرې اترې ښوونکي د یوې پوښتنې په لړ کې مطرح کوي، چې همدغه پوښتنه یې د پراختیا او د نظریاتو د گڼوالي سر چینه گرځي.

کیدلی شي زده کوونکي د سوال ځواب او دیالوگ په بڼه خپلو خبروته انکشاف ورکړي.

په دودونو، د ملي او بین المللی مسأیو د هغوی د سويي سره سم په داسې مسأیو بحث سره وکړي، چې هغو ته جالب وي لکه سوله، بیوزلي، تحصیل د اتلانو په هکله خبرې او نکل کول چې زده کوونکي ور سره مینه لري. د هر یو څخه خوږې، ترخې خاطري پوښتل په دې ډول سره چې ټول زده کوونکي په خبرو اترو کې ونډه واخلي. سپورت او موزیک ته هم پکې برخه ورکړل شي. ددغو فعالیتونو څخه باید د زده کوونکو مور او پلار هم اگاهه کړای شي. که ممکن وي دغه چمتو شوي درسي مواد او کړنې دې نورو ښونځیو ته هم وروښودل شي.

زده کوونکي کولای شي د ځینو هنري فعالیتونو په لړ کې چې ننداريز وي، ځانگړي کالي او جامې واغوندي او بېلگې دې د لیدونکو لپاره نندارې ته وړاندې شي. پورتنۍ یادونې د زده کوونکو په پوهه او تجربو باندې مثبتې زده کړې اغېزې ښندلی شي او په تدریجی توگه د هغوی د پوهې کچه لوړ وي.

ورځینۍ محاورې:

په زده کوونکو کې بدلون رامنځته کوي. ورځنۍ محاورې د عادي ژوند او روزگار په لړ کې بې له کوم تکلفه څخه ترسره کېږي. دا خبرې تل له دوستانو،

اشنايانو، ملگرو او عامو وگړو سره د ورځيني ژوند د اړتياوو پوره کولو په منظور او مقصد ترسره کيږي.

د سفرونو، کورني ژوند، نورو اجتماعي مناسباتو کي په عادي توگه له دغه ډول خبرو اترو څخه گټه اخيستل کيږي. د نباتاتو، حيواناتو او ځيني جغرافياوي سيمو په هکله د دوو تنو يا څو تنو تر منځ خبرې کيږي. ښوونکي ډير په دغه ډول محاورو کي گډون نه کوي. يوازې د زده کوونکو تر منځ د بحث موضوع او محاورې ته دې ځير وي، چې هغوی ته سمه لارښوونه وشي او له ټاکلي موضوع او بريد څخه بل لور ته گام اوچت نه کړي... د هغوی محاورو ته دې غوږ وي، چې څه سره وايي او پر کومې موضوع او څيز بحثونه کوي. ماشومان دې غوږ نيولو او خبرو کولو ته په خپل وار سره وهڅوي.

د دوهم څپرکی لنډيز

ژبه د زده کړې لپاره څلور مهارتونه لري له هغو څخه غورځول يا اوريدل دي. د ژبې په زده کړه او تدريس کې لومړنی شرط اوريدل دي، ماشوم لومړی غوړ نیسی، غوړنوسره اشنایي پيدا کوی. د اوازونو په مقابل کې عکس العمل ښيي. د اوريدلو هدف تل پوهيدل وی. که چيری د اوريدلو چارې په اغيزمنه توگه ترسره نه شي، نو افهام او تفهيم به په ښه ډول ترسره نه شي. د اوريدونکي او ويونکي ترمنځ وسيله (ژبه) وي. ويونکې خپلې څرگندونې او معلومات د وسيلې (ژبې) په واسطه بل (اوريدونکی) ته اوروي. ښه اوريدونکی، د اړوند مطلب سره علاقه ښيي، فکر کوي، خپلې معقولې پوښتنې مطرح کوي.

مهم ټکی ياداشت کوي. د اوريدونکي سره که ممکن وي د سترگو اړيکي ساتي.

يو ښه اوريدونکي شواهد غواړي، د ويونکي د خبرو سلسله نه قطع کوي. په حرکاتو سره د هغه خبرې رد او يا هم تايدوي. د ښه غوړنيولو لپاره بايد ښه چاپريال رامنځته شي، اوريدل معلوماتی وي.

موضوع په زړه پوري او زده کونکي، خبرونکي وي. د اوريدلو د مهارت د ودی لپاره بايد مختلف فعاليتونه ترسره شي. د ښونکي، ټولگيوالو له خوا اوريدل، (بحث) خبرې اتري له يو، دوه او يا ډلې له خوا ترسره کول. ښونکي بايد په درسي ځای کې ودرېږی چې ټول يې وويني، غږ يې واورې. د غوړ نه نيولو لاملونه بايد په پام کې ونيول شي. د ښونکي اواز، لهجه، مناسب ځای معیاری لهجه کارول - د زده کونکي علاقه مندي جلبول - د عقايدو او نظر اختلاف، د افادې طرز او درسي نور میتودونه په پام کې ولري، چې اوريدونکي موضوع په علاقې سره واورې.

د ژبې دویم مهارت خبرې کول یا غږیدل دي. ژبه یوه ټولنیزه پدیده ده، نو خبرې کول د ژبې له مهمو ځانگړنو څخه گڼل کېږي. ژبه یوه بیولوژیکي پدیده هم ده چې نورې دندې هم ترسره کوي. په لومړۍ سر کې یو ماشوم څنگه ژبه زده کوي... ژبه له ماشومتوب څخه بیا د ژوند په مختلفو پړاونو او د عمر په اوږدو کې د ودې او انکشاف مرحلې تیروي. د ژبې د زده کړې لومړنۍ مدرسه د مور غیر وي، بیا چاپریال. د خبرو کولو د مهارت هدفونه باید په پام کې ونیول شي. د خبرو اړتیا-درک او بحث په پام کې نیول کېږي. د یوه ښه خبرې کوونکي صفتونه کوم دي؟ د خبرو کولو د مهارت د ودې له پاره باید اړوند فعالیتونه ترسره شي. شفاهی کیسې، تکرار، راپورونه او نوری لاری چاری په پام کې ونیول شي.

دویم څپرکي پوښتنې

۱. د ژبې د زده کړې مهارتونه څو دي؟ یوازې نومونه یې ذکر کړئ.
۲. د یو ښه اوریدونکي څو خواص وواياست؟
۳. کوم ټکي د اوریدلو یا غوږ نیولو په مهارت کې مرسته کولای شي؟
۴. د غوږ د نه نیولو یو څو لا ملونه بیان کړئ.
۵. ماشوم لومړی د چا د اوازونو په وړاندې عکس العمل ښيي؟
۶. یو ماشوم لومړي څه او کومې کلمې یا توري زده کوي؟
۷. له چا څخه کلمې، لغتونه او جملې زده کوي؟
۸. د خبرو کولو د مهارت هدفونه په ترتیب سره وواياست؟
۹. هغه زده کوونکي چې په خبرو کې برخه نه اخلي، ښوونکي ته څه کول په کار دي؟
۱۰. د یو ښه ویونکي څو صفتونه په گوته کړئ؟
۱۱. د خبرو کولو لپاره کومې لارې ښودل شوي دي؟
۱۲. د تیلیفون کارونه یا استعمال باید په څه ډول ترسره شي؟ په وار سره خبرې پرې وکړئ.
۱۳. په شفاهي کیسو او داستانونو کې د لیکوال (...) ښکارنده رول لوبوي؟
۱۴. د یو داستان پیل او پای باید اوریدونکي، لوستونکي ته څه ورکړي؟ په وار سره بحث پرې وکړئ.

درېم څپرکی

درېم: د ژبې د لوستلو مهارت

پیلیزه:

- د ژبې د زده کړې درېم مهارت، لوستل ښودل شوي دي.
 - لوستل په حقیقت کې د ښوونې او روزنې بنسټ جوړوي. دا مهارت د شاگرد د لوستلو وړتیا لوړوي. په دې مهارت کې کمزور تیا په زده کړه کې نیمگړ تیا رامنځته کوي.
 - د یو ښه لوستونکي ځانگړنې پیژندل کیږي. په لومړنیو زده کړو کې د زده کړې پړاوونه څرگند شوي دي.
 - د پټې خولې او لوړ اواز د لوستنې گټې او زیانونه به لوستونکي درک کړای شي. موضوع څنگه باید ولوستل شي؟
 - د چټکې لوستنې لپاره باید څه فعالیت ترسره شي، ښوونکي به ورسره آشنایي ومومي.
 - د یوه ښه لوستونکي ځانگړنې به وپیژندل شي.
 - د لوستلو دودې لپاره لارښوونې، د لوستلو لپاره چمتوالی څرگندیږي.
- لوستلو ته باید په څه ډول پلان طرح شي؟ په دې اړه ځانگړې څرگندونې شوي دي.
- کیدای شي چې ښوونکي له خپلو تجربو څخه هم په دې برخه کې گټه واخلي او زده کوونکو ته په دې اړه نوې تجربې هم د شرایطو په پام کې نیولو سره ور زده کړي .

د لوستلو مهارت:

د ژبې په زده کړه او تدریس کې بل مهارت لوستل دي. لوستل په حقیقت کې د ښوونې او روزنې بنسټ جوړ وي. که چیرې یو شاگرد په لوستلو کې لایق او وړتیا ونه لري، هغه نه شي کولای چې د خپلې خوښې مضامین ولولي او یا هغه زده کړای شي. په لوستنه کې کمزورتیا د زده کړې د نیمگړتیا لامل کېدا شي. ذهن ته د صوتي سمبولونو، انځورونو او نورو ښوونو په مرسته د مفهومونو لېږدول، هغه په ژبه راوړل او له هغو اوازونو څخه مفهوم اخیستلو ته لوستل وایي.

لوستل په حقیقت کې د خپلواکې زده کړې هغه کونجې (کيلې) ده، چې لوستونکي، زده کوونکي ته په خپلواکه توګه د کتابونو، چاپي آثارو د لوستلو وړ، ډره یا دروازه پرانیزي.

پرته له دې مهارت څخه د ښوونیزو او روزنیزو سرچینو څخه په دوامداره توګه ګټه اخیستل ډیر ګران کار دی. که چیرې په دې مهارت کې لوستونکي او زده کوونکي پیاوړی لاس ونه لري، نو د خپلواکې زده کړې څخه به برخمن نه شي. همدا ډول د زده کوونکو د پوهې هر اړخیزه پراختیا په لوستلو سره پیل کیږي. که چیرې یو لوستونکی په لوستلو کې لایق او ماهر نه وي هغه به مختلف مضامین، لکه ساینس، تاریخ، جغرافیه او نور مضامین په خپلواک ډول څرنگه زده کړای شي؟

کمزوري او ضعیف لوستونکي نه شي کولای، چې په ښوونه او روزنه کې بشپړه برخه واخلي.

لوستل یا قرائت د زده کړې یو مهم فعالیت دی، چې ښوونکي یا زده کوونکي د تدریس په برخه کې د زده کړې په غرض، موضوع یا مضمون په مناسب (وړو، کرار، اوچت، لوړ) اواز سره د کتاب، کاغذ له مخې لولي. موضوع باید په مناسب

ډول د کتاب له مخې ولوستل شي. د تورو، کلمو سم تلفظ او د هغو وتوخي (مخارج) په څيرتيا سره مراعات کړل شي. په ځانگړي ډول د هغو تورو تلفظ چې سره ورته او نږدې مخرجونه لري په غور سره ولوستل شي. د جملو، کليمو تر منځ، لارغه (مکت) پيوسته او برابري لوستنې او د ليک نښو پر بنسټ د کلام سمون او لوستلو ته پاملرنه اړينه ده.

يو ښه لوستونکی کوم دی؟

هغه لوستونکی يو ښه لوستونکی گڼل کيږي، چې لاندې څرگندونې په پام کې ونيسي.

- يو ښه لوستونکی هغه دی، چې څه لولي په معنی او مفهوم يې پوهيږي، يوازې د کلمو تلفظ کول د لوستلو مانا او مفهوم نه لري؛ کلمې، گړنې، جملې او عبار تونه بايد ورته مفهوم او افاده شوي وي.
- د ليکوالی په ځانگړو نښو او ټکو باندې پوه شي، چې د مطلب او بشپړې مانا، په افادې کې مرسته کولای شي. لکه (؟ - - ! - ،) ... او داسې نوري نښې او علامې.
- يو ښه لوستونکی بايد د کتابونو د لنډيز برخه، گرافونه، او ځنې نور تدريسي مواد وپيژني او هغه تشریح کړای شي.
- ښه لوستونکي د کتاب په ټولو مفرداتو، سرليکونو، سريزې، مخکنی خبرې، لړليک، پايلی او ځېنو نورو تخنيکي اړخونو باندې پوهيږي.
- ښه لوستونکي هغه وي، چې هر متن د خپلو ځانگړنو يا د هغه مضمون د خصوصياتو په پام کې نيولو سره ولولي.
- په ټوليزه توگه يو ښه لوستونکی بايد د لوستلو سره تل مينه ولري.

• به لوستلو کې د تعجبي، ندایي، امري، پوښتنې او نورو حالتونو څرنگوالی اوریدونکي په ښه ډول درک کړای شي. په لوستلو کې د اواز څرنگوالی د مناسبې قیافي نیول، اوریدونکي ډیر اغیزمن کوي. پرته له پورتنیو یادونو څخه دې ښوونکي زده کوونکو ته هغه اغیزمنې طریقې، لارې چارې د لوستلو وړ په گوته کړي، چې د زده کوونکو سره په لوستلو کې ورځ تر بلې مرسته وکړای شي. ۲۶: ۵۰

او د لوستلو ځواک او قوه یې پیاوړتیا او پراختیا ومومي. په لوستلو کې زده کوونکي د رنگارنگ افسانو، کیسو، شعرونو او ادبي ټوټو سره مخامخ کېږي. د هغو د پېښو او تجربو سره آشنا کېږي. د اتلانو په ځانگړنو او کرکټرونو وپوهیږي. د هغو د ژوند د کارنامو له مخې د ژوند ارزښت، ښکلاوې او بدرنگي وپېژني.

د بدیعی او ادبي اثارو سره مینه پیدا کوي. کولای شي، چې د همدې لوستونو په لړ کې، ټولنیز او بشري ارزښتونه ښه درک کړای شي. د ژوند او طبیعت په اړه ذهنیت ومومي، حتی د پېښو وړاندوینه کولای شي.

په لومړنیو زده کړو کې د لوستلو پړاوونه:

ښوونکي دې زده کوونکو ته د یو شمېر اسانه او ساده کتابونو د لوستلو سپارښتنه وکړي. هغوی ته دې دنده ورکړل شي، چې ټاکلي کتابونه، اخبار، مجلې، اوونیزې او نورې چاپي رسالې ولولي. وروسته دې بیا لوستل شوي کتابونه یا ورځپاڼې چې لوستلی یې وي له هغو څخه مهم ټکي، ځینې سرلیکونه او نور جالب ټکي چې زده کوونکي ته مفهوم وي، په ټولگي کې نورو ټولگیوالو ته ووايي، په دې ډول به یې د لوستلو قوه پراختیا او پیاوړتیا ومومي.

د دغو ساده کتابونو، مجلو، اخبارونو لوستنه ښوونکی څاري، د غلطیو اصلاح او نمونه ښوونکي په عملي توگه ترسره کوي. د جملو نویو لغتونو تلفظ نور

گرامري جوړښتونه، د هغو د کارونې ځای او نور گڼ مفاهيم د ښوونکي تر څارنې لاندې په ټولگي کې تمرین کوي.

د زمان او نوبت په پام کې نیولو سره د زده کوونکو عملي سويه ورځ تر بلې لوړېږي. زده کوونکي فکري تمرکز ته هڅول کېږي.

په لومړنيو زده کړو کې لاندې درې گونې مرحلې په پام کې نیول کېږي.

لومړۍ: د پاملرنې (توجه) او ذوق را بلل:

په داسې تجربو، پېښو، کیسو، انځورونو او نورو په زړه پورې څیزونو په ویلو، ښکاره کولو دې درس پیل کړی، چې د ټاکلې موضوع سره اړه ولري؛ د زده کوونکو احساسات راوپاروی. د هغوی جلب توجه، او پاملرنه هغې لور ته ورواړوی.

دویم: د پټې خولې لوستل:

د پټې خولې لوستل په لوړو ټولگیو کې زده کوونکي دې ته هڅوي، چې مفاهيم درک او ستونزې په نښه کړي. په دې ډول لوستنه کې شاگردان د لوستلو لپاره چمتو کېږي، پرته له ویرې او تشویش څخه د متن لوستنه ترسره کولای شي. په سم تلفظ، جمله ویلو او ارتباط ورکولو کې لا د مخه تمرین ورته کېږي. په دې لوستنه کې یوازې د سترگو په حرکاتو، لیدلو او ذهني فعالیت سره لوستل ترسره کېږي.

ځنې بیا په ورو ډول شونډې، خوله ورسره خووځوي، چې دغه خوځونه د لوستونکي د ژر خستگۍ او ستړیا باعث گرځي. ښه به دا وي، چې یوازې سترگې او ذهن فعالیت ترسره کړي. په ورو یا پټه خوله لوستنه کې اواز تر خولې نه راوځي.

د پټې خولې لوستل زده کوونکي په آینده کې چټکې لوستنې او مطالعې ته آماده کوي.

هغه څه چې ورته مفهوم نه وي، وروسته يې له زده کوونکو او يا ښوونکي څخه پوښتي.

يا يې له ټولگيوالو څخه د مباحثې په لړ کې يادوي. په پټه خوله له متن څخه مفهوم ژر او ښه ترلاسه کيدای شي.

په کتابخانو کې له دې ډول لوستنې څخه اغيزمنه گټه اخيستل کيږي. د لوړ اواز په نسبت يې تاوان دادی، چې د صحيح او غلط تلفظ توپير پکې گرانېږي. ښوونکي يې نه شي څارلای. ښوونکي په دې ډول لوستنه کې زده کوونکي له متن څخه د پوښتنو ځوابونو موندلو ته هڅوي. لکه د اساسي هدف پيدا کول له متن څخه مطلب موندنه، د اخبارونو لوستل، د جملې توکي (عناصر) او گرامري توکي په متن کې موندل، د نومونو، ضميرونو، صفتونو پيدا کول او نورو ته ورپيژندل او داسې يو لړ نور فعاليتونه ترسره کول مهم دي.

درېم: په لوړ آواز لوستل:

په لوړ اواز لوستل په لومړيو ټولگيو کې د ډير اهميت وړ بلل کيږي. په دې خاطر چې ښوونکي د زده کوونکو تلفظ اوږي او هغه اصلاح کوي. صحيح او غلط ورته ښيي. ورسره د لوستلو ډول او طرز هم ورته په گوته کوي. په لوستلو کې برسیره پر دې چې خپله لوستونکي موضوع لولي، نور زده کوونکي د هغه د ويلو طرز او تلفظ هم اوږي. دا لوستل د موضوع د مفهوم د پوهيدو لپاره هم د پاملرنې وړ گرځي. په لومړي ټولگي کې د زده کوونکي ډيره انرژي په لوړ اواز سره په لوستلو مصرفيږي.

په لوړو ټولگيو کې بيا د دې ډول لوستنې اهميت دومره نه وي؛ حتی يو بل ته مزاحمت خلق کوي.

ښوونکي نه پوهيږي، چې د کوم يوه تلفظ سم او د کوم يوه ناسم دی. څوک يې لولي؟ د هغه پيژندل يا پيدا کول ورته گرانېږي. په لوړ اواز سره ويل په لوړو ټولگيو کې ممکن نه وي.

دا ډول فعالیت ښوونکو او زده کوونکو ته مطلوب نه وي. مگر په هغه صورت کې چې زده کوونکو (متن) لوستلی وي، ستونزمن لغتونه یې په خپلو کتابچو کې په نښه کړي یا له کتاب څخه رايستلي وي، نو بیا ښوونکي په خپله په لوړ غږ یا په وار سره په څو تنو زده کوونکو باندې هغه ټاکلی سرلیک لولي، تر څو چې ټول زده کوونکي سم او نا سم تلفظ واورې او سم تلفظ او لوستنه زده کړي. ښوونکی د اوریدل شوي مطلب مانا او مفهوم پوښتي، لغتونه ورته مانا کوي او هغه چې لیکل او تلفظ یې گران وي، ورته په ډره یا نخته باندې لیکي او سم تلفظ یې پخپله او په نورو زده کوونکو باندې تکرار وي.

د لوستلو دودې لپاره لارښوونې، د لوستلو لپاره تياری

ښوونکي په ټولگي کې داسې فعاليتونه، پوښتنې او توضيحات د ټاکلې موضوع د چوپې خولې د لوستنې په لړ کې له زده کوونکو څخه په وار سره غواړي، چې له هغو سره په ژر، ژر او تيزه لوستنه او فکر کولو کې مرسته کوي. په وار سره په لوړ غږ د پتې خولې د لوستنې درک شوي مفاهيم اوريدل کيږي. بحث پري کيږي. په متن کې د يو متل، گړنې او اساسي مطلب پيدا کول په زده کوونکو کې د ټاکلې موضوع پيژندنه او پوهيدنه او ژر لوستنه رامنځته کوي. د ځينو هغو مفاهيمو پوښتنه ښوونکي مطرح کوي، چې له متن سره اړه لري. په شفاهي ډول يې له زده کوونکو څخه څرگندونې په وار سره اوري - د ژر لوستنو طريقې ښوونکي په عملي لوستنو کې په زده کوونکو باندې پرکتييس کوي. مثلاً د اخبار لوستل - د يو اعلان لوستل او تمرين کول. له يوې ټاکلې موضوع څخه مهم ټکي په نښه کول چې له اصلي موخې څخه څرگندونه کوي. له متن څخه د اساسي ټکو ژر موندنه او د شاگردانو تشويق او هڅونې د لوستنې په وده کې مهم او اغيزمن رول لوبوي.

د لوستلو لپاره لومړی چمتوالی په فزيکی ډول او رواني يا ذهني توگه لازمي شرط گڼل کيږي.

په فزيکي ډول کتاب بايد په مناسب ډول سترگو ته مخامخ وي، او ناسته ورته په سمه توگه وي چې کتاب بشپړ وليدل شي. پر کتاب دير سر کوز يا کښته کول مناسب نه دي. ځکه چې د روغتيا او سمه ناسته په پام کې نيول حتمي خبره ده. له بني لور څخه و چې لور ته د سترگو غږول بايد زده کړل شي. زده کوونکو ته هغه کيسې ورکړل شي، چې دوی ورسره مينه لري او هغه ورباندې ولوستل شي، د ځينو پوښتنو د مطرح کولو په لړ کې هغوی دې ته اړ کړي، چې

سم ځواب په لږ وخت کې له کيسې څخه ومومي. کيسې اوريدونکو ته په زړه پورې او ليدونکې وي.

په لوستنه کې دې هغه کلمې اصطلاح او جملې په سمه توگه ولوستل شي، چې د موضوع سره تړاو لري او له قراينو څخه دې گټه پورته کړای شي، ځکه چې د لوستنې په برخه کې په موضوع او اصلی محتوا پوهيدنه، د لوستلو کار اسانوي. په سم تلفظ، سم لوستلو، ژر ژر لوستلو کې د موضوع پوهيدنه اغيزمنه وي. له اصلي مطلب او هدف سره په اړيکه کې لوستنه مناسبه ولوستل شي، چې اوريدونکي پرې وپوهيږي او مطلب ترې واخيستل شي او په مفهوم يې وپوهيږي. د منفي اغيزو رامنځته کوونکي نه شي. ۲۰:۲۰

د لوستلو لپاره څنگه پلان طرح شي

دا په ښوونکي پورې اړه لري، چې د لوستلو د مهارت لپاره له کومې طريقي او لارې چارې څخه اغيزمنه استفاده کولای شي.

۱. ښوونکي کولای شي، چې د هغو لغتونو چې هم ريښه وي د زده کوونکو پام وړ واړوي او له هغو سره مرسته وکړي. په دې شرط که چيرې ددوی مورنۍ ژبه د کلماتو په ريښو کې د دوهمې ژبې سره گډون او يووالی ولري، د ژبې په تدريس کې کولای شي، چې عبارت، متضادې کلمې، مترادفې کلمې سره شرح کړي. په دې شرط چې هم ريښه کلمې د يوې کورنۍ څخه وي، توضيحات يې لازمي دي. د ساري په توگه: اړتيا، اړکيدل، اړ شوم - روغ، روغتون، روغتيا، روغوالی او داسې نور... يخ، سور، وياړ، افتخار، مرسته، کمک... او داسې نورې کلمې.

۲. متضادې کلمې يا لغتونه: لکه درنه، سپکه، کرکه، مينه، خپه او خوشحاله، تور او سپين، شپه او ورځ، دوست او دښمن او داسې نورې کلمې چې سره متضادې وي.

ښوونکي د لويو او کوچنيو کلمو په بيلولو سره هم له زده کوونکو سره مرسته کولای شي:

د ساري په توگه: پوهه، پوهنه، ناپوه، پوهه او داسې نور.
همدارنگه ښوونکي کولای شي، چې د مختارو او روستارو په کارولو سره زده کوونکو ته د لوستلو په برخه کې اغيزمنه مرسته وکولای شي. د ساري په ډول: لکه: بې سره، بې عقل، بې کوره، بې کاره، بې پلاره، نابللی او داسې نور د روستارې بيلگې لکه: روغتون، پوهنتون، روزنتون، کليوالي، ولسوالي او داسې نور.

۳. همدا ډول ښوونکي کولای شي د خپل درسي چاپيريال څخه د زده کوونکو سره د کلماتو مانا د قياس له مخې يا د نورو کلماتو په مرسته له هغو سره کمک وکړي. ښوونکي بايد د زده کوونکو په مورنۍ ژبه وپوهيږي چې په هغه صورت کې ښه مرسته کولای شي، ښوونکي بايد زيار وباسي، چې د تدريس په بهير کې له هر ډول امکاناتو څخه چې زده کوونکو ته گټور وي کار واخلي. په شعوري توگه هغوی ته ځنې کلتوري او دوديز مسايل چې ورته اړتيا وي، په خپله مورنۍ ژبه ورته شرح کړای شي.

۴. ښوونکي د زده کوونکو په درک او پوهې په مختلفو لارو ځان باوري کوي او هغه لارې ورته ښيي، چې د لوستلو مهارت ته پراختيا او پرمختيا ور ښيي.

۵. ښوونکي په دې لړ کې مختلفې پوښتنې مطرح کوي، چې د هغو په ځوابولو سره د هغه د پوهې کچه لوړېږي او په ژر درک کولو کې ورسره مرسته کيږي.

د ساري په توگه ور څخه پوښتي: ايا زلمی افغان دی؟!
پوښتنې بايد د استفهام د کلمو په واسطه ترسره کړای شي. لکه: څوک؟، چيرته، ولې، څه، کله، څله، څرنگه او داسې نورې پوښتنې کلمې وکارول شي مثلاً: څوک دې وليدل؟ چيرته ځي؟، ولی ځي؟، څه کوي؟ کله راځي؟ ولې فکر کوي؟ څله خپه يې؟ او داسې نور.

۶. په وروستيو پړاوونو کې دې داسې پوښتنې وکړای شي: (څنگه يا ولې) قیاسي پوښتنې دې د لوستلو په برخه کې ترسره شي لکه: تاسې څه فکر کوئ؟ - تاسې څه کوئ؟ ښوونکي دې داسې سوالونه وکړي، چې زده کوونکي د لوستلو په برخه کې ځوابونه کلمه په کلمه ومومي. ښوونکي د یوې فقري اصلي موخه او مفکوره له زده کوونکو څخه باید وپوښتي، چې د نوموړي شخص خبرې د بېرې او قهر په حالت کې دي يا هغه وضع او حالت چې دی پکې واقع دی درک کړي. همدا ډول ښوونکي زده کوونکو ته غیرې مرتبې کلمې په جملو، فقرو او عبارتونو کې ورکوي، هغوی یې بیا په ترتیب او له قاعدې او ګرامري اصولو سره سم بیرته تنظیم او جوړوي.

څنگه یو ښوونکي د زده کوونکو لوستنه چټکه او تیزه ولی شي:

الف: ښوونکي زده کوونکو ته یو متن ور کوي، چې هغوی یې په ورو يا پټه خوله ولولي، البته وخت د لوستلو ورته ټاکي، به ټاکلي وخت کې ور څخه د هغه محتوا، اصلي ټکي او موخې پوښتي.

ب: دغه وخت په تدریجي توګه په بیا بیا لوستنه کې څو چنده ورته لږ وي او هم یې سم تلفظ ته چې ورباندې یې لولي زده کوونکي متوجه کوي.

ج: زده کوونکي باید وهڅول شي، چې په ورو يا پټه خوله لوستنه کې د شونډو حرکت د لوستلو په مهال کې کم کړي.

د: ښوونکي په یوه ټاکلي موضوع کې د یوې مفکورې، مقصد لپاره درس ورکوي، زده کوونکي باید ضرور په هغه درس کې هغه مفکوره، مقصد د سوالونو په لړ کې چې ښوونکي یې ترې کوي هغه موخه، کلمې او يا مرکزي فکر په ګوته کوي. دغه ډول په پټه خوله او لوړ غږ لوستنه د ویلو او لوستلو په برخه کې مرسته کولای شي.

ښوونکي د ځينو چارونو او نورو طريقو او امکاناتو په کارولو سره د ښې او ژر لوستنې لارې ښودلای شي. پاملرنه وکړئ د لوستنې د ښوونې په اړه ځينو طريقو او مرحلو ته چې بايد ورڅخه کار واخيستلای شي.

لومړنۍ مرحله يا طريقه:

هغه مواد چې دوی زده کړي، يا يې په یاد کړي دي. بايد هم يې ولولای او هم يې ښه تلفظ کړي.

دغه دلوست يا ديالوگ په ډول ترتيب شي او يا دې د يو لړ عملي جملو په ډول صورت ومومي او يا دا چې يوه ساده تمثيلي کيسه چې د ټولگي په شاوخوا کې چې پخوا زده کوونکو ورباندې بحث کړی وي، په داسې حال کې چې تدريس شوي ترکيبي جملې هم پکې ترتيب او تنظيم شوی وي. زده کوونکي دپته اړکړای شي، چې زده کړای شوي څيزونه، نومونه او کلمي پرته له دې چې ورته وگوري د هغو تلفظ په سم ډول وکړای شي. وروسته بيا د هغه مواد د ښوونکي له خوا په لور غږ اواز ولوستل شي. په داسې حال کې چې زده کوونکي ورته په ځيرتيا سره وگوري، ښوونکی لوست څاري، وروسته د ښوونکي تر لوستلو زده کوونکي په گډ اواز سره، په همدې طريقي په لوستلو سره پيل کوي. دا هم ممکنه ده، چې وروسته تر دې په عملي توگه له يو بل گروپ څخه په انفرادي ډول هيله وشي چې ورته عمل ترسره کړي.

دويمه مرحله:

ښوونکي يا د ژبې يوه ډله ښوونکي په ښوونځي کې د يو لړ اشنا کلمو ډول ډول ترکيبونه په يو چارت کې ترتيبوي.

هغه د يو ديالوگ يا سوال ځواب په ډول زده کوونکو ته ښيي، چې له زده کوونکو سره مرسته وشي. نوی ترتيب شوي مواد ټول اشنا او مروج عناصر يا توکي پکې راغلي وي، چې هغوی يې ولولي.

درېمه مرحله:

زده کوونکي دې د داسې موادو په لوستلو پیل وکړي، چې په هغه کې ځنې نامانوسه (نا اشنا) کلمې او ترکیبونه راوړل شوي وي، چې دا ډول مواد د یوې کمیټې له خوا ترتیبېږي. دلته د پام وړ خبره داده، چې په هغه کې به اسانه او ساده متنونه راوړل شوي وي. د زده کوونکو علاقه، د عمر درجه او سوبه هم په پام کې نیول شوي وي. تجربو بنودلی ده، که چیرې دیرش (۳۰) اشنا کلمې تدریس شي، نو بایدې دي، چې یوه نوي کلمه پکې راوړل شي. په دې عملیه کې یوه طریقه غوره شوی ده، چې د گرامري لوستلو څخه یوه برخه د عملي کار لپاره وټاکل شي.

څلورمه مرحله:

ځنې خلک یو ساده او کلاسیک متن او یا د یوې مجلې څخه د لوستلو یو عبارت ټاکي. ځنې ددې نظر یې او طریقی سره مخامخ وي. هغوی وايي، چې زده کوونکو ته ښه او بهتر ماخذونه، بازار او مارکیټونه، د پیرلو او پلورلو ځایونه کیدای شي. په ځانگړي ډول هغه زده کوونکي چې د وي د اصلي متن په لوستلو لاس بری نه وي، هغوی ته د تدریس لپاره مرتب مثالونه کیدلی شي.

پنځمه مرحله:

متحد شوي مواد او د کتابونو ټوله نړۍ باید د زده کوونکو په مخ خلاصه وي. دا چې پنځمې مرحلې ته زده کوونکي څه وخت رسیږي؟ په دې ډول وايي چې: ځنې زده کوونکې شاید هیڅکله دې مرحلې ته ونه رسیږي. ځکه چې دوی په خپله مورنۍ ژبه کې هم دې مرحلې ته نه دي رسیدلي. ځینې زده کوونکي دي چې د عالي ښوونځي په کلني پروگرام کې رسیږي.

څنگه یو ښوونکی د زده کوونکو د لوستلو چټکتیا ته وده ورکولای شي؟
په دې اړه له مختلفو طریقو او موادو څخه ښوونکي کار اخیستلای شي.
ښوونکی کولای شي د لوستلو مهارت دودې لپاره زده کوونکو ته هغه لارې په
گوته کړي، چې د هغوی په اختیار کې وي. مثلاً د اخبارونو دقیق لوستل، ادبي
پارچې او نور هغه متون چې زده کوونکي ورسره مینه ولري. ورځپاڼې، مجلې
لوستل له هغه څخه مطلب اخیستل او په ټاکلي وخت او زمان کې د هغو له
موخو او بیان څخه پوښتنه کول. همدا ډول په یوه متن کې د نوم، فعل، ضمیر،
صفت او نورو گرامري توکو ژر پیدا کول او په نښه کول د تیزې لوستنې سره
مرسته کولای شي.

ښوونکي کولای شي په مختلفو طریقو سره زده کوونکي تیزې لوستنې او
مفهوم اخیستنې ته وگماري. کامیاب ښوونکي به هغه وي، چې د چاپیریال په
پام کې نیولو سره زده کوونکي چټکې لوستنې ته وهڅوي او په هغو باندې په
عملي ډگر کې ډول ډول تمرینونه ترسره کړای شي.

د دریم څپرکي لنډيز

د ژبې د لوستلو مهارت په تدریس کې بل مهم مهارت لوستل دي. لوستل په حقیقت کې د ښوونې او روزنې بنسټ جوړوی. ذهن ته د صوتی سمبولونو، انځورونو او نورو نښو په مرسته د مفهوم لېږدول، هغه په ژر تلفوظ کول او له هغو اوازونو څخه مفهوم اخیستلو ته لوستل وایي که چیرې لوستونکي په لوستلو کې ماهر نه وي د نورو مضامینو زده کړه هم ورته مشکله وي. په لوستنه کې باید مخرجونه سم ادا شي. د جملو او کلمو لوستنه باید په لازم غږ او ځنډ (مکت) سره تر سره شي.

یو ښه لوستونکي کوم دی؟ یو ښه لوستونکي هغه گڼل کیږي چې اړوندې لارښوونې په پام کې ونیسي. څه چې لولي په مانا او مفهوم یې پوه شي. د لیکوالی نښې او گرامري، نحوي توکي کراعات کړي. په لوکړنیو زده کړو کې د لوستلو پړاونه چې اسانه او ساده کتابونه، د پتې خولی لوستل، په لوړ غږ لوستل-توجه جلبول، ذهنی فعالیتونه تر سره کول.

د سختو کلمو او تلفظونو لیکل پر توره دره باندی. د لوستلو د ودې له پاره لار ښوونې، چمنوالی، د ښوونکي له خوا داسې فعالیتونه تر سره کیدل چې ښوونکي په وار سره هغه واورې کتاب او درسي لوازم په یوه داسی خونه کې ایښودل او لوستل چې ټول یې په یو شان وويني. د لوستلو لپاره باید څنگه پلان طرح شي. مترادف لغتونه، متضادې کلمی ورته واضح کړي. ښوونکي د خپل چاپیریال څخه گټور امکانات زده کوونکو ته برابر کړي. مهمه دا ده چې ښوونکي د تدریس په ژبه ښه مسلط وي. قیاسي پوښتني دی په لوستنه کې طرح شي. له استفهام (څنگه، کله، ولې، څوک) څخه دې کار واخلی. متن دې

په شاگردانو تکرار ولولی. ښوونکي د ځينو چارونو او نورو طريقو او امکاناتو په کارولو سره د ښې او ژر لوستنې لارې ښودلای شي. په ژر لوستنه کې بايد هغه پنځه مرحلې ښوونکي وکاروی. څنگه يو ښوونکي د زده کوونکو د لوستلو د تيزولو يا ژر لوستنې ته وده ورکولای شي؟ ښوونکي شاگردانو ته هغه طريقي او لاري ورښيي چي په اختيار کې یی وی. مثلا: د اخبار، مجلو، ورځ پانو لوستنه يا نور هغه متون چي شاگرد ورسره علاقه لری. له لوستنې څخه ژر مطلب اخیستل البته د يوه ټاکلې زمان او وخت په پام کې نيولو سره لنډه دا چي ښوونکي په مختلفو تمرینونو سره شاگردان چټکې لوستني ته رابلای شي.

د درېم څپرکي پوښتنې

۱. لوستل څه شي ته وايي؟ لوستل د خپلواکې زده کړې (... بلل کېږي؟
۲. خپلواکه زده کړه څه وخت ترسره کېدلی شي؟ او مناسبه لوستنه به کومه وي؟
۳. یو ښه لوستونکی کومې ځانگړنې لري؟
۴. په لومړنيو زده کړو کې د زده کړې پړاوونه څو دي؟ یوازې نومونه یې واخلي.
۵. د پټې خولې لوستل په کومو ټولگيو کې ترسره کېږي. او کومې گټې لري؟
۶. په لوړ اواز لوستل څه گټې لري او په کومو ټولگيو کې د ارزښت او اهميت وړ بلل کېږي؟
۷. د لوړ اواز د لوستنې زیانونه بیان کړئ.
۸. یوه موضوع باید د اصلي مطلب او هدف سره په اړیکه کې څنگه او څه ډول ولوستل شي؟
۹. یو ښوونکی څرنگه د یو زده کوونکي لوستنه چټکولی یا تیزه ولای شي؟
۱۰. په لوستنه کې باید د کومو طریقو او مشخصو مرحلو څخه کار واخیستل شي؟ هر یو تن دې یوه مرحله توضیح او تشریح کړی.
۱۱. د څو آشنا کلمو د راوړلو څخه وروسته باید یوه نوی کلمه وکارول شي.
۱۲. په درېمه مرحله کې کوم موضوعات د لوستلو په اړه بیان شوی دي.
۱۳. په پنځمه مرحله کې د لوستلو په اړه څه ویل شوی؟ یو څه رڼا پری واچوی.

څلورم څپرکی

د ژبې د زده کړې څلورم مهارت لیکل

پیلیزه:

- د ژبې د زده کړې څلورم مهارت لیکل دي، په دې برخه کې په لیکنې او الفباً پورې اړوندې مسئلې راوړل شوي دي. حروف څنگه تدریس شي، څه ډول د هغو ارزيايي ترسره او ښوونکي باید خپل حرکات څه ډول تنظیم کړي؟
- د لیک د رسم الخط د لیکلو په خاطر وړاندیزونه، د ژبې د زده کړې طریقې په درې پړاوونو کې واضح شوی دي.
- د املاء د تدریس او زده کړې په اړه بشپړ معلومات وړاندې کیږي، چې ښوونکي کولای شي له هغو روشونو، او لارو چارو څخه اغیزمنه گټه واخلي. د لیکلو لپاره ځنې مهارتونه چې له پیداگوژيگي پلوه د پاملرنې وړ دي. ښوونکي هغه زده کوي او د هغو له مخې خپل تدریس مخ ته بیايي. د ژبې د ښې زده کړې اصول څرگند شوي دي.
- په عمومي توگه د لیکلو د مهارت لپاره فعالیتونه ښودل شوي دي.
- د املاء د اصلاح کولو، قرائت کولو، د املاء د متن غوره کولو او همدارنگه د کلمو د جوړونې زده کړه ښودل شوې ده.
- د کلمې او جملې جوړونې زده کړه، چې د فعالې لیکنې پیل او جمله جوړونې پیاوړتیا رامنځته کوي. د جملو یا فعالې زده کړې لپاره ډول ډول تمرینونه، تش ځایونه ډکول، او د جملې جوړښت، سمه لیکنه تشریح شوې ده. لنډې جملې او عبارت ته انکشاف ورکول به زده کوونکي زده کړي.

- د ليک په زده کړه کې د املاء اهميت، املاء ليکنه اساسي بنسټ او يوه ښه انشاء، جوړوي. تل ذهني اوريږي، ويز، ليدنه نيز انځورونه د ښې املاء په مټ ترسيمېږي. د پښتو تورو او لهجوي اختلاف ته گوته نيول شوې ده.
- د (ی) گانو ښې سره له بيلگي توضيح شوي دي، چې په املا کې د اهميت وړ توري دي.
- انشاء او د هغې د زده کړې طريقې به زده کوونکي، لوستونکي زده او ښوونکي به يې په ښه ډول تدريس وکړای شي.
- د يو متن لازمي لارښوونې به په ترتيب سره په پام کې ونيسي او زده کوونکو ته به يې توضيح کړي.
- د ښې انشاء صفتونه کوم چې اړين دي، دلته ذکر شوي دي. په ښې انشاء کې د گرامر، فعلونو، استدلال، منطق او آهنگ برخو ته بايد پاملرنه وشي. د ليکوال عقیده، رابښکون يا د کلام ښکلا په پام کې نيول کېږي. نوبت يا ابتکار، تخيل او ذوق د ښې انشاء ځانگړنې وي او هم به د انشاء نورې ستونزې وپيژندل شي.

د لیکلو مهارت:

لیکل د اړوندې ژبې په رسم الخط سره ترسره کیږي. د هرې ژبې لپاره چې لیکنې بڼې لري ځانته الفبايي توري، نښې او سمبولونه لري. دغه نښې په قرار دادې بڼه په ټولنه کې د خلکو له خوا رامنځته کیږي. ۳۱:۱۵

د انسانانو له خوا دغه یو شمېر نښې او سمبولونه چې ځانگړې حرکي بڼې لري، ورته لیک یا لیکل ویل کیږي. د هرې نښې لپاره یو انځور (شکل) منل شوی وي. زموږ د ژبې لیک دود هم د عربی ژبې له لیک دود یا رسم الخط څخه اخیستل شوی دی. ۱۰:۹

هره نښه یا سمبول د یوه غږ نمایندگي کوي. پخپله یا د نورو نښو له ترکیب سره د با مفهومه صوتي غږونو، نور واحدونه او بڼې جوړوي. دا کوچني واحدونه کلمې دي. چې د شکلونو له ترکیب څخه یې عبارت او جملې جوړیږي. دغه مهارت د مورنۍ ژبې د لومړي درس څخه د لیکلو په فعالیت سره ترسره کېږي. زده کوونکي د کلمې او د هغو دتورو لیکل پر توره یا سپینه تخته گوري یا ویني او بیا یې په عملي توگه په ښوونځي کې لیکي، چې ښوونځی یې د لیکلو ځای گڼل شوی دی.

دغه مهارت په ښوونځي کې زده کیږي. ماشومان لومړی ځل دغه توري د گوتو په واسطه په هوا کې لیکي، همدارنگه د کلماتو لیکل په شگه، د میز په سر د گوتو په وسیله لیکي. دا ډول لیکل ډیر تکرار وي، وروسته بیا دغه لیکل پر تخته، کاغذ او کتابچو کې د قلم، نی او پنسل په واسطه لیکي.

لومړی د الفبا توري چې ساده او اسانه دي، په ترتیب او خپل ځای کې لیکي. ښوونکی ورته لارښوونه کوي، چې کوم توري څنگه او څه ډول ولیکي؟ له

کومه ځایه یې په قلم یا مارکر رسم کړي، د رسم کولو طریقي باید ورزده کړل شي، چې وکولای شي په اسانه طریقه د اړوند توري نښه یا انځور وکارې. په عینې مهال کې د هغو غږونه وپیژندل شي. ښوونکي هغه ورته په صفا ډول تلفظ کوي، د تورو مخرونه په عملي توګه وربښي. د تمرین لپاره په هغو کار کوي، په ډله ایزه توګه او هم په انفرادي ډول د هغوی تلفظ او پیژندنه وربشپروي.

له دې څخه وروسته بیا د حروفو او اسانه کلماتو په لیکلو پیل کوي. کورنۍ او د ټولګي ځانګړې دندې ورکول کېږي.

ښوونکي د هغو څارنه کوي. پر تخته او کتابچو کې د هغوی دندې ور اصلاح کوي او په دې ډول د زده کوونکو د لیکنې نیمګړتیاوې ورځ تر بلې بشپړېږي او زده کوونکي لابنه رهنمايي او هڅول کېږي. کله چې یو ښوونکی د تختې، چارتو او فلش کارت پر مخ لیکنه کوي، باید په ښکلي او سم خط سره وي، ځکه چې د زده کوونکو لپاره یې زده کړه او کاپي کول او لوستنه آسانېږي.

د زده کوونکي په هڅونه کې هم د خط ښه والی اغیزمنه ونډه لرلی شي. د ښې املاء او انشاء لیکنه هم اړینه وي، ځکه چې د زده کوونکو لپاره سر مشق وي.

ښوونکی باید په لیکلو کې د زده کوونکي وده او پرمختګ په پام کې ولري. ښوونکی د لیکلو په مهال ماشومان، زده کوونکي پر چوکيو او ځمکې باندې په داسې ډول رهنمايي کړي او کښینوي، چې په اسانه ډول لیکل ترسره کړای شي. د لومړي ټولګي د زده کوونکو عضلات په هغه اندازه چې وړ وي پرمختګ نه کوي؛ نو له همدې کبله حروف او کلمې په ښکلي لیک سره نه شي لیکلای، لازم دي چې ورته مناسب کاغذ چې خط کشي شوی وي برابر او له غټو پنسلونو او قلمونو څخه کار واخلي، چې لیک یې ښکلی او مناسب ولیکلای

شي. ليک د ماشومانو او زده کوونکو لپاره يو تدريجي زده کړه گڼل شوي ده. په يوه اوونۍ، مياشت او حتی په يو کال کې نه زده کيږي.

روحيات پيژندونکي وايي چې: پريږدۍ چې ماشوم په هر لاس چې زړه يې غواړي خط وليکي.

هغه دپته اړ نه شي، چې په بني لاس خط وليکي، او له کين لاس څخه منع کړای شي. دغه ډول اړ ايستنه منفي اغيزې لري، زده کوونکي نه شي کولای، چې په ليکنه کې پياوړي او ښه تربيه شي. په دې برخه کې د هغو له ځواکمنۍ څخه کميږي.

په هڅونې سره کيدای شي زده کوونکي خپل عادت پريږدي، چې د زده کوونکو په گټه به وي.

په ليکنې سره کيدای شي ليکوونکي خپل نظر، عقیده او فکر نورو ته څرگند کړي. د ليک په واسطه د بشریت تاريخ را څرگندېږي. که څه هم له ليک څخه وړاندې هم بشري تمدن شتون لري، اما د ليک په واسطه يو څه مستنده بڼه خپلوي. ليک د بشریت د کلتوري شتمنيو په ژغورنه، ساتنه او ليردونه کې د ارزښت وړ او ټاکونکی رول لري. نامتو ليکوال د خپلو ليکنو په برکت نه يوازې د خپلې زمانې او عصر له خلکو سره خبرې کوي؛ بلکې د راتلونکو نسلونو غوږونو ته هم خپل فکر او پيغام رسولی شي. ۳: ۵۰

د ارواپوهانو په نظر بايد د ليک په ښودنه او پياوړتيا کې بايد لاندې ټکي په پام کې ونيول شي:

لومړۍ: پريږدئ چې زده کوونکي د خپل ذوق او خوښې سره سم يوه کيسه، ډرامه، مقاله، شعر او يا نور څه وليکي.

دوهم: د ليک په ښوونه کې دې شاگرد ته ازادي ورکړل شي، له شکلي او فورمالستي ليکنو څخه دې مخنيوی وشي.

درېم: د گرامر، املا لیکنې په برخه کې دې انتقادي او افراطي بڼې نه غوره کوي، چې د مضمون محتوا ته زیان رسوي او د پیغام رسا والی له منځه څخه وړي.

څلورم: د لیک ښوونې ځنې اصول او قاعدې دې د اړتیا په وخت کې په عملي توګه تشریح کړای شي.

پنځم: د لیکنې اساسي موخه تل د مفکورو لیردول وي. ښوونکي او زده کوونکي باید دغه اصل له تخنیکي برخو څخه لومړی وګڼي. شپږم: کوم لیکوونکي چې په لیکنه کې تکره او مهارت لري، هغه باید وستایل شي، چې لایې لیکنه سمه او په زړه پورې شي.

د ليكلو لپاره ځني مهارتونه:

د پيداگوژيکي مهارتونو په لړ کې ښوونکي بايد لاندې مهارتونه او ټکي په پام کې ولري، چې په تدريجي او کرار ډول زده کوونکي د خط په زده کولو او ليکلو کې ورځ تر بلې پياوړتيا ومومي.

لومړی: د چمتوالي دوره: په دې دوره کې د عضلاتو، حرکت د تورو او کلمو د ليدلو حس رامنځته کېږي.

ښوونکي د حروفو شکلونه په رنگه بڼه وربښي، حرفونه او الفاظ ورته کاپي کوي، قلم نيول (پنسل، نی) د سلايد نيول، په هوا او مخکه ليکنه او داسې نور فعاليتونه ترسره کېږي، تر څو چې د زده کوونکو لپاره ليکل اسانه شي. ښي او چپ يا کين لاس ماشومانو ته ښودل کېږي. که چېرې په دغه دوره کې د ماشوم زده کړې ته پاملرنه وشي؛ نو جوته خبره ده، چې نورې راتلونکي ورپسې دورې به يې هم د کاميابۍ سره مل وي.

دويم: د ليکلو دوره: دغه دوره د چمتوالي له دورې څخه وروسته پيلېږي.

په دې دوره کې ښوونکي بايد حروف په ښه خط د تورې تختې پر مخ چې ټول زده کوونکي يې وليدلی شي وليکي. څه چې ليکي هغه بايد توضيح او تشریح کړي. ښوونکي په عملي توگه د حرف يا توري لفظ ليکل چې له کومه پيل کېږي او څرنگه چير ته يې مومي وربښي.

د يوه توري او لفظ لپاره څو ځل لاس او گوتو ته حرکت ورکول کېږي، چې زده کوونکي ددې لفظ او توري د له ليکلو سره عادت پيدا کړي. ښوونکي بايد د ا په ياد ولري، چې ټول زده کوونکي يو ډول ليکنه زده کړي، که څه هم د زده کوونکو خطونه به سره توپير هم ولري.

ليکنه يو حرکي فعاليت دی، چې په تدريجي توگه زده کوونکي هغه زده کوي. په دې وخت کې بايد ښوونکی د ژبې څلور واړه مهارتونه هم په پام کې ولري.

درېم: په لومړني (ابتدائي) ټولگي (لومړي ټولگي) کې:

ښوونکي په دې ټولگي کې چې حروف تدریسوي خپل حرکات په ځیرتیا سره تنظیموي.

کله چې ښوونکي پر توره نخته څه لیکي باید کټ مټ د کتاب په څیر وي. د لیکنې پر وخت باید د تختې یو لوري ته ودرېږي، چې زده کوونکي په اسانه ډول نخته ولیدلای شي. د زده کوونکو پاملرنه راوگرځوي چې د ښوونکي د لاس حرکات په سمه توگه وويني.

د زده کوونکو هڅول او تشویق اړین بریښي، کله چې د هغوی لیکنه او خط ارزښت یې کوي باید لاندې ټکي په پام کې ونیسي.

۱. د تورو په سمه بڼه لیکل.

۲. د حرفونو کوچنیوالی او غټوالی.

۳. د خط درشتوالی.

۴. د یو حرف (توري) اړیکې له بل حرف (توري) سره.

۵. د تورو تر منځ فاصله.

۶. د خط سموالی، کوروالی (د خط د کرښو کوروالی).

۷. د خط پاکوالی او سموالی.

۸. د خط د لیکلو تیزوالی یا چټکه لیکنه.

دا به مو په یادوي، چې په لومړیو ټولگیو کې باید په پښتو او دري ژبوو کې په نسخ خط سره لیکنه ترسره شي. وروسته کیدای شي، چې په نسخ او نستعلیق خط سره لیکنه په تدریجی توگه وکړای شي. تجربو ښودلی ده، چې د چپ یا کین لاس لیکونکي، د ښی لاس لیکوونکو په څیر لیکنه کوي؛ مگر ښوونکي باید له هغو سره لازمه مرسته وکړي.

هغه زده کوونکي چې ښه خط لري باید وهڅول شي. د خط زده کړه په تدریجی ډول ترسره کیږي.

د خط په لیکنه کې باید زده کوونکي لاندې لازمه وړتیاوی پیدا کړي:

- الف: د ویلو یا لوستلو وړ وي، د خط لیکنې نښې او علامې باید ولري.
- ب: د جلا لیکنو او د خصوصي تجارت گذارش ولیکلای شي.
- ج: د ساده تشریحاتو لیکنه، پېښې لیکنه، د حالاتو څرنگوالی او د لارښوونو لیکنې.
- د: ساده مکتوبونه، وړاندیزونه او نورې لیکنې.

د لیک او لیکدود د لیکلو په خاطر څو وړاندیزونه:

- لومړی باید ماشومانو ته د اړوندې ژبې د تورو شکلونه په مجسم ډول وروښودل شي.

توري باید پر تخته، کارت او یا کتاب کې ور په گوته شي. ورسره د هغو تورو تلفظ وکړي، چې ددې تورو اواز او تلفظ ته کلیدي تلفظ یا غږونه وايي. دا غږونه ځنې لوړ تلفظ کېږي او ځنې په ټیټ یا کښته غږ سره. مثلاً د (ب) غږ په (بادام) کلمه کې په لوړ اواز سره ویل کېږي. دغه توري او بڼې یې چې زده کوونکي په فزیکي یا جسمي ډول وپېژني او په مختلفو رنگونو د کارت پر مخ وښودل شي، نو کیدای شي چې د هغو تورو شکل جسامت او توپیر یې د رنگونو په مرسته وکړای شي. هر توری او غږ یې د اوریدنکي، لیدونکي په ذهن کې ځای ونیسي. کله چې د دې تورو پېژندل او تلفظ بشپړ شي؛ بیا په دویم قدم کې د تورو ترکیب، تړل یا نښلول، د کلمې جوړول او بیرته کلمه په تورو تجزیه کول ور زده کول کېږي.

په درېم قدم کې د لنډو جملو وښودل او زده کول لازم دي، چې زده کوونکي یې باید زده کړي. ۲۴:۲۴

په څلورم قدم کې باید هغه نوي لغات او سپیڅلې کلمې چې په جملو کې راوړل شوي وي، زده کوونکو ته تدریس کړای شي.

وروسته له هغې څخه باید د اړوندې ژبې نظم او نثر، د ژبې قواعد، ادب او تاریخ یې تدریس شي.

په دې مهال کې د لیکلو او لوستلو مهارت یو څه د ماشومانو او لوستونکو بشپړ شوی وي، د جملو مفهوم او مطلب اخیستلای شي، مگر بیا هم اړتیاوي چې له متن څخه د ځینو کلمو او لغتونو مانا او مفهوم پخپله استاد یا ښوونکی شرح کړي.

د ژبې د زده کړې طریقې:

د ژبې زده کړه په لاندې درې پړاونو کې ترسره کېږي:

الف: د حروفو (تورو) لوستل او ډول.

ب: د جملې، عبارت ویل او زده کول.

د: په لوړ اواز یا جهر او پټه خوله مطالعه کول.

پورتني مرحلې هره یوه د ژبې په زده کړه کې ځانگړی ارزښت لري. اصلي هدف ورڅخه مطالعه کول، د متن د پوهیدني ځواک موندنه ده، چې بنسټ یې د حرفونو زده کړه جوړوي. له دې کبله چې اصلي موخې ته ورسېږو باید لومړی توري زده کړل شي.

د تورو د زده کړې ځینې ازمايل شوې طریقې په لاندې توگه ښودل شوي دي.
الف: جوړښتي یا ترکیبي طریقه: په دې طریقه کې ښوونکي له جز څخه د کل لورته درومي.

په دې بڼې سره دوه طریقې شهرت لري: یوه طریقه د هجا توري (الفبا) او بله هم د طریق الصوت بلل شوی ده. په هجايي (الفبا) طریقه کې حرفونه یا توري په عادي توگه باید یاد کړل شي.

یعنی له (ا، ب، پ، ت- ی) توري په خپل نامه سره ور زده کېږي؛ وروسته بیا زیر، زور، پښی او ورپسې بیا دوه حرفیزه، درې حرفیزه لفظونه او بیا ورپسې

جملې او بالآخره عبارتونه ور زده کيږي. د توري د غږ (صوت) په طريقه کې د نوم پرځای په توري يا حرف باندې يا اواز د تورو باندې خچ (فشار) ډير راوړل کيږي. د زده کړې طريقه يې د الفبا د تورو په شان وي.

ب: تحليلی طريقه: دا طريقه د لومړۍ طريقې برعکس له کل څخه د جز لورته ځي، په آخر کې د توري (حرف) شکل ورسودل کيږي. دلته درې طريقې شتون لري:

۱. د کيسو طريقه: لنډې کوچنۍ کيسې چې له دوه حرفيزه او درې حرفيزه کلمو څخه جوړې او حرفونه وپيژندل شي.

۲. د جملو طريقه: د تورو يا حرفونو پيژندنه د لنډو جملو په واسطه چې له دوه حرفيزه او درې حرفيزه کلمو څخه جوړې وي.

۳. د الفاظو په واسطه د تورو (حرفونو) پيژندنه چې دوه حرفيزه او درې حرفيز وي، او هغه تمرين کړل شي.

ج: مخلوطه يا گډه طريقه: جوړښتي يا ترکيبي او تحليلی طريقې چې د مختلفو پړاوونو څخه رامنځته کيږي، يوازې په خپل چوکاټ کې د ماشومانو لپاره معلومات په بشپړه ډول نه شي وړاندې کولای. يا په بل عبارت: يو طريقه د بلې طريقې لپاره مرستندويه يا متممه پيژندل شوې ده. له همدې کبله په يوې طريقې بسنه کول له اصلي هدف څخه وروسته پاتې والې دي؛ نو وړ ده، چې ښوونکي له مختلفو ميتودونو (طريقو) څخه په مناسبو ځايونو کې گټه واخلي. د تدريس لپاره گډوله طريقې اغيزمنې وي، په داسې ډول چې ښوونکي، ساده اسانه کلمې، نومونه، لفظونه ورته فهرست کوي. د يو چارټ او کارتونو پر مخ يې ورته ښيي او په ترتيب سره مطلوب اصلي (حرف) په گوته کوي. د دې تر څنگ د هماغه څيز عکس يا انځور ورته پر تخته رسميږي، د کارتونو پر مخ د حرفونو په ترتيب ايښودلو سره اصلي نوم جوړيږي. د نوم ليکلې ښې او انځور ته سره مطابقت ورکول کيږي.

ددې د تدریس کولو طریقه داسې ده: چې لومړی تصویر ښودل کیږي، بیا یی نوم اخیستل کیږي.

دغه عمل دوه درې ځله تکرارېږي، وروسته بیا په چارت کې د تصویر نوم د هغه لاندې ایښودل کیږي، چې بیا وایي د هغه شي نوم په چارت کې لیکل شوی دی. څو وارې دغه چارت جلا جلا وښودل کیږي او تمرین ترسره کیږي. په دې توګه په مطلوب (توري) زیات فشار راوړل کیږي، وروسته بیا هغه توري په توره تخته باندې په یوازې ډول لیکل کیږي او اواز یې زده کوونکو ته تمرین کیږي. په آخر کې ښوونکي د (توري) نوم اخلي او ماشومانو ته وایي چې دا ددې (حرف) نوم دی. په ترتیب سره اسانه او بیا متوسطه او په آخر کې مشکل توري وښودل کیږي. کله چې حروف په دی ډول تدریس شول، په آخر کې د تورو ترتیب په روایتی، منطقي بڼه تدریس کیږي. اصلي بڼه یې په چارت کې وښودل کیږي. په همدې ډول د الفبا د پیل ترتیب او طریقه وښودل کیدای شي. په دې روش کې (وګوره، ووايه) څخه ګټه اخیستل کیږي. له دې څخه وروسته بیا د ویلو او د متن د درک کولو وار رسیږي.

ژبه د لاندې اصولو په پام کې نیولو سره ښه زده کیږي:

لومړی: له معلوم څخه مجهول ته: په دې صورت کې د کوچنیانو لومړنی زده کړه له الفاظو څخه پیل کیږي.

په لومړیو مرحلو کې څیزونه او شیان باید د انځور سره په اړیکه کې و اوسي، هغه چې په خپل کور او یا چاپیریال کې یې زده کړي وي، د هغو په مانا او مفهوم پوه شوي وي. وروسته بیا که په درس کې یو نوی لفظ راوړل شو، چې ماشوم د هغه په مانا پوه نه شي او یا یې هم په خپل چاپیریال کې اوریدلي نه وي؛ ښوونکي ته لازمه ده، چې په آشنا کلمو سره هغه شي یا لفظ زده کوونکي ته داسې واضح کړي چې د هغه شي سره په اړیکه کې وي او زده کوونکي په

خپله وکولای شي هغه بیان کړي. له همدې امله دې ډول زده کړې یا آموزش ته چې دا رنگه اصول پکې وکارول شي د (زده کړې لیرد (انتقال) له معلوم څخه مجهول ته) په نوم یادېږي.

دویم: له اسان څخه و مشکل ته: په دې برخه کې ښوونکي باید هغه کلمې، لغتونه او الفاظ وکار وي، چې زده کوونکي د هغو په مانا او مفهوم وپوهېږي.

هغه په اسانۍ سره لوستلای شي، دې ته اسان وایي. ۱۲۰. ۵

هغه چې زده کوونکي یې د الفاظو په مانا نه پوهېږي او نه یې هم په بشپړ ډول په مفهوم پوهېږي دې ته ستونزمن یا مشکل وایه شي.

د بهتره ویلو او درک کولو اصول هغه دي، چې لومړی ښوونکی اسانه الفاظ او کلمې ووايي، د هغو د تکرار او درک کولو په رڼا کې نورې مشکلي کلمې او الفاظ داسې ولولي چې د هغو په درک او پوهیدلو کې اسانتیاوي رامنځته شي.

همدا ډول ښوونکی د لغاتو ذخیره او کلمات د زنجیر د کړۍ په څېر په پرله پسې توگه زیات کړي. تر څو چې د ودې او پرمختیا په علمي کچې کې د زده کوونکو مرسته وشي.

درېم: له مشخص (محسوس څخه پټ (مخفی) ته: د زده کړې دا اصل ډیر ارزښت لري.

مطلب دا چې په ابتداء کې ښوونکي هغه الفاظ تدریس کړي، چې د پوهې او علم له نظره زده کوونکو ته مشخص وي.

او هغه الفاظ چې د پنځه گونو حواسو په واسطه د زده کوونکو یا ماشومانو له خوا تلفظ او ادا کړای شي او په هغه هم پوهېږي.

د ساري په توگه: موټر د ماشومانو لپاره یو مشخص او ټاکلی لفظ دی. په دې شرط چې ماشوم هغه لیدلی یا اوریدلی وي. او یا یې په هغه کې سفر کړی وي.

مگر د پېښې (حادثې) لفظ د ماشوم لپاره، پټ (مخفی) مفهوم لري، څرنگه چې هغه په ژوند کې پېښه یا حادثه نه ده لیدلې، که چېرې ښوونکی دغه

(پيښه) چې ماشوم ته مفهوم نه دی او نه يې پيژني، غواړي هغوی ته يې وروپيژني، نو ښوونکی بايد دغه پټ (مخفی) لفظ ته چې په ذهن کې دی د موټر د پيښی يا حادثې سره په تړاو کې تشریح کړي، چې د موټر د حادثې په واسطه په دغه مفهوم کوچنی وپوهيږي. معلم ته لازمه ده چې په لومړي قدم کې له مخفي، پټ، او غیري محسوسو الفاظو د کارولو څخه ډډه وکړي. يوازې د شيانو، څيزونو، نومونه زده کوونکو ته وښيي، چې هغوی په اسانه سره هغه درک کړای شي. ۴۱:۲۹

څلورم: د تضاد، ورته والي (تشابه) اصل کارول: د ورته والي (تشابه)، تضاد د اصل په کارولو سره ماشومان د ستونزمنو الفاظو مفهوم ډیر ژر درک کوي، هغه پيژني او په مانا يې پوهيږي. له دې اصل څخه مطلب د متضادو مشابه او مترادفو الفاظو او کلمو په واسطه د زده کړې ترسره کول دي.

د ساري په توگه د رڼا د لفظ ورته، روښانه، متضاد، شپه- ورځ او د نازک، نري په وړاندې د پلن، ډبل کلمې همدا ډول سپين، تور، لنډ، اوږد او داسې نورې متضادې کلمې په ټولگي کې په زده کوونکو او پخپله په عملي توگه وروښيي. په دې ډول د زده کوونکو د فکري توليد ځواک پياوړي کيږي او وده مومي، د تخيل او درک ځواکمني هم رامنځته کوي. مطلب دا چې ښوونکی هغه لفظونه ماشومانو ته وروښيي، چې په فزيکی يا جسمي توگه په خارج يا چاپېريال کې شتون ولري او د هغو ضد پيدا کړي؛ دا د ماشومانو په سرشت کې اخښل شوي وي، چې هغوی د متضادو، مشابه الفاظو چې په پوهه، زده کړه کې رول لري او د هغو په واسطه په ډير لږ وخت کې کولای شي نور ستونزمن الفاظ وپيژني، په مانا او مفهوم يې پوه شي. د ماشومانو لپاره په لومړي قدم کې الفباء د ويلو او نوشته کولو په خاطر چې زده کړه رامنځته شي، اړينه ده.

د هرې ژبې الفباء ځانته ښې (شکل)، اوازونه، نومونه او د ليکلو لارې او طريقې لري.

د الفباء د زده کړې لپاره باید څلور اړخونه په پام کې ونیول شي، چې هر یو اړخ یې له بل سر تړلی دی:

الف: د توري (حرف) نوم. ب: د توري بڼه (شکل).

ج: د توري آواز

د: د لیک طرز

په ټولیزه توګه د لیکلو د مهارت لپاره لاندې فعالیتونه اړین دي:

- د لغتونو استعمالول په مناسبو جملو کې، هغه کلمې او لغات چې ښوونکي ورکړي وي.
- زده کوونکو ته داسې متن ورکول کېږي، چې تش ځایونه ولري. ددې په څنګ کې مقصودې کلمې او لغتونه هم ورته په غیر منظم ډول یاداشت ورکوي، زده کوونکي هغه په مناسبو تشو ځایونو کې لیکي. یا هم زده کوونکي اړوند متن په لوړ غږ لولي، زده کوونکي له هغه څخه مطلوب لغتونه په تشو ځایونو کې لیکي.
- داسې کلمې په زده کوونکو ولیکئ چې دسر توري یې (م، ح او یا ، ل...) وي؟
- زده کوونکو ته ګډې وډې کلمې، ګرڼې او لغتونه ورکول کېږي، ورڅخه غوښتل کېږي، چې له هغو څخه یو متن ولیکي.
- له زده کوونکو څخه غوښتل کېږي، چې څو (درې حرفي، څلور حرفي او دوه حرفیزه) کلمې ولیکي.
- زده کوونکي د (وطن، مور، ازادې، باغ) په هکله څو جملې او پاراګرافونه لیکي.
- یوکیسه په غیرې مرتب ډول زده کوونکو ته ورکول کېږي، هغوی یې په مرتب ډول لیکي.

- ښوونکي زده کوونکي هڅوي، چې د یو انځور، منظرې له لیدلو څخه یو څه ولیکي او یا هم له ټولگي څخه بهر یوه ژوندۍ صحنه گوري بیا د هغې صحنې او تصویر په هکله یو څه لیکي.
- ښوونکی زده کوونکو ته یو تمرین ورکوي. زده کوونکو ته وایي، چې د پوښتنو د ځوابولو څخه یو متن یا پارگراف ولیکي.

د ساري په توگه:

۱. مور ولي د ماشومانو لپاره ډیر مهمه ده؟
 ۲. د ماشومانو په روزنه کې څومره زحمتونه په ځان مني؟
 ۳. مور پر ماشومانو باندې څه حقوق لري؟
 ۴. مور باید د خپلو میندو سره څه ډول سلوک وکړو؟
- ښوونکي پر یو موضوع لکه: علم، جهل، خپلواکي او داسې نورو باندې په ټولگي کې بحث کوي.
 - زده کوونکي هم پکې گډون کوي. وروسته له بحث څخه باید زده کوونکي د اړوندې موضوع محتوا پخپله ولیکي.
 - زده کوونکي باید له کتاب څخه متنونه کاپي نه کړي، ښوونکي باید هغوی وهڅوي چې لومړی کتاب په ورو مطالعه او بیا یې منځپانگه یا هدفمند ټکي د فکر کولو په مرسته له خپل ذهن څخه ولیکي. په دې صورت کې د لیکلو مهارت ښه وده موندلی شي.
 - ښوونکی له زده کوونکو څخه د پرون ورځې د کار او فعالیت په اړه لیکلی گزارش غواړي، هغوی یې باید په خپلو کتابچو کې ولیکي.

د املاء اصول او هدف يې

د تورو د تلفظ او اوازونو پر ځای خپله حرف ليکي، چې د اړوند غږ نمايندگي وکړي، په کلمو، جملو، گړنو کې د هغو سمه او صحيح بڼه ليکنه املاء گڼل کيږي. زده کوونکي بايد دې مهارت ته وده ورکړي، ترڅو په دې وتوانيږي، چې: د کلمو د تلفظي بڼې او جوړونکو يا جوړښتي تورو (حرفونو) تر منځ مناسب پيوند رامنځ ته کړاي شي. ددې مهارت د پياوړتيا لپاره په جملو جوړولو، انشاء ليکلو او په کلي ډول د ليکنې د مهارت په وده کې بڼې زمينې برابرېږي. د سمې او درستې املاء څخه مفاهيم ژر او بشپړ اخيستل کيدلی شي.

د املاء د ټاکلو اصولو پر بنسټ ليکل د هرې اړوندې ژبې لوستنه، ليکنه او پوهيدنه اسانوي.

هدف يې په هره معياري ژبه کې د کلمو د تورو يووالي، جوړښت او د هغو په واسطه د مفاهيمو افاده کول دي.

په دې مانا چې د کوم اواز لپاره کوم توری او د کومې کلمې لپاره څه ډول جوړښتي بڼه وکارول شي.

په کلمو، گړنو، جملو کې بايد د ټاکلو او منلو شوو جوړښتونو بڼې د مطلب د بڼې افادې لپاره کارول کيږي.

املاء د ژبې واحده معياري فونولوژيکي او مورفولوژيکي بڼې جوړوي، چې په نتيجه کې د انشاء په ايجاد او رساوالي کې ستره ونډه لري. په هره ژبه کې د املاء بڼې د هغې ژبې له اصولو سره سمې بايد وليکل شي.

زده کوونکي بايد د املاء د ليکلو په وخت کې هغه ټکي چې ښوونکي يې دغږونو، جملو او کلماتو په چوکات کې اورو، رعايت وکړي.

لومړې: هغه بڼه واوري د کلمې دقیق تشخیص وکړي او هغه درک کړي. دویم: هغه په ځیرتیا سره تشخیص کړي. تصویر په یاد راوړي او هغه مجسم کړي، بیا په ذهن کې هغه کلمه سمه وپېژني.

درېم: هغه صحیح او سمه ولیکي. د کلمې جوړونکي توری سم لیکل او بیا د هغې مناسبې کلمې لیکل. د هر توري (حرف) غږ او بڼه یې له ذهن سره په مستقیم ډول اړیکې ولري:

الف: د کلمې درک د اوریدلو او توپیر کولو حافظه

ب: بیا د کلمې پیژن کتونکې یا لیده نيزه، حافظه. چې دوی برخې لري: د تورو جلا جلا صحیح بڼه او بله برخه یې د ترتیب لیده نيزه حافظه (بنيایي حافظه) ج: د کلمې بیا لیکل خوځښتي یا حرکتې حافظه.

په املاء کې د رسم الخط، گړدود (لهجه) یعنی سیمیزو، غږونو جغرافیاوي اغیزې رول لري.

کیدای شي پورتنې اغیزې ناسمې لیکنې او په لیکنه کې گډوډي رامنځته کړي. مثلاً:

د (ښادي - خادي) په کلمو کې مانيز او غږيز توپير رامنځته شوی دی، چې لوستونکي په شک کې اچوی.

همدغه وجه ده، چې په املاء کې یو لږ صوتي، شکلي محلي، بدلون، حذف، زیاتوالی، کموالی رامنځته کیږي.

دغه ډول ستونزې، د ژب پیژندنې په پوهی (علم) پورې اړوندیږي. دغه پوهه کولای شي. د املاء لیکنې د پوهیدو او سمې املاء سره مرسته وکړي، چې په لیک کې له گډوډیو څخه مخنیوی وشي.

د املاء د تدریس اصول

املاء او ملاء په لغت کې (مهلت ورکولو- ډکولو) ته وايي. په ادبی اصطلاح کې خپلې خبرې او یا د بل خبرې په صحیح ډول لیکل دي.

که څوک له ځانه څه نه شي لیکلای د بل لیک له مخې یې نقل کولی شي دغسې کاپي کولو ته املاء نه شو ویلای. ۱: ۱۶

املاء یو عربي لغت دی، چې د (ډکولو) مانا لري، هغې وینا او تقریر کولو ته هم وایي چې بل یو یې ولیکي.

هغه مطلب چې ښوونکي یې ووايي او زده کوونکي یې ولیکي، همدا ډول د کلمو د لیکلو طریقي او سمو لیکلو ته هم املاء ویل کیږي. په لنډه توګه (د چا د وینا د لیک دود سره سمې لیکنې ته) املاء وایي.

د لیک طرز ته هم املاء وایه شي. یا د آزمویني په ډول د بل وئيلي عبارت لیکنې ته املاء وایي.

د دې کلمې جمع (املاګانې) په څیر جوړیږي. یا په بل عبارت ((هغه مطلب لیکل دي چې بل یې ووايي یا یې ولولي)).

د املاء دکلمې په څنګ کې په یو شمېر ژبوو کې د (دیکتې یا دیکته) لغت یا کلمه هم کارول کیږي چې اصلي فرانسوي کلمه ګنل شوې ده.

د لومړنیو ښوونځیو د زده کړو په پروګرامونو کې د املاء تدریس لاندې موخې لري:

۱. د پښتو ژبې د کلمو، جملو صحیح بڼه لیکل او زده کول.
۲. د زده کوونکو د املايي ستونزو تشخیص، پیژندنه او د هغو له منځه وړل.
۳. د لیکنې د زده کړې تمرینونه او له مخې (رونويسي) لیکنه ترسره کول.

دا معلومه او طبعي خبره ده، چې املايي غلطۍ په ليکنه کې ستونزی رامنځته کوي.

د ټولنې د افرادو تر منځ ښي ژبنۍ (زباني) اړيکې نه ترسره کېږي. له همدې کبله دې تدريس ته بايد جدي پاملرنه وشي، چې د ټولنې د افرادو تر منځ ښه تفاهم او اړيکې په اسانه او سمې واضح بڼې سره تامين شي. سرسیره په پورتنیو اهدافو، املا ليکنه زده کوونکو ته د لاندې مهارتونو وړتياوي هم ور په برخه کوي او مرسته ورسره کوي چې وده ومومي.

لومړۍ: په څير تيا سره غورځونونه؛

دويم: تمرکز او پاملرنه کول ويونکي (ښوونکي) ته؛

درېم: له مخې ليکنې (رونويسي) يا غيرې فعاله ليکنې، جملې جوړونې، انشاء يا فعالې ليکنې ته چمتوالی.

يا په دې ډول: له مخې ليکنه املا ← ← جملې جوړونې او انشاء

(غيرې فعاله ليکنه) (نيمه فعاله ليکنه) (فعاله يا خلاقه ليکنه)

د املاء د زده کړې د روش پړاوونه:

لومړی پړاو: د املا لپاره يو متن غوره کول، په توره تخته ليکل او د هغه ويل يا لوستل زده کوونکو ته.

دويم پړاو: د املاء ويل (قرائت) د ښوونکي له خوا او زده کوونکي هغه ليکي.

درېم پړاو: ډله ايز يا گروپي تصحيح کول او د املايي غلطيو فهرست جوړونه.

څلورم پړاو: د املايي ستونزو د حل لپاره ډول ډول يا متنوع تمرينونه ترسره کول.

لومړي پړاو: د املا د متن غوره کول او په توره تخته د هغې ليکل او ويل دي.

په لومړي پړاو کې ښوونکي د اړوند درسي واحد څخه کلمې، جملې او هم د تيرو درسونو مشکلي کلمې په ښکلي خط په توره تخته ليکي. د متن اصول په

پام کې نیسي. لازم دی چې ښوونکي (معلم) د هر متن املاء په غوره کولو کې لاندې ټکو ته پاملرنه وکړي.

الف: هر متن چې لیکو باید د جملې لرونکي وي؛ په یوازې توګه د کلمو له غوره کولو او لیکنې څخه باید ډډه وشي.

ب: د جملو جوړونکي کلمې باید په متن کې له هغو تورو (حرفو) څخه تشکیل شوي وي، چې دمخه تدریس شوي وي.

ج: د املاء لپاره باید د درسي کتابونو څخه بهر په سلوکې له شل کلمو څخه زیاتې ونه کارول شي.

د: د درسي کتابونو د کلمو او جملو څخه پرته چې ویل شوې وي، ځنې نورې جملې هم په پام کې نیول یا کارول لازم دي.

ه: هغه کلمې او جملې چې لیکل یې یو څه زده کوونکو ته ستونزمن وي، کیدای شي بیابیا راوړل شي. په هره املا کې یې کارول د زده کوونکو لپاره ګټور او هم د زده کوونکو پرمختګ پرې اندازه کېږي.

ښوونکي یو ځل په لوړ غږ سره متن وايي. بیا یې په حسابي توګه زده کوونکو ته د تابلو له مخې تکرار وي. له زده کوونکو څخه غواړي، چې په ځیرتیا سره د تلفظ څرنګوالي ته غوږ ونیسي.

پاملرنه دې وشي، چې زده کوونکي د کاغذ، تختې او میز پر سر لیکنه ونه کړي، یوازې د سترګو په حرکاتو او لیدلو سره د متن جوړونکې کلمې او جملې د تابلو له مخې وګوري او فقط غوږ ونیسي.

په دویم پړاو کې: ښوونکي املا قرائت کوي او زده کوونکي هغه لیکي:

معلم متن له تابلو څخه پاک او یا هم لرې کوي، د زده کوونکو له چمتوالي څخه وروسته ښوونکي په لوړ اواز په حسابي توګه هغه متن ورته وايي؛ تر دوه ځله پورې یې ورته تکرار وي.

د متن اواز په حسابي توگه د کلمې په کلمې له ويلو څخه بايد ځان وساتي، د ويلو په وخت کې بايد اسمي، فعلي برخې او د جملې نور بشپړونکي توکي په پوره توگه قرائت کړي؛ ځکه چې زده کوونکي د جملې په جوړښت، (بافت) او مانا يې برخو پوهيږي او اشنايي ورسره پيدا کوي. په آخر کې يو ځل بيا املايي متن ښوونکي په مناسب غږ سره تکراروي؛ په دې صورت کې هغه زده کوونکي چې په ورو يا سست ډول ليکنه کوي هم خپلې ستونزې له منځه وړي او ځان رسوي.

درېم پړاو: يا د املاء د اصلاح کولو طرز: د ډله ايزې املايي تصحيح او نورو املايي غلطيو فهرست کول.

ښوونکي د زده کوونکو املاء وې راټولوي، غلطۍ او سهوې يې د لارښود مطابق جمع بندي کوي او غلطۍ يې اصلاح کوي. دغه پړاو د زده کوونکو د بشپړ گډون او مشارکت په واسطه ترسره کيږي.

ښوونکي پرته له کوم نوم اخيستو څخه د هر يوه املاء گوري او څيړنه يې کوي يې. ستونزې په هرې املا کې په گوته کوي او مشکلات راباسي. په دې ترتيب سره د لومړني زده کوونکي املاء په لاس کې نيسي، د بل زده کوونکي په مرسته يادې شوې کلمې له مخې ليکي، په همدې ډول د دويم زده کوونکي او ورپسې درېم... او نورو زده کوونکو، املايي کار ارزوي. د هغو غلطۍ د نورو زده کوونکو په مرسته د تابلو پر مخ په صحيح بڼه ليکي. تکراري غلطۍ د يوې نښې په واسطه وربښودل کيږي.

همدارنگه د املاء د کار په آخر کې د ستونزو او غلطيو په شمېرلو سره زده کوونکي درجه بندي کيږي. په دې توگه د هغو د املاء دودۍ او پرمختگ اسانتياوې رامنځته کيږي. يا خو زده کوونکي يو د بل کتابچې اخلي او په دقت سره يې املا وې گوري او غلطۍ يې په گوته کوي. بيا ښوونکي خپلې تجربې کاروي.

په څلورم پړاو کې: د لومړیتوبونو پر بنسټ د هغو ډول ډول تمرینونو څخه کار اخیستل، چې املايي پیدا شوې ستونزې له منځه وړي. د هغو تمرینونو څخه کار اخیستل، چې ډیرې املايي ستونزې حلوي لکه د تورو (حرف)، کلمو لیکنه، چې د مخه ورته اشاره وشوه. همدا ډول د کلمو، جملو جوړونه، چې وروسته به بحث پرې وشي، د زده کوونکو د لیکنې د مهارت په ودې پیاوړتیا او ځواکمنۍ کې مرسته کوي.

د کلمې جوړونې زده کړه:

کلمه جوړونه د فعالې لیکنې د پیل مرحله گڼل کیږي. د کلمو جوړولو په تمرین سره کولای شو زده کوونکي د کلمو د داخلي جوړښت سره آشنا کړو. د دې کلمو په آشنایي سره زده کوونکي کولای شي بهتره کلمې په املاء، جمله جوړونې کې په ښه او کامیاب ډول سره ولیکلای شي. د کلمو په جوړونه کې کولای شو د لاندې تمرین له ښې او طرز څخه گټه واخلو:

۱. د کلمو په جوړونه کې د تورو (حرفونو) رول:

الف: د داسې کلمو ویل او لیکل (ښار، گل، میوه، حیوان، غذا، رنگ، ښځینه نوم، نرینه نوم...)، چې په ځانگړي توري پیل یا ختم شي.

د کلمې لومړي توري	ښار	ونه او گل	میوه	حیوان	غذا	رنگ	ښځینه نوم	نرینه نوم
س	سنخله	سناها	سوکړک (جواری)	سور	سارا	سردار
ش	شبرغان	شفتال، گل	...	شرمین	شورومبي شورا	...	شبنمه	شاپور
ب	بلخ	بادام ببری	مستي	بادامي	بنکه	بابر
آ	آشک	آبي	آپنه	ا
م	میدان ښار	...	مڼه	مپینه، ماهي	مکروني	مُشکي	مینه	...

کیدای شي ځوابونه په دې ډول وي: سمرقند، آلبالو، شیر برنج، آس، سوسن، سپین، باور، شرینه او داسې نور نومونه او کلمې راشي.

ب: د کلمو د سرچپه کولو تمرین: لکه: میز - زیم - انور - رونا - کش - شک - ناک - کان - راز - زار - کوچ - چوک...

۲. د صرفي کلمو د جوړونې ځانگړي تمرینونه:

الف: مفرد او جمع: کتاب - کتابونه - مور - میندې - پسه - پسونه - ليوه -

ليوان - میز - میزونه - سپرې - سپرې - بنځه - بنځې... او داسې نور.

ب: مختاړي او روستاړي: مختاړي (پيشوند) Prefix هغو تارو ته ويل كيږي، چې د

کلمې په سر پورې نښلي او یو نوی مشتق رامنځته کوي.

لکه: مه (نهې) مه کوه، مه خوره، مه کښینه، مه گوره...

نه (نفی)، نه ویني، نه پاڅیري، نه خوري، نه ځي...

همدا ډول روستاړي لکه: بزگر - ، کرگر، زرگر فاعلي صفات دي.

نسبتي روستاړي لکه: کامه وال، څارنوال، بانډه وال چې یو نوم، قام، ځای،

زمان، جنس او داسې نوروته نسبت ورکوي. دپته ورته نور صرفي روستاړي او

نور کلمه جوړونکي روستاړي تمرین کولای شي.

د جملو جوړونې زده کړه:

جمله جوړونه په زده کوونکو کې د فعالې لیکنې ځواکمني رامنځته کوي. په

دی مانا، چې لومړی له زده کړې وروسته له مخې لیکنه یا (رونویسي) بیا د

نیمه فعالې لیکنې زده کړه (املاء) او ورپسې بیا د فعالې لیکنې زده کړې یا

خلاقې مرحلې ته د زده کوونکو ځواکمني رسیږي. دغه مرحله چې د جملو

جوړونې په درس سره پیل کیږي، په حقیقت کې د انشاء لیکنې د درس د لړۍ

د پیلیدو مرحله هم ورسره شروع کیږي.

د انشاء د مهارت د ترلاسه کولو سره زده کوونکي کولای شي خپل پیامونه،

لیکنې خبرې تولید او فرضي او یا واقعي مخاطب ته یې وړاندې کړي. جمله

جوړونه په اصل کې د زده کوونکو چمتوالی د انشاء د درس لپاره گڼل شوی

دی، یا په بله وینا د انشاء د درس سریزه ورته وایي.

د جملو د ډولونو سره لکه: امري جمله، خبري جمله، پوښتنيزې جملې او تعجبي جملو سره آشنا کيږي.

د جملو جوړولو په لړ کې زده کوونکي د ژبې د نورو برخو سره لکه: نومخړي، نومونه، ستاینومونه... د جملې په جوړښت کې تجربه کوي او غیري مستقیم ډول د پښتو ژبې نحوي او گرامري توکي پیژني. په جمله جوړه ونې کې دوه اصله په پام کې نیول کيږي.

الف: د جملې پیام باید، چې د مانا او هم د ژبنيو حقایقو له پلوه سره صحیح او متناسب وي.

ب: د جملې نحوي جوړښت باید د پښتو ژبې د اصولو او جملې جوړونې له قواعدو سره سمون ولري.

له همدې کبله دلته د جملې جوړونې د تدریس او اهمیت په اړه د یو شمېر مطالعاتو او د مورنۍ ژبې او خارجي ژبوو د ماهرینو د تمرینونو د ټولگي یادونه کوو:

د جملې جوړونې د تمرینونو ډولونه:

د جملې جوړونې د زده کړې په اړه مختلف تمرینونه شته، چې له هغو څخه، ځنې مهم یې عبارت دي له:

۱. شفاهي جمله جوړونه: مخکې له دې چې له زده کوونکو څخه وغواړو، چې په لیکنې (مکتوبي) توګه جملې ولیکي یا جوړې کړي، باید په هغو کې په شفاهي تمرینونو سره وړ ذهني، رواني چمتوالی او وړتیا رامنځته کړای شي. هغه طریقه چې کولای شي په شفاهي جمله جوړونه کې ترې ګټه واخیستل شي هغه عبارت دي له:

الف: د پوښتنې او ځواب یا سوال او ځواب کولو تمرین: دغه تمرین د پښتو مطالبو پر اساس او یا هم د انځورونو، تصویرونو په مرسته ترسره کېږي. په دې طریقي سره زده کوونکي هڅول کېږي، چې د ویل شوي متن یا د ښودلو شوو انځورونو په اړه سوالونه پوښتنې مطرح کړي. او یا هم د ښوونکي پوښتنو ته وړ ځوابونه ورکړي.

ب: دویم ځل جوړونه یا دوباره جوړونه: په دې تمرین کې د زده کوونکي څخه غواړو، هغه جمله چې ویلې یې وي یا ښوونکي ورته ویلې وي، هغه دویم ځل جوړوي یا یې دوباره سازی کوي، په خپله ژبه یې بیا جوړوي او وایي یې.

ج: په ورکړل شوو کلمو باندې جملې جوړول: په دې طریقي سره له زده کوونکو څخه غوښتل کېږي، چې له ورکړل شوو کلمو څخه په شفاهي توګه جملې جوړې کړي. ۳۱: ۷۰

۲. د جملې د سموالي تشخیص: په دې ډول تمرین سره د جملې صحت او سقم پیژندل کېږي. زده کوونکو ته څو صحیح او غلطې جملې ورکول کېږي، هغوی یې سمې او ناسمې جملې په نښه کوي، د ښې او مانا له مخې یې ارزوي.

د ساري په توگه: گلالی مدرسي ته لار- مړوند کور ته ځي- اوبن الوزي- نجار خبرې کول- ځي ته کور ته به- ولی راغلي دي... زه ځم.

۳. د جملې د کلماتو بدلون يا تغييرول: په دې تمرين سره زده کوونکي ليکل شوي جملې داسې بدلوي، چې په جمله کې ښوونکي د ځينو کلمو لاندې، خط ايستلی وي، زده کوونکي کولای شي د هغو کلمو پرځای نورې کلمې وليکي، چې په دې صورت کې د کلمې مانا بدليږي او هم نوې جمله جوړيږي. د زده کوونکو سويه لوړېږي. د ساري په توگه لاندې جملو ته پاملرنه وکړئ:

د تضاد په ډول: نن هوا ډيره سره وه!- نن هوا ډيره گرمه وه!

راتلونکي زمانه: نن به کندهار ته لاړشم!- سبا به هرات ته لاړ شم

منفي: زما ناک خوبسيږي!- زما ناک نه خوبسيږي

پوښتنه: زما خپل ښار خوښ دي!- ستا خپل ښار خوښ دي؟

۴. د کلمو ډلگي جوړول: ددې تمرين په واسطه د کلمو تر منځ مانايي اړيکي موندل کيږي.

زده کوونکو ته د کلمو او گړنو دوه فهرسته ورکول کيږي. هغوی د کلمو او گړنو تر منځ مانايي او منطقي تناسب او اړيکي په گوته کوي د ساري په توگه:

الف: زه او زما دوست	تور دي - سمه اړيکه
ب: د هغه قلم	يو سفر لرو
ج: پغمان ښکلې	لري - ناسمه مانا يې
اړيکه	
د: تور يالی باغ	دره لري
مانايي اړيکي سره پيدا، جمله ترې جوړه کړئ	
الف: افغانستان	راشه
ب: زمور کره	سپور شه
ج: په آس باندي	راشي؟

زمور هيواد دئ

د: ته به کله

* * * * *

بل تمرين:

دواړه لار شو.

الف: هغه پرون احمد

دې وکړه!

ب: زما برخه هم

خې او کنه؟

ج: زه او ته به

ته نه خې؟

د: ورشه خپل کار

خه کار دئ؟

ه: ته هم زما سره

هغه ته ورکړئ!

و: ولی خپل کور

ته گيله کړې وه.

ز: زما سره دې

۵. د جملې خالي ځايونه ډکول: په دې تمرين کې زده کوونکو ته يو شمېر جملې ورکول کيږي. هغوی د خپلې پوهې په کچه په جمله کې مناسبې کلمې په تشو يا خالي ځايونو کې ليکي او جملې بشپړي.

مثالونه:

- زرغونې څلور منۍ په..... کيښودې ← (له- کار- ميز- ته).
- اوږۍ..... کوره..... ته..... لاره ← (باندي- له- ته- پوهنتون- به)
- ژمی د..... ضد..... دئ، ځکه چې..... سره.... ← (وي، موسم، اوږي، هوا- راځي)
- سبزي له..... څخه ... لاسه ← (تر- کيږي- زراعت- يې- به)
- پلار مې..... يو..... له..... څخه راوړ. ← (څخه- بازار- راته- کتاب- له- سره)
- زه سبا پوهنتون..... ځم- (ته- ځو- خورم- نه)
- گل محمد..... سړی.....- (دي- به- دئ- ښه)
- ته..... چيرته..... - (چېرې- نن- تللی- وې- دي- تلل)

۶. د گډوډو جملو سره اوډنه او منظم کول: په دې تمرین کې زده کوونکو ته غیرمنظمي جملې ورکول کیږي. هغوی یې د خپلې پوهې له مخې سره اوډنه ترسره کوي، سم او صحیح یې لیکي.

د ساري په توگه: (ولاړم - سره - د - ته - زه - پرون - ملگري - مدرسي - خپل) ناسمه بڼه.

- (زه، پرون، د خپل ملگري، سره، مدرسي، ته، ولاړم.) ناسمه بڼه
- سره - ماله - تا - پروسر - په - کال - غنم - کې - لو - و - لیدلي - سمه بڼه
- (.....)
- ولی - نه - خبرې - کوي؟ - خو - به - ستړی - یې - نه
- (.....)
- له - سره - درس - تا - به - لولم - و
- (.....)

۷. د جملو غزونه (گسترش): په دې ډول تمرین کې ښوونکي یا زده کوونکي یوه جمله وایي بل زده کوونکي هغې جملې ته ادامه ورکوي، یا په بل عبارت ورکړ شوې لنډې جملې اوږدوي، په هغه باندې نورې جملې ورزیاتوي.

د ساري په توگه:

- ته کور ته ځې او زه
- ښوونکي درس ورکوي او زده کوونکي
- د بزې واښه خوښیږي، د زمري
- که خدای کول موږ به
- د پاکستان هوا توده او د افغانستان
- ښه خلک ښه کارونه کوي او بد

* * * * *

احمد راغی
.....

احمد راغی چې درس ووايي.

احمد راغی چې درس ووايي، ډاکتر شي، چې خلکو ته خدمت وکړي،

احمد راغی چې درس ووايي، ډاکتر شي، چې خلکو ته خدمت وکړي، خدمت

کول خلکو ته ثواب لري، د دنیا او آخرت گټه پکې وي.

۸. په دې تمرین کې جملې لندېږي: د ښوونکي له خوا زده کوونکو ته کلمې او

جملې ورکول کېږي، هغوی دغه ورکړ شوی جملې لندې وي او په اختصاري بڼه

پي لیکي.

مثلاً:

• زمري او غمی دواړه زموږ کور ته راغلل: (هغوی زموږ کور ته راغلل يا

هغوی راغلل).

• سپورت د روغتيا لپاره ډيره گټه لري، هر څوک بايد د خپلې روغتيا

خيال وساتي.

(سپورت د هر چا لپاره گټه لري).

۹. د انځور يا تصوير په مرسته جمله جوړونه: په دغه تمرین کې د کتاب له

انځورونو او يا هم له نورو انځورونو څخه گټه اخیستل کېږي. له زده کوونکو

څخه غوښتل کېږي، چې د تصوير له ليدلو څخه مناسبې جملې جوړې او

ولیکي. مثلاً: د تصوير رنگ، ښکلا، ارزښت، قد- څيرې او نورو برخو په اړه

جملې لیکي.

۱۰. په جملو کې د يوې يا ډيرو کلمو وړاضافه کول: له زده کوونکو څخه

غوښتل کېږي، چې په ورکړ شوی جملې باندې يو کلمه ورزياته کړي مثلاً:

زه مڼه خورم. (سره) زه سره مڼه خورم.

يا: پلار مې مسجد ته ځي. (زه هم، د جمعې، په ورځ، ورسره، يم)

د جمعې په ورځ چې پلار مې مسجد ته ځي زه هم ورسره يم.

۱۱. د ساده جملو ترکیب: په دی تمرین کې دوه لنډ عبارتونه یا جملې زده کوونکو ته ورکول کېږي. له هغو څخه هیله کېږي، چې سره یوځای یې کړي. یعنی یوه جمله ترې جوړه کړی.

د ساري په توگه:

۱. هغه سپری د گل مکی ورور دی ۲. هغه سپری بزگر دی.

هغه بزگر سپری د گل مکی ورور دی.

۱۲. د ورکړ شو کلمو څخه جملې جوړول: زده کوونکو ته هغه کلمې او عبارت ورکول کېږي، چې په درسي کتابونو، او ویل شوو مطالبو کې ویلې او ورسره آشنایي ولري. هغوی له ورکړ شوو کلمو څخه مناسبې جملې رغوي.

او یا هم هغوی ته انځورونه او تصویرونه ښودل کېږي، چې د هغو په لیدلو سره هر یو جملې جوړې کړي. او په لیکنې بڼه یې وړاندې کړي. دغه تمرین له هغو دودیزو تمرینونو څخه دي چې په هر ټولگي کې په جمله جوړونې کې ترې کار اخیستل کېږي. مگر پام مو وي چې له (۱- څخه تر ۱۰) تمرین پورې د مخه له دې تمرین څخه کار وانخیستل شي او نه دغه تمرین وړاندې شي.

۱۳. د لیکنو (مکتوب) پوښتنو د ځوابونو په چوکات کې جمله جوړونه: دغه تمرین چې د نورو درسونو لکه ریاضي، تاریخ، علوم او نورو برخو په پیاوړتیا او تقویې کې ډیر اغیزمن رول لري. په دی تمرین سره له زده کوونکو څخه په کتبي توگه سوالونه کېږي، هغوی یې د یوې جملې یا څو جملو په جوړولو سره وړ ځوابونه لیکي، په همدې ترتیب سره د نورو درسونو تعامل د جملې جوړونې له درس سره په بڼه توگه ترسره کېږي.

د ليک په زده کړه کې د املاء اهميت

د ليک په زده کړه کې د املاء ليکل ډير ارزښت لري. څومره چې د ليک زده کړه مهمه ده هماغو مره املاء هم په ليک کې د پاملرنې وړ بريښي. په حقيقت کې د ليک او لوست صحيح بڼې املاء جوړوي. که چيرې په ليک کې املايي نيمگړتياوې موجودې وي، نو هغه ليک د املاء له اړخه عيب لرونکی دی. برسیره پردې چې نيمگړي به وي، انشايي خطاوي به ورسره مل وي. که چېرې املاء ته پاملرنه ونه شي او په ځيرتيا سره د مطالبو مفاهيم، بڼې د ټاکلي جوړښت له مخې چې توري يې په خپل ځای او غږ، ونه کارول شي، تيروتنې رامنځته کيږي. د انشاء په درک او پيام کې بدلون پيښيږي.

له همدې کبله په کار ده، چې د کلمو، جملو په ليکلو کې د تورو بڼې او غږونو ته لازمه توجه وشي، ناسمه املا يا غلطه املاء د بل د لوستلو او درک کولو په افاده کې ستونزې پيښوي. د کلمو، جملو او گړنو د مانا د بدلون سبب کيږي. که چيرې مور د (نړۍ) کلمه د (نړۍ) په بڼه وليکو يا هم د (لرې) کلمه د (لري) په بڼه وليکو، نو مانا يې بدلون به رامنځته شي.

داسې ډيرې املايي تيروتنې په ليکنو کې مادي او معنوي زيانونه رامنځته کولای شي.

دليک په زده کړه کې املا ليکنه اساسي بنسټ د يوې بڼې انشاء جوړوي.

تل ذهني اوريز، ويز او ليده نيز انځورونه د املاء په مټ ترسيمېږي.

لاندې کمزورتياوې د املاء په ليکنه کې نيمگړتياوي رامنځته کوي:

۱. د اوريدلو د حس کمزورتيا: لکه: په (ځاله - جاله) کلمو کې

۲. د اوريدلو د حافظې کمزورتيا: لکه: د کلمو په ځای کارونه:

۳. د ليدنې د حافظې کمزورتيا: لکه: (حيله - هيله) کلمو کې

۴. قرينه ليکنه: لکه: په کتنه ؟

۵. سرچپه. ليکنه، لکه: په کتنه

۶. د څیر تیا نشتوالی. لکه: په کنډو - کنډو

۷. فارسا لیکنه. لکه: رستم - رستم

کیدای شي چې نورې ژبنی، لهجوي، محلي، بیولوژيکي ستونزې د املاء په بدلون او اهمیت کې اغیزې ولري.

د پښتو ژبې د املاء په برخه باید لاندې څرگندونو ته جدي پاملرنه وشي:

۱. څه شي چې لیکي باید د صحیح او سم تلفظ له مخې یې ولیکي، په هره ژبه کې شفاهي او لیکنی، د عوامو او صحیح تلفظ سره توپیر لري. مثلاً: په پښتو ژبه کې (هلک) لیکو او (الک) وایو یا په دري ژبه کې (آب) لیکل کیږي، مگر عوام یې (او) تلفظ کوي، په دی اړه باید توجه وشي.

۲. همدا ډول په املاء کې د گرامر (صرف، نحوی) اصول او قواعد لازمي شرط گڼل کیږي. ځینی جملې په شفاهي ژبه کې دومره لنډې شي، چې د یوې کلمې په بڼه لیکل شوي وي لکه (څیکي) چې باید د گرامر له مخې (څه یې کوې) په ډول ولیکل شي یا په دري ژبه کې (مچم) کلمه چې اصلي املايي بڼه یې (من چه میدانم) باید ولیکل شي.

۳. دوې بیلې کلمې باید سره ونه تړل شي. لکه (ټولسپري) - (لویکور) داسې ولیکل شي: (ټول سپري - لوی کور) او یا هم د دوو کلمو څخه چې یوه کلمه جوړه شوي وي، سره نه بیلوو لکه (ټولیمشر) چې یو ځای لیکل کیږي. بله کلمه (ټولواک) په څیر چې (ټول) له (واک) څخه بیل نه شي راتلای. یا هم د (بیلتانه) کلمه د جدایي په مانا داسې (بي له تانه) نه شو لیکلای.

۴. یوه کلمه د بلې کلمې په څیر باید ونه لیکل شي لکه: (پوښتنه) د تپوس په مانا (پښتنه) د پښتون مونه کلمه باید سره توپیر ولري. همدا ډول د (گود) او (گډ) توپیر سره وکړای شي. د کلمو په املاء کې باید د اشتباه او غلطیو مخه ونیول شي.

۵. په پښتو ژبه کې د نفی او نهی توري (نه- مه) له افعالو څخه بیل لیکل کېږي.

لکه: نه ځي، نه کوي، نه وينې- مه وايه- مه کوه- مه ځه- مه غواړه) مگر په (نشي، نشته، مکره، ناخلي، نکړي) په کلمو کې زياتره په متصل ډول لیکي.

۶. پښتو توري: په پښتو ژبه کې ځنی توري شته چې هغه بيا په فارسي او عربي کې نشته، د دغو تورو کارول او د کارولو ځای پيژندنه په پښتو املاء کې ډير ضروري او د اهميت وړ گڼل کېږي. د پښتو توري د دري ژبي په نسبت ورته خاصی زانگړنی ویلی شو، کله دغه ډول توري د اردو ژبو په لیک کې هم شته.

د (ښ) توري: دا توري په پښتو لهجو کې د (خ- ش) د تورو په څير هم تلفظ کوي. دغه ډول دري توري مختلف غږونه چې د گړدودونو د اختلاف په وجه د ځينو لغتونو په تلفظ کې شته په لیک کې بيا دغه توپير له منځه تللی، ټول يې يو ډول لیکي.

دغه توري لکه د (اوبښ، لوبښي، ښه) په کلمو کې گورو، چې څوک يې يو راز او څوک يې بل ډول تلفظ کوي. کومه کلمه چې يوازې د (خ) يا يوازې (ش) اواز لري، هلته دغه توري نه لیکل کېږي. لکه: (خته، خاوره- شگه- شولې) په همدې بنسټ بايد (خندل) په (خ) او (شندل) په (ش) وليکو او (ښندل) په (ښ) بايد وليکل شي، چې د دري وارو ماناوې سره وساتل شي.

د (ږ) توري: دا توري هم ځيني پښتانه لکه (ژ) او ځني لکه (گ) ادا کوي، نو ځکه په هغو کلمو کې لیکلی کېږي. چې د لهجو د توپير له کبله دوه اوازونه لري لکه (ږلی، لږ، کوږ) دغه توري هم په پښتو املاء کې د لهجی د اختلاف مخه نیولی ده او د لیک یوالی ساتي. کوم کلمات چې يوازې (گ) يا يوازې (ژ) آواز لري، هلته بيا دا توري نه لیکل کېږي، هماغه (گ) يا (ژ) لیکي، لکه: (مالگه- گوږه- ژبه- ژرنده).

د پښتو (ځ) توری: ددې توري آواز د (ز) څخه یو څه دروند غونډی دی. په پښتو ځینو کلماتو کې شته لکه د (څه) چې دتللو امر دی، چې په پښتو(ځ) سره لیکل کیږي.

که چیرې دا کلمه په (ز) سره ولیکل شي، نو بیا د مفرد متکلم نومخړی ترې جوړیږي. همدا ډول که د (ځور) کلمه په (ز) سره ولیکلو بیا (زور) د کلمې سره مشتبه کیږي، پخوا دا توري په پښتو رسم الخط کې ډیر کاریده، مگر اوس یې ځای (ز) نیولی دی، لکه د (زما- زمری- زوی...) کیدای شي، ددې توري ځای (ز) ونیسي. په دغو بدلونونو کې ډیر واضح توپیر نشته، فقط همدومره چې هر څوک پرې پوه شي او تر یو قانون لاندې راشي، دلته چې کومه قاعده یو څه د تطبیق وړ ده، هغه داده چې: کوم کلمات چې په فارسي ژبه کې په (ج) سره ویل کیږي، هغه په پښتو کې په (ځ) سره باید ولیکل شي لکه: جواب- جای- ځای.... ځان، ځنگل، ځوان او داسې نورې کلمې. په هغو کلماتو کې یې هم لیکل اړین دي، چې که په (ز) ولیکل شي، نو له یو بل پښتو لغت سره التباس مومي لکه د (ځړیدل- زړیدل) په کلمو کې.

د (څ) توری: دا هم یو پښتو توری دی، چې په عربي او فارسي کې نشته، تلفظ یې (س) ته ورژدې دی. او په ځینو لهجو کې یې د (س) توري پرځای کارول کیږي. که چیرې ددې پرځای (س) توري ولیکل شي، نو مانیز بدلون رامنځته کیږي، لکه: د (څټ- سټ- څوک- سوک) په کلمو سره بدلیری.

همدا ډول د (ډ، ر، ټ) دا درې توري هم په پښتو املا کې ډیر کارول کیږي، لازم دي، چې د دې تورو د کارولو ځای او سم تلفظ وپیژندل شي.

که چیرې یو لیکوال په لیکلو کې او ویونکی په وینا کې، (ټ) په (ت) او (ر) په (ر) یا (ډ) په (د)، بدل کړي دا املاء او دغه تلفظ سم او صحیح نه گڼل کیږي. په ځینو کلماتو کې د مانا د توپیر لامل گرځي. لکه (وړ- ټول، ډار) چې په (ور- ټول، ډار) کلمو سره ونجون مومي او مانا یې بدلون پیدا کوي.

د (ن) توري: دا توري له (ن) څخه دروند ادا کيږي لکه: (مڼه، بن، تنی) یو شمېر د لرې پښتونخوا لیکوالو دغه توری د (نر) په بڼه لیکلی دی، چې (ن، ر) یی سره یوځای لیکلي دي. دغه ډول د (ن) توری لیکل ډیرې ستونزې رامنځته کوي لکه د (کونړ- نړول- نړیدل- نړی) او داسې نورو کلمو کې، دغه توري باید د (ن) په شکل په بسیط ډول ولیکل شي نه د (نر) په بڼه چې د یو توري نوم دی.

د (و) توري: په پښتو املا کې ځېنې کلمې شته چې (و) پکې کارول کيږي، مگر ویل کيږي نه! لکه: د (غونډې- لونگی) په کلمو کې چې (و) پکې نیماگري غونډې اداء کيږي، چې د مجهول (و) په نامه یادېږي. لکه: (لور) د طرف په مانا. همدا ډول (و) د معروف (و) څخه توپیر لري او کله د یوه لغت مانا لکه: (لور) چې په معروف (و) د دختر په مانا دی او په مجهول ډول د طرف مانا پیدا کوي. همدغه ډول (سور)- (سور) یا (توره)- (توره) چې هر یو جلا لغتونه دي او بیلی ماناوې لری.

د (ی) توري: دا توری په پښتو ژبه کې په پنځه ډوله دی، چې نومونه یې دادي: (ملینه یا، معروفه یا مجهوله یا، تانیثی یا، ثقیله یا). بیلگې په دی کلمو کې: (سړی (مفرد)- سړي (جمع)- مستې- خولی- واخلی) ددغو یاگانو په بدلون سره کله یو لغت په بل لغت بدلیږي او په ماناوو کې یې بدلون رامنځته کيږي. لکه: په دی کلمو کې: (مېنه، مینه، غړی، غړی- شړی، شړی- وینې، وینې). د همدې یاگانو په واسطه په پښتو گرامر کې، مفرد جمع، مذکر، مونث، فعل او نوم، غایب، مخاطب څرگندیږي.

که چیرې همدا یاگانې په لیکلو کې سره توپيرونه لري؛ نو (وري) او (ورې) به یو ډول لیکو او (راځی، راځي- بنی- بنی) به په لیکلو کې یو ډول وي.

لنډه دا چې د پښتو ژبې په املا کې باید د پښتو ټولنی ۱۳۲۱ هـ ش ۱۳۲۷ هـ ش او همدا ډول ۱۳۳۷ هـ ش نیټې پریکړې او هم د وروستیو کلونو د کوزی

پښتونخوا- د (باره گلی د سیمینار یا پښتو اکاډیمی پریکړې په پام ونيول شي. ددې په خاطر چې د پښتو املاء او لیک دود کې یو راز، تلفظ او ولیکل شي. په دی صورت کې به د الفاظو او کلمو یو راز لیکنه او لیکنی یوالی (وحدت) رامنځته شي.

د لهجو اختلاف باید په لیکنه کې داخل نه شي. سره ددی چی محمد گل خان مومند صمد خان اخکزی او ځینی نورو د پښتو ژبی د الفبا او املاء برخو په لیکنو کی سره بیل بیل سبکونه درلودل. ۳:۲۷

د ساری په توگه: (لمر، نمر، نور، میر مر) یا (خوله، خولی، خولې، خپله، خپلې) - همدا ډول (ژبه، جبه، زبه) د یوه لغت مختلف شکلونه دي، چې څوک یې یو ډول او څوک یې بل ډول وايي. که مور دغه ډول بڼې په لیک کې ومنو، نو په لیک کې به هیڅکله لیکنی وحدت رامنځته نه شي. له یو ژبي څخه به د وخت په تیریدو سره گڼې ژبي جوړې شي.

د انشاء او د هغې د زده کړې طريقې

دانشاء تعريف: انشاء دايجاد، رامنځته کولو، خلق کولو، روزنې او پيل کولو ماناوي لري.

د انشاء د کلمې ننۍ کارونه په پښتو ژبه کې په لومړنۍ مانا سره د ايجادولو او خلق کولو ماناوي ښندي. کله چې وايو (د يو چا خبره او يا کلام انشاء کوو) مانايې هماغه د کلام ايجادول او رامنځته کول دي. د دري ژبې په کلاسيکو متونو کې د انشاء د کلمې انډول يا معادله کلمه (د بيري) راوړل شوې ده.

دغه کلمه د منشي گوی، کتاب په مانا کارول شوی ده. د همدې ژبې په لرغونو متونو کې د همدې مفهوم د افادې لپاره دغه کلمه ډيره زياته استعمال شوې، چې برسیره پر دې دا کلمه په لرغونو زمانو کې د (دبیرستان) په مانا چې د ماشومانو د ښوونځي (مکتب) مفهوم او مانا لري کارول شوې ده. دغه کلمه د شيخ عطار په تذکره الاوليا، د عروضی سمرقندي د (چهار مقاله) او د ابوالفضل بيهقي په تاريخ کې راغلې ده. په چهار مقاله کې داسې وايي ((دبيري صنعتی است مشتمل برقياسات خطابي و بلاغي، منتفع در مخاطباتی که درميان مردم است بر سبيل محاورت و مشاورت و مخاصمت)).

همدا ډول لکه څرنگه چې د مخه يادونه وشوه، انشاء د فعالې (خلاقې) ليکنې يو مرحله ده، چې په خپله د ليکلو د مهارت د زده کړې غايبې هدف هم دی. د ليکلو ټول مخکني پړاوونو له مخې ليکل کلمه جوړونه، جمله جوړونه او املاء دا ټول د يوې فعالې (خلاقې) ليکنې هغه لومړنۍ سريزه (پيل) دی، چې زده کوونکي ورته چمتو کوي.

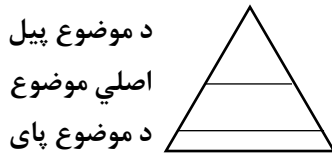
د ښوونځيو په برناموکې د انشاء رول دادی، چې په لازم وختونوکې زده کوونکو ته د ډول ډول (متنوع) مهارتونو زده کړه کوي، ددې لپاره چې فعاله ليکنه پرې وکړای شي. لکه توصيفی ليکنه، پښې ليکنه، خاطرې ليکل او شخصي ليکونه (خطونه) او داسې نور. مگر د يو ښوونځي د زده کوونکي د

پوهې له سطحې سره سم همدغه څلور موخې کافي گڼل کېږي. دخلاقې لیکنې نور ډولونه لکه: گزارش لیکنه- ژوند لیکنه (بیوگرافي)، یون لیکنه (سفرنامې) اداري لیکنه- تړونونه، د جلسو بڼې، شکایتونه، نورې ادبي لیکنې: (نمایشنامې، فلمنامې، ادبي توتې، داستان) او داسې نورې لیکنې د لوړو زده کړو په صورت کې کیدای شي، د لارښوونو په لړ کې زده کوونکي زده او ولیکي.

د یو متن د لیکنې لپاره لازمي لارښوونې:

لومړۍ: د انشاء لیکلو یا ایجادولو موضوع باید واضح او روښانه وي.
دویم: انشاء باید له هره پلوه یو ښه پیل ولري.
درېم: په انشاء لیکنه کې باید کلمې تکراري را نه وړل شي.
څلورم: په جملو کې باید مفاهیم په تکراري ډول و نه کارول شي.
پنځم: د کلمو او جملو په کارولو سره باید اساسی یا بنسټیز مفاهیم افاده کړای شي.
شپږم: په یو متن کې اساسي او اصلي موضوع ته داخلیدل باید په دقت او مهارت سره وي.
اووم: په انشاء لیکنه کې باید تشبه، او نور ښکلايز صنعتونه چې متن ښکلی کوي لازم بریښي.
اتم: انشاء باید یوه ښه خاتمه او پای ولري.
نههم: په انشاء لیکنه کې باید اصلي موخه ټاکلې یا مشخصه وي.
اسم: په انشاء لیکنه کې ژبني جوړښت او اصول باید په پام کې ونیول شي او هم د جملو له پیچلتیاوو څخه ډډه وشي.

د انشاء لیکنې یو مثلث

د انشاء روشونه:

د انشاء د ایجادولو لپاره له لاندې طریقو او روشونو څخه گټه اخیستل کیږي،

البته د کښته سويې یا ټیټو ټولگیو لپاره:

- په چاپیریال کې دصحنو له کتلو، لیدلو څخه برداشت کول او انشاء رامنځته کول.
- له انځورونو څخه گټه اخیستل.
- د تربیتي فلمونو څخه اخیستنه.
- له مختلفو کیسو، حکایتونو څخه استفاده کول.
- له تیت او پرک یا پراگنده کلمو څخه انشاء لیکنه.
- د متن (شعر، نثر) په اړه تبصرې او انشاء لیکل ترسره کیدلی شي.

د ځینو نورو ژوندیو خاطر او سرگذشتونو په اړه انشاء لکه:

- په لاره کې مو څه ولیدل.
- ستا د کور د حویلی یا سرای په باغچه کې کوم ډول میوه لرونکي او زینتي بوټي شته؟
- څه ډول موضوعات ستاسې د خوښې لامل کیږي؟ او ولې؟
- کومه پېښه مو که په خپل کلي او یا ښار کې لیدلي وي یو څه پرې ولیکئ!
- د خپل کوچنیوالي د لوبو د سامان په هکله یو څه ولیکئ!
- یه یو مهال کې کومې سندري پر تاسو ډیره اغیزه کوله؟ او ولې؟
- د خپل ژوند یوه خوږه خاطره ولیکئ؟

د انشاء ځينې روشونو ته پاملرنه وکړئ:

۱. دوديز يا سنتي روش: په دې روش کې ښوونکی يوه موضوع غوره کوي، زده کوونکي يې ليکي. وروسته بيا څو تنه زده کوونکي خپل ليکل شوي مطلب لولي. ښوونکي هغوی ته نمرې ورکوي او يا هم يو نيم زړخوړی ښوونکی د هغو کتابچې کورته وړي. د ملاحظه شد يا وکتل شو په ليکلو سره او يا هم د جزيي غلطيو د اصلاح په توگه چې دغه کتنه د ډير قناعت وړ نه شي کيدلی، روش کاروي. په دې صورت کې زده کوونکي د ليکنې کوچنۍ اړتياوې هم نه شي پوره کولای. دغه کمزور تياوې ډير دلایل لري، مگر يو له عمده دلایلو څخه همدغه د انشاء د زده کړې د دوديز يا سنتي روش حاکميت دی، چې په ښه توگه انشاء نه شي ليکلای. ۷: ۸۵

۲. ليکنې بېلگه يز (نمونه يي) روش: په نمونه يي روش سره چې د بل يا ښوونکي له بېلگې څخه زده کوونکي تقليد کوي، انشاء ليکي. په دې روش کې د زده کوونکي د خپل شوي تفکر څخه کار نه وي اخيستل شوی، يوازې له بېلگې څخه يې نقل کوي، له دې روش څخه زده کوونکی د ليکنې ډول (نوع) نه شي زده کولای. فقط يوازې تقليد کوي.

۳. د جملو ترکيبي روش: زده کوونکي جملې په ترکيبي توگه باندې ليکي، بيا له هغه څخه متن جوړوي مگر په يو واري ډول پېچلو موضوعاتو ته نه ورداخلېږي.

۴. د اړيکو روش: په دې ډول ليکنو کې د زده کوونکو مخاطب تل مور، پلار، او نور دوستان او نږدې کسان وي. چې په دې ډول ليکنو کې ساختگی او ترکيبي جملې او انشاء څرگندېږي. مثلاً زده کوونکي وايي: پلار مې له بازار څخه راغی. بل بيا وايي ورور مې له بازار څخه راغی، څيړونکي په دې باور دي، چې په دې بڼې جملې جوړول بايد په ټولگي کې اصلاح کړل شي؛ تر څو زده کوونکي په آگاهانه ډول يو څه وليکي، چې د هغوی مخاطب نور آشنایان، کليوال خلک،

اهل کسبه، کارگران او یا هم کلیوالي میرمنې وي، چې په دی لړ کې د زده کوونکو ذهنیت پراختیا ومومي.

۵. د نړۍ لید (جهان بینې) روش: په دی روش کې زده کوونکي د هغه څه یا مطلب په هکله لیکي، چې له هغه څخه بشپړ معلومات او خبرتیا ولري. په هغه انشاء کې د هغه نظر روښانه او څرگندوي، د خپل قضاوت له مخې یو څه ولیکي. مثلاً: ((زموږ ښار ډیر ښکلی دی)) په دې اړه خپل معلومات او قضاوت د عیني واقعیت پر بنسټ لیکي، چې دا روش ډیره اغیزمنتیا لري، ځکه انشاء لیکوونکي هغه څه لیکي، چې دی یې ویني او درک کړي یې وي.

۶. د انشاء (لیکنې) د پراوونو روش: دا روش په دې نظر یې باور لري چې زده کوونکي باید د لیکنې او انشاء څخه باخبره وي. دغه خبرتیا یا آگاهی بیا لاندې درې پراوونه لري:

۱. له انشاء څخه د مخه پړاو

۲. د انشاء پړاو

۳. د انشاء د ترتیب او تنظیم (ویرایش) پړاو

۱. له انشاء څخه دمخه پړاو: په دې پړاو کې زده کوونکي ځان چمتو کوي، چې څه ډول خپل کار تنظیم کړي. له کومه یې شروع کړي او سرچینې باید څه وي؟ څه شی ولیکي، ځان لیکنې ته آماده کوي.

۲. د انشاء پړاو: ښوونکی زده کوونکو ته د گډو، گروپي، خپل منځي سلا مشورو اجازه ورکوي، ورته وایي، چې په ازاد ډول سره بحث وکړي او یو څه ولیکي.

۳. ترتیب او تنظیم (ویرایش) پړاو: په دې مرحله کې زده کوونکي لغتونه، کلمې غوره کوي، جملې جوړوي، پراگرافونه ټاکي، د لیکوالۍ ټکي او نښې کاروي. د زده کوونکو لیکنې ستونزې څرگندېږي، ښوونکي لارښوونې کوي او ډیر تمرینونه ورته ورکوي لیدنې، کتنې په توصیفی او غیرې توصیفی انشاء

ليکنو کې مهم رول لري. زده کوونکي بايد موزيمونو، سير علمي، پارکونو او تاريخي ځايو ته يوړل شي، چې هغوی ته د ښه تفکر او تخيل زمينه برابره شي. هغوی ته د دقيقو ليدنو، کتنو او ښې مشاهدې عادت ورکړل شي، چې همدغه بيا د ښي ليکنې باعث کيدای شي. پرته له ليدنې او کتنې څخه ښه تخيل په انشاء ليکنه کې نه شي رامنځته کيدلی.

ليدنې، کتنې د ښه او معقول تخيل د روزنې لپاره شرايط برابروي. بايد زده کوونکي وهڅول شي، چې په دې برخه کې ښوونکي د ښې انشاء ليکنې لپاره د هغوی استعدادونو ته وده ورکړي، تر څو زده کوونکي له خپلو ليدنو کتنو څخه په خپله يو څه انشاء کړای شي.

د يوې انشاء ليکلو لپاره بايد لاندې ټکي په پام کې ونيول شي:

لکه دمخه مو چې ولوستل د انشاء لغوي مانا ايجاد دی. يعنې د يوه نوي شي رامنځته کولو ته انشاء وايي. په ادبي کړنه کې يو نوی فکر او نوی خيال په الفاظو سره څرگندول انشاء بلل کېږي. د ښو مناسبو کلماتو غوره کول او د الفاظو تاليف د انشاء مهمه برخه وي.

د انشاء ليکلو پيل په درې ډوله سره ترسره کيدای شي:

۱. بې سريزي (مقدمې) په اصلي مطلب پيل کول: ددې لارې ليکوالان اکثره اروپايي گڼل شوی دي. دوی بې له سريزې په اصلي مطلب پيل کوي. که چېرې مطلب لنډ وي او يا په زړه پورې وي، نو د مقدمې ليکنې ته څه اړتيا نشته.
۲. له اصلي مطلب او موضوع څخه دمخه يوه سريزه (مقدمه) ليکل: دغه يوه زړه پخوانۍ طريقه ده، چې ډيرو ليکوالانو کارولې ده او ځينې يې اوس هم په نظم او نثر کې کاروي. دې سريزې په پخوانيو ليکنو کې دومره دود درلود، چې په شخصي او رسمي مکاتيبو، فرمانونو کې هم ليدل کېږي.

لیکوالو او شاعرانو به پرته له سریزې څخه انشاء نه رامنځته کوله، خپله انشاء (کتابونه، دیوانونه) به یې په جالبو سریزو سره چې د لوستونکو پام وروگرځوي ښکلي کول. په مقدمه کې به یې اسباب او علل بیانیدل. کله به له اصل مضمون څخه سریزه اوږده شوه، مگر اوس که سریزه هم لیکي له پخوانیو سره توپیر لري.

مقدمه باید لنډه په زړه پورې او له اصلي موضوع سره نژدې اړیکې او مناسبت ولري، چې د لوستونکو د پاملرنې وړ وگرځي.

۳. په انشاء لیکنه کې درېمه طریقه داده، چې پرته له مقدمې څخه او همدا ډول مضمون او موضوع له سره هم نه پیلوی، بلکې د یوه داستان منځ یا پای (آخر) د پیل (شروع) لپاره غوره کوي. وروسته له نتیجې څخه د داستان متن لیکي. لومړی یې زړه وړونکې (جذابه) برخه را اخلی او بیا نوره کیسه تماموي. په دې طریقي سره نثر لیکنه ډیره تجربه او مهارت غواړي. که چېرې په ماهرانه توګه او په منطقي تناسب سره ونه لیکل شي، پایله (نتیجه) به یې ښه نه وي او اغیزې به یې لرې وي. لیکوال باید موضوع تر لیکلو دمخه وټاکي او په دی وپوهیږي چې څه لیکم؟ د څه لپاره یې لیکم؟ او د چا لپاره یې لیکم؟ کله یو ډیر څه د لیکوال په ذهن کې موجود وي. ګډې ودی خبرې یا یو تن انځور یې په ذهن کې وي. ددې لپاره چې هغه په ښکلي بڼه ترسیم کړي باید تر هر څه دمخه په هغه ځان ښه پوه کړي.

د همدې پوهې او ټاکلي هدف پر بنسټ کولای شي، نور هم پرې وپوهوي. د موضوع د حد او حدود له ټاکلو څخه وروسته دې په داسې طریقه خپل بیان او څرګندونې وکړي، چې په هغه کې د نورو د پوهولو خاطر په پام کې نیول شوی وي. د ترسیم او ادا طرز یې بې خونده نه وي، یعنې انشاء یې خوندوره او ښکلي وي.

د پوهې او ادب څيړونکو د بڼې انشاء لپاره ځينې اصول او مقررات ټاکلي دي. چې په ليک او وينا کې بايد له هغو څخه پيروي وشي. هغه په لاندې توگه مطالعه کولای شو.

بڼه انشاء:

د بڼې انشاء لپاره الفت صاحب لاندې صفتونه په گوته کړي دي
وضاحت: د يوې بڼې انشاء يو مهم صفت دادی، چې په ليک او وينا کې بايد هيڅ ډول ابهام، التباس او پيچلتيا نه وي. دا کار هلته کيدای شي، چې د کلماتو دلالت په خپله مانا باندې واضیح او څرگند وي.

په جمله کې بايد ډير آدات، اړيکی او عوامل را نه وړل شي، نه پکې د نومخرو تشتت او ډير تعدد وليدل شي. د جملو سبک بايد جلي وي. عبارات داسې سره اتصال او اړيکې ولري، چې هيڅ راز تعقيد او التباس پکې نه وي. معترضه جملې بايد ډيرې نه شي؟

صراحت: صراحت دادی، چې په انشاء کې د تاليف او ترکيب ضعف نه وي. الفاظ له موخې او مانا وو سره بشپړ تناسب ولري. د صراحت او وضاحت توپير دادی، چې هر صريح واضیح وي، مگر هر واضیح بيا صريح نه وي. د عوامو کلام واضیح وي، مگر صريح نه وي. ځکه چې د ترکيب او تاليف ضعف پکې وي.

صراحت هغه وخت په کلام کې موندل کيږی، چې الفاظ فصیح وي. د بيان طرز داسې وي چې معاني يو په بل بار نه وي. هره معنا ځانته حيثيت ولري. د فصل او وصل مراعات په بڼه ډول شوی وي. د عطف او استيناف ځايونه معلوم وي.

ضبط: ضبط په لغت کې (انتظام، قابو، پابندي) ته ويل کيږي. په اصطلاح کې ترتيب او تنظيم ته وايه شي.

ضبط څخه دلته مقصد دادی، چې په کلام کې زياتې او بې اړتيا برخې نه وي. د کلام د لنډوالي مراعات په بڼه ډول شوی وي. تقديم او تأخير د څيرتيا له

مخې وي. د حذف () او اضمار په واسطه د کلام تمکين او متانت په ښه شان ساتل شوی وي.

طبیعت: په کلام کې له تکلف او تصنع څخه کار نه اخیستل: څرنگه چې په معنا کې فصاحت ښه دی، او تفحص (په تکلف سره - فصاحت ښوونه) ښه نه ده، ادبي صنعت هم باید په طبعي بڼې سره وکارول شي، نه په تصنعی ډول سره مقصد دا چې په انشاء کې به صنعت، ښکلا او رنگ امیزي په داسې ډول وي، چې هر چاته په طبعي ډول څرگنده شي، نه دا چې صنعت او ښکلا به پکې بیخي نه وي او ادبي رنگ به نه لري.

(۲). حذف: لري کول - د یو توري ایسته کول، غورځول.

اضمار: د ضمیر بتوالي یا پټول.

تمکین: دروندوالی - درناوی - مرتبه - غاړه ایښودنه - ځواک ورکونه

متانت: دروندوالی، سنجیده گی، د خیالاتو درست والی، مضبوط والی

د الفت صاحب د وینا پر اساس: د ادب گرانوالی هم په همدغسې دقیقو مراعاتو کې دی، چې سرې باید د هر شي اندازه وساتي او د هنر باریکی په نظر کې ونیسي. ادبي ذوق ډیر نازک مزاج لري، خوښونه یې (خوشحالتیا) گران کار دی.

د هنر خاوندان د عوامو په شان نه دي، چې یوازې په شنو او سرو رنگونو وغولېږي، هغوی کمال او جمال ته پاملرنه کوي.

سهولت: اسانتیا ته وايي. په انشاء کې د سهولت مراعات کول او په اسانه لار تلل په کار دي. اسانه لار پر ښودل او په گرانه لاره تلل ښه کار نه دی.

د انشاء لیکونکی باید کوښښ وکړي، چې د ژبې اسانه او بې تکلیفه لاره خپله کړي، په پیچومو، کنډو کېږو، لوړو، ژورو سر نه شي. ځینې بلغاء وویلی دي! پام کوئ چې په خپلو خطابو او ویناوو کې له ډیرو عمیقو الفاظو ستونزمنو تعبیراتو نه، کار وانخیستل شي. د لفظ او معنا حس په اسانۍ کې ولټوئ او د لاس غوټه په خوله مه خلاصوئ.

انسجام: انسجام په لغت کې د اوبو جریان ته وايي. د بلغاوو په نظر هغه کلام منسجم دی چې لفظي او معنوي غوټې او پیچلتیا وې پکې نه وي، د اوبو په څیر رواني ولري. د یوه او بل انشاء د روانۍ او انسجام له مخې سره توپیر لري. هغه انشاء زړونو ته لاره پیدا کوي چې پورتنی ټکي پکې په نظر کې ونیول شي. عام مقبولیت همدا ډول انشاء پیدا کوي.

اتساق: په لغت کې ترتیبولو او منظم کولو ته وايي، د معانیو ټینګ اتصال، اړیکو او ارتباط ته (اتساق) وايي. که د کلام تناسب ښه وساتل شي، جملې یو له بل سره ښې و اوډل شي او بې ربطه نه وي، نو په انشاء کې دغه صفت پیدا کېږي او د انشاء ښکلا زیاتېږي.

جزالت: په لغت کې: ښه والی، ستر توب، لویدو او د الفاظو محکم والي، د خبرو قضاوت او روانۍ ته وايي. په اصطلاح کې ښې ماناوې په مناسبو الفاظو سره ادا

کولو ته (جزالت) وايي. د مانا او مقصد د افاده کولو د پاره مختلفې لارې موجودې دي.

ځينې تعبيرات سپک او رکيک وي. ځينې ښه او مهذب وي. سرې کولای شي، چې يو مطلب په رکيک او ناوړه تعبير هم پوره اداء کړي، چې هيڅ خفاء او اشتباه پکې نه وي. مگر د ادب او قلم له ژبې سره دغه راز تعبيرات نه ښايي. اديب او ليکوال بايد ښه عبارات پيدا کړي او د معنا شرافت وساتي.

ساده گي: کوم صفتونه چې د ښې انشاء لپاره په کار دي، هغه دا لازمي، چې بايد ليکوال د ساده سبک پيروي وکړي. شعر او ادب دې د خلکو فکر او فهم ته نژدې کړي. په ساده ډول دې انشاء وليکي. د پخوا په څير دې ډير معنوي او لفظي ضايع بي توله نه کاروي چې، عالم لوستونکي يې له پوهيدو څخه عاجزوي، ښکلې انشاء هغه وي، چې پوهيدونکي وي، نه داسې چې د عوامو له سويې څخه پورته وي او يوازې يو څو تنه يې په انشاء وپوهيږي.

الفت صاحب په دې اړه ليکي: ((ځنې وايي هغه انشاء چې ډيرې قلقلې پکې وي او ډير جليل لري يعنی لکه رعدو برق، ځليدل او غريدل يې زيات وي د ليکوونکي عجز او تصنع ښيي، دا راز هنر ښودنه دواعظانو کار دی، په شعر او ادب کې سادگي لوی صفت دی، نه کاکه توب او طمطراق، څومره چې د چا فکري او معنوي پانگه زياته وي، هغومره يې سبک ساده او روښانه وي. مغلق او پيچيده ليکل غالباً د ليکونکي له علمي او معنوي فقر څخه پيدا کيږي)) هغه څوک چې د عبارت په ډول او سينگار پسې گرځي او د لفاظۍ څخه کار اخلي هغوی خپل معنوي فقر په الفاظو کې پوښي. نو په لنډه سره ويلي شو، چې سادگي په کلام کې ښکلا زياتوي او سرچينه يې گڼل شوې ده.

په انشاء کې له گرامر څخه پيروي کول:

په انشاء کې بايد گرامري تيروتنې نه وي، کلمات، عبارت او جملې بايد د ژبې د قوانينو سره سم وکارول شي. په انشاء ليکنه کې هم د يو ليکوال په گرامري

کارونه کې اختلاف موجود دی، چې د پریکړو له مخې باید منل شوې بڼې وکارول شي. ځینې کلمې لکه (راډیو، موسیقي، موضوع...) د ځینو په لیک کې په مذکر ډول او د ځینو په لیک کې بیا د مؤنث په توګه ګڼل شوي دي.

همدا ډول چې مبتدا او خبر د تذکیر او تانیث له پلوه موافق نه وي، نو هلته د جملې په آخر کې څوک (دی) راوړي او څوک (ده) لیکي، لکه په دې جمله کې: دا دنیا د ځینو لپاره دوزخ دی، (ده) یو د جملې مبتداء ته اعتبار ورکوي او بل خبر ته.

حتی د یوه لیکوال په اثارو کې هم دواړه مختلف او مخالف صورتونه موندلی شو.

په ځینو داسې جملو کې: زرغونه ووژل شوه (ووژله شوه) - خبره ومنل شوه، (ومنله شوه) د لیکوالو په لیکنو کې یو ډول نه دي.

د اړونکو تورو په لحاظ هم ځینې اختلافي جملې شته، چې د ژبې د قوانینو له پلوه پریکړه (فیصله) غواړي. د ساري په توګه یو لیکي: (د پښتون په کور کې) او بل بیا لیکي: (د پښتانه په کاله کې) د یوه په لیک کې ګورو، چې: (وریجې یې پخ کړي دي)، (ډوډۍ یې پخ کړې ده) بل لیکي: (وریجې یې پخې کړې دي، ډوډۍ یې پخه کړې ده) په صرفي لحاظ هم د ځینو اختلافاتو لپاره منل شوي اصول باید په پام کې ونیول شي او سمه بڼه غوره کړای شي.

لکه (ونیوه، ونیسه، واوونښت، واوړید، بیولی دی، بوتللی دی...) ۲: ۲۸

همدارنگه د لغتونو په کارونه کې هم باید د پښتو خپل لغات راوړل شي. بې له اړتیا څخه پردۍ کلمې ونه کارول شي. موخه دا نه ده، چې لیک دې په سوچه پښتو کلمو ولیکل شي، ځکه چې دا کار په دایمي او ټولیزه توګه ممکن نه دی، که چیرې ممکن هم وي خو ګټور به تمام نه شي.

د پښتو له مړو او متروکو لغتونو څخه د پردۍ ژبې هغه لغتونه چې له ډیری زماني څخه په پښتو ژبې کې کارول شوي، ډیر اسانه او په مانا یې عوام هم

پوهیږي، ښه دي نسبت هغو پښتو لغتونو ته چې یوازې په لرغونو متونو کې شتون لري او مانايې ټولو لوستونکو، اوريدونکو ته ستونزمنه وي. مگر د ځینو پرديو لغتونو کارول هم لازم نه بریښي، چې مانا یې عواموته معلومه نه وي، بلکې په خپله لیکوال هم د هغو د جمعې په اصولو نه پوهیږي او په پښتو ژبې کې غلطی رامنځته کوي او سپری پری تیروي. هغه پردي لغتونه چې په پښتو کې کارول کیږي، که د جمع په ښه یې ولیکو باید د پښتو ژبې په قانون جمع کړای شي. مثلاً: عالم، عالمان، کتاب، کتابونه، درس، درسونه، درخت، درختي، زلف، زلفي، زورور، زورورو، غلطی، غلطی...)

که چېرې دغه ډول لغتونه د پښتو ژبې په قانون جمع نه کړو او عربي لغتونه د عربي ژبې په قانون جمع کړو، نو ممکن دی، چې ډیرې غلطی رامنځته شي او یا هم کیدای شي، چې د ماناو بدلون پېښ کړي. لکه: په یو کتاب کې لیکل شوي دي چې:

(د پتی خزانی د نثر جملې ورې دي او (عواطف هم پکې لږ شوی دي) په دې عبارت کې د لیکونکي موخه (عطفونه) دي چې، عربي جمع یې (عطف، عطفه) راځي او عواطف د عاطفې جمع ده.

په انشاء کې د فعلونو کارونه: په پښتو ژبه کې ځنې فعلونه شته، چې په بسیط او مرکب ډول دواړو ښو کارول کیږي. لکه: ښکاره کول (څرگندول) - پیدا کول (موندل) - ښه کول (تښتیدل) په داسې مصدرونو کې لکه: کښېناستل، کښېناستیدل لومړی صورت د افعالو د اشتقاق لپاره بهتر دی. د افعالو ډیر تکرار هم د نورو کلمو د تکرار په څیر انشاء یې خونده کوي.

په انشاء کې منطق او استدلال: په انشاء کې باید د منطق او استدلال ځواک (قوت) شتون ولري. په همدې ځواک سره د انشاء متانت او معقولیت وساتل شي، مگر په ادبي او شاعرانه مضامینو کې استدلال او منطق هم باید شاعرانه ښه ولري.

ایجادونکي باید د ځای (محل او مقام) سره سم مناسب دلیل پیدا کړي، که چېرې څوک شاعرانه او ادبي مضامین په ملایي منطق او ځانگړي علمي استدلال تحلیل او وړاندې کړي نو هغه ده، چې د ادب دنگه مانۍ به یې نړولې وي.

آهنگ: په انشاء کې د آهنگ مراعات کول هم اړین بریښي، ځینې توری او کلمات شته، چې د اوریدلو (سماع) له پلوه بې خونده وی او د کلام لفظي او صوتي خوند او آهنگ له منځه وړي.

د یوه ښه لیکوال هنر به دا وي، چې د کلماتو په غوره والي او تألیف کې د روانۍ او ښه آهنگ لحاظ وساتل شي.

د لفظ او مانا تول یا (تلل): لکه لیکوونکي سره باید یوه حساسه (تله) موجوده وي، چې د لفظ او مانا تول په ښه ډول وکړي، او خبره یې په کنډه برابره وي، یعنی لفظ او مانا باید مساوي وي.

په کلام کې د برابروالي (مساوات) خاطر په پام کې نیول شوی وي. مثلاً یو تن لیکلي دي چې:

(خلکو پخوانی ملا له ملا یې څخه وویست) دلته د (ملایي) کلمه دومره ښه نه ده، لکه چې د (امامت) کلمه مناسبه ده. (ملایي) که څه هم د ځینو په محاوره کې د (امامت) مانا لري، مگر په اصل کې د (امي) په مقابل کې کارول کیږي. خلک کولای شي چې یو (ملا) له (امامت) څخه لرې کړي، مگر له (ملایي) څخه یې (په هغه اصلي معنې) نه شي ایستلی. په یوه جمله کې زآیده کلمه چې په لرې کولو یې مانا ته زیان نه رسېږي د انشاء ارزښت کموي. یوه لیکوال په یوه ځای کې لیکلی وو: (رسم گذشت شروع شو او مونږ یې د تیریدلو ننداره کوله).

دلته د تیریدو کلمه هماغسې ده لکه چې څوک دلیلة القدر شپه ووايي. یا لکه:

نه پوهېرم چيرته مې په کوم کتاب کې وليدل: (مونږ ددې حقيقت له پيژندلو سره نا آشناوو) په دغسې ځايونو کې بايد همدومره وويل شي: (مونږ له دې حقيقت سره نا آشنا وو) يا مونږ دغه حقيقت نه پيژانده - دا حقيقت مونږ ته معلوم نه و.

په *املا کې* د مضمون *رانبکون*: په انشاء کې ليکوال بايد په داسې ډول سره خپله انشاء پيل کړي چې د بنکلو جملو او الفاظو په ليکلو سره د لوستونکي مينه د هغه مضمون له لوستلو سره زياته کړي او د بنو کلماتو د رانبکون په وجه لوستونکي تر پايه د ځان سره بيايي، لوستل نه قطع کوي او زياته تلوسه يې د هغه مضمون پايلې او نتيجه ته وي.

د *ليکوال عقیده*: په انشاء کې د ليکوال عقیده او نظريه د اهميت وړ گڼل کيږي. څه چې ليکي هغه بايد د هغه د زړه او ضمير اواز وي او ټينگه عقیده پرې ولري. يو ليکوال هغه وخت نور خلک د خپلو افکارو او احساساتو تر اغيزې لاندې راوستلی شي، چې دی په خپله د عقيدې او ايمان څښتن وي، په ليک کې يې صميميت او صداقت موجود وي.

هغه څه چې د زړه له پاسه له يوه ساړه زړه څخه راوړي او ليکوال پرې خپله باوري نه وي، د يوه بې روحه جسد مثال لري. که هر څومره بنکلی وي د چا ورسره مينه او علاقه نه پيدا کيږي. د انشاء ژوند او مرگ په همدې (باور) پورې تړلی وي. ژوندی اثر هماغه دی چې د ايمان او عقيدې څرگندوي وکړي.

د انشاء نظم او اوډنه:

په انشاء کې اوډنه او ترتيب ستر ارزښت لري. ليکوال بايد يوه موضوع په داسې نظم او ترتيب پای ته ورسوي، چې د مضمون لړۍ بې نظمه او بې اوډنې نه وي. د تاليف مانا هماغه ده، چې د موضوعاتو او مطالبو تر منځ مناسبت او اړيکې شتون ولري. هغه افکار چې گډوډ ليکل شوي او يو له بله سره اړيکه ونه

لري، هغه د تاليف ارزښت نه لري او هم د يوې ښې انشاء سم مفهوم نه شي موندلای.

هغه ترتيب او نظم چې ناظران يې د لفظ په اعتبار په يوه منظوم کلام کې ساتي؛ د انشاء ليکوونکي يې بايد په نثر کې د مانا او مضمون له پلوه وساتي. د مطالبو تر منځ اړيکې په پام کې ولري، او يوه خبره له بلې سره اړخ ولگوي، يو مطلب له بل سره نا انشاء او بې علاقې نه وي.

نوښت (ابتکار): په انشاء کې د نوښت موضوع تل مطرح وي. نوی فکر او نوی مضمون پیدا کول يا په نوي طرز سره يوه موضوع انشاء کول د ليکوال په ابتکاري ځواک پورې اړوندېږي. هغه شاعر او ليکوال چې په نوی طرز سره موضوعات ليکي خپل فکر او نظر لوستونکو او اوريدونکو ته نوی ښيي او هغوی يې نوی تخليق يا ايجاد گڼي، چې همدې انشاء ته تخليق هم وايي. د همدې نوښت په وسيله له خپلو ليدنو، کتنو څخه نوي فکرونه پيدا کوي او له عادي پيښو نه فوق العاده پايلې ترلاسه کوي.

که چيرې په چا کې دغه ځواک نه وي، هغه نوی ماناوې نه شي خلق کولی، نو هغه ليکوال ته بيا مقلد او نقال ويل کېږي. نوښت د انشاء معنوي برخه ده او په معاني پورې اړه لري. يو نوی لفظ، نوی ترکیب يا نوی استعاره، تشبه د نوي فکر او نوي مضمون ځای نه شي نيولی، همدغه وجه ده چې نوی فکر او نوی مضمون ته بکر ويل کېږي.

تخیل: دغه ځواک د نوښت تومنه بلل کېږي، څومره چې د يوه ليکوال تخيل پياوړی وي، هغومره يې د ابتکار ځواک غښتلی او زيات وي. د همدې ځواک په مرسته سړی هغه څه په خپل تصور کې اخیستلای او مجسم کولای شي، چې په سترگو يې نه وي ليدلي او نه يې په غوږو اوريدلي وي، کله چې د تخيلی قوت سره عقل هم مل شي، نو داسې ادبي آثار ترينه پيدا شي، چې زمانه يې

نه شي محوه کولای. وایي چې: د شعر او ادب نړۍ یوه خیالي نړۍ ده، او تل په خیال ودانه وي. د همدغه خیال په مرسته لوړ فکرونه رامنځته کولای شي.

شاعرانه تخیل هغه خواږه خوندور خوبونه نه دي، چې یو شاعر او لیکوال یې په وینښه ویني او نور یې په خوب کې هم نه شي لیدلای.

ذوق: د ادب گړنه هغه ځواک دی، چې د لطف او ښکلا ادراک کوي، دغه قوه په انسانانو کې په توپیر سره شتون لري او هم ورته اړوي. څرنگه چې د خولې په وسیله د خواړو څیزونو خوند معلومېږي، همدا ډول دغه ځواک د کلام خوند او ښیگنې معلوموي.

د فن او صنعت خاوندان د دې قوت په واسطه په خپلو هنري ایجاداتو او آثارو کې زیبا یې او ښکلا پیدا کوي. تر ټولو ښه هنر بیا هماغه وي، چې له سلیم ذوق څخه پکې کار اخیستل شوی وي. رسامي، نقاشي، معماري، موسیقي، شعر او ادب د انسان د ښه ذوق په مرسته پرمختګ کوي. همدا راز په نړۍ کې ښکلا او ښایست زیاتوي. په شعر او ادب کې ځینې داسې ښیگنې او عیبونه شته، چې یوازې د ښه ذوق په مرسته معلومېږي. پرته له سلیم ذوق څخه بل معیار نه لري. همدغه لامل دی چې ادبي پوهه په زده کړه او ډیر تعلیم نه ترلاسه کېږي. ذوقی برخه د ذوق لارښونه غواړي.

حافظه: هغه څه چې انسان یې احساس او ادراک وکړي، نو بیا یې حافظه ځان سره ساتي. د اړتیا په وخت کې بیرته انسان ته وریادوي، نو ځکه دې قوې ته حافظه یا ډاکره وایي. دا قوه په انشاء لیکلو کې د لیکوال سره ډیره مرسته کوي. یعنی د انشاء مواد، همدا ځواک برابر وي. که دا قوه نه وي، نو څوک له خپلو لیدنو، کتنو څخه معنوی گټه نه شي اخیستلای او د پوهې پانگه به یې ضایع کېږي.

حافظه تل خیرتیا (دقت) ته اړتیا لري. خومره چې د یوه لیکوال حافظه د یوې موضوع جزئیات په ډېر دقت سره ثبت کړي، هغومره یې په لیک او انشاء کې د هغې موضوع بشپړ او دقیق انځور موجود وي.

څرنگه چې د یوه رسام پوره مهارت دادی، چې یوه منظره په خپل رسم کې هماغسې وښيي، چې ډیر واړه او کوچني څیزونه او جزئیات په پام کې نیول شوي وي، د باریک بینی برخه زیاته وي، د یوه لیکوال هنر هم په دې کې دی، چې خپلې لیدنې، کتنې یې په پوره ډول او پوره خیرتیا سره په خپل لیک او یا انځور کې ځای کړي وي، په حافظه کې یې دقت موجود وي.

د شخص برداشت او احساس د لیدنو او کتنو څخه توپیر لري. هنرمند چې څه اوري، ویني او پری پوه شي، نو اغیز پرې کيږي، په حال کې یې بدلون راځي، خپه کیدل، خوښي، او تعجب کوي. د همدغه اثر پایله وي چې کتلي، اوریدلی یې وي. خومره چې یو لیکوال له یوه اثر یا پېښې څخه غمجن شي، هغومره نور هم غمجن کولای شي. په هغه اندازه چې دی خوښ او حیران شي په هماغه کچه په نورو انسانانو کې هم تعجب او خوښي پیدا کولای شي. همدا وجه ده، چې شاعر او لیکوال تر نورو عادي خلکو ډیر حساس وي. په ډیر لږ څیز خوشحاله او خپه کيږي او د تعجب برخه یې هم زیاته وي.

ذکاء: چې ذهن هم ورته وایي د انسان استعداد دی، چې د علومو او معانیو ادراک کوي. د لیکوال باید دغه برخه هم نیمگړې نه وي. ددې په وسیله باید له علومو او معارف څخه ښه برخه موندلې وي. دغه ډول معنوي ځواک او استعدادونه چې په یوه لیکوال کې شتون ولري او ښه کار ورڅخه واخلي، د هغه لیک او انشاء په انساني افکارو او احساساتو ډیره اغیزه کوي، د یوه ملت په زړه او دماغ حاکمیت مومي.

دغه ډول کسان هماغه خلک دي، چې له مړينې وروسته هم د دوي معنوي واکمني او نفوذ په انساني ټولنو کې تر پيريو پورې پاتې کېږي او اثر يې نه محوه کېږي.

په انشاء کې د ليکوال شخصيت:

په انشاء ليکنه کې د ليکوال اهلليت، شخصيت او مېړانه ډېره اغيزه لري. هغه ليکوال چې ځانته په درنده سترگه گوري او ځان ورته کوچنی نه ايسي، هغه خپل مسؤليت او دنده د ليکوال په توگه ښه پيژني او د ټولني په وړاندې ورته خپله وظيفه ډيره درنه معلومېږي. د همدغه احساس پر بنسټ هغه د ناپوهانو له نيوکې او ملامتيا څخه نه ويرېږي، په ډاگه د ټولني عيبونه او ښيگنې پخپلو انشاوو کې څرگندوي.

د ليکوالو همدغه لوړتيا او شهرت د ذکر شوو صفتونو له کبله په ټولنه کې خوندي کېږي.

همدا لوړ شخصيت دی، چې د هغه په انشاء کې خپل عظمت او جلال ښيي او په خلکو کې ځای نيسي.

د ادبي آثارو مطالعه: که چېرې غواړو چې انشاء مو پياوړی او تقرير مو پرته له ځنډ څخه وي، نو بايد دې چې د نړۍ د لويو ليکوالانو آثار مطالعه کړو. دغه مطالعه د زده کوونکو لپاره ډيره گټوره ده. ځکه چې ښه انشاء او د ادب ښيگنې څوک چا ته په درس او تعليم نه شي ښودلی، دا پوهه تر ډېره بريده د ادبي آثارو په لوستلو او مطالعه کولو سره ترلاسه کېږي.

سړی بايد د نظم او نثر ادبي متون په ځيرتيا سره ولولي، د همدې مطالعې په وسيله د ادب په باريکيو، رمزونو او ذوقي کیفیتونو ځان پوه کړي. دا پوهه د ادبي اصولو او قوانينو په زده کړه نه حاصلېږي.

دا زده کړه بايد داسې نه وي، چې ليکوال يې له يو بل څخه راواخلي او خپله انشاء يې وگني. د انشاء معنا داده چې نقل او غلا به نه وي. د ادبي آثارو مطالعه

لکه غذا داسې رول لوبوی، له همدې انرژۍ څخه لیکوال تغذیه کیږي، قوت اخلي، د شننو او تحلیل په نتیجه کې معنوي ځواک پیدا کیږي، چې د همدې معنوي ځواک په مرسته لیکوال فکر کوي له هغې څخه نوي او تازه فکرونه را پیدا کیږي، په ذهن کې د نوي انشاء لپاره مواد رامنځته کیږي.

د فکر ازادۍ: په انشاء کې د فکر ازادې مهم توکې گڼل کیږي. څومره چې یو لیکوال یا شاعر ازاد فکر کولی شي او له ذهني اسارت څخه خلاص وي، په هماغه کچه یې انشاء پیاوړې، له تقلید او ابتذال څخه خوندي پاتې کیږي. څوک چې مقید او محتاط روزل شوی وي، د هغه په انشاء کې ازاد خیال او تصور نه موندل کیږي. په انشاء کې باید حریت، شهامت شتون ولري. د لیکوالۍ او ښې انشاء لپاره باید د پرمختیا، دیموکراسۍ چاپیریال برابر وي. د فکر او عقل سترگې نه وي تړلې. د ژبې قلم او عقیدې ازادې موجوده وي.

د انشاء لیکنې ستونزې:

۱. د ټولنې څخه لږه پیژندنه: مثلاً یو کوچنی چې د سفر په هکله پیژن او معلومات ونه لري، نه شي کولای یو څه ولیکي.

۲. د خپلو افکارو په سازمان ورکولو کې کمزورتیا: ځنی زده کوونکي په دې قادر نه وي چې خپل پیام په صحیح توګه طبقه بندي کړي. د لیکنې پراګرافونه سره منظم نه شي تړلی او په یو مطلب لیکلو کې د ګډوډۍ او پراګندګۍ سره مخ کیږي. ددې لپاره چې دغه ستونزه له منځه لاړه شي، ځانګړي انفرادي تمرینونه ورته په کار دي چې ترسره شي.

۳. د افکارو په بدلون کې کمزورتیا: دغه ډول زده کوونکي په دې قادر نه وي، چې په خپله لیکنه کې د لیکنې اصول او قواعد مراعات کړي. بشپړ مفاهیم او ګرڼې په دې اړه نه لري. چې علت یې د مطالعې نشتوالي دی. نه شي کولای چې لازمي وړ کلمې په خپل ځای کې وکاروی او یو څه ولیکي.

۴. گرامري او ليکوالی غلطی: د زده کوونکو په لیکنو کې گرامری سهوې او خطاوې شتون لري:

مثلاً: گرامري اصول او د جملو جوړښت په پام کې نه نیسي. لیک نښې پر ځای نه کاروي یا په هغو باندې چې سمې یې ولیکی قادر نه وي. لازمی کلمې حذفوي، غیرې ضروري کلمې ورزیاتوي، د فعل او فاعل مطابقت نه مراعاتوي. زمان او مکان په جملو او همدارنگه جملې سره نه هم آهنگه کوي. په متن کې حتی رسم الخط او د سمو لیکلو بڼې په پام کې نه نیسي، دا ځکه چې په یادوشوو برخو کې د زده کوونکو پوهه او زده کړه لږه وي، د نښې سمې انشاء لیکنی لپاره یې پوهه نا بشپړه وي.

د پورتنیو ستونزو د حل لپاره د ښوونکي له خوا زده کوونکو ته باید زمینی برابرې شي چې د شته او چاپېریال له اېزارو څخه په عملي توگه له تمرینونو څخه گټه واخلي او دغه تمرینونه باید په انفرادي او گروپي شکل د نښې انشاء د وړتیا پیدا کولو په خاطر ترسره شي.

د څلورم څپرکي لنډيز

د ژبې د زده کړې له پاره څلورم مهارت ليکل يا نوشته کول دي. هره ژبه د ځانته قرار دادي سمبولونو او نښو لرونکي وي يعنی ځانته الفبا لري. هره نښه د يوه انځو په بڼه د يو ټاکلي غږ لپاره منل شوی وي. دغه صوتي واحدونه چې په ساده او ترکيبي بڼه ليکل کيږي. دا کوچني واحدونه کلمی څرگندوی د شکلونو له ترکيب څخه يې جملې عبارتونه جوړيږی.

دغه د ليکلو مهارت په اسانه توگه په ښوونځي کي زده کيږی. لومړی د الفبا توري په ترتيب سره له ساده شکل څخه شروع کيږي. ښوونکي يې په تخته ليکی په شاگردانو يې تکراروی. د تورو تلفظ او مخرجونو په ډله ايزه او انفرادي ډول ورباندی تکرار وی. ښوونکی له یوی ورځي څخه بلې ورځي ته د ماشومانو يا زده کوونکو ودې ته پراختيا ورکوي. پر پردی چې ماشوم يې په هر لاس ليکنه کوي، اختيار لري، بايد مجبور نه شی چې په دغه يا هغه لاس يې وليکه. د خط ليکنه بايد يوه تدريجي پروسه وي. کيدای شی په مياشت او ونی او يا هم په يو کال کې زده کړای شی. په ليکلو کې دې د ارواپوهانو نظريات په پام کې ونيول شي. پيداگوژيکي مهارتونه دي ښوونکي په پام کې ونيسي. ښوونکی دې د شاگردانو خطونه له هره پلوه ارزيايي کړي. په ليکلو کې دې د رسم الخط او ليک وړاندیزونه په نظر کې ولري.

هر توری په خپل نامه سره وربښودل کيږي. د تورو ازمايل شوی طريقي يعنی جوړښتی، تحليلي، گډوله، طريقي څخه چې د کل او جز په بڼه ښوونکی تدريس کوي.

د ژبې د زده کړې لپاره هغه اصول چې منل شوي لومړي له معلوم څخه مجهول ته-له اسان څخه و مشکل ته-له مشخص (محسوس څخه پتی (مخفی) ته-د تضاد، ورته والی (تشابه) اصل کارول اړین دي. په عمومي توګه د لیکلو د مهارت له پاره باید هغه فعالیتونه وکارول شي چې ورته ټاکل شوی دی. مثلاً: خانه خالي یا تش ځایونه ډکول، ګډې وډې کلمې او حرفونه سره ترتیبول-د یو شی له لیدو څخه او یا هم د مور، وطن، کار په باره کې یو مطلب لیکل... او داسې نور عملی فعالیتونه ترسره کول اړین دي. د املاء د لیکلو اصول او هدف په پام کې نیول. املا په لغت کې (مهلت ورکولو-ډکولو) ته وايي. د املاء ارزښت او اهمیت ته پاملرنه وشي. د انشاء د زده کړې طریقی: د یوه متن لپاره لازمی لارښوونې باید عملی کړای شي. د انشاء لیکنی یو مثلث او د انشاء روشونه له پامه و نه غورځول شي. په انشاء کې له ګرامری، صرفي او نحوي برخو څخه د ټاکل شوو اصولو سره سم لارښوونه ترسره شي.

د څلورم څپر کې پوښتنې

۱. ښوونکی باید د الفبا توري يا د ليک سمبولونه څه ډول تدریس کړي؟ څو تنه پرې بحث وکړئ.
۲. د ارواپوهانو له نظره د ليک په ښودنه او پياوړتيا کې بايد کوم ټکي په نظر کې ونيول شي؟
۳. د ليک يا خط د ارزياوې په وخت کې ښوونکي بايد کوم د هڅونې (تشويق) ټکي په پام کې ونيسي؟
۴. د ژبې زده کړه په کومو درې پړاوونو کې ترسره کيږي؟ په درېم پړاو يې درې تنه خپل نظر څرگند کړئ.
۵. د املاء د زده کړې د روش څلور پړاوونه کوم دي؟ په لنډه توگه يې وواياست.
۶. د کومو اصولو په پام کې نيولو سره ژبه ښه زده کيږي؟ هر تن دې يو اصل په گوته کړي.
۷. غيرې فعاله ليکنه کومې ليکنې ته ويل شوې ده؟
۸. له درسي کتابونو څخه بهر په سلو کې بايد څو کلمې وکارول شي؟
۹. د املاء د اصلاح کولو طريقه تشریح کړئ.
۱۰. اوړۍ کور ... ځي. (باندي، ته، را) تش ځای په مناسبه کلمه ډک کړئ.
۱۱. زه سبا پوهنتون ... ځم (ځو، خورم، نه، ته) مناسبه کلمه ذکر کړئ؟
۱۲. کومې کمزورتياوې د املاء په ليکنه کې نيمگړتياوې رامنځته کوي؟
۱۳. د پښتو په کومو تورو کې لهجوي اختلاف او يووالي رامنځته کيدلی شي؟
۱۴. د پنځه ډوله (ی) گانو شکلونه د يو يو مثال په راوړلو سره وښايست.

۱۵. په انشاء ليکنه کې کوم روشونه کارول کېږي؟ خو تنه دې يو يو روش تشریح کړي.
۱۶. د انشاء لغوي مانا څه ده؟ د بې مقدمې انشاء ليکوونکي څوک بلل شوی دي.
۱۷. د بڼې انشاء ليکنې لپاره الفت استاد کوم صفتونه ذکر کړي دي؟
۱۸. په انشاء کې رابښکون، د ليکوال عقیده څه مانا او تفسیر لرلی شي؟
۱۹. ادبي پوهه په ډیر تعلیم سره نه حاصلېږي. ذوقی برخه د (...) لارښوونه غواړي.
۲۰. په انشاء ليکنه کې د فکر په ازادۍ او اهميت باندې په وار سره بحث وکړئ. او د انشاء ستونزې په گوته کړئ.

پنځم څپرکي

په زده کړه کې د سمعي او بصري توکو اهميت

پيليزه:

- په زده کړه کې د سمعي او بصري توکو اهميت، کارونه او اړوندې لارې چارې په گوته شوي دي. په زده کړه او يادونه کې د حواسو رول او اغيزې پيرنډل کېږي.
- د زده کړې د اغيزمنتيا له پلوه درسي مواد او وسايل په پنځو ډولونو ويشل شوي دي. هغه به لوستونکي زده کوونکي وپيژني.
- د يو ادبي اثر په اړه د پام وړ ټکي او لارښوونې، منځپانگه، ډولونه او د هغو د تدريس لارې، چارې پيژندل کېږي. د ادبياتو محتوا، ډولونه او د هغو د تدريس په اړه معلومات وړاندې کېږي.
- د ادبياتو بڼې، د منځپانگې له پلوه د کيسو د موضوعاتو په اړه څرگندوي چې، د لوستونکو د تفريح، فکري لوړتيا، اخلاقي او مذهبي معلوماتو د زياتوالي لامل گرځي، تشریح شوي دي.
- د موزون کلام يا د شعر د تدريس په باب لازمي لارښوونې زده کېږي، تدريس کوونکي ښودل شوي قواعد د تدريس په وخت کې په عملي توگه ترسره کوي. د شعر او شاعر سبکي ځانگړنې زده کوونکو ته راسپړي.
- يو نثري متن بايد څنگه تدريس شي د ښوونکي د درسي پلانونو په اړه معلومات وړاندې کېږي.
- د پلان ډولونه په گوته کېږي او گټې يې پيژندل شوی چې زده کوونکی به د ښوونکي په مرسته له هغو څخه اغيزمنه استفاده

وکړي. د ورځني درس د برابرولو پړاوونه ښودل شوي دي. د اوږدې او لنډې مودې پلانونه او د هغو د موخو ټاکل تشریح شوي دي. د درسي موادو، وسایلو او فعالیتونو په اړه به لوستونکي، ښوونکي یو څه معلومات ترلاس کړي.

- لنډه کیسه د یو درسي واحد (څپرکي) په توګه لوستل، د اهدافو او فعالیتونو په اړه معلومات او د هغو په ترتیب سره ترسره کول به زده کوونکي وپېژني او ښوونکي به د هغو په باب لازم معلومات هم څرګند کړي. د عملي کار او فعالیت ګروپونه به ښوونکي جوړ او په زده کوونکو به یې عملي کړي.
- د منځنۍ مودې د درسي پلان مهمې ځانګړې به په ګوته شي.

په زده کړه کې د سمعي او بصري توکو اغیزې:

په زده کړه او آموزش کې د سمعي او بصري توکو کارونه، د مختلفو درسي پرګرامونو، او زده کړیزو موخو ترسره کولو په خاطر ډیر اغیزمن وي. په مختلفو مضمونونو کې له دې توکو څخه کار اخیستل کېږي. په ژبه او ادبیاتو کې هم د تعلیمي او تربیتي فلمونو، تلویزوني نندارو، پروجکتورونو، کمپیوټري او انټرنټي برنامو څخه ډیرې اغیزمنې استفادې کیدای شي. له دې وسایلو څخه په ګټې اخیستنې سره لومړی ښوونکی څو پوښتنې مطرح کوي. له نندارې څخه وروسته بیا ښوونکی له زده کوونکو څخه د هغو ځوابونه ترلاسه کوي، په همدې توګه خپله ښوونکی بیا په عمومي ډول د نندارې له موضوع څخه نتیجه اخیستنه کوي. په بصري یا لیده نیز میتود کې هغه زده کوونکي چې ډیر زیرک او فکر مند وي لاندې ځانګړنې لري:

۱. د انځورونو (تصویرونو) د کالب په اړه فکر کوي او هغه په خپل ذهن کې مجسم کوي.

۲. کیدای شي چې د تجسمي هنرونو، طرحو و انځورگرۍ او مجسمه جوړونې څخه ډیر خوند واخلي، کولای شي، چې په بصري روشونو کې اغیزمن واقع شي.

۳. همدارنگه، رنگونه، انځورونه او هغه بڼې (شکلونه) چې په ذهن کې رامنځته کېږي، د بصري میتود اجزاوې گڼل شوي دي.

همدا ډول په سمعي روشونو کې چې وزن، آهنگ، عاطفي ځواک، د موسيقيت غږ او اوازونه شامل دي، چې هر یو یې په خپل ځای کې اغیزمن دی. په دې روش کې ښوونکی باید مدلونه، انځورونه، ننداريزي ښودنې چې د دې روش سره لازم وي چمتو کړي.

هغه له تدریس څخه د مخه او یا وروسته په عملي ډول زده کوونکو ته وښيي. دغه روش د زده کوونکو خبرتیا زیاتوي، له یوه خاص مفهوم پوهیدو څخه د هغه پوهه نوره هم پراخوي. دغه ښیوه د ټینګې او ژورې پوهې او یادونې لامل ګرځي؛ ځکه چې ۷۵٪ یادونې په دې روش کې له کتلو، لیدلو څخه حاصلېږي.

۳۰:۲۵

د هرې موضوع د تدریس لپاره د تدریس کولو یو روش یا میتود بسنه نه کوي، لازم دی، چې ډول ډول د تدریس کولو روشونه له یو بل سره ترکیب کړای شي. د ښوونکي هنر په دې کې دی، چې د موخو (هدف)، موضوع سره متناسب روشونه په یوه منطقي هندسه کې یو له بله سره ترکیب کړي.

سمعي او بصري روش د تدریس ډولونه راپېژني، د دې په وسیله د زده کوونکو، فهم، درک، د عیني مشاهدې پر بنسټ او همدارنگه د ژوندیو او غیرې ژوندیو موجوداتو درک، احساس او روزنه پراختیا مومي. سمعي او بصري اصطلاح په اصل کې د عیني واقعیتونو او حقیقتونو اساسي مفهوم افاده کوي. دغه پرنسپل لومړی ځل یو (چکي) پوه کومینسکي رامنځته کړ. هغه د (دیداکتیکی طلايي قواعد) تر سر لیک لاندې داسې ولیکل: ((ټول حسي غږي

باید په کار واچول شي، او د خپل چاپیریال د شیانو په درک کې خپل رول ترسره کړي.)

د باصري حس د لیدلو، کتلو- د ذایقې حس د ذایقې د پیژندلو- د شامې حس د بویولو د درک لپاره او د سامعې حس د اوریدلو په خاطر کارول کېږي. مگر دا باید ووايو چې د باصري پرنسیپ نه شي کولای د نړۍ د پیژندنې او د زده کړې د بهیر یوازینی وسیله وپیژندل شي. د فکر د پراختیا او د زده کړې د بهیر لپاره باید له گڼو پرنسیپونو څخه گټه واخیستل شي. د ستونزو په حل کې باید د سمعي او بصري پرنسیپونو څخه کار واخیستل شي، ځکه چې دا مسئله د زده کوونکو د زده کړې د موضوع او زده کوونکو د دماغي پراختیا او ځانگړنو پورې مستقیمې اړیکې لري، چې زده کوونکي په کومه ذهني او رواني سطح کې واقع دي، کوم میتود به درک کړای شي. د یو ځواکمن مسلکي ښوونکي دنده ده، چې د ملي او مسلکي رسالت په پام کې نیولو سره زده کوونکو ته پورتنی یاد شوي موضوعات او مفاهیم د هغو د اړتیا او علاقمندی سره سم د سمعي او بصري موادو په مرسته وروپیژني.

د سمعي او بصري وسيلو په واسطه زده کړه:

د تدريس په بهير کې کيدای شي، چې د فلم، سلايدونو، تلويزون، انټرنټ او نورو وسايلو څخه استفاده وشي. مگر پته دې پاتې نه وي، چې له حد څخه زياته تکيه کول په ننداريزو پورټنيو توکو باندې کيدای شي. د ښوونې په بهير باندې منفي او نا مطلوبې اغيزې وښندي.

له همدې کبله بايد پورتنې ياد شوي لوازم د يو منظم پلان له مخې چې پرمخې ترتيب شوي وي، په کار واچول شي.

د کوچنيانو د روانشناسۍ تجربو ښودلی ده، چې ماشومان مادي څيزونه چې محسوسوي، نسبت معنوي (ذهني) چارو او څيزونو ته ژر پيژني او ورباندې پوهيږي. له دې امله د تدريس کلي قواعد په دې باندې ټينگار کوي چې کوچنيانو ته ښوونه او تدريس بايد په محسوساتو باندې پيل شي، نه په معنوي او ذهني شيانو پر همدې بنسټ په تدريس کې د سمعي او بصري وسايلو شتون لازمي گڼل شوی دی. د کارولو په وخت کې ورسره د زده کوونکو مختلف حواس هم مهاله فعاليت کوي، زده کړه اسانوي او هم د زده کړې کچې ته پراختيا ورکوي او زياتوي يې. ښوونه او روزنه هغه وخت اغيزمنه وي، چې لاندې ټکي په پام کې ونيول شي:

۱. د زده کوونکو لپاره مختلفې زده کړيزې تجربې شتون ولري.
۲. زده کوونکي وهڅول شي او ورته لارښوونه وشي، چې فکري او عملي روش تازه او زده کړي.
۳. زده کړيز مواد بايد د زده کوونکو د وړتياوو (قابليت) اړتيا وو او علاقمندي او خپل چاپيريال پورې اړوندوي.
۴. هر زده کوونکی بايد د جلا يو فرد په توگه په پام کې ونيول شي.

په زده کړه کې د سمعي او بصري وسیلو مرستې:

د اوسني (ارواپوه) کور نباخ له نظره: زده کړه (د سلوک او روش بدلون څخه عبارت دی)، دا چې زده کړه څه ډول ترسره کېږي او آموزش څنگه صورت نیسي او د زده کړې عملیه څنگه آسانه کېږي. نوموړی پوه اووه توکي (عنصره) د زده کړې د عملیې، مرستندوی بللي. هغه په لاندې توگه یادوي:

۱. زمینه یا دریغ (موقف).
 ۲. شخصي ځانگړنې (خصوصیات).
 ۳. موخه (هدف).
 ۴. تعبیر.
 ۵. کړنه (عمل).
 ۶. پایله (نتیجه).
 ۷. د ماتې (مغلوبیت) په وړاندې عکس العمل.
۱. زمینه یا موقف: د ټولو څیزونو، اشخاصو او سمبولونو په گډون چې د زده کوونکي په چاپیریال کې موجود وي.
۲. شخصي ځانگړنې: د یو شخص طبعي ځانگړنې او وړتیاوې دي، چې نسبت نورو ته له ځانه بښي. دا وړتیاوې په جسمي کیفیت پورې اړوندې وي لکه: توانايي، حرکت، ذهني او دماغي ځواکمني.
۳. موخه (هدف): زده کوونکي شاید د یو یا، څو موخو لرونکي وي. یو هدف وي، چې ممکن هغه ته ورسېږي. او یا یو لړ نور هدفونه ولري چې د هغو په لاسته راوړلو سره په تدریجي توگه اصلي هدف ته ځان ورسوي. شاید هغه وغواړي اول نمره شي، د لوړو زده کړو سرچینه ولري، او له هغه ځایه چې سمعي موخې د شخص کړنه رهبري کوي، نو دا د ښوونکي د نده ده چې زده کوونکي وهڅوي. د هغوی د تولید، انتخاب او اهدافو لپاره وړ زمينې برابرې کړي.

۴. تعبیر: عبارت د دریخ (موقف) له رهبري کوونکې عملیې څخه دی، چې په تیرو تجربو پورې اړوند وي، او ددې وړاند وینه، چې هر کله بعضې اقدامات ترسره شي، پایله به یې څه شي وي.
۵. عمل (کړنه): د یو شخص حرکات او وینا وې دي، او هم هغه عکس العملونه دي چې په سترگو لیدل کیږي، یو شخص د هغو عملونو څخه غوره کوي، چې ورته اړتیا لري، په بشپړه کچه هغه اقلان کړای شي.
۶. د ماتې یا مغلوبیت عکس العمل: دغه ماتې او مغلوبیت هغه وخت رامنځته کیږي چې یو سړی هدف یا موخې ته د رسیدو په لاره کې د ناکامۍ سره مخامخ شي. که چېرې د هغه کونښنې په لومړي پړاو کې نتیجې ته ونه رسیږي، نو بیا خپل عمل ته تغیر ورکوي. ډیره هڅه او کونښنې کوي، چې له ډیرو لارو څخه شاید هغه خپل هدف ته ځان ورنژدې کړي.
۷. پایله (نتیجه): د پېښو او حوادثو تائید او تکذیب چې د یوې کړنې او عمل څخه وروسته د زده کوونکي له لوري د عمل د پایلې په توګه ګڼل کیږي.

د حواسو رول په زده کړه او یادونه کې:

د څیړنو پایلو ښودلې ده، چې مختلف حواس په زده کړه او یادونه کې ځانګړی رول لوبوي.

لاسته راغلي نتایج د هغو توپیرونه او تفاوتونه په لاندې توګه راښيي.

۱. د باصري حس (بینایي) له لارې زده کړه په سلو کې: ۷۵٪ ترسره کیږي.
۲. د سامعي حس (اوریدنې) له لارې زده کړه په سلو کې: ۱۳٪ ترسره کیږي.
۳. د لامسې حس (لمسول) له لارې زده کړه په سلو کې: ۶٪ ترسره کیږي.
۴. د ذایقې حس (څکل) له لارې زده کړه په سلو کې: ۳٪ ترسره کیږي.
۵. د شامې حس (بويايي) له لارې زده کړه په سلو کې: ۳٪ ترسره کیږي.

د همدې څپرڼو له مخې زیاتره زده کړه (۷۵٪) د سترگو یا بینایي حس له طریقه نسبت نورو ته ترسره کیږي. همدا ډول ۱۳٪ د سامعې یا اوریدنې د حس له طریقه منل شوې. هغه څپرڼې چې په دې اړه ترسره شويدي مور ته په دې برخه کې دغه خبرتیاوې راکوي:

تقریباً (۶۰٪) په منځنیو ښوونځیو کې په پوهنتونو کې صرف د غوړ نیونې یا اوریدلو له لارې زده کړه کوي. ممکن یوه ناڅیزه برخه یې چې اوریدلې وي، خپل خاطر ته وسپاري. شاید په حدود د یو پر پنځم ۵/۱ تر یو پر درېم ۳/۱ حتی بالغ اشخاص تر پنځوس ۵۰ فیصدو پورې په متوسط ډول په دی قادر وي، چې اوریدل په ذهن کې تر دوو میاشتو پورې وساتي او کیدای شي دغه اندازه بیا تر نیمايي پورې لږ والی ومومي. په همدې اساس اوریدل یوه لږه اندازه د یادولو په برخه کې اغیزمن وي. په داسې حال کې چې مختلف حواس په زده کړه کې اغیز لري، خو تر ټولو د لیده نیز او بینایي حس تر ټولو ښې پایلې لرلی شي.

د زده کړې د اغیزمنتیا له پلوه د درسي موادو او وسایلو ډلبندي:

ټول ښوونکي باید په دې باور ولري، چې د زده کړې وسایل په یوه اندازه اغیزمنتیا نه لري، د وسایلو کارونه یو تر بله سره توپیر لري. اغیزې هم سره متفاوتې وي - ځنې اغیزمنې او ځنې بیا ډیرې اغیزمنې او ځنې بیا لږ اغیز لري او ځنې بیا چندان اغیزمنې نه وي. ددې وسایلو د اغیزمنتیا اندازې او درجې د ښوونې او څپرڼو ماهرینو او پوهانو په گوته کړي دي. د درسي وسایلو او موادو د هر څیز د کارونې فیصدی او ځانگړنې ځانته سره جلا اغیزې لري. د ښو توپرونو او اغیزو له مخې درسي مواد په لاندې پنځو ډولونو ویشلی شو:

۱. لوستونکي او اوریدونکي او درسي مواد.

۲. لیدونکي او انځوریز (تصویری) درسي مواد.

۳. لیده نیز (مشاهده یي) درسي مواد.

۴. ننداريز (تمثيلي) مواد.

۵. تجربوي او عملي مواد.

د اغيزمنتيا له پلوه د درسي موادو درجه بندي په لاندې جدول کې په ښه ډول کتلی شی.

د زده کړيزو موادو د اغيزي درجه	له درسي موادو څخه د استفادې لارې چارې	د درسي موادو ډول (نوعيت)	گڼه
۲۰٪-۱	لکه: کتاب، مجله، اخبار، راډيو، ټيپ، گرامفون، انټرنېټ يا جال	لوستونکي او اوريدونکی درسي مواد	۱
۶۰٪-۲۱	ساکن انځور لکه: رسمونه، عکسونه، خوځند انځور لکه: فلمونه، سينما، تلويزون	ليدونکي، انځوريز (تصويري) مواد	۲
۶۰٪-۴۱	د اصلي څيزونو ليدونکي تجربې په مجرد ډول، د اصلي څيزونو (آشيا) ليدونکي (مشاهده يي) تجربې په مشخص ډول.	ليدونکی (مشاهده يي) مواد	۳
۸۰٪-۶۰	ننداريز خوځښتونه (حرکتونه) په متحرکو وسيلو سره لکه: نازکې، تمثيلي کار تونه، څيرې (نقاب) يا ماسک کارونه	ننداريز (تمثيلي) مواد	۴
۱۰۰٪-۳۱	په زده کوونکو باندې تجربې کول د څيزونو په مودل، باندې، شاگردانو باندې تجربې کول د څيزونو په اصل باندې.	تجربوي مواد	۵

د یو ادبي اثر د تدریس په اړوند د پام وړ ټکي:

۱. ښوونکي باید د یو ادبي اثر د متن په لوستلو کې که شعر وي که نظم او یا نثر د کلمو سم تلفظ ته پام وکړي. په زده کوونکو باندې گړنې (اصطلاحات)، لغتونه سم زده کړي.

۲. د لیکوال زمانې، هغه مهال او طرز تفکر (نړۍ لید) په هکله له چاپیریال سره سم معلومات ورکړل شي.

۳. د ادبي نوعې (ژانر)، شعر د فورم له پلوه، ادبي ایجادیات زده کوونکو ته باید توضیح کړای شي.

۴. ادبي نوعې شعر او د هغو منځپانگه، پیغام او موخې چې په هغه متن کې څرگندې شوي او راغلې وي، زده کوونکو ته شرح شي، چې زده کوونکي وړ معلومات حاصل کړي.

۵. ادبي (بدیعی، بیاني) صنعتونه له ادبي پلوه واضح شي، چې زده کوونکي هغه وپیژني او د کارونې یا استعمال ځایونه یې په ښه توگه درک کړای شي.

۶. په متن کې راغلې متضاد، مترادف، همایز او ډیر مانیز لغتونه او گړنې (اصطلاحات) وپیژنی او د هغو تر منځ توپيرونه له املايي او معنوي پلوه په بشپړه توگه درک کړای شي.

۷. متن له گرامري، نحوي اړخه ښوونکي په عملي توگه زده کوونکو ته په گوته کوي، سمونې، او عیبونه یې ورته ښيي، د درس په پای کې ښوونکي د ارزیابي د اصولو سره سم په گروپي ډول د زده کړې درجه او نتیجه ترلاسه کوي، زده کوونکو ته کورنۍ کار ورکوي او خپل درس پای ته رسوي.

د ادبیاتو منځپانگه (ماهیت)، ډولونه او د هغو تدریس:

د ادبیاتو په تدریس کې چې عبارت له متن څخه دی (نظم، نثر، شعر) او ددې برخو ډولونه راځي، چې زده کوونکو ته تدریس کیږي. د دې برخو په تدریس

کولو سره زده کوونکي د هرې نوعې يا فورم په ماهيت، پيام، ژبنی ښکلا، مفاهيمو او ځانگړو فنونو او ادبي گړنو پوهيږي.

د ادبي ډولونو څخه خبرتيا مومي، د ادبياتو له لرغونتيا، اوسني حال چې څه پکې منعکس شوي، او منعکس کيږي، معلومات ترلاسه کوي. ادبيات د زده کوونکو د عملي، فرهنگي، ذهني او فکري ودې او روزنې لپاره تدريس کيږي. د هيواد د لرغونو او اوسنيو (معاصرو) آثارو سره ځوانان او کوچنيان بلدتيا پيدا کوي.

د ادبياتو په اړه ډير تعريفونه شوي دي، خو لنډ پيژن يې دا دي چې: ادبيات يو کلامي (ژبنی) هنر دی چې د ښکلا او زيبايي، احساس، عاطفي او انساني فکر لپاره کارول کيږي.

دغه کلام د تخيل په ملتيا د واقعي نړۍ سره معنوي اړيکي لري. د پورتني تعريف سره سم ادبيات چې د نورو هنرونو څخه راييلوي او د هغو هنرونو په ليکه کې يې دروي، چې د هغو د جوړونې ابزار او وسايل له کلام (ژبې) څخه عبارت دي. همدا ډول دا تعريف ادبيات د نورو ژبنيو ډولونو (نوع) سره يې توپير روښانه کوي. په ښکلي او زيبا ډول سره گړنې، جملې د ژبې په ښايسته طرز سره اوډل کيږي. په دې توگه ژبه په ادبياتو کې د احساس، عاطفي او انساني انديښنې د څرگندتيا په موخه خدمت کوي. د ښکلا او ذوق په ملتيا د واقعي نړۍ سره معنوي اړيکي لري. نو ځکه وايو چې:

۱. ادبيات يو کلامي هنر دی؛

۲. ادبيات د انساني فکر، احساس او عاطفې د څرگندتيا لپاره کارول کيږي.

۳. ادبي ډول (نوع) ښکلي وي؛

۴. د ادبياتو توپير له نورو هنرونو سره د هغې ابزار يعني (ژبه) ده؛

۵. د نورو ډولونو سره د ادبیاتو توپیر لکه د محاورې ژبه، یا د علم ژبه، دادی، چې هغه لوړه او ښکلي وي.

۶. ادبي اثر له واقعي نړۍ سره معنوي اړیکې لري.

۷. ادبي اثر له واقعي نړۍ سره معنوي اړیکې لري.

ادبیات په ټولنه کې ژبنۍ فرهنګي پانګه ګڼل کېږي. ژبه په حقیقت کې د ټولنې د افرادو تر منځ د اړیکو یوه وسیله ده او هم دا ژبه د اړوندو ټولنو د فرهنګ ستره تکیه ګاه ده. چې په پراخې مانا سره د نورو عناصرو ترڅنګ ادبیات هم په خپله ارته لمن کې رانغاړي.

همدغه ادبیات په خپل وار سره (د انساني فکر کیفیت) لوړ وي. د ټولنې د لوړ فکر او عقل لوی څښتنان هغه کسان ګڼل شوي دي. چې د ادبې پانګې څخه برخمن وي او ادبي مطالعه ولري.

د ادبیاتو ډولونه:

ادبیات په عمومي توګه په دوو برخو ویشل کېدای شي (شفاهي، تحریري). شفاهي هغه ادبیات بلل کېږي، چې په یوه ټولنه کې له یوه نسل څخه وبل ته سینه په سینه په شفاهي توګه لېږدول کېږي.

روایت، افسانې، قصې او نورې ټولنیزې پېښې خوله په خوله یو بل ته ویل شوي راپاتې وي.

له بله پلوه بیا ادبیات په (ادب تاریخ، ادب تیوري، ادبي نقد) باندي ویشل کېږي.

لنډه دا چې ادبیات ادبي پوهانو د غرض او موخې له پلوه په ډیرو ډولونو ویشلي دي.

د متن له پلوه ادبیات په (نثر، نظم) او د هغو په ډولو باندي ویشل کېدلی شي. د زمانې له پلوه ویش - د موضوع له پلوه ویش - د لویانو ادبیات، د ماشومانو ادبیات - فولکلوري ادبیات او داسې نور ډولونه لري. د تدریس په لړ کې باید پورتنی نومونې د ښوونکي له خوا زده کوونکو ته شرح کړل شي.

د ادبي اثر فورم (بڼه) او محتوا پیژندل:

ادبي نوعې او ډولونه خورا زیات دي. دغه ادبي فورمونه د نظم او یا هم دنثر په بڼه ایجاد شوي دي. په نثر کې اکثراً (داستاني) برخه تشریح کېدلی شي، په نظم کې بیا د شعر فورمونه او کالبنونه په ګوته کېږي.

داستاني ادبیات: عبارت له کیسې - لنډې کیسې، رمان او نندارې څخه دي. نورې ادبي بڼې ځنی بیا (داستاني) منځپانګه لري، مګر د داستاني ادبیاتو برخه نه ګڼل کېږي.

دغه ګرڼه اصطلاحات لکه، کیسه، افسانه، حکایت، سرگذشت، پېښې (ماجرا) متل خیالونه، مثل، اسطوره، کرکې، کړنې، خرافه، تعبیرونه، احوال او

خرگندونې د حالاتو سره سمې، ټول په مترادف ډول په اکثرو فرهنگونو کې راغلې دي. لنډه دا چې دلته به په کیسه (قصه) او داستان باندې یو څه خبرې وکړو.

۱. قصه: دغه کیسې چې په شفاهي توګه د خلکو تر منځ دود وي، یوازې د فولکلوریکو ادبیاتو برخې ګڼل کېدای شي. دغه ډول عامیانه کیسې د وزرګارتیا په وخت کې د اوریدونکو د سرګرمیو لپاره ویل کېږي. کومې تاریخي زمانې ته اړوندې نه وي. په دې کیسو کې د عبرت لپاره اتلوالی، ښه ځویونه، اخلاق او زړورتیا، د ټولنې د رواني حالت سره په تړاو کې موضوعات بیانېږي. په ولسونو کې د تفریح او ساعتی لپاره هم ویل کېږي. په دی کیسو کې هغه پېښې چې انسانان د تاریخ په اوږدو کې ورسره مخامخ کېږي. په کیسه کې اتل او د هغه ځواکمن، غمیزي، دردونه او یو لړ هغه هیلې او ارمانونه چې انسان تل هڅه کوي، هغو ته ځان ورسوي مطرح کوي. د دې کیسو جوړښت ډیر ساده او په محاوره یي ژبې سره ترسره کېږي. ساده متلونه، دودیزې کلمې او ګرڼې پکې کارول شوي وي د منځپانګې له پلوه دغه کیسې مختلف ډولونه لرلی شي.

د منځپانګې له پلوه کیسې:

۱. هغه کیسې چې د بهایمو (حيواناتو) له خولې یې روایت کېږي. ګرڼې او عمل یې د انساني احساساتو څرګندوي کوي. مثلاً: ګیدړه دمکر، حیلې، پسه: دنیکی او زمري د زړورتیا له پاره، په سمبولیک ډول په دې ډول کیسو کې بیان کوي. دغه ډول کیسې ننداريزې او سمبولیکې دي لکه د کلیله و دمنه، اسپ الحکیم، د قصه خوانی ګپ او داسې نورې کیسې چې د افسانو بڼې لري او په لنډه توګه بیانېږي. په دې کیسو کې اخلاقي ټکي خوندي وي. حیوانات حتی جمادات د انسان په څیر خبرې کوي او هغسي کره وړه ترسره کوي.

۲. هغه کیسې چې په عامیانه ژبه ویل شوی وي، منځپانگه یې تر ډیره پهلواني، زړورتیا او حماسي وي. په دې کې د پاچایانو، سردارانو تیرې شوې پیښې، سرگذشتونه، د تجارانو او نوم ورکو سپاهیانو حال او احوال د حکمت او عبرت په خاطر بیانېږي.

۳. هغه کیسې چې په هغو کې داستانه وو، عارفانو، بزرگانو دیني او مذهبي حالات او روایات خوندي شوي وي لکه اسرارالتوحید - او تذکره الاولیاء.

۴. بل هغه فلسفي عرفاني او دیني کیسې چې په قرآن کې شته، چې د پیامبرانو قصې دي، چې په تفسیر د قرآن او د قصو په کتابونو کې راغلي دي لکه: قصص الانبیا او داسې نور کتابونه.

۵. بل هغه کیسې دي، چې واقعي تاریخي اړخ لري او هم اخلاقي موضوعات، پیښې د پند او عبرت لپاره پکې بیان شوی وي.

۶. د ښوونې او روزنې په هکله کیسې، روایات چې په هغه کې به د علمي مسایلو تر څنګ، سیاست، طب، ستوري پیژندنه، د هیواد اداره، حکمت، شجاعت، عفت، عدالت او ځني نورې پیښې مسایل او مطالب پکې ترسیم شوی وي. دا چې د ادبیاتو د فن په اړه رنگارنگ تعریفونه شوي دي همدا ډول د دې ژبني هنر په وسیله ډیر موضوعات او ټولنیز، سیاسي، اقتصادي مسایل په خوږه ژبه او ښو الفاظو چې زړه وړونکي وی راوړل کیدلی شي. بله برخه د داستان ده چې په لنډه کیسه، منځنۍ کیسه او اوږده کیسه چې د تدریس په وخت کې پورتنۍ یادونې د ادبیاتو او په ټولیز ډول د (متن) په هکله تشریح او توضیح کولای شو.

په وار سره له اوریدل شوې یا لوستل شوې کیسې څخه الهام اخیستل، تحلیل یا شننه. په موخو د متن په وار سره خبرې کول، پیام، برداشت چې متفاوت وي، گډونوال حق لري چې په اړوندې موضوع نظریات سره شریک کړي او یوه

منطقي پایله چې د اکثریت د درک او برداشت یوالی څرگند کړي، ښوونکي به بیا په آخره کې د پایلې د لاروښانه کولو په خاطر خپله لازمه تبصر هم وکړي. د ادبي نوعې، فورم، ډولونه او یا د شعر فورم ډولونه په خورا دقت سره وښودل شي او هم د ژبي څلور واړو مهارتونو پورې اړوندې برخې په متن کې په عملي توګه تشریح او راوسپړل شي.

ګرامري قاعدې، اصول، نحوي لغوي برخه، فنون، استعارې، کنایې، انشاء برخه، ښه لوستل، اوریدل او د سمو لیکلو او لیکوالۍ اصول په ګوته کول د متن او ادبیاتو (شعر، نظم، نثر) په تدریس کې ډیر اړین دي.

د ساري په توګه: د الفت په نثرونو کې د هغه د (ښه حاکم) او یا (د زیارت دیوی)، د اجمل خټک (جومات او قبر) او یا د (خاندان خولی) چې د بینوا نثري لیکنه ده، کولای شو پورتنۍ یادونې هره یوه په عملي توګه په دې نثرونو کې مطالعه کړو. ادبیات دغه ژبني هنر د ژوند د ټولو اړخونو د پیاوړتیا او لوړتیا په برخه کې ښکارنده رغونکي، بشپړونکي ونډه لري. ادبیات که له یوې خوا د سرګرمیو، خوند او رنگ د زړه او ذهن د تسکین لپاره اړین خواږه ګڼل کېږي له بله پلوه د فکري ودې، د احساس او کنجکاوی، د ټولنیزو پېښو، تاریخ، فرهنگ د پیژندلو څرګندولو د بیان او ښکاره کولو سرچینې هم دغه ادبیات ګڼلای شو.

پاملرنه وکړئ! د یوه شعر تدریس ته!

شعر په ادبي ژبه کې د ادبي مطالعې یو طبعي پیل ګڼل کېږي، ځکه چې د ژبپیژندنې د بل هر کالب څخه شتمن او ژبني کارونه یې په فرد پورې اړوندېږي. شعر د ادبیاتو د لوستلو صرفه کوونکی لاره پیژندل شوی ده. دا جمله څه معنالری واضح شی.

شعر په مختلفو سطحو سره لوستونکي او اوریدونکی حساس روزي. په ټولنه کې د ټولو طبقو لپاره خوږ زړه وړونکی او خوندور ژبني کلام دی. شعر یو

موزون کلام وي، چې د محاوره يي ژبې او علمي ژبې په خير اطلاعات په داسې شکل سره وړاندې کوي، چې لوستونکي ته جدي تجربې وړاندې کوي.

هغه يادوي هر لوستونکي ته دغه موزون کلام په زړه پورې او ژر زده کيدونکي وي. پاملرنه وکړئ دې لاندې شعري بيلگې ته:

د موسکا ساحل ته!

لاله په يوه پښه دى ولاړ د دامانونو په سر
لکه چې پيغلې وي ختلې د ماينونو په سر
گلپانو غيږې سره ورکړې پاچهۍ شوه دگل
نسيمه والوزه د غوڅو غوڅو زړونو په سر
مين بلبل د هجران غشو په سينه ويشتلى
خوب يي حرام شو د غوتو د بالښتونو په سر
دوزخي تندې ته مې کلکوتو بوماته ورکړه
ساقې سپرلى دى راځه تاوشو د خمونو په سر
زگپروو کې ځکه نوم د ښکلي په وار وار يادوم
د عشق سرود يي ماليکلى د زخمونو په سر
داستان د زلفو راته وايي د چوپتيا په ژبو
هغه گيدى گيدى بېري د ديوالونو په سر
راځئ منگلولو کې غنچې، گلونه ورکړو
هغوى چې کاني وروي د بهارونو په سر
خدايه! کاروان مې د موسکا ساحل ته ورسوه
خپې خپې شو د سرو اوبنکو د سيندونو په سر

۱. تر ټولو د مخه د شعر لوستنه په لوړ غږ باید ترسره شي، د کلماتو تلفظ په دقت سره او هم هر نیم بیتي په شمېرلي توگه دانه دانه ولوستل شي چې اوریدونکي ترې مطلوب او مقصود انځورونه درک او احساس کړای شي. سمه لوستنه د مفاهیمو او تصویرونو په درک کې ښه او لازمه مرسته کولای شي. د شعر مانا وې ښې پوهیدل کیږي.

۲. زده کوونکو ته باید وروښودل شي، چې یو شعر څو ځل ولولي، هر ځل لوستل د شعر مانا وې او د انځورونو درک او پیژندنه اسانه کوي. د شاعر اصلی پیغام او د کارول شوو مفاهیمو او الفاظو ژورې ماناوې لوستونکي پیژندلی او درک کولای شي. شعر باید لږ تر لږه دوه، درې یا څو وارې تکرار شي. په تکرار لوستنه کې ژبني مسأیل ښه پوهیدونکي وي.

۳. زده کوونکو ته لارښوونه وکړئ چې د شاعر خبرو ته ښه ځیر شي، د شعر له مانا وو څخه غافل نه شي، له حده زیات د شعر په وزن ځان بوخت او مشغول نه کړي.

۴. د شعر تمرین کوونکي زده کوونکي باید په لوړ غږ سره لاندې قواعد هیر نه کړي:

الف: په طبعي رنگ او خوند باید شعر ولوستل شي، او له یو رنگ لوستنې (یکنواختی) څخه ډډه وشي؛

ب: په داسې انداز شعر ولوستل شي، چې په شمېرلي ډول اوریدونکي د شاعر خبرې واورې او پاملرنه ورته وکړي.

ج: په شعر کې د لیکوالی (لیک نښو) ته پاملرنه وشي او هغه مراعات کړي، په کوم ځای کې چې لارغه (مکت، ځنډ) لازم وي، هغه په لارغه سره ولولي او په کوم ځای کې چې ځنډ لازم نه وي، لوستلو ته دوام ورکړي، دا ډول لوستنه د ماناوو، او له اوریدونکو سره د مفهوم په درک کې بشپړه مرسته کوي.

د پورتنیو یادوونو په پام کې نیولو څخه وروسته ښوونکی بیا یو لړ داسې اړینې پوښتنې له زده کوونکو څخه مطرح کوي، چې د شعر بڼه، منځپانگه؛ لنډه دا چې د شاعر سبکي ځانگړنې راسپړي او په پر له پسې توگه اړین معلومات زده کوونکو ته وړاندې کیدای شي.

د ساري په توگه:

- شعر څه ډول کلام ته وایه شي؟
- دا شعر څه ډول فورم یا کالب لري؟
- په غزل کې څه ډول اندیښنې ځای شوي یا انځور شوي وي.
- د پورتنی شعر منځپانگه (محتواء) ستاسې له نظر څه ده؟ په وار سره په بحث کې گډون حتمي وي.
- د هر بیت تفسیر او مانا په نوبت سره زده کوونکي شرح کوي، ښوونکی ورسره مرسته کوي.
- عمومي پیام په دې شعر کې څه شی دی؟
- ژبني لفظي او معنوي ښکلاوي (فنون) په متن کې په گوته کړی؟
- گرامري یا صرفي توکي پکې څه ډول کارول شوي دي؟
- ستونزمن لغتونه مانا کړی- مترادف یا همانیزې کلمې، ضد لغتونه، گړدودیز جوړښتونه یا ترکیبونه پکې وښیاست؟

په آخر کې ښوونکی خپلې تجربې او خبرې د موضوع د پوره سپړلو په موخه له زده کوونکو سره شریکوي او پاتې وړ توضیحات وړاندې کوي. د ادبیاتو په تدریس کې چې ټولو مهارتونو ته پکې د پرمختیا زمينې برابرېږي، ښوونکی باید زده کوونکي، د چاپي رسنیو، اخبار، مجلې ادبي رسالو او نورو ننداریزو لیدلو، لوستلو ته وهڅوي.

په آخر کې د ارزیابي په موخه له زده کوونکو څخه پوښتنې او ناویل شوي اړوند موضوعات له زده کوونکو څخه یو له بله بشپړوي او لازم تشریحات

بښوونکی هم ورکوي. مثلاً: په راغلو معلوماتو کې د لوړ شعر په اړه دا څرگنده نه شوه چې دا ذکر شوی شعر په کوم زماني، مکان او د کوم شاعر په څه ډول انديبننو پورې اړوند گڼل کېږي او د څه ډول شرايطو زېږنده يا محصول يې گڼلی شو؟ کيدای شي په دې اړه وروستی خبرې ترسره شي او د شاعر د ويلو انگيزه څه نا څه څرگنده شي.

د نثر د تدریس په برخه کې یوه کوچنی بېلگه:

په وار سره په ټولګي کې لوستل کېږي. هر مهارت ته پکې یو څه دودې ورکولو شرایط او زمينې د بنسټونکي له خوا برابرېږي. د ساري په توګه:

بېګناه بندي

پرېږدئ دا بېګناه بندي پرېږدئ.

مه ویرېږئ، د ده په آزادولو کې هیڅ خوف او خطر نشته، فساد او شرارت له ده نه پیدا کېږي. د ده بندي کول لویه ګناه ده.

دا هغه یوسف دی، چې د بې ګناهۍ په سبب په زندان کې لویدلی دی.

که دی له زندانه را ووزي، ستاسې آينده سنجولی شي او ستاسې د بلې ورځې غم خوري. پرېږدئ دا بېګناه بندي پرېږدئ.

که دی خلاص شو ستاسې انتظام به په ډیر ښه شان وکړي.

ستاسې وړي به ماړه کړي، ستاسې برېښه به پټ کاندې.

تاسې دغه ښکلی موجود په تورو ځاګانو کې مه غورځوئ.

په زندانو کې يې مه اچوئ.

په لیوانو او پرانګانو يې مه خورئ،

پرېږدئ دا بېګناه بندي پرېږدئ.

دی به ستاسې دګډوډو او پرېشانو خوبونو صحیح تعبیرونه وکړي.

ډیرې سختې مبهمې او مجملې غوټې به پرانيزي، دی د راتلونکې حال پیشبینی کولی شي.

د طبیعت په رمزونو او اسرارو پوهیږي. د جوي او فلکي اوضاعو اقتضات ور

معلوم دي. پرېږدئ! دا بېګناه بندي پرېږدئ.

د ده په آزادۍ باندي علم او پوهه زیاتېږي، وطن رڼا کېږي، رانده بینا کېږي. ۴:

۱۰۹-۱۱۰

دی له خپلو جفا کارو ورونو سره هم ښه سلوک کوي، دی ډیر پیچومي اوارولی شي، ډیرې کرې لارې سمولی شي او ډیر مشکلات حل کولی شي. ما خوب لیدلی چې دا بندي خلاصیږي، او د سلطنت په کُرسی کېښي. ښه فکر وکړئ. دا بندي څوک دی؟ پس له ډیره فکره وایم! فکر دئ فکر!

د پورتنۍ ادبي پارچې په لوستلو سره چې اوريدونکي ورته غوږ نیسي، مفاهیم درک کوي، د تلفظ ډول پیژني او زده کوي يي، د کلمو، لغتونو، گڼو او جملو په لوستلو او سم ادا کولو په وار سره د ښوونکي په مرسته زده کوونکي هغه څلور مهارتونه په عملي بڼه سره تمرین کوي چې د مخه مو د هغه تیوريکي او نظري برخې تشریح کړي دي.

د غوږ نیولو څخه بیا د انشاء تر پیاوړتیا او ودې ورکولو پورې، په مختلفو پړاونو کې راوړل شوي ادبي توپه او یا دې ته ورته نورې ادبي نثري برخې د ښوونکي په لارښوونه د شاگرد محوري د میتود پر بنسټ راسپړل کېږي او د خپل درس ټاکلې موضوع ته انکشاف ورکول کېږي. د هر پراگراف د متن تفسیر او مانا کېږي.

هنري راوړل شوی نثر تحلیل کېږي. ژبنۍ هنري اړخ، سیاسي او ټولنیز اړخ او لیکوال یا د ایجادونکي موخې او پیام چې لوستونکو اوريدونکو ته يي ورکوي خپرل کېږي.

ښوونکي ازاد بحث ته زمینه برابروي او انگیزه لرونکې پوښتنې ترسره کوي. تر لازم او گټور بحث او شننې وروسته ښوونکي باید په خپل وار سره په لاندې ټکو رڼا واچوي.

- د اړوند هنري ادبي پارچې د ټولنيزو او سياسي شرايطو درک: په کوم وخت او کوم ټولنيز سياسي نظام، چاپېريال او شرايطو کې رامنځته شوی دی؟
 - د ادبي اثر اړیکې د ټولنيز ژوند سره: آیا د هنري اثر پيل، او مختلفې برخې او پای د خپل وخت د ټولنيز ژوند سره اړخ لگوي آیا د هغې ټولنې هنداره کيدای شي يا له هغې ټولنی سره سمون لري؟
 - د ادبي اثر هدف او پيغام: ليکوال يا هنرمند څه وايي، له څرگندونو څخه هدف څه شی دی. په هنري ادبي آثارو کې اکثراً د هدف او پيغام برخه يو څه تته او په هنري ژبه بيانېږي. لکه په پورتنی راورل شوي متن کې چې د ازادۍ او خپلواکۍ پيغام مطرح شوی دی. په دې برخه کې ښوونکی يو لړ ارزيايي کوونکې پوښتنې مطرح کولای شي، چې دغه پوښتنې کيدای شي څو اړخيزې گټې ولري.
- د متن يانثر په تدريس کې ښوونکی بايد د څلورو وارو مهارتونو برخې په لازمو شيبو کې په عملي توگه په زده کوونکو ترسره او انشاء، تلفظ، لوستنه او ليکنه ورباندې تمرين کړي. په انفرادي او گروپي ډول هغوی ته دنده ورکړي، او بيا يې په ټولگي کې د ټولگي تر منځ څرگندونې ترسره کړي. دغه ډول تمرين او مشق به له گټې خالي نه وي.

د ښوونکي درسي پلانونه

درسي پلان:

پلان په لغت کې تدبير، سنجش او هغې هوډمنتيا ته ويل كيږي، چې د يوه کار سرته رسولو په خاطر يې يو شخص ترسره کوي. په اصطلاح کې هغې ذهني نقشې، پلان او طرحې ته وايي، چې يو ښوونکی يې د خپل تدريس د منظم والي او د خپل کار د پراونو لپاره مخکې له تدريس کولو څخه په پام کې لري او يا د هغو مطالبو او موضوعاتو چې له پروگرام سره يې سمون ولري يوه ليکنۍ نقشه او پلان جوړوي. درسي پلان لاندې ډولونه لري!

الف: ورځنۍ، ساعت وار درسي پلان.

ب: اونيز (هفته وار) درسي پلان.

ج: مياشتنۍ درسي پلان.

د: کلنۍ درسي پلان چې د هر سمسټر لپاره (تعليمي نصاب او ښوونيزو مفرداتو) له مخې ترتيب او جوړيږي.

د يو درسي پلان گټې:

لومړۍ: د پلان له مخې د پيچلو او مغلقو مفاهيمو تشریح او توضیح کول.

دویم: د تدريس لپاره د اغيزمنو مختلفو روشونو ټاکنه.

درېم: د زده کوونکو برخمن کول په درسي فعاليتونو کې او د هغو لارې چارې.

څلورم: د ښوونکي يا آموزگار سره د درس د هدف په ترلاسه کولو کې مرسته.

پنځم: د ښوونکي سره د درسي موادو د اړتياوو په چمتو کولو او برابرولو کې مرسته.

شپږم: زده کوونکو ته دښه اوگټور درس پرېنست دښوونکي باور او اطمینان حاصلول.

همدارنگه د کار پلان، د درسي پلانونو ليکل، ياداښتونه، طرحې او داسې نور چمتوالی د اوږدې مودې يا دوري لپاره بشپړ آموزشی يا تدریسی پلانونه وي.

دا هم بايد ووايو، چې هر درسي پلان يوه انفرادي طرح وي، چې د يو درس او يا درسي ساعت لپاره جوړيږي.

هر درس معمولاً د یوه څپرکي یوه برخه وي، همدا ډول هر فصل په څو برخو او سرلیکونو او (درسي ساعتونو) باندې په جلا ډول ویشل کیږي. هر درس د ځینو عنوانونو لرونکی وي، چې د یو ټاکلي واحد برخې به وي، او د یو لړ استعدادونو او مهارتونو لرونکی وی چې زده کوونکی باید هغه ترلاسه کړي. د ثانوي دورې ښوونکي باید خپل د کار پلانونه د اصلي مضامینو له رشتې سره سم او فرعي مضامین د تدریسولو په بهیر کې ورته برابر کړي. د درسي پلانونو چمتو کول یوازې د تدریس کوونکو دنده نه وي، بلکې د ټولو ښوونکو له دندو او وجایو څخه گڼل کیږي. ښوونکي باید ټول ترتیب شوی پلانونه د اړوندو ټولگیو او مضامینو له مخې چې په جلا جلا توگه ډلبندي شوي وي، په دوسیو کې کښیږدي. دغه پلانونه چې په دوسیو کې ایښودل شوي، تل د تدریس آموز (Teacher Educator) لارښود (رهنما) (Mentor). مدیر، د مکتب آمر او یا ادارې له خوا چک او کتل کیږي او بیا یې اړوند ښوونکی یا تدریس آموز کاروي. درسي پلانونه کیدای شي په یوه فورمه کې ترتیب او په آسانه توگه وکارول شي او آموزگاران باید له هغو سره آشنایي او عادت پیدا کړي. درسي پلان د هغو فعالیتونو، او زده کړیزو موخو، درسي محتوا او د زده کوونکو ځواکمنی سره سم په یو ټاکلي زمان کې د یو مشخص مضمون لپاره جوړیږي. یا په بل عبارت سره درسي پلان د ښوونکي لپاره د یوه لارښود په توگه چې ټول درسي فعالیتونه د اړوند درس په اړه پکې خوندي شوي وي او د یو مرستندوي حیثیت لرلی شي.

د درسي پلان په هکله ډیرو علماوو خپل نظریات او تعریفونه ترسره کړي دي. پاملرنه وکړي یو څو په لاندې ډول وړاندې کولای شو: ۳: ۲۳

a: د کازول (Caswell) تعریف: (تعلیمی پلان او پروگرام عبارت له ټولو هغو کړنو او فعالیتونو څخه دی، چې د آموزگارانو او څارونکو له خوا ترسره کیږي).

b: د سایلو او الکساندر تعریف: ((پلان عبارت له هغو فعالیتونو څخه دی، چې د مکتب تر څارنې لاندې د مطلوبو پایلو (نتیجو) په ترلاسه کولو سره په داخل او بیرون له مکتب څخه اجراء کیږي)).

د یوه درسي پلان په جوړولو کې باید لاندې ټکو ته پاملرنه وشي:

۱. ښوونکی باید د یو نظام او سیستم اړتیا وپېژني، چې د هغې له مخې کولای شي خپل اغیزمن تدریس وکړي او خپله درسي مطلوبه ځواکمني له زده کوونکو سره په تماس او تدریس کې څرگنده کړي.
۲. ښوونکي به د درسي پلان د چوکات توکي (عناصر) او دهغو کارونه او تطبیق زده کړي.
۳. ښوونکي به ددې ځواکمني ومومي، چې د درسي پلان مختلف توکي د هغو اړیکې، طرح، درسي پلان پلي (تطبیق) او تعریف کړي.
۴. ښوونکی به ددې ځواکمني او وړتیا (قابلیت) ولري، چې د اوږدې مودې، او لنډې مودې د تدریس پلان طرح، وړاندې او معرفي کړي.
۵. ښوونکي به ددې توانايي ولري. چې (درسي واحد) د درس تنظیم او ترتیب د میکانیزم په توګه وپېژني.
۶. ښوونکی به ددې ځواکمني ولري، چې په یو (درسي واحد) کې د عناصرو تر منځ اړیکې تشخیص کړي.
۷. ښوونکی به ددې توان ولري، چې د ورځني پلان په طرح او جوړولو کې لاس ولري او هغه تعقیب کړي.
۸. ښوونکي به ددې ځواکمني ولري، چې په درسي پلان کې ځای شوي توکي او پدیدې چې د یو لړ زده کړیزو فعالیتونو اجراء کول دي چې د زده کوونکو لپاره سنجول شوي هغه ترسره کړي او له هغو څخه ګټه واخلي لکه څنګه چې په دې لاندې درسي پلان کې لیدل کیږي:

درسي پلان

- درسي واحد (خپرکی)
- د درس سرليک (عنوان).....
- مضمون يا موضوع:..... د ښوونکي نوم:
- نېټه:.....
- ii. د عمومي هدف څرگندول.....
- iii. د درس خصوصي هدفونه.....
- iv. بنسټيز مطالب شايد په سريزه کې شامل وي او يا د يوې ضميمې په توگه راوړل شي.
- v. د ښوونکي د فعاليتونو لړۍ:
- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- vi. د زده کوونکو د فعاليتونو لړۍ:
- (1)
- (2)
- (3)
- vii. د اړتيا وړ موادو معرفي کول:
- viii. د درس د ارزولو کړنلاره:
- ix. د اوږدې مودې ارزول (ارزيابي):
- x. لنډيز شايد دلته راوړل شي او يا هم د يوې ضميمې په ډول راوړل شي:
- xi. د درسي موادو سرچينې او اخځونه:

ورځنی درسي پلان

نېټه (/ / ۱۳۸۹)

د ښوونکي نوم: (.....) موضوع: (.....)
 مضمون: (.....) خت: (.....)
 د زده کوونکو شمېر: (.....) هدف: (.....)

موضوع	موخې	فعالیتونه	درسي مواد	ارزونه یا (ارزايي)	وخت
د خوشحال بابا پیژندنه	زده کوونکي وکولای شي، چې د خوشحال بابا په هکله معلومات، او څرگندويې وکړي.	- د درس ورکولو لپاره د ښوونکي چمتووالی - ښوونکي له زده کوونکو څخه پوښتنه کوي چې د خوشحال بابا په اړه څه پوهیږي؟ - د زده کوونکو له خوا سم ځواب ورکول.	تخته، تېاشیر، درسي کتاب، چارټونه او رنگه مارکونه	- د زده کوونکو له توضیحي ځوابو څخه ارزونه. - په ځواب ورکولو کې د زده کوونکو برخه اخیستنې. - له زده کوونکو څخه لنډې پوښتنې کول.	۲۰ دقیقې
د هغه مختلف شعرونه	- زده کوونکي وکولای شي د خوشحال بابا د شعر مختلف فورمونه شرح کړي.	- د یوې شعري بېلگې ورکول او د هغې پیژندنه د یو ډله زده کوونکو یا گروه له خوا... - زده کوونکي وروسته له مطالعې او گروهې بحث څخه د اړونده شعرونو سره په گوته کوي او څرگندويې يې. - ښوونکي په دې اړه بشپړونکي توضیحات وړاندې کوي.	چارټونه او د هغه د کلام یا شعر بیلگې وړاندې کول	- د فعالیتونو ارزونه په گروهې بحثونو کې د زده کوونکو برخه اخیستنې	۲۰ دقیقې
د درس د موضوع لنډیز	- د درس موضوع په ذهن کې ځایول او هغه سم زده کول	- د ښوونکي لنډ لیکچر او د لنډو پوښتنو طرح کول له	- تخته - تېاشیر - او یا نور وسایل	- د پوښتنو او ځوابونو په لړ کې ارزښتي کول	۱۰ دقیقې

			زده کوونکو او گډونوالو څخه	یا ضابطول	
	د مقالو او لیکنو ارزایی په راتلونکي ورځ کې د ښوونکي له لوري ترسره کېږي.	- د اړتیا سره سم نور فعالیتونه	- د خوشحال بابا د سبک په اړه خبرې چې د (۳) صفحو په شاوخوا کې وې	- د خوشحال بابا ښه پیژندنه او د هغه د غنايي شعر په هکله معلومات لړل	کورنۍ دنده ورکول

د ورځني درس د برابرولو پړاوونه:

د ورځني درس د برابرولو پړاوونه او ځينې ټکي:

لومړۍ: د درس د موضوع ټاکنه.

دویم: د یو درس ورکول د یو درسي ساعت لپاره او د هغه زده کړیز فعالیتونه او ځانگړې موخه ټاکل.

درېم: په ټولیزه توگه د موضوع او مفاهیمو شننه او د مطالبو څرگندتیا چې د جزیي یا څرمه هدفونو او تدریس د سلوک سره مرسته کولای شي.

څلورم: په ترتیب سره د راوړل شوو سرلیکونو د موخو څرگندول.

پنځم: د جزیي او کلي هدفونو بیانول د پوهې د کچې، شرایطو او ظوابطو سره سم په منظم ډول له ساده څخه د ستونزمن په لور برابرول او څرگندتیا.

شپږم: د زده کوونکو پرمخنی سلوک او د پوهې څیړل.

اووم: د زده کوونکو د واقعي ارزونې او د زده کړیز نوي فعالیت او د زده کوونکو د ځواکمنۍ لپاره د نوی درس د پوښتنو برابرول او ترتیبول.

اتم: شننه او وړاندوینه د لومړۍ زده کړې گام او د پایلو د ارزښتونو یا (د درس د پیل نقطې).

نهم: د ارزښت له مخې د پړاوونو برابرول، وړاندوینه او د محتوا وړاندې کولو لپاره لاندې ټکي په پام کې نیول کېږي.

الف: د چمتوالي مرحله:

په دې مرحله کې لاندې برخې شاملېږي:

- د ښوونکي چمتوالی: دا طبیعي خبره ده، چې د هر کار په سرته رسولو کې یو لړ آماده گي او تیاری ته اړتیا وي. د تدریس چارې هم له دې آماده گي او قانون څخه مستثنا نه دي. ښوونکي مجبور دی چې دغه تیاری ولري. ښوونکي باید په دې وپوهیږي چې څه؟ په کوم

ټولگی کې تدریس کوي. ۱۳: ۸۰

هغه باید څه ووايي له کومې یې را پیل کړي. کومو هدفونو ته تحقق ورکړي. څه ډول په ټولگی کې یوه انگیزه رامنځته کړي، چې د درس تر پایه د تدریس بهیر اغیزمن کړي، چې په یادونه او زده کړه کې مرسته وکولای شي. څنگه خپل درس پای ته ورسوي؟

- د تدریس وسایل باید برابر کړل شي: ښوونکی لږو ډیر د تدریس په بهیر کې ځنو توکو ته اړتیا لري پرته له هغو څخه درس په اغیزمن ډول صورت نه نیسي. دغه وسایل ممکن تباشیر، تخته، مارکر، کاغذ، کمپیوټر، فلم، ټیپ ریکارډر، پروجکتور او داسې نور وسایل وي، چې په تدریس کې مرسته کولای شي. د هغو د شتون په صورت کې زده کړه اغیزمنه کیږي. د ساینس د مضمون د پاره شاید لابراتوار او ځنې نور پرمخ تللي وسایل وکارول شي.

ب: د زده کړې د ښکاره هدفونو د پېژندنې پړاو:

ښوونکی وروسته له دې چې ښه ډاډمن شو، د زده کوونکو چمتوالی ویني او بیا له هغو سره د نوي درس موضوع شریکوي او د درس د معرفي په لړ کې هغه غوښتنې او هیلې چې له درس څخه یې لري په ښکاره ډول توضیح کوي. د

درس معرفي بايد د زده کوونکو د پیژندنې سره په اړیکه کې ترسره شي، درس زده کوونکي د پراخو تجربو او هدفونو سره آشنا کوي.

په دې شرط چې د درس زده کړيزې موخې (هدف) په ساده، په روښانه او مشخص ډول د هغو لپاره څرگندې شي.

ج: د درس ورکولو پړاو:

په دې پړاو کې ښوونکی بايد د خپلې ټاکلې درسي منځپانگې د وړاندې کولو ډول په گوته کړي.

هغه بايد درس له کوم ځايه څنگه پيل او په کوم ځای او چيرته يې ختم کړي. په دې مرحله کې هغه څه چې ښوونکی يې بايد په پام کې ولري، هغه دادي، چې: له زياتو غيری ضروری او گډو وډو خبرو څخه ډډه وکړي. ښوونکی بايد زده کوونکو ته دا وخت او فرصت ورکړي چې هغوی په خپله د درس په انکشاف کې برخه ولري او د زده کړې په بهير کې فعال وي.

د: د لنډيز (خلاصه) او نتيجه اخیستنې پړاو:

په دې مرحله کې ښوونکی دا معلوموي چې ويل شوی مطالب د زده کوونکو په ذهن کې ځای شوی او هم يوه ټولنيزه جمعبندي کوي چې زده کوونکي به هم په دې نتيجه اخیستنه کې برخه لري. ښه به دا وي، چې په دې نتيجه اخیستنه کې په خپله زده کوونکي ونډه ولري او په آخره کې ښوونکی د هغوی نظريات د خپل نظر په وړاندې کولو سره بشپړوي. ښوونکی دا هم معلوموي چې ټاکلو موخو ته زده کوونکي رسيدلی دي اوکنه!

ښوونکی د خپل تدريس اغيزې ارزوي، چې اغيزمنه زده کړه زده کوونکو ترلاسه کړې ده؟ آیا خپلو وړتياوو او موخو ته په عملي توگه رسيدلی دي؟
ه: د کورنۍ دندې د ورکړې او درس وروستۍ پړاو:

په دې پړاو کې ښوونکی د زده شوو مطالبو اړیکې د زده کوونکو د واقعي ژوند سره په اړیکه کې د نورو تمرینونو په ورکولو سره چې له مدرسې څخه بهر وي، د کورنۍ دندې په توګه ورکوي.

پاملرنه وکړئ دې لاندې جدول ته:

ساعت	نواکي	مضمون	درسي موضوع	د درس حجم	درسي فعاليتونه	وخت	مخبري	ميتود يا اصول	درسي مواد
۱					لومړني فعاليتونه: سلام اوله زده کوونکو سره د احوال پوښتنه کول: ۱. د زده کوونکو د ټولګي نظم او ترتيب او کتابونوليدنه! ۲. د حاضري اخيستل! ۳. د کورني دندې کتنه! ۴. د تير درس ارزونه او نوي درس سره اړيکي!		زده کوونکي بايد په آخر د درس کې وپوهيږي		
۲					مرکزي فعاليتونه: ۱. د تختې پرسر درس د سرليک (عنوان) ليکنه په روښانه توګه. ۲. د کتاب له مخې د ښوونکي له خوا د درس لوستل يا قرأت کول. ۳. په اهدافو کې درس بايد د پوښتنې په ډول وليکل شي اوله زده کوونکو څخه پوښتنې ترسره شي.		ياد شوي فعاليتونه ۹۰% ۸۰% ۷۰% سم ترسره کړي		
۳					وروستي فعاليتونه: ۱. د ښوونکي له خوا د لکچر لنډيز. ۲. د موخې سره سم د نوي درس ارزونه. ۳. کورني دنده او په پلان کې بدلون.				
۴									
۵									
۶									

مؤلف د ورځني درس لپاره په پلان جوړولو کې د بيلگيزو (الگو) روشونو او فنونو څخه کار اخلي.

اړینه او مهمترینه برخه د تدریس کولو په مدیریت کې د یو لیکلي درسي پلان لرل دي، چې ورځنۍ درسي چارې پرې په منظم ډول ترسره کېږي. ورځنۍ درس هغه برنامه وي، چې د ښوونکي سره مخکې له تدریس څخه ترتیب او جوړه شوې وي او د ټاکلي وخت لپاره د هغې برنامه سره سم خپل تدریس عیار وي. د ښوونکي سره باید د لاندې لاملونو له کبله یو درسي برنامه شتون ولري:

- د ورځني درس طرح ددې لامل کېږي، چې ښوونکی اړین زده کړیز فعالیتونه یو په بل پسې په منظم ډول ترسره کړای شي، پرته له دې چې وخت وښنل شي. په ټاکلي وخت او زمان کې پراوډه پراوډه په منطقي توګه خپل درسي فعالیت پرمخ بیایي او لاسته راغلي نتېجې په راتلونکو درسي فعالیتونو کې د زده کړې لپاره کاروي.
 - نوي او تازه کاره ښوونکي نه شي کولای د تدریس په بهیر کې، ذکر شوي پراوډه د ټولو جزئیاتو سره خپل ذهن ته وسپاري. د یو درس د طرحې درلودل دغه ستونزه بیاله منځه وړي:
- هغه ښوونکي چې پرته له مخکنی چمتوالي او یوې درسي برنامه او پلان څخه ټولګي او درس ته ورځي ممکن له ناکامۍ سره مخامخ شي.
- څرنگه چې د یو درس طرح د اصولو او معیارونو له مخې برابرېږي، نو ښوونکی باید د درس بنسټیزو عواملو او د درس طرح د ښوونکي پاملرنه د مناسبو روشونو، فنونو، نمونو ته د مختلفو درسونو د تدریس لپاره راوړي.
 - د درس د برابرولو په بهیر کې ښوونکي کولای شي هغه احتمالي ستونزې د مخه درک کړي، چې دی ورسره په ټولګي یا صنف کې مخامخ کېږي.

- د درسي طرحې شتون کولای شي، چې د درس ارزښتونه څرگند او د لارښوونکو د لارښوونې ستونزې را کمې او په آسانه توگه لارښوونې ترسره کړای شي.

د مهال له مخې درسي پلانونه

د اوږدې مودې درسي پلان:

هر درسي پلان د لاندې موادو او برخولرونکي وي:
د موخو ټاکنه: هرښوونکي د تعليمي کال لپاره د اوږدې مودې درسي پلان د اهدافو په ټاکلو سره پيل کوي. دا هغه موخې دي، چې يو ښوونکي غواړي د يوه کال او يا په يوه سمستر کې دا موخې ترلاسه کړي.
اهداف مختلف ډولونه لري، چې دهغو موخو اړتيا دمخه د ښوونکي له خوا مشخص کيږي.

مگر مهمه دا ده، چې ښوونکي بايد د لنډې مودې د درسي پلان موخې د منځنۍ مودې د درسي پلان، او هم د اوږدې مودې د درسي پلان ترمنځ اړيکې ټينگې کړي.

د دې مقصد لپاره چې د لنډې مودې د درسي پلان موخې د منځنۍ دورې د درسي پلان هدفونه بشپړ کړي. همدا ډول به د منځنۍ دورې د درسي پلان هدفونه د اوږدې مودې د درس پلان د هدفونو بشپړتيا ترسره کړي.

ښوونکي په خپل درسي پلان کې له هغو کليمو څخه کار اخلي، چې د زده کوونکو په سلوک کې بدلون رامنځته کوي. د هغو هدفونو څخه لست جوړوي چې غواړي د اوږدې مودې په درسي پلان کې يې ترلاسه کړي. دې ته دې هم پام وکړي او ارزيايي دې وکړي چې هغو هدفونو ته چې لست کړي يې دي، وررسيدلی شي اوکنه؟ همدا شان دې ښوونکي تل د خيالي اهدافو له ټاکلو څخه ځان وساتي.

ښوونکی وروسته د موخوله ټاکلو څخه بیا تعلیمي وسایل انتخابوي، د مضمون محتوا، په مضمون پورې اړوند د زده کړې فعالیتونه، د درسي موادو لوازم د درس ورکولو وسایل او اصول او داسې نور ښوونیز وسایل دي.

مضمون: ښوونکی چې کومه موضوع زده کوونکو ته تدریس کوي، دا موضوع (مضمون) دی. یا په بل عبارت هر څیز (شي) چې د ښوونکي له خوا زده کوونکو ته ور زده کول کېږي هغه (مضمون) دی. د مضمون په منځپانگې پورې اړوند رښتیني معلومات، هنرونه، عادتونه او مهارتونه پکې شامل وي.

د مضمون غوره کول د (منځپانگې) له مخې په تعلیمي پلان جوړونه کې بنسټیز عامل گڼل کېږي.

ښوونکی نه یوازې دا باید په پام کې ولري، چې هر مضمون (ساینس، ریاضی، تاریخ، جغرافیا) او نور د محتوا او پراختیا له مخې څومره پکې سهیم دي، بلکې دا هم په نظر کې باید ولري، چې څه ښوونیز هدف لري؟ آیا زده کوونکي ددې مضمون زده کولو ته چمتو دي؟ مضمون ته اړتیا لري، مینه یې ورسره شته که نه؟!

ښوونکی دې د مضمون په غوره کولو کې دا معیارونه په پام کې ولري:

آیا زده کوونکي د مضمون زده کولو ته لیاواله دي؟ زده کوونکي دې مضمون ته اړتیا لري؟

آیا مضمون زده کوونکو ته دومره معلومات ورکولای شي چې اوسنی وضع درک کړي، او د یوه وطن پالونکي په توگه خپل مسؤلیتونه سر ته ورسوي. زده کوونکي ددې مضمون سره مینه او علاقه لري؟

ښوونکي د خپل مضمون لپاره غواړي په یوه سمستر او یا یوه تعلیمي کال کې درس ورکړي، یو ازمايښتي فهرست جوړوي، عنوانونه - د چارونو مختلف ډولونه، مفاهیم او اساسات، کړنې، ذهنیتونه، عادتونه، اصلاحات، او هغه حقایق او واقعیتونه چې د هغوی په باب فکر کوي، په دې فهرست کې رانغاړي.

وروسته بیا خپل مضمون په څپرکو یا فصلونو او یا درسي واحدونو باندې ویشي. څپرکي داسې ترتیبوي چې له دوو څخه نیولی تر شپږو اوونيو پورې تدریس کړای شي.

مطلب دا چې ښوونکی سمه او سنجول شوې پریکړه کوي، چې په هر درسي واحد باندې څومره وخت مصرفوي. په دې هکله ټولې هغه ستونزې چې د موادو په برابرول او زده کوونکو د چمتوالي او پوهې له مخې رامنځته کیږي. ښوونکی په پام کې نیسي. ښایي ښوونکي ووايي، چې د تعلیمي نصاب لارښود او یا د ادارې دستور ټول شیان ټاکلي او معلوم کړي دي، مگر د ښوونکي خپله پریکړه ډیره مهمه ده، بله مهمه خبره داده، چې د مضمون او د هغه د درسي پلان په ترتیبولو کې د مضمون ښوونکی د موسسې (مکتب) له امر، سرښوونکي، مدیر او یا نورو هم مسلکانو څخه سلا، مشورې اخلي.

درسي فعالیتونه:

درسي فعالیتونه د زده کړې ټولې هغه تجربې دي، چې په مستقیم ډول د ښوونکي له خوا برابرېږي. په دې برخه کې عملي او نظري فعالیتونه ترسره کیدای شي.

ځنې بیا د مختلفو ډولونو د فعالیتونو څخه کار اخلي لکه: علمي سفرونه، په کمپټو او نندارو کې برخه اخیستنه هم پکې شامل وي. ځنې د زده کړې فعالیتونه د پروژې په بڼه وي، ټولې هڅې او کوشنونه چې ترسره کیږي، زده کوونکي پکې ښکارنده (فعاله) ونډه لري او د هغو له خوا فعالیتونه ترسره کیږي لکه: د کتاب لوستل د موډل جوړول، د ټوکې (فکاهی) برابرول یا د یوه رپوټ لیکل ټول د پروژې ډولونه دي.

زده کوونکو ته دنده ورکول کیږي چې دا پروژې په گروپي او یا په انفرادي ډول اجراکړي.

د فعالیتونو څخه یو ازمایښتي لست جوړوي، چې د اوږدې مودې درسي پلان د یوه جز په توګه ورسره مرسته کوي، ترڅو چې ښوونکی موخو (هدفونو) ته ورسوي.

د ساري په توګه: د ادبیاتو یو ښوونکی د خوشحال بابا په تاریخي، سیاسي او ادبي شخصیت باندې خبرې کوي، نو پکار ده، چې د خپلو زده کړیزو فعالیتونو په لست کې د نوموړي شخصیت یو انځور او که ممکن وي د خوشحال بابا مزار ته تګ په خپل لست کې ځای کړي. ددې فعالیت په ترسره کولو سره به زده کوونکي لا وهڅول شي او د ادب سره به یې مینه لازیاته شي.

په دې ډول به ښوونکي د ډول ډول تجربو څخه ګټه اخلي او خپل اوونیز فعالیت ټاکي، چې د زده کوونکو د خوښۍ او ذوق سره سمون ولري.

درسي توکي (مواد) وسایل او لوازم:

ښوونکي هڅه کوي، چې د هغو درسي موادو او وسایلو څخه لست جوړ کړي، چې دی هدف ته رسوي. لکه درسي توکي، کتابونه، روزنیز فلمونه، مجلې، ورځپاڼې، چارټونه، توره تخته یا سپینه تخته، تباشیر، مارکر، پروجکتور، ټایپ ریکارډر، او نور لوازم لکه: جمنازيوم، ادیتوریم، تربیتي تلویزون، سټډیو او نور اړین توکي او وسایل یادولی شو. ښوونکي د درسي موادو لست د دیپارټمنټ امر، د کتابخانې مدیر، د سمعي او بصري څانګې آمر او د ښوونځي د مدیر یا آمر په مشوره جوړوي. دا ځکه چې ښوونکی پوه شي، چې په عملي توګه کوم مواد او وسایل ورته برابریدلی شي او کوم توکي ورته نه شي چمتو کیدلی؟ دا کار چې هر څومره ژرکیدونکي وي او یا ژر ترسره شي د ښوونکي په ګټه به وي.

د ارزيايي کولو لارې چارې:

د هدفونو لپاره چې کوم فعاليتونه او اجرات ترسره کيږي، د هغو زياته برخه وخت پر وخت تر څارنې او ارزيايي لاندې نيول کيږي، چې وکتل شي، چې ښوونکي تر کومې کچې خپلو هدفونو ته رسيدلی او يا ورنژدې دي، ځکه ښوونکي مجبور دی، چې لومړی د اوږدې مودې د درسي پلان هدفونه وټاکي او بيا دې هغه واقعي، رښتني او حتی ځانگړي خيالی ميتودونه او اصول په گوته کړي، چې هدفونو ته د رسيدو په خاطر يې ټاکلي دي.

ښوونکی د ارزيايي کولو په خاطر د زده کوونکو پروگرامونه او فعاليتونه گوري. ازموينه اخلي، د زده کوونکو سره کنفرانسونه داېروي. زده کوونکي هڅوي چې رپوټونه جوړ کړي. زده کوونکو ته وظيفه ورکوي، چې د تدريس شوې موضوع لنډيز وليکي. يا په دې ډول نورې لارې چارې شته، چې د هغو په واسطه زده کوونکي ارزيايي کړي او دا معلومه کړي، چې چارې سمې پر مخ ځي او که څنگه!؟

د موخو (هدفونو) ټاکل:

ښوونکی د اوږدې مودې درسي پلان د هدفونو څخه د لارښود په توگه کار اخلي نو ځکه د هغوی له مخې د هر څپرکي هدفونه ټاکي. ښوونکی د منځنۍ مودې د درسي پلان هدفونه چې دی يې غواړي په هماغه موده کې چې ورته ټاکلي يې ده هدفونو ته رسيدلی دی او که نه؟ مضمون: ښوونکی يو ډول فهرست برابروي، چې په هغو کې معمولاً هغه مفاهيم، حقايق، اساسات، گړنې (اصطلاحات)، مهارتونه، ذهنيتونه، عادتونه او هغه ځانگړې (مخصوص) گړنې (عمليات) درج کيږي، چې ښوونکي غواړي په دې څپرکي کې درس ورکړي. د ځانگړو څيزونو، له نوې گړنې، نېټه (تاريخ)،

نومونه او داسې نورو څخه لست جوړوي. ښوونکی د اوږدې مودې په درسي پلان کې ټاکي، چې د خپل مضمون فصلونه یا څپرکي د منظم او مرتب تسلسل له مخې تدریس کړي. په دې مانا چې ښوونکي ته دا څرگنده وي چې کوم څپرکی لومړی، کوم دویم او کوم څپرکی درېم ... تدریس کړي. او دا معلومه وي، چې دا څپرکي په کوم مهال (وخت) تدریس کوي. دا هم ورته څرگنده وي چې د مهارتونو، سرلیکونو (عنوانونو) د تدریس لپاره څومره وخت ځانگړی شوی دی.

درسي فعالیتونه: یو څپرکی په بري سره تدریس کول په هغو هڅو او د فعالیتونو په ډول پورې اړه لري، چې د ښوونکي له خوا ترتیب شوی او همدارنگه په دې پورې اړوندېر چې دا فعالیتونه په څه ډول ترسره کېږي. له دې کبله هر څپرکی درې ډوله فعالیتونه غواړي:

۱. هغه هڅې او فعالیتونه چې د سرېزي (مقدمې) په بڼه وي.
 ۲. هغه فعالیتونه چې پراختیا ورکول کېږي.
 ۳. د فعالیتونو څخه نتیجه اخیستل.
- مقدماتي فعالیتونه ځکه اړین دي، چې د هغو په وسیلې سره د زده کوونکو اړتیا، علاقه، تشخیص کېږي او هغوی هڅول (پارول) کېدای شي. هغه فعالیتونه چې د پراختیا په حالت کې وي، زده کوونکو ته دا فرصت ورکوي او د پته یې چمتو کوي، چې هغه مهارتونه تمرین کړي، چې د دوی لپاره گټور وي او ښه نتیجه ترې واخلي.
- د فعالیتونو څخه نتیجه اخیستل زده کوونکو ته دا ځواکمني ورکوي، چې څه شی یې چې لوستلې او ویلې دي سره ټول را یو ځای او لنډ کړي. په ځانگړې ډول زده کوونکي د پته چمتو کوي چې وروستي مهارتونه څنگه ارزښت یې کړي.

په ټولگي کې د فعاليتونو د اجراء کولو اساسي لارې:

ښوونکی په ټولگي کې خپلو زده کوونکو ته د فعاليتونو د اجرا کولو لپاره چې هر ډول لارښوونه وکړي (که په انفرادي ډول وي، او که په گروپي) د زيات اهميت وړ ده. خو دا بايد په ياد ولرو چې د دې د ترسره کولو لپاره دوې لارې شته. يو ډول هغه اجرات دي، چې د امر او هدايت له لارې سرته رسېږي. او بل هغه ډول اجرات دي، چې د سلا مشورې له لارې وي او يوازې مشوره ورکول کېږي.

په هغو اجراآتو کې چې د امر له لارې ترسره کېږي، ښوونکی خپلو زده کوونکو ته هدايت ورکوي، امر ورته کوي، چې کار او فعاليت په دې ډول اجرا کړي، داسې وکړي او يا داسې مه کړي.

په دې بل ډول کې ښوونکي يوازې د مشورې ورکولو ترڅنگ لومړی د موضوع په اړه معلومات ورکوي او ورپسې زده کوونکي خپل کار پيلوي، چې ښوونکی په دې صورت کې د يو سلا کار حيثيت لري. دا بيل بيل اجرات په خاصو ځايونو کې د اهميت وړ دي، خو هيڅکله داسې نه شي کيدای، چې د اجراآتو د دواړو ډولونو څخه په ټولو ځايونو کې په مساوي توگه استفاده وشي.

د ساري په توگه: ښوونکی زده کوونکو ته د گندلو او سکڼلو لارې چارې ښيي، چې دغه ښودنه به يو امري بڼه ولري. مگر که چيرې د يو ځانگړي موضوع په اړه لکه (د يو سړک يا پله) جوړونه وي، نو بيا په دې برخه کې د گڼو خلکو څخه معلومات او مشورې بايد ترلاسه کړای شي. چې دغه طرز العمل بيا د مشورې په ډول وي.

لاندي ځنې فعاليتونه دي، چې له هغو څخه په انفرادي يا گروپي ډول په زده کړه کې گټه اخيستل کېږي.

له دې فعاليتونو څخه د منځنۍ مودې درسي پلان د هدفونو د ترلاسه کولو په موخه په ټولگي کې د يوې فعالې او په زړه پورې طريقې په توگه کار اخيستل

کیرې. توکې تکالی (فکاهیات) له هغو څخه یو ځای استفاده کول، معماري، متقاطع جدولونه چې زده کوونکي ډیر فکر کولو ته هڅوي، راز راز لوبې چې درسي مطلوب رقابت زیاتوي، غیرې مرتبې کلمې چې باید مرتب شکل ورکړل شي. جوړه یې کارتونه، گردی میز جوړول څو تنه زده کوونکي د ټولگي په وړاندې په گروپي ډول معلومات وړاندې کوي. (مناظره او مباحثه کول، ذهني مسابقي، شعر جنگي، د انتقادي او توصیفي مقالو لیکل او داسې نور زده کړیز فعالیتونه ترسره کیرې.

ښوونکی دې د درسي پلان د جوړولو په وخت کې د زده کړې تجربې په احتیاط سره غوره کړي.

په مهال ویش کې دې لازم وخت او مناسب ځای وټاکي. ښوونکی دې تل دا په یاد ولري چې فعالیتونه دې د فعالیتونو په غرض نه اجرا کوي؛ بلکې فعالیتونه دې د زده کړې په موخو ترسره کړي.

درسي مواد، وسایل او لوازم: ښوونکی دې د اوږدې مودې درسي پلان د جوړولو په وخت کې ټول هغه درسي مواد، لوازم او وسایل او ټول هغه امکانات چې ترلاسه کیدای شي په څیرتیا سره وټاکي او ځانته دې معلوم کړي.

بیا هغه مواد، لوازم او وسایل چې ښوونکی د څپرکي یا فصل د تدریس په وخت کې لست کوي، ښوونکی مواد، لوازم او وسایل د جلا جلا طبقو لاندې لست کوي. د ساري په توگه: ټول چاپي مواد چې د اڅونو په توگه کارول کیرې، د یوې طبقې لاندې لست کوي. سمعي او بصري مواد د بلې ډلې لاندې راوړي. پاتې نور مواد ممکن د متفرقه ډلې یا طبقې لاندې لست کړای شي.

د ارزښتي کولو لارې چارې:

ښوونکی په هغه لست کې چې د منځنۍ مودې د درسي پلان اهداف یې لیکلي دي، د خپل بریالیتوب او نه کامیابی او یا هدف ته د رسیدو، او نه

رسیدو د معلومولو په مقصد هر ورومرو ارزیابي کولو لارې چارې هم سنجوي او یایې یاداشت کوي. ښوونکی باید تل په یاد ولري چې یوازې د څپرکي په آخر کې ارزیابي نه عملي کیږي، بلکې د فصل د درس ورکولو په لړ کې دې هم په حتمی توګه هره ورځ وګوري چې درسي بهیر په څه ډول دی، اجرات په مطلوب ډول ترسره کیږي او که بدلون پکې راوستل شي یا بدلون راوستل غواړي.

د درسي میتود *ټاکل*: ښوونکی هر ورومرو د هر فصل او څپرکي لپاره د هغو درسي میتودونو څخه فهرست جوړوي، چې دی غواړي له هغې څخه د تدریس په مهال کې استفاده وکړي. هر څپرکي او موضوع لپاره یو مناسب میتود په ګوته کوي چې البته هماغه میتود به د اړوندې موضوع او مضمون د تدریس لپاره اغیزمن او ګټور وي.

میتودونه ډیر ډولونه لري او علماوو په مختلفو ډولونو سره ویشلي دي د Brenice.L.

د Smaslis لیکنې پر اساس میتودونه لاندې ښي لري:

۱. شفاهي میتود: اساس او بنسټ یې لکچر جوړوي. هدف درلودل - د موضوع پراختیا - د معلوماتو یو ځای کول. د کارونې ځایونه.

۲. مهارتي میتود: د مهارتونو څخه کار اخیستل.

۳. اکتشافی میتود: دا میتود د زده کړې مناسب حالت او چاپیریال شرایط برابر وي. ددې پواسطه مفکورې او مفاهیم معلومیږي، چې زده کوونکي ورته اړتیا لري. په احتیاط سره ښوونکی پلان گذاري کوي. چې دا برخې لري: طرح شوی پلان - د موضوع څیړنه - د کارونې ځایونه - د معلوماتو لیږدول.

۴. انکشافی میتود: موضوع ته پراختیا ورکول او معلومات بشپړول.

ځینو بیا په لاندې ډول ښودلي دي، چې البته ډیر اړین ګڼل شوي دي:

۱. د شفاهي تدریس میتودونه:

۲. د عیني تدریس میتودونه:

۳. د علمي تدریس میتودونه:

پورتني ډولونه هر یو بیا جلا اقسام او د پلي کیدلو اړخونه لري، چې دمخه یې ذکر شوی دی.

همدا ډول د (کلیات روش تدریس) په کتاب کې د تدریس میتودونه په لاندې توگه ذکر شوي دي:

۱. شفاهي میتود:

۲. پوښتنيز میتود:

۳. د بحث او بیان میتود:

۴. د بررسی او ارزیابي کولو میتود:

په یو درسي پلان کې باید مناسب او وړ میتود په گوته شي، چې د تدریس چارې پرې سمې سمبال کړل شي.

درسي میتودونه د مخه هم په خپل ځای کې تشریح شوي دي، دلته هم یو ځغلند نظر پرې اچول شوی دي، چې لوستونکي، ښوونکي ورته یو ځل بیا پاملرنه او د موضوعاتو سره په عملي توگه ارتباط ورکړای شي.

د منځني مودې د درسي پلان بېلگه:

(د یو درسي واحد - څپرکي د تدریس لپاره د پلان جوړول)

که څه هم چې یو ښوونکی په دې پوهیږي، چې هر درسي پلان د موخو، فعالیتونو، موادو، او ارزیابي له عناصرو څخه جوړ شوي، خو ممکن د اړیکو او تسلسل له مخې ددغو توکو په تنظیمولو کې ستونزې ولري. د یوه درسي واحد پلان جوړښت ممکن په دوو ډولونو د او تلاین د (فهرست بڼه) او یا د یوه لست په شکل جوړ شي.

پاملرنه وکړئ یو بیلگې ته:

درسي واحد (لنډه كيسه) (درېم څپرکي)
 ښوونکي: مضمون: پښتو ادبيات
 ښوونځي: نيټه: --- ۱۳۹ ---
 - ۱۳۹ پورې

د ښوونکي يادونه: لنډه كيسه يوه خيالي ژبنی هنري اثر دی، چې يوه ټاکلي موضوع لري.

د خپل جوړښت له مخې پېښې پکې په ډراماتيک ډول رامنځته کېږي. هره لنډه كيسه په يوه ټولنيزه پېښې راڅرخي.

د چاپيريال، زمان او وخت سره سم په هغه کې د يوه يا دوه يا زياتو اتلانو او يوې بنسټيزې منځپانگې (محتوا) څرگندونه کېږي. ددې واحد په پرمختيا سره به موږ ځنې لنډې کيسې هم چې نامتو ليکوالانو به ليکلي وي، ولولو، زيار وباسو، چې د دوي هغه ځانگړنې او عناصر او پېښې تحليل کړو، چې له دوي څخه لنډې کيسې جوړوي. هم به زيار وباسو، چې له خپله ځانه لنډې کيسې وليکو. د نوموړي فصل يا درسي واحد د تدريس په وخت کې بايد په دې هڅه کې واوسو. چې يو داسې معيار ته ورسېږو، چې د هغه په واسطه د هرې لنډې کيسې ارزښت او اغيزمنتيا ارزيايي کيدای شي.

هدفونه:

الف: عمومي موخې:

۱. د يوې ادبي گړنې (اصطلاح) او يوې ادبي نوعې په توگه د لنډې کيسې پېژن ته وده ورکول.
 ۲. د ښو ليکل شوو لنډو کيسو ستاينې ته وده ورکول.
 ۳. د ښې لنډې کيسې د ليکلو لپاره د تخنيکونو پوهيدنې ته وده ورکول.
- ب: ځانگړي (خاص) هدفونه:

۱. د لنډې کيسې په اړوندو گړنو (اصطلاحاتو)، موضوع، اتل، پيښو، وخت، چاپيريال او طرحې باندې د پوهيدلو هڅې.
۲. د بينوا (خاندان خولې) د اثر د سبک او پيغام ستايلو، تقديرولو او نمانځلو ته وده ورکول.
۳. د پروگراف په کيسه ايز سبک باندې ښه پوهيدلو ته وده ورکول.
۴. د الفت د دوو جنازو د سبک او مانا تقديرولو او تفسيرولو ته وده ورکول.
۵. د امکان تر کچې پورې د نکلونو د ليکلو په لور د شخصي هيلو او ارزوگانو هڅول.
۶. د توافق او هدف لپاره د کيسو د عاقلانه او پرځای نيوه کو (انتقاد) ته گړنديتوب وربښل.
۷. په کيسه کې د هدف د پوهيدني لپاره هڅونې.
۸. د (بې گناه بندي) په اثر باندې د هدف د ارزښت څرگندول.
۹. د (زيارت ډيوې) په اثر باندې د څيړنې د تقديرولو او نمانځلو گړنديتوب.
۱۰. د لنډې کيسې د تعبيرولو او ارزيايي لپاره معيار ته وده ورکول.
۱۱. د کيسو يا نکلونو په ويلو او همدا ډول په بنسټيز اثر باندې د ارزيايي کوونکي معيار په کار اچول.

درسي فعاليتونه:

- الف: د (خاندان خولې) څپرل چې په موضوع او اتل پورې د اړوندو پوښتنو پوهيدنه له ځان سره ولري.
- ب: په دې برخه کې د يوه پراگراف ليکل، چې که ځوان په پوهې او زده کړې پسې تللی وایي نو څه به پيښ شوی وای.
- ج: (دوه جنازې) ولولئ.
۱. زموږ په ځوانانو باندې د موضوع د تطبيقولو قابليت درلودل.

۲. د یوې ادبي اصطلاح په توګه (مبالغه) وڅیړئ او په کیسه کې د هغې مثالونه پیدا کړئ.

۳. په کیسه کې د اتلانو، د طبیعت یا څرنگوالي او پېښو د ډولونو د څیړلو قابلیت درلودل.

د: په کیسه ایزه لیکنه کې د هدف او توافق لپاره (د اوسني لیکوال) د (ډاکتر صاحب) کیسه له (۷۷۴) مخ څخه ولولئ او ویې څیړئ.

ه: د خپل ځایي تجربې او چاپیریال پر بنسټ یوه لنډه کیسه پخپله ولیکئ. و: د بې ګناه بندي کیسه بیا ولولئ! د هدف او ځانګړنو له مخې کیسه وڅیړئ او یا له شخصي ځاني تجربو سره اړیکې ورکړئ.

ز: د کیسه ایزو لیکنو ځنې ټاکل شوې بیلګې په لوړ اواز ولولئ او د هدف اغیزمنتیا په شفاهي توګه انتقاد او برسي کړئ.

ح: د یوه سړي د ژوند په اړه یو څه ولیکئ - زده کوونکو ته یې په ټولګي کې ولولئ، د هغې د ځانګړنو او اغیزمنتیا په برخه کې د خپلو ټولګیوالو او زده کوونکو نیوه کې ترلاسه کړئ.

ط: د زده کوونکو د کورني ژوند لپاره د موضوع د اغیزمنتوب خصوصیت او اهمیت له مخې د (زیارت ډیوي) کیسه ولولئ او بحث پرې وکړئ.

ی: د یوې لنډې کیسې د لیکلو لپاره اصول - لومړی په شفاهي او بیا یې اوتلایڼ یا طرحه په تخته ولیکئ.

ک: یوه اساسي لنډه کیسه ولیکئ.

ل: د لنډې کیسې د تعبیرولو - ارزیابي کولو د اصولو د لنډیز د فلم سکرپټ وښیئ او د زده کوونکو څخه وغواړئ چې په هغو کیسو باندې یې تطبیق کړي چې دوی خپله لیکلي او لوستلي دي.

درسي توکي (مواد):

الف: د پېښو او تقدیرو لو کیسي (پورتني لیکل شوې کیسي).

ب: پښتو ژبې گرامر او انشاء.

ج: د (بی گناه بندي) جلا لیکل شوې پانې.

د: د لنډې کیسې د تعبیرولو او ارزښت یوې د فلم سکریپټ ریکات.

ه: د زیارت ډیوی نمانځل شوې کیسه: د الفت اثر... له اوسني لیکوال څخه.

و: د زده کوونکو اساسي اثر.

ارزښت یوې:

الف: په صنفی بحثونو کې گډون کول.

ب: لیکلی کار سر ته رسول.

ج: د زده کوونکو تر منځ سوال او ځواب ترسره کيږي.

اخځونه: د گل پاچا الفت (غوره نثرونه) یا اوسني لیکوال - لومړې - دویم او درېم ټوکونه.

یادونه: کیدای شي دغه، اوږدې مودې او منځنۍ مودې او یا لنډې مودې درسي

پلانونه د جدول په بڼه په لنډه توگه وړاندې شي. د ساري په توگه پاملرنه

وکړئ دې لاندې جدول ته چې د یو کلن درسي پلان بڼه راښيي.

د کلني درس طرح

عمومي موخي (هدف):		تحصيلي کال:	واحد:	درس:			
نور فعاليتونه	د درسي ځانگړي موخي (هدفونه)	د درس موضوع او سرليک (عنوان)	څپرکي يا (فصلونه)	ورځ او ناستی نېټه	اوونۍ يا (هفتې)	پاښتني	
				لومړۍ ناسته (جلسه)	اوونۍ لومړۍ		وړی (حاصل)
				دويمه ناسته			
				درېمه ناسته	دويمه اوونۍ		
				څلورمه ناسته			
				پنځمه ناسته	درېمه اوونۍ		
				شپږمه ناسته			
				اوومه ناسته	څلورمه اوونۍ		
				اتم ناسته			
				نهمه ناسته	پنځمه اوونۍ	نور	
				لسمه ناسته			
				يوولسمه ناسته	شپږمه اوونۍ		
				دولسمه ناسته			
				دېارلسمه ناسته	اوونۍ اوومه		
				څوارلسمه ناسته			
				پنځلسمه اوونۍ	اوونۍ اتم		
				شپاړسمه اوونۍ			
				اوولسمه اوونۍ	اوونۍ نهمه		چېوزا
				اتلسمه اوونۍ			
				نولسمه اوونۍ	اوونۍ لسمه		
				شلهمه اوونۍ			
				يوويشتمه اوونۍ	اوونۍ سهمه اوونۍ پنځمه		

				دوه وېشتمه اوونۍ		
				دروېشتمه اوونۍ	دوېسمه اوونۍ	
				څلور وېشتمه اوونۍ		

کیدای شي پورتنۍ بېلگه د نورې مودې يا زياتې مودې لپاره وغځول شي.

د لنډې مودې د درسي پلان بېلگه د جدول په بڼه:

مضمون: (.....) بڼوونکی:

(.....)

موضوع: (.....) بڼوونځی:

(.....)

نېټه: (.....) ټولگی:

(.....)

د زده کړې ډول - فعالیتونه - درسي مواد او درسي توکي:

وخت	هغه څه چې تدریس کيږي	څه ډول تدریس کيږي د تدریس ډول	مواد	ارزونه

يا په دې ډول ورته جدول جوړېږي او اړوندې برخې پکې په گوته کيږي.

لازم آدرس: مضمون - موضوع، وخت، ټولگي، ...

مواد	د زده کوونکو فعالیتونه	د ښوونکي فعالیتونه	وخت یا مهال
د حاضري کتاب اخبار- راديوې ورغنی معلومات او نور.	زده کوونکي غواب وایي د ښوونکي د پوښتنو په وړاندې مناسب عکس العمل ښکاره کوي.	په عمومي ډول د ټولگي کنترول او د حاضري کتنه.	مکالمه ۳ دقیقې
کتاب مجلې، ورځپاڼې، راديو، تلویزون، او نورو خپرونو څخه معلومات.	د نورو پېښو په باره کسي معلومات وړاندې کوي. د تیرو موضوعاتو په اړه هم معلومات څرگندوي.	د تیسر درس سره تماس او د اوسني درس سریزه لسه موضوع سره په اړیکه کې څرگندوي.	۵ دقیقې
د موضوع په اړوند ریفرنس ورکوي. یا یې په عیني توگه وړاندې کوي.	زده کوونکي په غور سره غوږ نیسي، په مصاحبه کې گډون کوي، د اړتیا سره سمه پوښتنه کوي.	اصلي موضوع په غیرتیا سره په منظم ډول تشریح کوي.	۲۰ دقیقې
له سمعي او بصري وسایلو څخه لازمه گټه اخلي. په شفاهي توگه هم څرگندونې کیدلا شي.	په دغه بحث کې زده کوونکي پرته له استثنا گډون کوي.	د ویل شوی موضوع په اړه ښوونکي سوال او غواب کوي.	۱۰ دقیقې
درسي کتاب او نور مدد درسي مواد.	ټول شاگردان د موضوع د لندیز په جوړولو کې ونډه اخلي. کورنۍ دنده ورته سپاري	د موضوع لندیز جوړول	۷ دقیقې

پورتنی جدول او پلان د بېلگې په توگه وړاندې شو، کیدای شي، چې د اړتیا سره سمه بله بڼه او اغیزمنه بېلگه چې تر دې هم لا بشپړه وي، چې د ښوونکو سره اغیزمنه مرسته وکړلی شي، ورته وړاندې کړي.

د حجم له پلوه د درسي پلان بڼه

د اوږدې مودې درسي پلان
(د ټول درسي کال يا سمسټر لپاره درسي پلان)

د منځنۍ مودې درسي پلان
(د څپرکي يا هر درسي واحد لپاره درسي پلان)

د لنډې مودې درسي پلان
(ساعت وار درسي پلان)

د پنځم څپرکي لنډيز

د مختلفو درسي پروگرامونو او زده کړيزو موخو لپاره د سمعي او بصري توکو اهميت په پام کې اړين دي. په مختلفو مضمونونو کې له دې توکو څخه کار اخيستل کېږي. په ژبه، ادبياتو، تعليمي او تربيتي فلمونو، تلویزيوني نندارو، پروجکتورونو، کمپيوټري او انټرنټي برنامو کې له دې توکو څخه اغيزمنه گټه اخستل کېږي.

د هري موضوع د تدريس له پاره يو روش يا ميتود د تدريس کولو کفايت نه کوي، لازم دی چې ښوونکی ډول ډول د تدريس کولو روشونه سره ترکيب کړای شي. د چکي پوه (کومينسکي) له نظره، د سمعي او بصري توکو په واسطه بايد ټول حسي غړي په کار واچول شي. په زده کړه کې، اوريدل، ليدل ډير مهم رول لري. د تدريس د نوعې په پيژندنه کې له ښوونکي سره مرسته کوي.

د سمعي او بصري وسيلو په واسطه زده کړه کې بايد ټاکلی لارښوونې لکه: مختلفې تجربې، فکري عملي روش هڅول، شاگردانو قابليت يا وړتيا، د هر شاگرد په پام کې نيول له ياده ونه ايستل شي.

په زده کړه کې د سمعي او بصري وسيلو مرستې چې په تدريس کې اغيزمني دي، د (اروا پوه) (کوربناح) له نظره هغه اووه مرستندويه توکي (عنصره) هير نه کړای شي.

د حواسو رول په زده کړه او يادونه کې، د څيړنو له مخې پنځه واړه حواس ځانگړی رول لري.

۷۵ فيصد د سترگو يا بينايي حس، ۱۳ فيصد د سامعي حس او تقريبا (۶۰) فيصد د غوږ نيوني له لارې زده کړی صورت نيسي. د زده کړيز وسايلو ډلبندی کول لازمی دي. په جدول کې د موادو او وسايلو درجه بندی کول اغيزمنتيا

لري. يوادبي اثر د تدريس په مورد کې د پام وړ ټکي، که شعر وي او که نثر ځانگړي اصول بايد په کار واچول شي. د ادبياتو منځپانگه (ماهيت) ډولونه او د هغو د تدريس روش او د هغو فنونو چې ورڅخه کار اخلي ښوونکي ورباندې و پوهيږي. د ادبي اثر فورم (بڼه) او محتوا پيژندنه اړينه وي. د نثر په برخه کې ځانگړي روشونه او د نظم په برخه کې ځانته کړنې ترسره کيږي.

د ښوونکي درسي پلانونه او د هغو گټې درسي پلان: په لغت کې تدبير، سنجش او هغې هوډمنتيا ته ويل کيږي چې د يوه کار سر ته رسولو په خاطر يې يو شخص ترسره کوي.

پلان ورځنی، ساعت وار، او نيزه، هفته وار، مياشتنی، کلنی درسی پلان جوړيږي.

ښوونکي بايد ځانگړی ټکی په يو درسی پلان کې هم په پام کې ونيسي. د ورځني درس پړاوونه برابرول، ډير مهم دي. د مهال او وخت له مخې د درسي پلان پړاوونه برابرول او په هغو اصولو عمل کول په تدريس کې کاميابه پايله لري. په ټولگي کې د فعاليتونو د اجرا کولو اساسي لارې هغه چې تدريس اغيزمن کوي، هغه بايد له پلان سره سم ښوونکي په سمه توگه وکاروي.

د پنځم څپرکي پوښتنې

۱. د ارواپوه (کورنباخ) له نظره کوم توکي (عناصر) د زده کړې په عمليه کې مرستندوي بلل کېږي؟
۲. په زده کړه او یادونه کې حواس څه رول او اغیزې لري؟ څو تنه دې په دې اړه خپل معلومات نورو ته څرگند کړي.
۳. د ذایقې (ځکلو) له لارې څو فیصده زده کړه ترسره کېدلی شي؟
۴. د نسبي توپيرونو او اغیزو له مخې درسي مواد په کومو ډولونو ویشل کېږي؟
۵. د یوه ادبي اثر د تدریس په برخه کې د پام وړ ټکي کوم دي؟ هر یو تن دې په وار سره تشریح کړي.
۶. ادبیات څه ډول هنر دی؟ هر یو تن دې په دې اړه خپل نظر څرگند کړي.
۷. ادبیات په ټولنه کې (... پانگه گنل کېږي.
۸. داستاني نثر کوم نثر ته ویل کېږي؟ د څو ډولونو نومونه یې ذکر کړئ؟
۹. په شپږمه گڼه کې د منځپانگې له پلوه کیسې څه موضوعات، پېښې او مسایل په گوته کوي؟
۱۰. یو موزون کلام یا شعر باید په څه ډول سره تدریس شي؟ څو شاگردان دې په دې اړه خپل نظر څرگند کړي.
۱۱. د سبکي ځانگړنو په را سپړلو کې د شعر په اړه کومې پوښتنې مطرح کېدای شي؟ یو له بله څخه پوښتنې وکړئ. ښوونکي دې له هر شاگرد سره مرسته وکړي.
۱۲. یو نثري (متن) باید د کومو ټکو په پام کې نیولو سره ښوونکی تشریح او هغې موضوع ته څنگه پراختیا یا وده ورکولای شي؟ څو تنه دې په دې رابطه خبرې وکړي.

۱۳. پلان په لغت او اصطلاح کې څه ته وايي؟ او کوم ډولونه لري؟
۱۴. د ورځني درس د برابرولو پړاونه په ترتيب سره هر يو تن بيان کړئ؟
۱۵. هر څپرکی يا درسي برخې (واحد) کوم فعاليتونه ايجابوي؟
۱۶. د يو مضمون په ټاکنه کې ښوونکی، اداره، مدير يا امر د مکتب کوم ټکي او اهداف بايد په پام کې ولري؟
۱۷. کوم درسي میتودونه شتون لري، يوازې نومونه يي ذکر کړئ.
۱۸. د لنډې کيسې په درسي واحد کې بايد کوم فعاليتونه ترسره شي؟ هر زده کوونکي دي يو فعاليت په گوته کړی.
۱۹. ښوونکی دې په شاگردانو باندې - د کلنۍ مودې، منځنۍ مودې مياشتې او د يوې اوونې درسي پلانونه د کورنۍ دندې په توگه هغو ته ورکړي، بيا دې د وخت په پام کې نيولو سره په وار سره د نورو تر مخ په ټولگي کې د چارت په بڼه کې توضيح او تشریح کړي.

اخځليکونه

۱. الفت، گل پاچا. ۱۳۳۹ هـ ش کال. ليکوالي املا او انشاء، دويم چاپ. کابل: پښتو ټولنه. دولتي چاپخونه.
۲. الفت، گل پاچا. ۱۳۳۶ هـ ش کال. غوره نثرونه. کابل: پښتو ټولنه. دولتي چاپخونه.
۳. باوري، محمد رسول. ۱۳۶۶ هـ ش کال. د اجتماعي علومو مجله ۲ گڼه. کابل پوهنتون. د پوهنتون چاپخونه.
۴. بينوا، عبدالروف. ۱۳۸۸ هـ ش کال. اوسني ليکوال. کندهار، علامه رشاد خپرندويه ټولنه.
۵. ترين، نوراحمد. ۱۳۵۹ هـ ش کال. اساس هاي آموزش. د تعليم او تربیې مطبعه.
۶. حبيبي، عبدالحی. ۱۳۵۰ هـ ش کال. تاريخ خط و نوشته هاي کهن. کابل: انجمن تاريخ ادب افغانستان، اکاډمی.
۷. د افغانستان لپاره د بي بي سي، تعليمي پروژې. (۲۰۰۶ م) کال. د راديو بي تعليمي پروگرامونو لپاره، رساله.
۸. د افغانستان له پاره د اساسي تعليماتو پروگرام ۱۳۸۶ هـ ش کال. د فني مرستو اداره (GTZ). د معارف وزارت د ښوونکو د روزني لوی ریاست. کابل: د ښوونې او روزني مطبعه.
۹. رشاد، عبدالشکور. ۱۳۸۷ هـ ش کال. د پښتو پخواني الفباء. کندهار، علامه رشاد اکاډمي.
۱۰. رضايي، عابدين. ۱۳۵۰ هـ ش کال. دانستنيهای نوین. پيرامون ميتودولوژی، بخش اول، کابل: نشرات اکاډمی تربيه معلم.

۱۱. رښتيا، سيد قاسم. ۱۳۴۶ هـ ش کال. افغانستان در قرن نزه. دولتی مطبعه.
۱۲. رڼا، رڼا گل. ۱۳۵۶ هـ ش کال. وړمې مجله، دريمه گڼه. کابل پوهنتون. د ادبياتو او بشری علومو پوهنځی، پښتو خانگه.
۱۳. زندې، بهمن. ۱۳۸۲ هـ ش کال. روش تدريس زبان فارسي، چاپ ششم. تهران: چاپ سازمان انتشارات، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامي.
۱۴. زيرير، تاج محمد. ۱۳۸۸ هـ ش کال. ميتود تدريسي زبان دري. کابل: د ښوونکي د روزنی لوی رياست. معارف مطبعه.
۱۵. زيور، زرغونه رښتین. ۱۳۹۲ هـ ش کال. ليک دود پوهنه. کابل پوهنتون، د ژبو او ادبياتو پوهنځی، پښتو خانگه.
۱۶. سويدين کميته. ۱۳۷۱ هـ ش کال. دويم جلد، د ښوونکو لپاره روزنيز سيمينار. معارف مطبعه.
۱۷. صافی، محمود او محمد آقا شيرزاد. ۱۳۸۶ هـ ش کال. د ژبی د تدريس اصول. د ښوونې او روزنی پوهنتون، پښتو خانگه.
۱۸. غبار، غلام محمد. ۱۳۴۷ هـ ش کال. افغانستان در مسير تاريخ. طبع اول. کابل: دولتی مطبعه.
۱۹. فردينان، دوسور. محمد رفيق رفيق ژباړه. ۱۳۹۳ هـ ش کال. (ژبه او وينا). کابل مجله، ۲ گڼه. د افغانستان د علومو اکاډمي، د ژبو او ادبياتو مرکز.
۲۰. فروتن، خوشبخت. ۱۳۸۵ هـ ش کال. روش های نوین تدريس، چاپ دوم. مطبعه معارف.

۲۱. کاروان، پیر محمد. ۱۳۷۱ هـ ش کال. له ماښامه تر ماښامه. د ازاد افغانستان د لیکوالو ټولنه (وفا). پېښور، چاپ: ټاپ پرنټرز.
۲۲. گڼ شمیر لیکوال. ۱۳۸۶ هـ ش کال. د ښوونکو لپاره د مطالعې مواد. د پوهنی وزارت. د ښوونکو د روزنی لوی ریاست. معارف مطبعه.
۲۳. گڼ شمیر لیکوال. ۱۳۸۶ هـ ش کال. د ښوونکو لپاره د مطالعې مواد. د پوهنی وزارت. د ښوونکو د روزنی لوی ریاست. معارف مطبعه.
۲۴. گڼ شمیر لیکوال. ۱۳۸۶ هـ ش کال. د ښوونکو لپاره د مطالعې مواد. د پوهنی وزارت. د ښوونکو د روزنی لوی ریاست. معارف مطبعه.
۲۵. لطف، محمد الله. ۱۳۵۹ هـ ش کال. اساس های آموزش. کابل: مطبعه تعلیم و تربیه.
۲۶. محمد علی. ۱۱۳۵۴ هـ ش کال. تاریخ آموزش و پرورش باختر. تهران: چاپخانه، خرمی.
۲۷. مومند، محمد گل خان. ۱۳۱۷ هـ ش کال. د پښتو ژبې لپاره یا پښتو صرف او نحو، د صافی عبدالعظیم په اهتمام. لاهور چاپ.
۲۸. نیکیار، محمد نادر شاه. ۱۳۸۳ هـ ش کال. د تدریس اصول او میتود. دریم چاپ. کابل پوهنتون. د ښوونې او روزنی پوهنځی، پوهنتون چاپخونه.
۲۹. نیساری، سلیم. ۱۳۴۴ هـ ش کال. کلیات روش تدریس. ایران: تهران، چاپخانه وزارت اطلاعات.
۳۰. هیوادمل، زلمی. ۱۳۹۳ هـ ش کال. د افغانستان د فرهنگ تاریخ. کابل پوهنتون، د ژبو او ادبیاتو پوهنځی. پښتو خانگه.
۳۱. یمین، محمد حسین. ۱۳۸۴ هـ ش کال. دستور زبان فارسی (دری). کابل: پوهنځی زبان و ادبیات. دیپارتمنت دری. انتشارات میوند.

مننه او کور ودانی

د افغانستان ملي تحریک له هېواد پال او فرهنگپال شخصیت
بناغلي (عبدالوکیل وفا) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر
چاپ ته يې اوږه ورکړه. ملي تحریک وياړي چې د علمي اثارو د چاپ
لړۍ يې پيل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. موږ له ټولو درنو هېوادوالو
څخه په خورا درنښت هيله کوو چې په خپل معنوي او مادي وس د
کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

يو ځل بيا ددې اثر له ليکوال او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه کوو
چې ددې اثر د ليکلو او چاپولو جوگه شول.

په فرهنگي مينه

د افغانستان ملي تحریک

د افغانستان ملي تحریک
www.melitahrik.com

د خپرونو لړ: ۸۳

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**